

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน
THE LEARNING PROCESSES FOR THE DEVELOPMENT
OF COMMUNITY BUSINESS ORGANIZATION NETWORK

วิทยานิพนธ์
ของ
บุญนาค อยู่ทองกลาง

เลขทะเบียนหนังสือ.....	160213
Bib - Id.....	0056 - 78960
Barcode.....	1000086382
เลขเรียกหนังสือ.....	วท 307.14

เสนอต่อสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ศ
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

พฤษภาคม 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

ISBN 974-373-254-4

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ
นายบุญนาท อยู่ทองกลาง แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ของสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

.....ประธานกรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส สว่างทัฬห)

.....กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ ลิขิตประเสริฐ)

.....กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรียา รักการศิลป์)

.....กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพิมล พงศ์สุวรรณ)

.....กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพัตรา รักการศิลป์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ของ
สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนันต์ชัย พงศ์สุวรรณ)
วันที่...๕...เดือน.....๒๐.....พ.ศ. 2546

ชื่อเรื่อง	กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน		
ผู้วิจัย	บุญนาถ อยู่ทองกลาง		
กรรมการควบคุม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส สว่างทัฬห	ประธานกรรมการ	
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ ลิขิตประเสริฐ	กรรมการ	
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรียา รักการศิลป์	กรรมการ	
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขา	สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
สถานศึกษา	สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์	ปีที่พิมพ์	2546

บทคัดย่อ

การศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน มีความมุ่งหมายของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน และ 2) เพื่อร่วมกับชุมชนสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มเป้าหมายจากประชากรที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้นำผู้อาวุโส ครู และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 89 คน โดยเน้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT การสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C.) การเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง (Time Line) การสร้างภาพรวมในการพัฒนา (Mind Mapping) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการจดบันทึก สำหรับการจัดเก็บข้อมูลเรื่องประวัติกลุ่ม การบริหารจัดการ การผลิต การตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ใช้แบบสำรวจแบบมีโครงสร้าง และใช้แบบสำรวจเรื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานเพื่อศึกษาและสรุปองค์ประกอบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านต่างๆของกลุ่ม ผลการวิจัย พบว่า 1) ความสัมพันธ์ของบริบทชุมชนและบริบทกลุ่มที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนประกอบด้วย สภาพทางกายภาพและชีวภาพ สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิต สภาพทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ผู้นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงสร้างของกลุ่ม กองทุนกลุ่ม การพัฒนา กลุ่ม แหล่งทรัพยากร วัตถุประสงค์ การแปรรูป การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การเชื่อมโยงกับเครือข่าย และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุน จากหน่วยงานภาครัฐ 2) รูปแบบและ

กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาดูงาน การวิเคราะห์ SWOT การทำแผนยุทธศาสตร์ การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดทำแบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม การจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาด การจัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม การสรุปผล และการนำไปปรับใช้ในการพัฒนา 3) องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ธุรกิจชุมชนที่อยู่ในข่ายของการวิจัยที่สามารถนำไปพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชน ประกอบด้วยองค์ความรู้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เช่น โครงการจัดตั้งศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีการผลิตการตลาด และการจัดทำบัญชีกลุ่ม องค์ความรู้ในการจัดทำแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น แผนการผลิต แผนการตลาด และแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ องค์ความรู้ในการจัดทำแผนการผลิตไวน์ เช่น โครงการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีการผลิต การอบแห้งวัตถุดิบและการอบรมสัมมนาศึกษาดูงาน องค์ความรู้ในการจัดทำแผนการตลาด เช่น โครงการจัดทำแผนการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และ โครงการฝึกอบรมด้านการทำภาชนะบรรจุภัณฑ์ 4) คำนึงตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้กับเครือข่ายการเรียนรู้ในท้องถิ่นอื่นๆ ประกอบด้วยความเป็นองค์กรชุมชน เช่น มีกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิก มีการบริหารจัดการที่ดี เช่น สมาชิกมีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ การบริหารงานโปร่งใส ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน และมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมมีความต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ เช่น กลุ่มมีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและเครือข่าย สามารถแก้ไขปัญหาด้านการประกอบอาชีพเพื่อเสริมสร้างรายได้และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน มีความพยายามพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา เช่น การระดมทุน ทรัพยากร การจัดการทรัพยากร มีการปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญา มีการเชื่อมโยงกระบวนการดำเนินงานเป็นเครือข่าย เช่น องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่าย ประสานงานกับองค์กรเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพ ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากพหุภาคีทุกระดับ และการเรียนรู้ เช่น มีการเชื่อมโยงกระบวนการเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ สมาชิกกลุ่มได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย 1) ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและกลุ่ม เช่น ควรให้มีการติดตามประเมินผลและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยการบูรณาการแผนงานและ โครงการระหว่างพหุภาคีอย่างเป็นรูปธรรม ปรับแนวคิดและวิธีการทำงานโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความรักความสามัคคีในชุมชน

ส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างช่างธุรกิจชุมชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีมาตรฐานสู่ระดับสากล ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จัดให้มีสื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง และส่งเสริมให้มีการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง 2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป เช่น การศึกษาวิจัยในลักษณะเดียวกันเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนในพื้นที่อื่น การศึกษาวิจัยศักยภาพด้านอื่น ๆ ที่มีผลต่อการศึกษาด้านการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน และการศึกษาวิจัยต่อเนื่องเพื่อวิเคราะห์คุณภาพชีวิต สภาพความเป็นอยู่ สภาพทางเศรษฐกิจและสภาพสังคมของสมาชิก เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏบรไน
BUNIRAM RAJABHAT UNIVERSITY

TITLE The Learning Processes for the Development of Community Business Organization Network

AUTHOR Boonnak U-thonglang

ADVISORS Assistant Professor Dr. Jarous Sawangtap, Ph. D., Chair
Assistant Professor Anan Likhitprasert, Co – advisor
Assistant Professor Suriya Rukkarnsil, Co – advisor

DEGREE Master of Arts **MAJOR** Social Sciences for Development

SCHOOL Rajabhat Institute Buriram **YEAR** 2003

ABSTRACT

The study of the Learning Processes for the Development of Community Business Organization Network included the following purposes: 1) to discover the styles and the learning processes which were suitable for the development of the Community Business Organization Network, and 2) to participate with the community to create an index for measuring the success of the community learning processes in undertaking community business.

The researcher studied the target group of the population, Which involved with the cultural co-operative groups for food preservation of Ban Sai Tri See Tai Ltd., such as the chiefs of the villages, the assistant chiefs of the villages, the village committees, the group members, the senior leaders, the teachers, and members of other organizations for the total of 89 persons. The participatory action research method was used in the study. The data were collected by using the In-depth Interview, the Focus Group Discussion, the SWOT analysis, the Future Search Conference (F.S.C), the Time Line, the Mind Mapping, the Participatory Observation, and the Note-taking methods. The data concerning group history, the group management, the production, the market and the product development were collected through the structured survey forms and the survey forms of the index for measuring the success in undertaking a community business in order to investigate and make conclusions about the factors for the success in undertaking various duties of the groups. The results of the study were 1) the relations of the community context and the group context that effected

the development of the community business organization network included the physical and bio-conditions, the social and cultural conditions, the existing life styles, economic condition, the political conditions, the Styles of leadership, the local wisdom, the structure of the group, the budget of the group, the development of the group, the natural resources, the raw materials, the product preservation, the product improvement, the product distribution, the network transmission, and the supports received from the government sectors; 2) the styles and processes of learning which were sustainable for the development of the community business network included the data collection, the field trip taking, the SWOT analysis, the strategic plans, the preparation of the community master plans, the preparation for surveying the data of the groups, the preparation of the production and marketing plans, the preparation of the index for measuring the success of the groups, and the conclusion and implementation for the further development; 3) the body of knowledge involving the arrangement of community learning process that can be used in the development of the community business included the body of knowledge involving the preparation of the strategic plans e.g. the project for setting up the center for displaying and selling the products, the training on production and marketing technology and the preparation of the accounts of the groups; the body of knowledge involving the preparation of the product development plans e.g. the plans for production, marketing, and the production development; the body of knowledge involving the preparation of the wine production plans e.g. the project for training on the technology for production, and the drying of the raw materials, and the field trip study tour, and the body of knowledge involving the preparation of the marketing plans e.g. the projects for the preparation of the marketing plans, the product development, and the projects for training on the production of the packaging materials; 4) the index for measuring the success of the learning process of the community in undertaking the community business that could be applied for the learning network in other local communities included the community organization e.g. the involvement in the activities for problem solving, or potentiality creation of the groups, and the participation of the group members, the good governance e.g. the honesty and responsibility of the group members, and of the management, the standard of the products, and the continuation of the advertisement, the continuation of the activities that could serve the community e.g. the ability of the groups to cooperate with other organizations and network,

the ability to solve the problems in their careers, and the existence of a place for exchanging knowledge for community members, the self-reliance on the economy and the wisdom e.g. the fund and resource raising, the management of the resources, and the improvement and development of the wisdom, the linking of the processes for undertaking the community business into networks e.g. the community organizations became the network members, the co-operation between the government, private, and local sectors to develop the potentiality, and the support from all levels of the multi-associate members, and the learning e.g. the linkage of the processes into networks, the regularity of exchangers knowledge, and the continuous development of the group members.

Recommendations from results of research 1) recommendations for application in the involving sectors and the groups e.g. there should be some measures for continuous monitoring and supporting the undertaking of the community business by integrating the planning and the projects among the associate members, tuning the ideas and the styles of working by using the participatory learning process in order to build the affection and the harmony of the community, support the community to link the community business networks, give supports to the learning processes in product development of the products to match with global standards, set up a center for displaying and selling products, arrange the media for dissemination and advertisement of their products, give supports to rouse self-reliance, and give support to the continuous development of the personnel; and 2) recommendations for further research e.g. re-research on the learning processes for development of the community business network in other locations, the research on the potentials of other factors that could effect the study about the learning for development of the community business network, and the continuous study to analyze the life quality, the living conditions, the economic and social aspects of the members etc.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะได้รับการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส สว่างทัฬห ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ ลิขิตประเสริฐ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรียา รักการศิลป์ กรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพิมล พงศ์สุวรรณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพัตรา รักการศิลป์ กรรมการสอบ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อย และขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้เอื้ออำนวยและประสานงานในการจัดทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณนายบุญเชิด ศรีประคู้ ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาอาชีพและสังคม นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ นายวิทยา รอดบุญพา หัวหน้ากลุ่มประสานการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่เฉพาะ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ นายวิฑูรย์ สังวรสิริ ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ นายบุญลือ ทองจันทร์ อดีตผู้ปกครอง นิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ นายถาวร วิชาช่าง ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและบริการ วิชาการ 6 จังหวัดขอนแก่น นายปจรรย์ นินนานนท์ สหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ นายอรรด ปีกคำไทย ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเจริญ นางสาวสิริญา ปาลกะวงศ์ ณ อรุณยา พยาบาลวิชาชีพ 4 โรงพยาบาลโนนดินแดง สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านกรวด สำนักงานปศุสัตว์อำเภอบ้านกรวด สมาชิกบ้านสายศรีสี่ใต้ คณะกรรมการและ สมาชิกกลุ่มสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด และทีมวิจัยกลุ่มธุรกิจชุมชนสถาบันราชภัฏ บุรีรัมย์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการอำนวยความสะดวก ส่งเสริมสนับสนุนให้คำแนะนำช่วยเหลือและ ร่วมจัดเวทีเพื่อเก็บบันทึกข้อมูล ตลอดจนถึงเอื้ออำนวยความสะดวกและประสานงานกับผู้วิจัยตลอด ระยะเวลาที่ทำการศึกษาวิจัยเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้นำ ผู้รู้ ผู้อาวุโส ด้วยความเคารพในภูมิปัญญา ความร่วมมือ และความ วิริยะอุตสาหะของท่านเหล่านี้ ทำให้การวิจัยเกิดองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม อันจะส่งผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินธุรกิจชุมชนต่อไป ประ โยชน์และ คุณค่าอันพึงเกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณแต่บิดา มารดา บุรพจารย์ คณาจารย์และผู้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนเกื้อกูลให้เกิดกำลังใจในการศึกษา แก่ผู้วิจัยทุกท่าน

บุญนาถ อยู่ทองกลาง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	7
ความสำคัญของการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน	13
ความหมายธุรกิจชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน	13
แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน	14
เครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน	16
ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน	19
ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายธุรกิจชุมชน	20
การขยายเครือข่ายความร่วมมือ	20
แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชน	21
ความหมายและความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้	21
อุทราศาสตร์ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้	23
การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน	29
เทคนิควิธีการและกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้	31
เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้	33
เทคนิคการประชุมอย่างมีส่วนร่วม	37
การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	37
การเรียนรู้เพื่อสร้างชีวิตและจิตสำนึก	39
เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การเรียนรู้ด้านการวางแผนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์	44
3 วิธีดำเนินการวิจัย	49
ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	49
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	50
ขั้นตอนและวิธีการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม	53
การเก็บรวบรวมข้อมูล	55
การวิเคราะห์ข้อมูล	62
4 การศึกษาชุมชน	64
สภาพทั่วไปของชุมชน	64
สภาพทางกายภาพ	66
สภาพทางชีวภาพ	78
สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม	79
สภาพการศึกษา	88
สภาพทางเศรษฐกิจ	90
สภาพการเมืองการปกครอง	93
วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน	101
5 บริบทของกลุ่มธุรกิจชุมชน	104
การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและการระดมทรัพยากร	104
การพัฒนาของกลุ่มจากอดีตถึงปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อชีวิต ของสมาชิกในชุมชน	109
การเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชนและเครือข่าย	110
ปัญหา / สาเหตุ / ทางเลือก และแนวทางในการแก้ไขปัญหา	120

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การปรับตัวและการแก้ไขปัญหาของชุมชน	124
ความสนใจของชาวบ้าน/ศักยภาพของชุมชนและองค์ความรู้	127
โครงสร้างของกลุ่มในปัจจุบัน	134
การวิเคราะห์ SWOT	139
ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่ม / ยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์	144
แผนการผลิต	160
แผนการตลาด	171
การทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ	178
ผลกระทบต่อชุมชนจากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	182
6 กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน	185
การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนและบริบทกลุ่ม	186
ประโยชน์ที่กลุ่มได้รับจากการศึกษาวิจัย	194
ประโยชน์ที่ผู้วิจัยได้รับจากการศึกษาวิจัยชุมชน	195
ข้อสังเกตจากการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	196
การทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ	211
ผลกระทบต่อชุมชนจากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	219
ผลจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน	222
7 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	226
ความมุ่งหมายหมายของการวิจัยและวิธีการดำเนินงาน	226
สรุปผลการวิจัย	237
อภิปรายผล	247
ข้อเสนอแนะ	261
ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้	262
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป	263

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	264
บุคลากร	270
ภาคผนวก	275
ภาคผนวก ก หนังสือขอความร่วมมือในการศึกษาวิจัยชุมชน	276
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกบริบทชุมชน และบริบทกลุ่ม	278
ภาคผนวก ค แบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม	284
ภาคผนวก ง แบบสำรวจเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จข้อมูลกลุ่ม	293
ภาคผนวก จ แผนที่แสดงที่ตั้งกลุ่ม	300
ภาคผนวก ฉ ภาพกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร	304
ประวัติย่อของผู้วิจัย	311

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 รายละเอียดการเก็บรวบรวมข้อมูล	55
2 รายชื่อผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านสายศรีสีไต้	65
3 การปลูกพืชในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร หมู่บ้านสายศรีสีไต้ ในปีการเพาะปลูก 2544/2545	78
4 จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์และจำนวนพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ พ.ศ.2545	79
5 จำนวนประชากรหมู่บ้านสายศรีสีไต้แยกตามเพศ	80
6 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนหมู่บ้านสายศรีสีไต้	80
7 ส่วนช่วงอายุหมู่บ้านสายศรีสีไต้	81
8 ระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้านสายศรีสีไต้	82
9 เพศและอายุของประชากรที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน	82
10 จำนวนนักเรียนที่ไปศึกษานอกหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2545	89
11 อาชีพของชาวบ้านสายศรีสีไต้	90
12 การใช้ประโยชน์จากที่ดิน	91
13 กองทุนในหมู่บ้านสายศรีสีไต้	92
14 รายชื่อผู้ที่ราษฎร ในหมู่บ้าน/ชุมชนให้ความเคารพนับถือมากที่สุด	99
15 แหล่งที่มาและช่วงเวลาเก็บเกี่ยววัตถุดิบในการทำผลิตภัณฑ์ไวน์	106
16 รายละเอียดการผลิตไวน์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีไต้	107
17 ชนิดและต้นทุนการผลิตสุราจากผลไม้ ต่อหน่วย	108
18 แหล่งซื้อขายและราคาขายส่ง/ขายปลีก	118
19 ช่องทางการขายในปีที่ผ่านมา	119
20 ปัญหา สาเหตุ และแนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของชุมชน	120
21 ช่องทางการขายในปีที่ผ่านมา	129
22 แหล่งซื้อขายและราคาขายส่ง/ขายปลีก	129
23 ระยะเวลาที่ผลิตภัณฑ์ขายดี	130

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
24	กำลังการผลิตระบุลักษณะของผลิตภัณฑ์ ระหว่างเดือน มกราคม ถึง ตุลาคม 2545 133
25	ขั้นตอนการดำเนินงานการวิเคราะห์ SWOT กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด 141
26	กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด 152
27	กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด 157
28	ต้นทุน / กำไร การผลิตสุราผลไม้ ต่อหน่วย 161
29	แผนการผลิตไวน์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด 169
30	กรอบแผนการผลิต กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด 170
31	กรอบแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ ฯ .. 175
32	การประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตร แปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด 215

สารบัญภาพประกอบ

	ภาพประกอบ	หน้า
1	แสดงวงจรการพัฒนาการเรียนรู้	24
2	แสดงทักษะพื้นฐานในการพัฒนา	27
3	แสดงเครือข่ายความร่วมมือเพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน	30
4	แสดงแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาในชุมชน	35
5	แสดงแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	38
6	แสดงเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT กิ่งค้บประกบของการวางแผน	43
7	แสดงกรอบวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กร	44
8	แสดงขั้นตอนการศึกษาวิจัยและการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล	48
9	แสดงการกระจายตัวของดิน/ชุดดิน หมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์	68
10	แสดงภาพตัดขวาง (Transaction) ของหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์	70
11	แสดงสภาพภูมิประเทศและการใช้ทรัพยากรของหมู่บ้าน	71
12	แสดงการกระจายตัวของอาคารตั้งบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้าง.....	73
13	แสดงการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและเครือข่าย	110
14	แสดงการเชื่อมโยงเรื่องวัตถุดิบระหว่างชุมชนและเครือข่าย	111
15	แสดงการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้/การถ่ายทอดความรู้	112
16	แสดงการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด	113
17	แสดงการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายธุรกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์ / สุราแช่ ทั้งในจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดใกล้เคียง	115
18	แสดงการเชื่อมโยงด้านการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไวน์	117
19	แสดงศักยภาพของชุมชนของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด	134
20	แสดงโครงสร้างของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด	139

สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
21 แสดงการจัดอันดับความสำคัญในการทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด	147
22 แสดงการจัดอันดับความสำคัญในการทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ไวน์	151
23 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเงินทุน/รายได้ / ผลิตภัณฑ์ไวน์	163
24 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดการบริหารเงินกองทุน	164
25 แสดงกระบวนการผลิตไวน์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด	165
26 แสดงทรัพย์สินของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด	165
27 แสดงตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด	168
28 แสดงองค์ประกอบในการจัดทำแผนการผลิตไวน์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายตรีสีได้ จำกัด	169
29 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์	173
30 แสดงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด	184
31 สรุปประมวลกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม	210
32 แสดงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด	221
33 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทต่างๆที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนา เครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน	223

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 (พ.ศ. 2504-2539) เป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบเสรีระบบทุนนิยม นโยบายส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นสำคัญ ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวอยู่ในระดับสูงรายได้ต่อหัวของคนไทยเพิ่มขึ้น จาก 2,100 บาท เมื่อ ปี พ.ศ. 2504 เป็น 68,000 บาท ใน ปี พ.ศ. 2538 หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 32 เท่าตัว ผลจากการพัฒนาส่งผลกระทบต่อในด้านต่าง ๆ นับประการสังคมสับสนและเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ศิลธรรมห่อนยานผู้คนขาดคุณธรรมจริยธรรมขาดระเบียบวินัยเกิดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ทำให้วิถีชีวิตและค่านิยมที่ดีงามของสังคมไทยเลือนหายไปพร้อมกับการล่มสลายของสถาบันครอบครัวทั้งในสังคมชนบทและชุมชนเมือง วัฒนธรรมท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเป็นอันมาก ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศในระยะยาว และผลจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุลดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหาการพัฒนาไม่ยั่งยืน” จึงเป็นเหตุผลนำไปสู่การปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (ปี พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาแนวใหม่ กล่าวคือ เน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาโดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2539 : 11-12)

ในทำนองเดียวกัน เกษมศักดิ์ แสนโกชน์ (2543 : 4) และสุชาติ เกตุยา (2542 : 13-14) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ตั้งแต่ช่วงกลางปี พ.ศ.2540 ไว้ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยน ไปของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ นำมาสู่ปัญหาและสภาวะวิกฤติของประเทศนับประการ และหดยิบยการพัฒนาดตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หรือที่นิยมเรียกกันว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” (Self-sufficient Economy) ซึ่งเป็นการพัฒนาตามขั้นตอนแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ ขั้นตอนที่ 2 และ 3 ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งนับว่าเป็นทางออกในการพัฒนาและการบริหารประเทศโดยเน้นความพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงการที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี โดยอาศัยความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคีทุกระดับเข้าร่วม

พัฒนาตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับชาติ และเมื่อปี พ.ศ. 2541 กระทรวงมหาดไทย กำหนดยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ซึ่งกำหนดนโยบายหลัก 5 ประการ กิจกรรม 9 ประการ ยุทธศาสตร์หลักด้านหนึ่งที่สำคัญ คือ การรวมกลุ่มโดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเริ่มจากกองทุนชุมชนซึ่งนำทุนไปใช้ในกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตหรือกลุ่มอาชีพ การส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้าน โดยจัดทำเป็นแผนผังเครือข่ายและส่งเสริมการเรียนรู้จากกระบวนการที่ประสบผลสำเร็จ รวมถึงการจัดตลาดกลางจำหน่ายผลผลิตมีการจัดประชุมประชาคมเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรึกษาหารือในลักษณะ คิดเอง ทำเอง ระหว่างเพื่อนด้วยกัน การพัฒนารุรกิจชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศสามารถฝ่าฟันวิกฤตที่เกิดขึ้นและส่งผลให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุลและยั่งยืน ในอนาคต

นอกจากนี้ อิศนีย์ รัตนมาลัย (2537 : คำนำ) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 9-10) กล่าวถึงการพัฒนาว่า สิ่งสำคัญที่เป็นหัวใจของการพัฒนา คือ การพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม หรือที่เรียกว่า “รากหญ้า” (Grass Root) เป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับความรู้ความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นจุดแข็งของชาติไทย กล่าวคือถึงแม้ว่าประเทศจะประสบวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง แต่หาได้ต้นกลอนจนก่อให้เกิดวิกฤตทางสังคมเช่นประเทศรอบข้างไม่ “ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยสามารถรองรับต่อผู้กับภาวะวิกฤตได้ เพราะประเทศไทยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นแกนค้ำจุนสังคมและวัฒนธรรมไทย เป็นพลังเสริมสร้างความมั่นคงและเอกราชของชาตินั่นเอง” จากประเด็นดังกล่าว ภาครัฐจึงนำมาปรับแนวทางในการพัฒนาชนบทและหมู่บ้านเสียใหม่ เปลี่ยนจากการถูกกำหนดโดยส่วนราชการหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เป็นการวางแผนพัฒนาชุมชนโดยส่งเสริมและเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการวางแผน (Villager's Participatory Planning) ทั้งนี้เพื่อให้แผนสอดคล้องตามความต้องการของชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2544 : 84-90) และสมพันธ์ เตชะอธิก (2541 : 87) กล่าวถึงหลักแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารุรกิจชุมชน ไว้ว่า ประกอบด้วย ความยั่งยืน คือการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ชุมชน คือการรวมกลุ่มกันเป็นสมาชิก จริยธรรม คือการไม่เอาเปรียบชุมชน และธุรกิจ คือการนำผลกำไรกลับสู่ชุมชน โดยคำนึงถึงตลาด เป็นการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางสังคมอย่างยั่งยืน หนึ่งแนวทางในการเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (ปี พ.ศ. 2545-2549) ได้ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิตและ

การค้าของประเทศให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่าเพิ่มในทุกขั้นตอนของการผลิตและการตลาด ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงการผสมผสานและความสอดคล้องกับหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดการผลิตอย่างเป็นกระบวนการแบ่งปันประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่ายในสังคม สนับสนุนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งเป็นระบบธุรกิจส่วนใหญ่ของประเทศ (ร้อยละ 80) ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการรับการค้าขายเทคโนโลยีที่ทันสมัยจากธุรกิจขนาดใหญ่ โดยการผสมผสานกันระหว่างภูมิปัญญาไทยกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ (Think Global Act Local) การพัฒนานวัตกรรม (Innovation) อย่างต่อเนื่อง การปรับปรุงประสิทธิภาพคุณภาพและความรวดเร็วของการบริการ โครงสร้างพื้นฐานควบคู่ไปกับการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจและสังคม ประเทศชาติมีฐานการผลิตที่แข็งแกร่งครอบคลุมทั้งในเมืองและชนบท การที่จะทำให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายสามารถเสริมสร้างสมรรถนะทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการปรับโครงสร้างการผลิตและการค้าให้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยอาศัยปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ ทักษะและองค์ความรู้ของคน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การบริหารจัดการ และการยกระดับคุณภาพโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพของกระบวนการผลิตและความคล่องตัวด้านการตลาด คำนึงถึงความสมดุล กับการอนุรักษ์และประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นส่วนสำคัญในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจให้เกิดเสถียรภาพ มีภูมิคุ้มกันและสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

กระบวนการพัฒนาชุมชนหรือการเปลี่ยนแปลงในอดีตส่วนใหญ่มีรูปแบบที่ค่อยเป็นค่อยไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตกลับเป็น “พายุของวิกฤติการณ์” มีความรุนแรงที่ทวีคูณอยู่ตลอดเวลา ผู้คนและองค์กรต่างก็มุ่งเน้นการพัฒนาภูมิพลังแห่งปัญญาแน่นอนที่สุดทุกคนก็จะเก่งกล้าสามารถมากขึ้น ธุรกิจต่างๆ นั้นวันยังทวีความซับซ้อนและยุ่งยากขึ้นเป็นลำดับ ภูมิปัญญาที่เรามีอยู่ในวันนี้ อาจจะไม่สามารถประยุกต์กับปัญหาที่จะมีมาในอนาคตอีกต่อไป สำหรับสมาชิกในองค์กรต่างก็มีการเรียนรู้ (Learning) ทั้งเรียนรู้วิชาการ (Academic) และเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ระดับหรือประมาณของการเรียนรู้นั้นไม่เท่ากัน บางคนก็ยังเรียนรู้มาอย่างค่อนเนื่องแต่บางคนก็ยุติการเรียนรู้นับตั้งแต่วันที่เริ่มดำเนินงาน ด้วยสำคัญผิดคิดไปว่าโลกของการเรียนรู้กับโลกอาชีพนั้นมันคนละเรื่องกัน ปัจจุบันจึงมีการส่งเสริมบุคลากรในองค์กรต่างๆ ให้ได้รับการเรียนรู้ถึงความเป็นไปในอนาคตเพื่อนำมาใช้ประโยชน์กับการทำงานให้แก่ตนเองหรือองค์กรอยู่เป็นประจำ

นอกจากนี้การเรียนรู้ร่วมกัน ตามแนวคิดของ วีรวุฑ มาฆะศิริรานนท์ (2543 : 69-78) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นการแสวงหาภูมิปัญญาโดยยึดหลักว่า “ทุกคนเป็นครู ทุกสถานที่เป็นห้องเรียน” การร่วมกันทำให้เกิดกิจกรรมที่มีคุณค่าแก่องค์กรการเรียนรู้นี้ ไม่ใช่ภาระหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่สมาชิกทุกคนในองค์กรควรมีจิตสำนึกและมีความเข้าใจในวิถีแห่งตนร่วมกันว่าควรจะเรียนรู้อะไร เรียนรู้อย่างไร และนำความรู้ที่นำมาประยุกต์กับงานขององค์กรได้อย่างไร การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยต้องดำเนินการอย่างสอดคล้องกันไปไม่มีวันสิ้นสุด การบริหารองค์กร การบริหารภูมิปัญญา เป็นกระบวนการบริหารรูปแบบใหม่ ที่เน้นในด้านการพัฒนากระบวนการงาน (Business Process) ควบคู่กันไปกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยทุกกระบวนการจะต้องสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) จัดเป็นการบริหารภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบเป็น โอกาสสำคัญต่อการพัฒนาส่งผลให้เป็นองค์กรที่เชื่อมโยงไปด้การทำงานอย่างฉลาดคิดและสร้างสรรค์ (Corporate Creativity) ช่วยเสริมสร้างศักยภาพซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา (Knowledge Society) มีการปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความสร้างสรรค์และด้วยกิจกรรมที่ทรงคุณค่า (Value Added Activities) องค์กรสามารถเผชิญกับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงในทุกๆรูปแบบ และสามารถฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหมดได้เป็นอย่างดี

สำหรับแนวคิดด้านการแนวทางพัฒนาชุมชนให้สามารถก้าวไปสู่วิสัยทัศน์ของการพัฒนาแนวใหม่ ชัยวัฒน์ หน่อรัตน์, จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร และพระมหาจตุโรญ โรจน์ กวีวังโส (2545 : 35) และวิชา วิชาเรือง (2543 : 3-4) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่พึงปรารถนาในระยะยาวมาตรการสำคัญของการพัฒนา “คน” รอบด้านที่เหมาะสม เป็นการเปลี่ยนที่สำคัญในนโยบายพัฒนาประชากรของประเทศ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ตัวมนุษย์ ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยมุ่งให้มนุษย์อยู่ดี กินดีและมีชีวิตที่ดีอย่างแท้จริง ส่งเสริมบทบาทของคนไทยทุกเพศ ทุกวัย เรียนรู้ในการพึ่งตนเอง (Self-reliance) และเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) เพื่อให้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกระดับ นำไปสู่การบูรณาการและการสร้างความสมดุลของการพัฒนารัฐกิจชุมชน เป็นการประกอบการ โดยกลุ่มหรือองค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมกันดำเนินงานและร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เป็นปัจจัยการผลิต เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตลอดจนมีความเกื้อกูลในระบบนิเวศน์ ที่จริงมีความพยายามขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ที่พยายามให้ชุมชนทำธุรกิจ ซึ่งมีทั้งที่ประสบผลสำเร็จและที่ล้มเหลวในการทำงานกลุ่มอาชีพแปรรูป ผลผลิตการเกษตร โดยนำผลผลิตที่มีอยู่ในชุมชนมาแปรรูปทั้งรูปแบบการถนอมอาหาร ไว้บริโภค

ในครอบครัว เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มหรือการผลิตเพื่อการค้าในรูปแบบธุรกิจชุมชนเป็นกลไกที่สามารถสร้างงานสร้างรายได้แก่ผู้คนในชุมชนเป็นการดึงรายได้จากภาคเมืองเข้าสู่ชนบท ขณะนี้มีชุมชนในพื้นที่ต่างๆพยายามพัฒนาตนเองสร้างธุรกิจชุมชนของตนเองขึ้นมา กล่าวคือ มีการรวมทุนจากชุมชนลงทุนเพื่อทำการผลิต ขาย โดยนำกำไรกลับเข้าสู่ชุมชน สำหรับชุมชนที่สามารถสร้างธุรกิจชุมชนจนมีกำไรได้นั้นต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานับประการบางแห่งต้องขาดทุนล้มเลิกไป การเดินทางบนเส้นทางธุรกิจชุมชนต้องมีปัจจัยหลายอย่างจึงจะทำให้สามารถยืนอยู่และเดินต่อไปได้อย่างมั่นคง

จากการศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัย พบว่า กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนที่มีประวัติการก่อตั้งมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ความเชื่อ แนวทางการประกอบอาชีพ ตลอดจนรวมถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยปฏิบัติต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลักมีรูปแบบวิธีการ โดยได้รับการสืบทอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษผสมผสานกับความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ จากการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรประชาชน อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประชาชนในชุมชน เกิดทักษะ ความรู้ ความชำนาญ นำไปสู่การดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นระบบ จะเห็นได้จากเมื่อชุมชนได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศในช่วง ปี พ.ศ. 2540 ที่ผ่านมา สมาชิกในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม โดยได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น การนำผลิตผลทางการเกษตรมาแปรรูปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อใช้บริโภคในครอบครัว เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตและพัฒนาเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมนำไปสู่พื้นฐานในดำเนินงานด้านธุรกิจชุมชนในปัจจุบัน จึงจัดได้ว่าเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีความพยายามในการพัฒนาตนเองให้อยู่บนเส้นทางธุรกิจชุมชนและสามารถพัฒนาการดำเนินงานจนเป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงในด้านการผลิต ไวน์จากผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ไวน์มีคุณภาพ ดี กลิ่น รสชาติ และการบรรจุภัณฑ์สวยงามสะดุดตา ราคาไม่แพงนัก เป็นที่ต้องการของตลาด ส่งผลให้มีผู้คนสนใจมาติดต่อสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ไวน์อยู่เป็นประจำ ทำให้สมาชิกกลุ่มมีงานทำ มีรายได้ตลอดปี ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ทั้งตลาดภายในพื้นที่และต่างจังหวัด และจากการศึกษา พบว่า ในปีหนึ่งๆมีกระแสเงินสดเข้าสู่มูลบ้านนับแสนบาท ปัจจุบันกลุ่มดังกล่าวจัดเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง มั่นคง ส่งผลให้สมาชิกมีความสนใจเข้าร่วมโครงการมากขึ้น จะเห็นได้จากในระยะเริ่มแรก เมื่อ ปี พ.ศ. 2540 มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการ จำนวน 43 ราย ขยายเพิ่มขึ้นเป็น 81 รายในปัจจุบัน และกลุ่มฯมีเป้าหมายขยายการรับสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 150 ราย ในปี พ.ศ. 2546 นี้ (ศุภมิตร พันธุ์ทา. สัมภาษณ์. 2545)

จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด เบื้องต้น พบว่า การดำเนินงานธุรกิจชุมชนของกลุ่มมีการก่อตั้งและดำเนินงานมาแล้วเป็นระยะเวลา ประมาณ 2 ปี มีผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนนำ ในระยะเริ่มแรกได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่เป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลิตผลการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ไวน์ (สุราผลไม้) เป็นการสร้างงานสร้างอาชีพเสริมรายได้แก่สมาชิก ในชุมชนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตจากการเกษตรอื่นๆ ได้ เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจัดอยู่ในประเภทสุรา (ผลไม้) ซึ่งเป็นเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ต้องได้รับ อนุญาตจากกรมสรรพสามิตก่อนจึงจะสามารถจำหน่ายได้ และในการที่จะขออนุญาตดำเนินการได้นั้น ต้องมีการรวมกลุ่มดำเนินงานโดยมีคณะกรรมการ ทุนดำเนินการ ระเบียบข้อบังคับ และผลิตผลหรือ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเพื่อประกอบการยื่นขอจดทะเบียนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การรวมกลุ่มในรูปแบบ สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ผลักดันให้กลุ่มเกิดขึ้นมาและได้รับการ จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ในนาม “กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด” เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ที่ผ่านมา จากกระบวนการพัฒนากลุ่มฯ ที่ดำเนิน ไปอย่างเร่งรัดตามนโยบายของภาครัฐ การเกิดกลุ่มหรือการพัฒนาส่วนใหญ่จะได้แนวคิดจาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐร่วมกับคณะกรรมการและผู้บริหารเพียงไม่กี่คน สมาชิกกลุ่มมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ร่วมกันน้อยมากจึงทำให้การพัฒนาอยู่ในมุมมองจำกัด โครงสร้างภายในกลุ่ม มีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาของกลุ่มในเวลาหลายประการ เช่น บุคลากรไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สมาชิกกลุ่มขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์สมัยใหม่ ทุนดำเนินการ ไม่เพียงพอต่อการขยายปริมาณการผลิต วัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ มีจำกัด ทำให้คุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานสากล เป็นต้น นอกจากนี้การบริหารจัดการยังไม่สามารถครอบคลุมได้ในทุก ขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่ในวงจำกัด การตลาดซึ่งเป็นหัวใจสำคัญกลับกลายเป็นปัญหาใหญ่ เนื่องจากเป็นการผลิตแบบผลิตก่อนแล้วจึงค่อยหาตลาดภายหลัง (Inside Out) ซึ่งเป็นแบบธุรกิจแบบเก่าๆ ในปัจจุบันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาเป็นระบบสากล กล่าวคือ จะต้องผลิตภายใต้ความต้องการของผู้บริโภคหรือตลาดเป็นสำคัญ (Outside In) นอกจากนี้ การประสานงานเพื่อขอรับการ ส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน องค์กรประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความต่อเนื่อง ไม่มีเป็นรูปธรรมชัดเจน ส่งผลให้กลุ่มสูญเสียโอกาสในการพัฒนาตามแนวทาง กระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ได้มอบเป็นนโยบายให้ทุกส่วนถือปฏิบัติในขณะนี้

ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า “กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสาขาศรีสีใต้ จำกัด” มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาการดำเนินธุรกิจและผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดและนำไปสู่การพัฒนาเป็นอาชีพเสริมที่มั่นคงทางเศรษฐกิจแก่สมาชิกในอนาคตได้ หากมีการศึกษาและจัดระบบกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนา กำหนดแนวทางการบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐภาคเอกชนในลักษณะพหุภาคี รวมถึงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในพื้นที่ใกล้เคียง และต่างจังหวัด โดยเน้นรูปแบบการพัฒนาบนพื้นฐานความสอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของชุมชนส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน เช่น จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) หรือ จากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำ ผู้รู้ ผู้นำที่ของรัฐและสมาชิกกลุ่ม เพื่อศึกษาข้อมูลของชุมชนจากอดีต ปัจจุบัน จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการพัฒนาในอนาคต ช่วยให้สามารถเตรียมคน/ชุมชน ปรับแนวคิดและกระบวนการทัศน์ในการพัฒนา เกิดการประสานงานระหว่างพหุภาคีที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบต่อเนื่องเป็นรูปธรรม การรวมกลุ่มและการจัดทำเวทีประชาคมเพื่อดำเนินการทางสังคมมีคืบหน้าไปสู่การวิจัยปัญหาและความต้องการของกลุ่ม สามารถวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย และแนวทางแก้ไข ช่วยให้ได้ข้อมูลในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ สมาชิกในชุมชนสามารถจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาธุรกิจชุมชนและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมกัน นอกจากนี้การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันของคนในชุมชน ก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือในการบูรณาการแผนและงบประมาณ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจะทำให้เกิดปัญญาขึ้นในระบบ มีพลังในการร่วมมือกันในการพัฒนาผลสำเร็จของกลุ่มสมาชิกในชุมชน นำไปสู่กระบวนการจัดทำแผนการปฏิบัติงานรองรับอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนามีความมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษาระบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน ผู้วิจัยกำหนดเป้าหมายที่จะทำการศึกษา จำนวน 1 กลุ่ม คือ “กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสาขาศรีสีใต้ จำกัด” หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ มีความมุ่งหมายในการวิจัย 2 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจ

ชุมชน

2. เพื่อร่วมกับชุมชนสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน ผู้ศึกษาวิจัยกำหนดประเด็นสำคัญที่จะได้รับจากการศึกษา ดังนี้

1. ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทต่างๆ ในชุมชน ทั้งสถานะการณ์และสถานการณ์ในชุมชน สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

2. ได้รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาธุรกิจชุมชน

3. ได้ตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินงานด้านธุรกิจชุมชน ไปปรับใช้กับเครือข่ายการเรียนรู้ในท้องถิ่นอื่นๆ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จะเน้นศึกษากลุ่มธุรกิจชุมชน จำนวน 1 กลุ่ม คือ “กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด” โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร ประชากรที่ทำการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

1.1 คณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด

จำนวน 15 คน

1.2 สมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด

จำนวน 66 คน

1.3 บุคคลภายนอก ได้แก่ ผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้อาวุโส นักพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 5 คน

1.4 ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพระสงฆ์ จำนวน 3 คน

2. กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) ศึกษาจากประชากร กลุ่มต่างๆ จำนวน 89 ราย ประกอบด้วย

2.1 คณะกรรมการ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด ศึกษาจากคณะกรรมการทั้งหมด ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขานุการ และ กรรมการ จำนวน 15 คน

2.2 สมาชิก กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด ศึกษาจาก สมาชิกทั้งหมด จำนวน 66 คน

2.3 บุคคลภายนอก ศึกษาจาก ผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้อาวุโส นักพัฒนาเอกชน และ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธุรกิจชุมชนในพื้นที่ เช่น พัฒนาการประจำตำบล เกษตร ตำบล เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข ครู และพ่อค้า จำนวน 5 คน

2.4 ผู้นำในชุมชน ศึกษาจาก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพระสงฆ์ ที่อยู่ในพื้นที่วิจัย จำนวน 3 คน

3. สารสำคัญหรือประเด็นที่จะทำการศึกษา ประกอบด้วย

3.1 รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ ที่เหมาะสมในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจ ชุมชน ได้แก่ การฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในด้านการบริหารจัดการ การระดมทุน การแปรรูป การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุ การตลาด เป็นต้น

3.2 ตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น ความเป็นองค์กรชุมชน มีการบริหารจัดการที่ดี กิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ มีความพยายามพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและ ภูมิปัญญา มีการเชื่อมโยงกระบวนการดำเนินงานเป็นเครือข่าย และ ตัวชี้วัดความสำเร็จด้านการเรียนรู้ เป็นต้น

4. คำถามในการวิจัย ในการศึกษครั้งนี้มีประเด็นที่ดั่งเป็นปัญหาหรือคำถาม ดังนี้

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทต่างๆ ทั้งสภาวะการณ์และสถานการณ์ในชุมชน สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนอย่างไรบ้าง

4.2 รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาธุรกิจชุมชนมีอะไรบ้าง

4.3 องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ธุรกิจชุมชนที่อยู่ในข่ายของการวิจัย ไปพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชนมีอะไรบ้าง

4.4 คัดนี้ตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในการดำเนินงานธุรกิจ ชุมชน ไปปรับใช้กับเครือข่ายการเรียนรู้ในท้องถิ่นอื่นๆ อย่างไรบ้าง

5. ระยะเวลาที่ทำการวิจัย ระหว่างเดือน มีนาคม พ.ศ. 2545 ถึง เดือน เมษายน พ.ศ. 2546

นิยามศัพท์เฉพาะ

ธุรกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องการได้กำไร หรือ ธุรกิจที่ เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ฯหรือกลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก ในชนบท เพื่อทำธุรกิจโดยมุ่งจะพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรปรับฐานคิด และวิธีคิด ตลอดจนมุ่งเน้นการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันจัดการอย่างครบวงจร ทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด เป็นธุรกิจของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

เครือข่ายธุรกิจชุมชน หมายถึง การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มธุรกิจชุมชนเพื่อประสานงานการ ดำเนินกิจกรรม การเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมาในด้านต่างๆ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษา วิจารณ์ การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค การทำแผนยุทธศาสตร์ การทำแผนแม่บท แผนการผลิต แผนการตลาด การทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จ และการสรุปผลเพื่อนำข้อมูลไปปรับใช้ ในการพัฒนา เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการ ประกอบกิจกรรมขั้นตอนต่างๆของสมาชิกในชุมชน เช่น การรวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ อาจเป็นรูปแบบการจัดการเวทีสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน เป็นต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ปัจจัยของกระบวนการเรียนรู้มีคุณ ลักษณะเฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้ในตัวเอง เช่น ทักษะจากการฝึกหัด การเรียนรู้ทางด้านภาษา ความสามารถทางสติปัญญา ยุทธศาสตร์ทางด้านสมอง การเรียนรู้และทัศนคติ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินงานหรือการจัดการที่นำไปสู่การวิเคราะห์ แยกแยะปัญหา วินิจฉัยปัญหา และวิเคราะห์ทางเลือกเพื่อประมวลเป็นทางเลือกที่ถูกต้องก่อนนำเข้าสู่ กระบวนการตัดสินใจ ได้แก่ การอภิปรายกลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการประชุมแบบ มีส่วนร่วม การศึกษาดูงาน การประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ทั้งคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม และผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ผลสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ผลที่ได้รับจากที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ ความรู้ ในด้านความคิด ความเข้าใจ และความจดจำในสาระเนื้อหาต่างๆ ทักษะในด้านการคิด การพูด การกระทำ การพูด ฟัง อ่าน เขียน การเคลื่อนไหวต่างๆ และความรู้ลึก เช่น เจตคติ คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมต่างๆ นำไปสู่การ ได้มาซึ่งองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาคน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ และการตลาด เป็นต้น

เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ต่างๆเข้าด้วยกันเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน ในการพัฒนาธุรกิจชุมชน เช่น เครือข่ายการผลิต เครือข่ายการตลาด และเครือข่ายการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคม บทเรียน การเผชิญกับวิกฤติการณ์ปัญหาาร่วมกันของชุมชน วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น ความสามารถของผู้นำหรือแม่ข่ายการเรียนรู้ของชุมชนที่มีอุดมการณ์ การคมนาคม การสื่อสารมวลชน ที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้คนในชุมชน ติดต่อกันสื่อสารกันได้สะดวกเร็วมากขึ้น สถานการณ์ทางการเมืองและการสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน ที่สนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ทั้งด้านข้อมูลข่าวสารเงินทุน กำลังใจ ในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น

รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาธุรกิจชุมชน หมายถึง การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ค่อเชื่อมกับภูมิปัญญาของชุมชนและสามารถพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน เช่น การเรียนรู้ในการกำหนดแผนและการเก็บรวบรวมข้อมูล การประสานงานพหุภาคี การเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนและบริบทกลุ่ม การศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ การวิเคราะห์ SWOT การทำแผนยุทธศาสตร์ การทำแผนแม่บทชุมชน การทำแผนการผลิต แผนการตลาด การทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จ การร่วมสรุปผลการดำเนินงานและกรนำไปปรับใช้ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีพลังอำนาจในการเข้าร่วมกระบวนการชุมชนในการตัดสินใจจัดการทรัพยากรเพื่อกำหนดเป้าหมายของชุมชนด้วยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมแก้ไขบำรุงรักษาในกิจกรรมชุมชน เป็นต้น

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งไปสู่การระดมความหลากหลายของสมาชิกในชุมชนเพื่อมาร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนา เป็นการประสานความขัดแย้งและช่องว่าง

ในสังคมเป็นการกระจายการพัฒนาไปสู่ทุกด้านในสังคม เกิดความร่วมมือและร่วมเป็นเจ้าของในสิ่งที่ดำเนินการร่วมกัน ผลการพัฒนาไปสู่ความเท่าเทียม เป็นธรรมและยั่งยืน

ศักยภาพของการประกอบธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถของกลุ่มในการบริหารจัดการทรัพยากรของกลุ่มในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนรวมถึงความสามารถในการบริหารกิจกรรมกลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์ ความสำเร็จ เช่น ศักยภาพด้านผู้นำ ด้านวัตถุดิบ และการตลาด เป็นต้น

แผนธุรกิจชุมชน หมายถึง รูปแบบการดำเนินงานที่มีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์การตลาด หมายถึง กิจกรรมการตลาดที่กำหนดขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มบรรลุถึงเป้าหมายทางการตลาดที่กำหนดไว้

ส่วนแบ่งการตลาด หมายถึง ปริมาณผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่จำหน่ายได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับยอดจำหน่ายทั้งหมดของคู่แข่งทั้งหมด กรณีกลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์ผลไม้สำรวจจากจำนวนอากรแสตมป์ที่สั่งซื้อจากสำนักงานสรรพสามิตประจำจังหวัด เป็นต้น

ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ หมายถึง การกำหนดความชัดเจนของผลิตภัณฑ์เพื่อดึงดูดลูกค้าหรือผู้บริโภค เช่น การกำหนดตำแหน่งตามราคา การกำหนดตำแหน่งตามกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดตำแหน่งตามแหล่งผลิต การกำหนดตำแหน่งตามส่วนผสม การกำหนดตำแหน่งตามมาตรฐาน และการกำหนดตำแหน่งตามประโยชน์และคุณค่าผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ตัวชี้วัดความสำเร็จด้านต่างๆ เช่น ความเป็นองค์กรชุมชน มีการบริหารจัดการที่ดี กิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ มีความพยายามพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา มีการเชื่อมโยงกระบวนการดำเนินงานเป็นเครือข่าย และ ตัวชี้วัดความสำเร็จด้านการเรียนรู้ เป็นต้น

สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร หมายถึง กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด มีกิจกรรมผลิตสุราผลไม้ (ไวน์) ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น มะขาม มะยม มะเฟือง ลูกหม่อนฝรั่ง องุ่นป่า สับปะรด และกระเจียบแดง เป็นต้น

องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ธุรกิจชุมชน หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การดำเนินธุรกิจชุมชน อาจเกิดจากการระดมความคิดจากสมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรธุรกิจชุมชน นำไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนินงาน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย บทความ และรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน “กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสาขศรีสี่ใต้ จำกัด” หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ มีประเด็นที่น่าสนใจพอสรุปลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนประเภทและรูปแบบของเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนและปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายธุรกิจชุมชน
2. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และรูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

1. ความหมายธุรกิจชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน

คำว่า “ธุรกิจชุมชน” (The Community Business) ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 89) และ อัญชัน แกมเชย (2543 : 5) ได้ให้ความหมายธุรกิจชุมชนในแง่มุมมองเศรษฐศาสตร์การค้าและในแง่มุมมองวัฒนธรรมการพึ่งตนเองของธุรกิจชุมชนว่า หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องได้กำไรโดยสมาชิกชุมชนสามารถครอบครองและควบคุมธุรกิจนั้นได้ นอกจากนั้นต้องเป็นธุรกิจที่ผูกโยงถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และการพึ่งตนเองได้ เป็นพลังที่เกิดจากการสำนึกร่วมของคนในชุมชนกลายเป็นตัวตนที่ยิ่งใหญ่ สามารถผลักดันงานสาธารณะของชุมชนจากฐานล่างกลายเป็นวัคซีนในการป้องกันวิกฤตที่เกิดขึ้นแก่สังคมต่อไปได้เป็นอย่างดี ส่วนเศรษฐกิจชุมชน (The Community Economy) ประเวศ วะสี (2541 : 43-44) หยิบยกพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่พระราชทาน เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐานไว้ว่าเป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคม คือ ชุมชน ในทำนองเดียวกัน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 88) กล่าวถึง เศรษฐกิจชุมชน ไว้ว่า หมายถึงพฤติกรรมของชุมชนในการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองต่อความต้องการของ ชุมชนรวมถึงการทำไร่ นา เลี้ยงสัตว์ หรือการค้าเล็กๆน้อยๆ ในชุมชนและยังรวมถึง

กิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่า และกำไร โดยคำนึงถึงความเข้มแข็งของชุมชนทั้งทางสังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม และค่านิยมเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต

ความหมายและความสำคัญของธุรกิจชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ธุรกิจชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องได้กำไร โดยสมาชิกชุมชนสามารถครอบครองและควบคุมธุรกิจซึ่งประกอบด้วย การผลิต การค้าขาย การซื้อและการบริโภคได้โดยคำนึงถึงความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และค่านิยมเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต เป็นธุรกิจที่ผูกโยงถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การพึ่งตนเอง เป็นพลังที่เกิดจากการสำนึกร่วมของคนในชุมชน เป็นสำคัญ

2. แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

2.1 ความเป็นมาและรูปแบบของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการประกอบอาชีพในสังคมไทยนั้นปรากฏมาเป็นเวลาช้านาน แต่การรวมตัวกันในลักษณะธุรกิจชุมชนเกิดเป็นรูปธรรมภายหลังจากการทำสนธิสัญญานาวาริ่งกับประเทศอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. 2398 ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต จากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า กล่าวคือ มีการพัฒนาการผลิตในเชิงอุตสาหกรรมเข้ามาพัฒนากระบวนการผลิต โดยมุ่งตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ การแข่งขันในการผลิตนำไปสู่การสูญเสียทรัพยากรการผลิตอย่างมหาศาล ส่งผลทำให้เกิดความเดือดร้อนในภาคการผลิตซึ่งหมายถึงเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ รัฐจึงหยิบยกแนวทางการดำเนินงานธุรกิจชุมชนมาเป็นกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหา ความเป็นมาและรูปแบบของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย จำแนกได้ดังนี้ (สิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์. 2545 : 25-28)

2.1.1 ธุรกิจชุมชนด้านการเงิน เป็นธุรกิจชุมชนด้านส่งเสริมการออม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนียน และกลุ่มออมทรัพย์แบบอื่นๆ

2.1.2 ธุรกิจชุมชนด้านการผลิต เป็นธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการผลิตสินค้ามีทั้งที่ก่อตั้งจากการส่งเสริมของหน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ ธุรกิจชุมชนประเภทรับจ้างผลิต (รวมกลุ่มผลิตโดยใช้ปัจจัยการผลิตจากผู้ว่าจ้าง) และธุรกิจชุมชนประเภทที่ทำการค้าเอง (รวมกลุ่มเพื่อผลิตโดยใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง)

2.1.3 ธุรกิจชุมชนด้านการจัดหาสินค้าอุปโภคบริโภค ได้แก่ ร้านค้าสหกรณ์ ร้านค้าสวัสดิการ ศูนย์สารนิเทศการตลาด ร้านค้าชนบท และร้านค้าชุมชน เป็นต้น

2.1.4 ธุรกิจชุมชนอเนกประสงค์ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 9-10) ได้กล่าวถึงลักษณะ ภูมิปัญญาไทย ไว้ว่า มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทยเป็นที่มา ขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการ ดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน ลักษณะภูมิปัญญาไทยนอกจากจะประกอบด้วยด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ด้านโภชนา ภายใต้ง่ายประกอบด้วยภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนา ประเทศในปัจจุบัน เป็นอันมาก

2.2 ความเป็นมาของแนวคิดธุรกิจชุมชน อัญชัน แกมเชย (2543 : 3-5) กล่าวถึง แนวคิดเรื่องธุรกิจชุมชนว่าเกิดจากรูปแบบการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็น การผลิตเพื่อการค้า เริ่มจากการจัดตั้งในรูปแบบสหกรณ์หาทุนต่อมามีการขยายไปสู่ธุรกิจชุมชนรูป แบบอื่นๆ ได้แก่ ธุรกิจชุมชนด้านการผลิต ธุรกิจชุมชนด้านการเงิน ธุรกิจชุมชนด้านสินค้าอุปโภคและ บริโภค เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนได้เกิดขึ้น 2 กระแส คือ 1) ธุรกิจชุมชน กระแสหลัก คือ การส่งเสริมอาชีพเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจการลงทุน สนับสนุนให้ประชาชนมีรายได้ เน้นการสร้างอาชีพภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลและธุรกิจเอกชน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการทำธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) นั่นเอง และ 2) แนวคิดธุรกิจชุมชน กระแสรอง คือ เน้นการพัฒนาศักยภาพของคนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพึ่งตนเองมีการจัดการทุน ของตนเองทั้งทุนที่เป็นเงินตราและทุนทางสังคม ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ ภายใต้การสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนเป็นแนวคิดการทำธุรกิจที่ มั่นคง และยั่งยืน

2.3 ความแตกต่างของธุรกิจชุมชนกับธุรกิจประเภทอื่น สรุปได้ 3 ประเด็น คือ

- 1) ความแตกต่างในเรื่องกรรมสิทธิ์ โดยเป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชน กล่าวคือ การจัดสรรกำไรในชุมชน องค์กรภายนอกเป็นเพียงหน่วยเสริมสนับสนุนชาวบ้านสามารถควบคุมบริหารจัดการได้อย่างสมบูรณ์
- 2) ความแตกต่างในเรื่องเป้าหมาย กล่าวคือ ธุรกิจชุมชนมีการจัดสรรกำไรในชุมชน ทั้งในรูปแบบทรัพย์สิน สวัสดิการหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนธุรกิจอื่นจะมุ่งกำไรสูงสุดเป็นสำคัญ และ 3) ความแตกต่าง ในรูปแบบการบริหารจัดการ กล่าวคือ ธุรกิจชุมชน มีรูปแบบที่หลากหลายทั้งที่จดทะเบียนและไม่จด ทะเบียน ส่วนธุรกิจอื่นๆ จะจัดในรูปแบบบริษัท เป็นต้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนจากทัศนะของนักวิชาการและนักพัฒนาที่สำคัญ ซึ่งอัญชัน แกมเชย (2543 : 5) และจิตติ มงคลชัยอรัญญา (อ้างใน อัญชัน แกมเชย. 2543 : 4) กล่าวว่า การทำธุรกิจชุมชนเป็นการเชื่อมโยงความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรักษา พื้นฐานทรัพยากรท้องถิ่น การแก้ปัญหาคอนกรีตที่ไม่มียานพาหนะ การก่อให้เกิดความสามัคคีร่วมมือในกิจกรรม สาธารณะและครอบครัว สำหรับธุรกิจภาคเอกชนและภาครัฐที่เข้าไปส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้านและ ช่วยให้ชุมชนมีงานทำไม่ต้องอพยพไปขายแรงงานนอกถิ่นฐาน ไม่เรียกว่าธุรกิจชุมชน เพราะชาวบ้าน ไม่มีโอกาสฝึกฝนการเรียนรู้ วัตถุประสงค์เป็นของจากภายนอกสินค้าไม่ใช่ของตนเอง ชุมชนได้รับผลประโยชน์น้อยมาก ส่วนแนวคิดของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541 : 188) กล่าวว่า ธุรกิจชุมชนเป็น ลักษณะการลงทุนทำการผลิต การค้าของชุมชน โดยมุ่งหวังกำไรเข้าสู่ชุมชน อาจเริ่มต้นสะสมทุนจากการตั้งกลุ่มออมทรัพย์และทำธุรกิจชุมชนลักษณะอื่นๆ โดยอาศัยทุนของชุมชนเป็นการดูรายได้จาก ภาคเมืองเข้าสู่ภาคชนบท

จากแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ธุรกิจชุมชนเกิดจากรูปแบบ การประกอบอาชีพที่เปลี่ยน ไปจากการผลิตเพื่อยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อการค้าและขยายไปสู่ธุรกิจ ชุมชนรูปแบบอื่นๆ เช่น การทำธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ธุรกิจชุมชนเป็นลักษณะการ ลงทุนทำการผลิต การค้าของชุมชน โดยมุ่งหวังกำไรเข้าสู่ชุมชนเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนให้เกิด กระบวนการเรียนรู้และพึ่งตนเอง มีการจัดการทุนของตนเอง ธุรกิจชุมชนมีความแตกต่างกับธุรกิจ ประเภทอื่น เช่น เรื่องกรรมสิทธิ์ เป้าหมาย และรูปแบบการบริหารจัดการ เน้นการนำกำไรคืนสู่ชุมชน เป็นหลัก จะจดทะเบียนหรือไม่ก็ได้

3. เครื่องข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

การเชื่อมโยงระหว่างธุรกิจชุมชนกับองค์กรภายนอกในระยะเริ่มแรกมีเฉพาะหน่วยงาน ทางราชการเท่านั้นที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ต่อมาเมืององค์กรพัฒนาเอกชนและธุรกิจเอกชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการส่งเสริมมากขึ้น มีลักษณะการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ หน่วยงานราชการมักมีรูปแบบธุรกิจชุมชนเป็นของตนเองแล้วขยายการส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมาย โดย มีการจัดตั้งธุรกิจชุมชนขยายออกไปอย่างกว้างขวางโดยมิได้หวังผลตอบแทนทางธุรกิจ เช่นเดียวกับการ ดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินงานของธุรกิจเอกชนซึ่งมุ่งผลกำไรหรือ แสวงหาผลกำไรเป็นหลัก อย่างไรก็ตามการดำเนินงานขององค์กรทั้ง 3 ประเภทมีส่วนที่เป็นประโยชน์ กับการดำเนินงานธุรกิจชุมชนทั้งสิ้น และมีแนวโน้มที่จะมีการประสานการดำเนินงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบเพื่อแสวงหารูปแบบของธุรกิจหรือรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม ภายใต้แผนนโยบายการส่งเสริม

ของรัฐซึ่งเป็นสำคัญ (ศิริฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์. 2545 : 31) ลักษณะการเกิดเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน มีดังนี้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน จากการศึกษา พบว่า การพัฒนาท่ามกลางเศรษฐกิจกระแสหลักและเศรษฐกิจกระแสรอง ประกอบกับความล้มเหลวของภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพประชาชนในอดีต ทำให้ชุมชนหลายกลุ่มรวมตัวกัน และสามารถค้นหาแนวทางที่จะแก้ปัญหาต่างๆ มากมาย ธุรกิจทางเลือกหรือที่เรียกว่าธุรกิจชุมชน จึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่กลุ่มชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชน ได้ตั้งขึ้นเพื่อต่อสู้กับวิกฤติทางสังคม ในปัจจุบันแม้ว่า “ธุรกิจชุมชน” จะเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ในงานพัฒนา แต่ก็ได้รับความสนใจจากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอันมาก การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง การประสานการพัฒนาทุกด้านเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การพัฒนาที่มุ่งเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา สนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติงาน ตั้งแต่การร่วมคิด และร่วมเรียนรู้ คือการสร้างเครือข่ายองค์กร ถ้าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างธุรกิจชุมชนก็จะเรียกว่า “เครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน” เป็นต้น (อัญชัน แกมเชย. 2543 : 3-5 และสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2540 : 113-114)

นอกจากนี้แนวคิดการสร้างเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน พบว่า จะมีลักษณะการเกิดอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อเรียนรู้การพัฒนา เกิดขึ้นได้ทั้งแบบธรรมชาติ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมการปัญหาของชุมชนแบบเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 2) เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากองค์กรพัฒนาขยายพื้นที่ เช่น การศึกษาดูงานและจัดเวที แลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้ชุมชนที่องค์กรพัฒนาเข้าไปดำเนินงานใหม่ รวมถึงเครือข่ายอำนาจต่อรอง ซึ่งเป็นเครือข่ายที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรองการแก้ปัญหา การจัดตั้งเครือข่ายจะจัดตั้งตามประเด็นปัญหาหรือประเด็นอาชีพ เป็นต้น

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน สรุปได้ว่า มีการแบ่งระยะเวลาการพัฒนาออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก เป็นระยะการเตรียมตัวเป็นธุรกิจชุมชน เป็นระยะที่อยู่ในการบริหารจัดการขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีเป้าหมายให้ชาวบ้านได้เข้ามาพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองเพื่อร่วมเป็นเจ้าของกิจการในอนาคต ระยะที่สอง เป็นระยะที่องค์กรธุรกิจชุมชน และองค์กรภายนอกหรือองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมกับบริหารจัดการ มีสัดส่วนของชุมชน 50% เป็นธุรกิจสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนและองค์กรภายนอกเข้าร่วมบริหารจัดการ และ ระยะที่สาม เป็นระยะที่องค์กรธุรกิจเป็นเจ้าของกิจการ 100% เป็นองค์กรที่ผ่านกระบวนการพัฒนามาเป็นเวลานาน

องค์กรชุมชนสามารถบริหารจัดการด้วยตนเองชุมชนเข้ามาถือหุ้นเพิ่มขึ้น เป็นกรรมการเต็มรูปแบบ (สมพันธ์ เศษะอธิก. 2541 : 90)

นอกจากนี้ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2544 : 7-10) กล่าวถึงภารกิจตามนโยบายการให้การคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) ไว้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (Participation & Partnership) ซึ่งเป็นการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคมไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจ และองค์กรของรัฐ เพื่อร่วมกันทำหน้าที่เป็นกลไกอัตโนมัติ ทำหน้าที่ในการศึกษาติดตามเฝ้าระวังสถานการณ์เพื่อป้องกันปัญหาตั้งแต่ในระดับรากหญ้าหรือระดับหมู่บ้าน และร่วมกันกำหนดแนวทางเพื่อการรับมือและการแก้ไขปัญหาเพื่อการรวมตัวกันในลักษณะประชาสังคม (Civil Society) ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็งของชุมชนและความมีเสถียรภาพของสังคม โดยยกตัวอย่างโครงการรวมกลุ่มสร้างรายได้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ผู้ถูกเลิกจ้างว่างงานด้วยการสงเคราะห์ครอบครัวในรูปแบบของการให้ผู้ประสบปัญหาารวมกลุ่มประกอบอาชีพกลุ่มละไม่เกิน 10 คน โดยส่งเสริมให้ประกอบอาชีพตามแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชนที่ให้ความสำคัญต่อ “กระบวนการเรียนรู้” ของประชาชนและให้เป็นผู้ผลิตที่มีคุณธรรม เป็นแนวทางของการสงเคราะห์ครอบครัวแนวทางใหม่ที่ผสมผสานแนวคิดและวิธีการทางสังคมสงเคราะห์กับศาสตร์อื่นๆ โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มอาชีพเป็นเครื่องมือ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ The Development Cooperation Foundation Activity Report (1994-1997 : 35) ซึ่งกล่าวว่าการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือเศรษฐกิจชุมชนนั้นภาคเกษตรกรรมเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของภาคการผลิตในสังคมไทย กิจกรรมการเกษตรแบบผสมผสาน “ตามโครงการรวมน้ำ + ใจ ถวายในหลวง” ซึ่งมูลนิธิร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน และกรมประชาสงเคราะห์ โดยการผนวกกิจกรรมของโครงการเข้าไว้ในแผนงานของหน่วยงานเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่ดำเนินงานนอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาการเลิกจ้างว่างงานแล้วยังนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในการพัฒนา การบริหารจัดการ เป็นแบบอย่างในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคมตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และ 3 อย่างเป็นรูปธรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายธุรกิจชุมชนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่าเครือข่ายธุรกิจชุมชนหมายถึง การประสานการพัฒนาของพหุภาคีโดยมีเป้าหมายสำคัญ คือการพัฒนาโดยให้คนเป็นศูนย์กลางของงานพัฒนา สนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ เกิดการร่วมมือ

ร่วมปฏิบัติงานตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ และร่วมกันทำงานภายใต้ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยการช่วยเหลือขององค์กรภายนอกจนกว่าชุมชนจะมีความสามารถพึ่งตนเองได้อย่างสมบูรณ์

4. ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

สำนักงานควบคุมโรคติดต่อกระทรวงสาธารณสุข (2544 : 15) กล่าวถึงเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนไว้ว่า ธุรกิจชุมชนเป็นทางเลือกหนึ่งของชุมชน มีการพัฒนาจากการผลิตเพียงพอเพื่อบริโภคมาเป็นการผลิตเพื่อขายในระบบตลาด มีการรวมกลุ่มกันโดยอาศัยปัจจัยที่มีอยู่มารวมกันเพื่อแก้ปัญหา ธุรกิจชุมชนได้รับการพัฒนาจากพื้นฐานที่องค์กรพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานราชการเข้าไปส่งเสริมเป็นระยะๆ กระทั่งเห็นว่าชุมชนสามารถบริหารจัดการเองได้ก็จะปล่อยให้ดำเนินงานอย่างอิสระ เครือข่ายธุรกิจชุมชน (เครือข่ายความร่วมมือระหว่างเพื่อน) จะให้ความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กร กลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือเกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนเป็นพลังที่ก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ส่งผลต่อการติดต่อสื่อสารสามารถเข้าถึงข้อมูลที่เป็นสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจ หรือกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนา ร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แนวคิด และทรัพยากร นำไปสู่การประสานผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนหรือองค์กร เครือข่ายความร่วมมือจะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” เป็นชุมชนที่รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงสามารถแยกประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้

4.1 หลักการธุรกิจชุมชน มีหลักคิดพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ

1) ความยั่งยืน คือ กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนมีความสามารถในการดำเนินงานด้วยตนเอง กิจกรรมของธุรกิจชุมชนจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและจะต้องไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน 2) ความเป็นชุมชน คือการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กร สมาชิกมีคณะกรรมการสมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุนและการบริหารจัดการ 3) จริยธรรมในธุรกิจชุมชน คือ การไม่เอาัดเอาเปรียบชุมชน สมาชิกผู้รับบริการ ผู้บริโภค และผู้ผลิต โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการผลิต และ 4) ธุรกิจ คือ ฐานธุรกิจชุมชนมาจากการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเอง ส่วนที่เหลือกินเหลือใช้จึงขายสู่ตลาด และผลกำไรจะกลับคืนสู่ชุมชน (สมพันธ์ เศษะอริก. 2541 : 83-89)

นอกจากนี้การจำแนกประเภทและรูปแบบของเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนในภาคอีสานสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ธุรกิจชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น เครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาอีสาน เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกและเครือข่ายปศุสัตว์ 2) ธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชน เช่น สหกรณ์ร้านค้ารูปแบบต่างๆ และ 3) ธุรกิจชุมชนที่เกิดจาก

การสนับสนุนของธุรกิจเอกชน เช่น ปิมน้ำมันของกลุ่มพรรณไม้ การผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปเกษกรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น

4.2 การจัดประเภทและรูปแบบของเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า ประเภทและรูปแบบขององค์กรธุรกิจชุมชน หมายถึง ธุรกิจชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มอาชีพธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนและธุรกิจชุมชนที่เกิดจากการสนับสนุนของธุรกิจเอกชน สำหรับประเภทและรูปแบบของเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน หมายถึง เครือข่ายที่ไม่มีข้อจำกัดซึ่งเป็นเครือข่ายที่เกิดจากบุคคลหนึ่งเป็นศูนย์กลางและบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์อันที่จะเพิ่มจำนวนสมาชิก และเครือข่ายที่มีข้อจำกัดเป็นเครือข่ายที่ได้ตั้งขึ้นมาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล หรือระดับภาค อาจจะมีทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียน เป็นต้น (ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2543 : 319-326 และ ปาน กิมปี. 2540 : 26)

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายธุรกิจชุมชน

ความสำเร็จในการดำเนินงานเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์กรธุรกิจชุมชน นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติโดยรวม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในปัจจุบันภาครัฐจะทุ่มเทปัจจัยการผลิตและบุคลากรเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงานแก่องค์กรธุรกิจชุมชนจำนวนมากก็ตามแต่ก็ยังมีองค์กรธุรกิจชุมชนอีกจำนวนมากที่ยังอ่อนแออยู่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของธุรกิจชุมชนนั้น รังสรรค์ ปิติปัญญา (2542 : 33-34) จำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจชุมชน ไว้ว่า ประกอบด้วย นโยบายของรัฐ ผู้ส่งเสริม/องค์กรที่ทำหน้าที่ส่งเสริม การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน การสนับสนุนของผู้คนในชุมชน ระบบการบริหารจัดการที่ดี ผู้นำองค์กรเป็นที่ยอมรับทั่วไป มีทรัพยากรในท้องถิ่นและความต้องการของตลาดและลูกค้า (การเกื้อกูลเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน) เป็นต้น

6. การขยายเครือข่ายความร่วมมือ

ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องประสานความร่วมมือกันทั้งสังคมเพราะสภาพปัญหาและการพัฒนาต่างเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ชุมชนต้องเปิดตนเองเข้าสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมภายนอก เพื่อให้มีความรู้และประสบการณ์ที่เท่าทันและเพื่อเป็นการร่วมมือกับสังคมโดยรวมในการพัฒนาไปพร้อมๆกัน กระบวนการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นมีกระบวนการที่สำคัญสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ. 2544 : 21-22)

6.1 ส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นเครือข่ายความร่วมมือกับสังคมวงกว้างที่ต่อยอดจากชุมชนท้องถิ่น

6.2 พัฒนาความเป็นประชาคมอำเภอ จังหวัด เพื่อเปิดโอกาสให้เครือข่ายต่างๆเข้าร่วมในลักษณะพหุภาคี โดยเป็นหุ้นส่วนทางการพัฒนาและส่งเสริมให้มีการนำเสนอปัญหา การตัดสินใจ การวางแผนปฏิบัติและการดำเนินการรวมทั้งการเรียนรู้และการตรวจสอบผลการดำเนินงานร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ การขยายเครือข่ายความร่วมมือกับสังคมวงกว้างจะช่วยให้ได้รับการเรียนรู้ปัญหาและพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

6.3 ส่งเสริมขบวนการเคลื่อนไหว “ประชาสังคม” ซึ่งเป็นความร่วมมือและรับผิดชอบต่อสาธารณะ โดยมีแรงจูงใจจากความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมือง (The Citizen) เข้าร่วมพัฒนาบนพื้นฐานความสมัครใจและปฏิบัติการภายใต้เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคน การแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่ายพร้อมที่จะตรวจสอบหากถูกเอารัดเอาเปรียบจากองค์กรภายนอกชุมชน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชน

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ระดมความคิดของประชาชนทั่วประเทศเพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคตว่า ต้องการให้สังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคตเป็นเช่นไร ซึ่งสรุปว่า ความต้องการของประชาชนก็คือ ต้องการสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน โดยเน้นถึงเรื่องการสร้างทุนทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : คำนำ) กล่าวถึงการกำหนดนโยบายในเรื่องการส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม บนฐานของศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย โดยกำหนดให้มีการพัฒนาส่งเสริมภูมิปัญญาไทยเพื่อที่จะเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาสากลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาผ่านการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเป็นฐานคิดสำคัญของสังคมไทยในอนาคต การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และความรู้สึกอันเนื่องมาจากประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้มีหลากหลายแนวคิด หลากหลายทฤษฎี มีการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการกระบวนการพัฒนา ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน มีดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคนอื่นๆ (2543 : 171-175) สรุปว่า การศึกษาที่เหมาะสมกับยุคโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 21 คือการศึกษาตลอดชีวิตมีความครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้วิธีการปรับตัว

ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน การปรับปรุงร่างกายและการเรียนรู้ ซึ่งมีสาระ 4 ประการ คือ

- 1) การเรียนรู้เพื่อรู้ เป็นการเรียนรู้ทั่วไปและเรียนรู้เฉพาะอย่างให้ลึกซึ้ง
- 2) การเรียนรู้เพื่อทำ ซึ่งเป็น การเรียนรู้อาชีพหรือการทำงาน
- 3) การเรียนรู้เพื่อเป็นซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อการตัดสินใจและรับผิดชอบ
- และ 4) การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ใจผู้อื่นและวัฒนธรรมประเพณี นอกจากนี้ยังกล่าวถึง การศึกษากับการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญา การศึกษาเป็นธรรมชาติของ มนุษย์เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก การฝึก คือการเรียนรู้หรือการศึกษาและการศึกษาของ มนุษย์จะต้องมีองค์ประกอบอยู่ 3 ด้าน คือด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และ ด้านปัญญา เป็นต้น

ในการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้มนุษย์มีศักยภาพนั้น คณะกรรมการสตรีโครงการพัฒนาศึกษาเพื่อชุมชน กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการลงมือปฏิบัติจริงในการแก้ไขปัญหาชีวิตหรือเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ ผลของการเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้น จะช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ชุมชนเห็นเป็นรูปธรรมได้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะ ทำให้รู้ใน สิ่งที่ไม่รู้ ซึ่งไม่อาจรู้โดยลำพังและได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนา มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

- 1) การศึกษาชุมชน (Community Education) คือการให้ชุมชนเรียนรู้สภาพปัญหาข้อจำกัดและความ ต้องการของคนในชุมชนของตนเอง และ
- 2) การศึกษาเพื่อการพัฒนา (Development Education) คือ การให้ชุมชน เรียนรู้เพื่อค้นหาแนวทาง ในการแก้ปัญหาข้อจำกัดของชุมชนสามารถตัดสินใจร่วมกัน ในการกำหนดแผนงานที่สนองความต้องการของชุมชนตามศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่

ในการเรียนรู้จำเป็นจะต้องมีวัตถุประสงค์ ซึ่ง ประเวศ วะสี (2542 ก : 31) ได้ให้แนวคิด เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า มีวัตถุประสงค์ 3 ประเด็น คือ 1) เรียนรู้เพื่อตนเอง 2) เรียนรู้เพื่อสิ่ง ภายนอกที่สัมพันธ์กับตนเอง และ 3) เรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งนอกตัวและสามารถ จัดความสัมพันธ์เกื้อกูลกันในการนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 175-176) กล่าวว่า การศึกษาที่แท้จริงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการตามธรรมชาติ ในการ ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตของคนและสัตว์เป็นการสืบทอดความรู้ซึ่งกันและกัน ด้วยช่องทางต่าง ๆ ผ่านพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม และค่านิยม กระบวนการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงต่อชีวิตและสังคม เพื่อให้คนดี รู้จักคิดดี ทำดี มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

จากความหมายและความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย ประเด็นที่เป็นสาระสำคัญ ได้ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ด้านการเรียนรู้ คือ การเกิดความรู้ ความเข้าใจใน

เนื้อหาสาระ ลักษณะการเรียนรู้จะเป็นแบบตลอดชีวิตเป็นลักษณะเรียนรู้เพื่อทำ เรียนรู้เพื่อเป็นและเรียนรู้ร่วมกันหรือมีลักษณะเรียนรู้เพื่อตนเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวและเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์ ด้านการปฏิบัติ คือการนำเอาความรู้ไปปฏิบัติ โดยการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นหรือถ่ายทอดการปฏิบัติผ่านมิติต่างๆ เช่น พิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม บุคคล และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านทัศนคติ คือการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และถาวรใน 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายของการเปลี่ยนแปลง

2. ยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้

จากการพัฒนาประเทศในอดีตที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก มีเพียงคนบางกลุ่มที่ได้รับประโยชน์ แต่คนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศกลับถูกทอดทิ้งไม่ได้รับผลประโยชน์การพัฒนาจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนไปได้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อผนึกกำลังร่วมกันระหว่างภาครัฐ และประชาชน ตลอดจนมุ่งเน้นพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในการพึ่งพาตนเอง (Self Confidence) ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริงของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน สุมณา พรหมบุญ และคนอื่นๆ (2541 : 33-34) และสำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ (2544 : 25-29) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ไว้ว่า หนทางที่จะนำไปสู่มิติแห่ง “การศึกษา 100” “การศึกษาตลอดชีวิต” และ “สังคมแห่งการเรียนรู้” ได้นั้นกระทำได้โดยการให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองและลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายและยืดหยุ่น แม้ว่างานของ สุมณา พรหมบุญ และคนอื่นๆ จะมีฐานจากการศึกษาในระบบแต่มีสาระที่นำมาพิจารณาประยุกต์เพื่อจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนได้หลายประเด็น ได้แก่

2.1.1 ความรู้และความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทุกคนต้องเรียนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

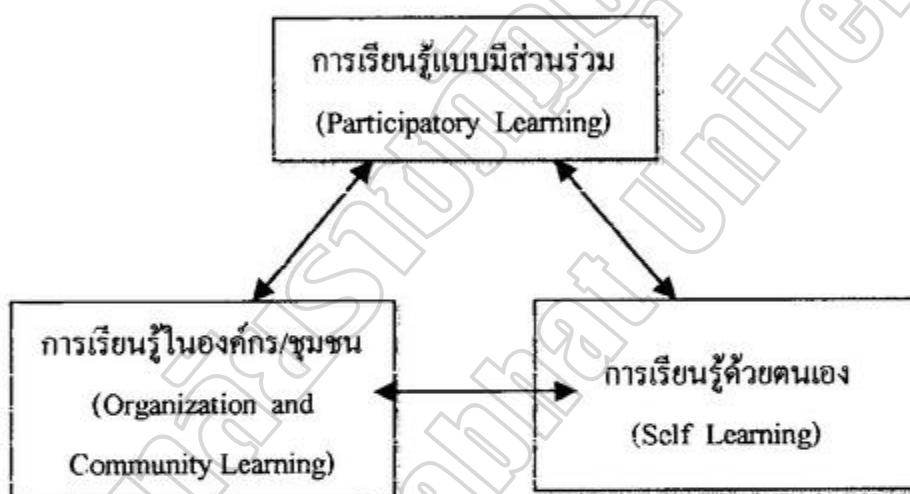
2.1.2 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเตรียมสมาชิกในชุมชนให้พร้อมที่จะเผชิญกับชีวิตจริง

2.1.3 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตย ฝึกการช่วยเหลือเกื้อกูลและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน

2.1.4 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทุกคนได้รับการยอมรับ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้เรียนต้องมีการแสดงความคิดเห็นและช่วยกันทำงานเป็นกลุ่มและต้องมีการเตรียมตัวมาก่อน เช่น การเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์ การค้นคว้า เป็นต้น จากการศึกษาที่ผู้เรียนได้ค้นคว้าบ่อยๆ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self Learning) และขยายเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กรหรือชุมชน (Organization and Community Learning) ซึ่งสามารถสรุปเป็นวงจรพัฒนาการเรียนรู้ ดังภาพประกอบ 1 (สำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ.

2544 : 26)

ภาพประกอบ 1 แสดงวงจรพัฒนาการเรียนรู้

2.1.5 การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มเป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่ง เมื่อนำมาประกอบกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) กระบวนการกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum Participation) ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและทำให้บรรลุงานสูงสุด (Maximum Performance)

2.2 การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ความสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนให้เกิดปัญญาเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน ความเข้มแข็งทางปัญญา เกิดจากลักษณะ 5 ประการ คือ สติปัญญาของคนทั้งหมด โครงสร้างของสมอง กระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความเข้มแข็งทางปัญญา การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ นอกจากนี้ยังเสนอยุทธศาสตร์ทางปัญญาไว้ 8 ประการคือ (ประเวศ วะสี. 2538 : 8-20)

1602:3

๑๗
307.14 25
๒๕๖๕ ก
ค

2.2.1 ยุทธศาสตร์ญาณวิทยาที่เน้นการเรียนรู้ใน 3 ระดับ กล่าวคือ ความรู้ที่รู้ความจริงแล้วเกิดปัญญาที่เชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ได้ และเกิดจิตสำนึกเพราะความเข้าใจตัวเองที่สัมพันธ์กับสรรพสิ่งทั้งหลาย

2.2.2 ยุทธศาสตร์ครอบครัว จำเป็นต้องส่งเสริมและสนับสนุนครอบครัวให้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคล

2.2.3 ยุทธศาสตร์เครือข่ายการเรียนรู้ ควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ของชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน ซึ่งเป็นการจัดการในเรื่องของตนเองและเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ในปริมนผลของชุมชนและในชุมชนมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

2.2.4 ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา หลักการปฏิรูปการเรียนรู้ในด้านความรู้และปัญญาและกระบวนการเรียนรู้จะต้องมีการพัฒนามิติทางสังคม จิต และปัญญา

2.2.5 ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ในองค์กรและบทบาทของกองทัพ กองทัพควรปรับบทบาทให้เป็นสถาบันเพื่อการพัฒนาคนไปพร้อมกับการดำรงสมรรถนะทางการรบ

2.2.6 ยุทธศาสตร์สื่อสารมวลชน สื่อทุกชนิดมีบทบาทในการสื่อสารระหว่างกัน หากมีการจัดการบริหารจัดการสื่อและการพัฒนาคุณภาพของสื่อที่มีสาระและสร้างสรรค์ก็เป็นหนทางหนึ่งที่จะพัฒนาสติปัญญาของผู้คนในสังคมได้

2.2.7 ยุทธศาสตร์การวิจัย สังคมปัจจุบันเป็นสังคมการเชื่อมโยง และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการสร้างความรู้ใหม่จะทำให้เข้าใจสังคมได้

2.2.8 ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อความเข้มแข็งทางปัญญาการทำให้ยุทธศาสตร์ทั้ง 7 ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับระดับนโยบาย มีการประสานความร่วมมือกันทำแผนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย มีกลไกในการประเมินผล มีการทดลอง และรัฐควรสนับสนุนระบบการเงิน สำหรับการศึกษาและการวิจัยเพื่อสนับสนุนให้เกิดการสร้างพลังปัญญาในสังคม

2.3 กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA)
ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543 : 76-78) ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543 : 199-202) อัสนีย์ รัตนมาลัย (2537 : 1-2) สำนักพัฒนาการ ฝึกหัดครู สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษารัฐ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 62-65) และสำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ (2544 : 21-22) กล่าวถึง กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การศึกษาชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำเพราะยังมีเรื่องราวอีกหลายอย่างที่คนในชุมชนเดียวกันไม่เข้าใจ ไม่คิด มองข้ามหรือมีความเข้าใจไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ได้

ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ทำให้ไม่สามารถหาช่องทางป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาเหล่านั้นได้ ลักษณะสำคัญของเทคนิค PRA พอสรุปได้ดังนี้

2.3.1 เป็นการศึกษาชุมชนที่คนภายในชุมชนเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์เอง โดยผ่านกระบวนการเสวนากลุ่ม (อภิปรายกลุ่ม)

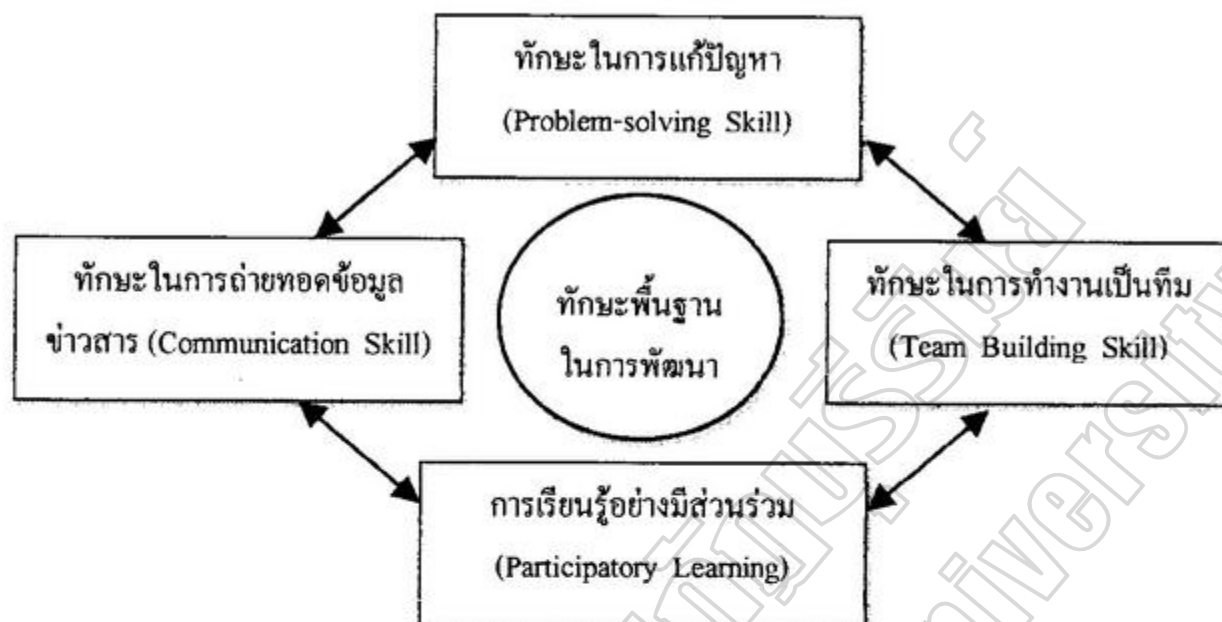
2.3.2 นักพัฒนาจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเสวนาเรียนรู้ (Facilitator) มากกว่าการเป็นประธานหรือผู้นำและต้องอยู่ในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ

2.3.3 วัตถุประสงค์จะเน้นที่ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และตัวคนที่เข้าร่วมในกระบวนการให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ การตัดสินใจ และศักยภาพของการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

2.3.4 การทำเทคนิค PRA จะไม่ตั้งต้นที่ความรู้สาขาใดสาขาหนึ่ง หากจะเริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านรู้ ชาวบ้านคิด รู้สึก และเชื่อเช่นนั้น แล้วค่อยๆ จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

หลักการศึกษาร่วมกันด้วยกระบวนการ PRA จะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลจำนวนมากและมีความแน่นอนสูงเนื่องจากชุมชนได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลอย่างแท้จริง เนื่องจากเราไม่ได้เดินทางเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อเก็บข้อมูลและกลับมาคิดว่ามีอะไรบ้างที่จะสามารถแก้ไขปัญหาให้เขาได้อย่างเหมาะสม แต่เราจะร่วมกับชาวบ้านในการคิดและแก้ไขปัญหาของเขาโดยตัวของชาวบ้านเอง นอกจากนั้นยังช่วยให้ชาวบ้านค้นหาปัญหาต่างๆ จากภายในหมู่บ้านด้วยตัวของเขาเอง ตลอดจนแสดงความรู้ต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาของเขา วิเคราะห์ และนำเสนอแผนการที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงได้นั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการพัฒนา 3 ระดับ ทั้งระดับภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน โดยการพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา (Proble-solving Skill) ทักษะในการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร (Communication Skill) และ ทักษะในการทำงานเป็นทีม (Team Building Skill) เป็นต้น ซึ่งสรุปได้ ดังภาพประกอบ 2 (สำนักงานควบคุมโรคใช้เลือกออก กรมควบคุมโรคติดต่อ. 2544 : 24)

ภาพประกอบ 2 แสดงทักษะพื้นฐานในการพัฒนา (BASIC DEVELOPMENT SKILL)

การศึกษาชนบทโดยกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (PRA) จากการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้ กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เน้นอนรวมทั้งขณะทำการหาข้อมูลชาวบ้านจะไม่เกิดความเครียด เนื่องจากมีบรรยากาศที่เป็นกันเองเหมือนพูดคุยสนทนากันตามปกติซึ่งเป็นวิธีการพัฒนาที่สอดคล้องตามแนวทางสมัยใหม่ ทำให้การพัฒนาอยู่บนพื้นฐานความต้องการที่แท้จริง มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนในอนาคต ตามแนวทางเวทีประชาคมหรือประชาสังคม

2.4 การศึกษาวิจัยชุมชนเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการศึกษาชุมชนโดยมีขั้นตอนและวิธีการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้ (คณะผู้วิจัยสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์, 2545 : 10-11)

2.4.1 กำหนดแผนการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4.2 ประสานงานพหุภาคีในพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น NGOs นักวิชาการ ผู้นำ ผู้รู้ เพื่อการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4.3 เก็บรวบรวมข้อมูล บริบทชุมชนและบริบทของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด ทั้งด้านการผลิต ด้านการตลาด การรวมกลุ่ม ศึกษาการเชื่อมโยงกับ

เครือข่าย ศักยภาพของกลุ่ม กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ สมาชิกในชุมชน สมาชิก อบต. และผู้เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2.4.4 จัดการศึกษาดูงาน แก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จากองค์กรธุรกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในพื้นที่และต่างจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงาน

2.4.5 วิเคราะห์ SWOT ของกลุ่ม เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และแนวทางแก้ไขแล้วนำมาจัดลำดับความสำคัญของปัญหา กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มสมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม แล้วเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2.4.6 นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT มาจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

2.4.7 วิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

2.4.8 จัดทำแผนแม่บทชุมชน เรียงลำดับตามความสำคัญ กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มสมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ สมาชิกในชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

2.4.9 สืบรวจและเก็บข้อมูลด้านการตลาด เช่น รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ขายดี ชนิดของผลิตภัณฑ์ที่ขายดี ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม ต้นทุน ยอดจำหน่ายในรอบปี แหล่งซื้อขายเส้นทางการตลาดทั้งในท้องถิ่นและต่างจังหวัด โดยใช้แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มแล้วนำข้อมูลมาอภิปรายกลุ่ม (โดยใช้แบบสำรวจที่ได้จากการร่วมคิดของคณะวิจัยกับพหุภาคี แล้วนำไปให้องค์กรชุมชนตรวจสอบแก้ไข จากนั้นจึงให้คณะกรรมการกลุ่มชาวบ้านจัดเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่ม)

2.4.10 จัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่ม เรียงลำดับตามความสำคัญ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ตามข้อ 2.4.9 แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับองค์กรชุมชน โดยการอภิปรายกลุ่ม

2.4.11 จัดทำเรื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนของกลุ่ม กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วยคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

2.4.12 สรุปผลการดำเนินงานเพื่อนำแผนแม่บท แผนการผลิต แผนการตลาด และผลของการสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม ไปปรับใช้ในการการพัฒนา โดยการอภิปรายกลุ่ม

3. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน กล่าวไว้ว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” มีวิธีที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างชีวิตสาธารณะของชุมชน คือการแสวงหาวิธีต่างๆ ที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น โดยปกติมักเกิดจากการดำเนินกิจกรรมเฉพาะบางประการ อาทิ กิจกรรมการกำหนดปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Naming Problems) และการกำหนดกรอบแนวทางการแก้ปัญหาสาธารณะ (Framing Issue for the Public) กิจกรรมเพื่อค้นหาแนวทางการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมการกำหนดแนวทางและการดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นต้น กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอาศัยยุทธศาสตร์หลัก 4 ประการ ดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2543 : 191-192)

3.1 การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนขบคิดกับปัญหา เป็นขั้นแรกของการนำประชาชน ไปสู่สำนักการยอมรับและร่วมมือแก้ไขปัญหาคำกำลังเกิดขึ้นกับชุมชนของตน

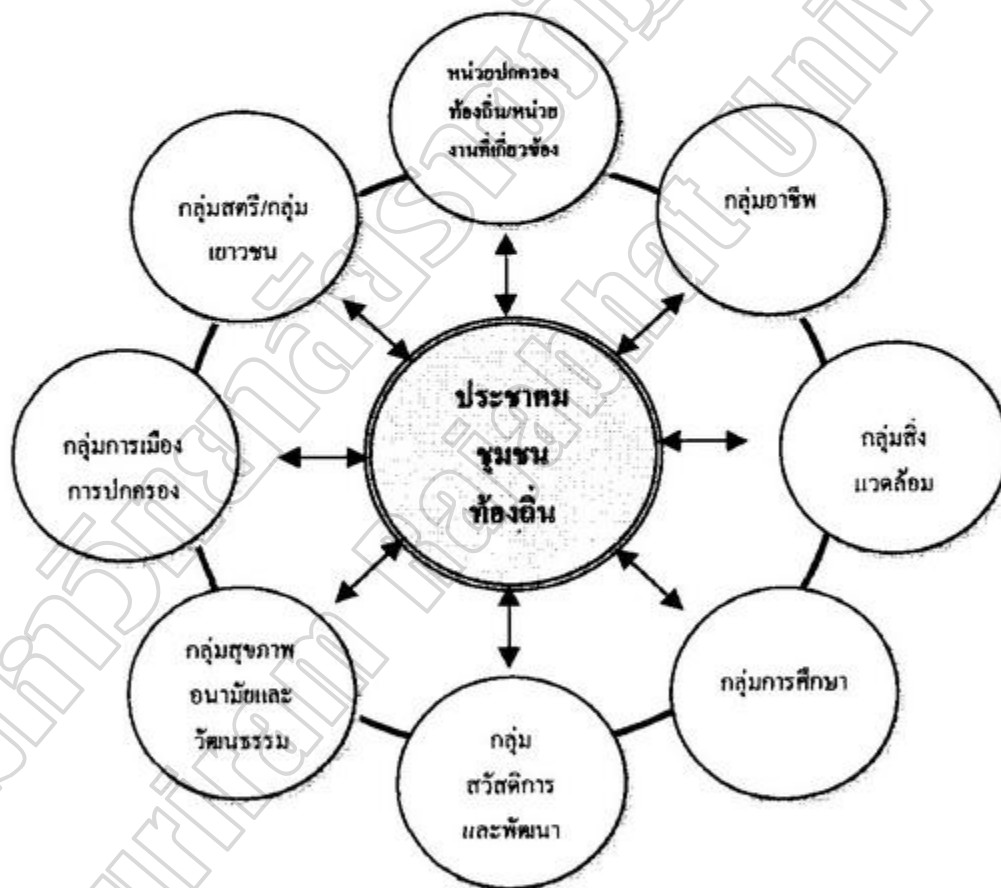
3.2 การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ จะไม่จบลงด้วยการเห็นพ้องต้องกันของทุกคน แต่ก็เป็นการสร้างแนวทางกว้างๆ และเผยให้เห็นถึงเป้าหมายร่วมซึ่งเป็นการสร้างสำนึกความเป็นไปได้ของการดำเนินกิจกรรมที่เป็นตัวเชื่อมช่วยเสริมสร้างพลังรวมหมู่ในการดำเนินกิจกรรมที่ตัดสินใจ

3.3 การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมที่ระดมพลังรวมหมู่ของประชาชน มีความหลากหลายและเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก เป็นกิจกรรมที่ต้องการการติดต่อประสานงานในระดับหนึ่งและเกิดจากเป้าหมายร่วมของผู้คน จึงก่อให้เกิดการรวมพลังเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งให้แก่กันและกันของผู้คน

3.4 การประเมินผลกิจกรรมโดยเฉพาะ คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการให้ชุมชน การกระทำดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนประเมินและปรับเปลี่ยนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน เป็นกิจกรรมในแนวระนาบ กล่าวคือเป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กิจกรรมที่เกิดขึ้นเกิดจากความสนใจและการมีเป้าหมายร่วมกันของผู้คนในชุมชน ทำให้มีการรวมพลังนำไปสู่การเรียนรู้และสรุปบทเรียนอย่างสร้างสรรค์ร่วมกัน ซึ่งต่างจากการเรียนรู้ที่เกิดจากการชักนำหรือจัดขึ้น

มาจากหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนซึ่งเป็นกิจกรรมในแนวคิดตามสายบังคับบัญชา ลักษณะความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนจึงเป็นลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือ (Net Working) จากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นพหุภาคี กล่าวคือ องค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งในชุมชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการพัฒนา โดยมีสำนึกและรู้สึกในความเป็นเจ้าของพื้นที่หรือกิจกรรมมีการร่วมมือในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) คือร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมระดมทรัพยากร มีการแบ่งงานกันทำและร่วมตรวจสอบ/ประเมินผล/รับผลจากการพัฒนา ซึ่งเป็นลักษณะความเป็นประชาคม (Civil Society) ที่มีเป้าหมายสาธารณะเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังภาพประกอบ 3 (สำนักงานควบคุมโรคใช้เลือกออก กรมควบคุมโรคติดต่อ. 2544 : 18)

ภาพประกอบ 3 แสดงเครือข่ายความร่วมมือเพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2544 : 211-212) กล่าวถึงแนวคิดของ อิลลิชและเวอร์นี (Illich and Verne, 1973) ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิต เพราะจะทำให้เกิดการศึกษา

อย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ประชาชนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทั้งช่วยกำหนดแนวทางว่าจะเรียนรู้อะไร ที่ไหน และเรียนรู้อย่างไร ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้จะทำให้แต่ละคนสามารถศึกษาที่เหมาะสมกับตัวเขาได้ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงข้อเสนอแนะของอิลลิช ในการจัดตั้งข่ายงานเพื่อการเรียนรู้ (Learning Networks) เพื่อที่จะเป็นแหล่งความรู้ให้แก่สังคมและชุมชน โดยเสนอแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว อันจะช่วยนำไปสู่ความสำเร็จไว้ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) การจัดบริการด้านเอกสาร 2) การแลกเปลี่ยนด้านความชำนาญและทักษะ (Skill Exchanges) 3) การเรียนรู้จากเพื่อน (Peer Matching) และ 4) การจัดเอกสารเพื่อการศึกษาในวงกว้าง เป็นต้น

นอกจากนี้ ฝ่ายวิชาการบริษัทสกายบุ๊กส์ จำกัด (2545 : 38-39) หยิบยกแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งกล่าวถึงวิสัยทัศน์และแนวทางในการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตในอีก 20 ปี ว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานและเหตุผลเป็นที่ยอมรับเป็นการสร้างสังคมไทยที่พึงประสงค์ โดยมุ่งสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน 3 ด้าน คือ 1) สังคมคุณภาพ ที่ยึดหลักความสมดุลพอดี และพึ่งตนเอง 2) สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน และ 3) ประเด็นสำคัญต้องทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาเพราะการเรียนรู้ทำให้คนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

4. เทคนิควิธีการ และกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้

เป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้จะบรรลุเป้าหมายใน 3 ด้าน คือ ความรู้ (Knowledge) เช่น ความรู้เชิงกระบวนการ ความรู้เชิงประจักษ์ ความรู้เชิงเนื้อหา ทักษะ (Skill) เช่น ทักษะพื้นฐาน ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะการจัดการ ทักษะในงานอาชีพ และ เจตคติ (Affective) เช่น คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เป็นต้น นอกจากนี้การเรียนรู้ที่จำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและระดับของงานการให้การศึกษาขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีจุดหมายในการพัฒนาชุมชนจะเริ่มที่กระบวนการสร้างเสริมการเรียนรู้ให้เกิดชุมชน ได้จำแนกวิธีการจัดการเรียนรู้ตามกลุ่มเป้าหมาย และระดับของงาน ดังต่อไปนี้ (มาลี จุฬา. 2544 : 80)

4.1 ในระดับบุคคล จะใช้วิธีการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมข้อมูลเพื่อขยายการรับรู้ประกอบการตัดสินใจ การส่งเสริมการพัฒนาตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาการพัฒนาด้านจิตใจ ตามแนวทางพุทธศาสนา การพัฒนาอาชีพในระดับนี้ จิตจ้านงค์ กิติกิริติ (2532 : 123-127) และ ประเวศ ะที (2542 ข : 42-43) ได้เสนอกระบวนการทางปัญญาในการพัฒนาและเสริมสร้างการเรียนรู้ในแต่ละบุคคล ประกอบด้วย ผีกสังเกต โดยสังเกตสิ่ง

ที่เราเห็นหรือสิ่งแวดล้อม ฝึกบันทึกเมื่อสังเกตอะไรแล้วการฝึกบันทึก โดยวาดรูปหรือบันทึกข้อความ ถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ ฝึกนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่ม เมื่อมีการทำงานกลุ่มเราไปเรียนรู้อะไรมาบันทึก อะไรมาจะนำเสนอให้ผู้อื่นรู้เรื่องได้อย่างไร ฝึกการฟัง ถ้ารู้จักฟังคนอื่นจะทำให้ฉลาดขึ้น ที่เรียกว่า พหูสูต ฉันทะ สติ สมาธิ จะช่วยให้ฟังได้ดีขึ้น เมื่อมีการนำเสนอและฟังแล้วฝึกบุคลิก วิชา หรือ ถาม คอบ ซึ่งเป็นการฝึกให้เหตุผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทำให้เกิดความแจ่มแจ้งในเรื่องนั้นๆ

4.2 ในระดับกลุ่ม จะใช้กลุ่มเป็นกลไกของการทำงานในระดับชุมชนและเป็นกลไกในการให้การศึกษาในหลายเนื้อหา จิตจางงค์ กิติกิริติ (2532 : 123-127) ได้กล่าวถึงเทคนิควิธีการที่ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม ได้แก่ การประชุมทั่วไป อภิปรายกลุ่ม การสาธิต และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น

4.3 ในระดับชุมชน จะเป็นการให้การศึกษาแก่สาธารณะชนในวงกว้าง โดยมุ่งถึงคนเป็นจำนวนมาก สำหรับวิธีการให้การศึกษา จะใช้หลักการแบบมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเน้นให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างให้ชุมชน คิดเป็น พูดเป็น ทำเป็น เป็นการฝึกให้ชาวบ้านได้ทำจริงและทำเองได้ในโอกาสต่อไป การฝึกอบรม การศึกษาดูงานและทัศนศึกษา พบว่า กิจกรรมดูงานและทัศนศึกษา การพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนะ และประสบการณ์ การค้นหาผู้รู้ที่เป็นปราชญ์โดยการจัดกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเองระหว่างชาวบ้านกับผู้นำหรือระหว่างผู้นำกันเอง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมาก เป็นต้น

นอกจากนี้ ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543 : 162-182) ได้นำเสนอเทคนิคการประชุมระดมแนวคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Control : F.S.C.) ของผู้คนในชุมชนว่าเป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้แทนกลุ่มต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ มาร่วมกันทำงาน โดยนำเอาประสบการณ์และบทเรียนของแต่ละกลุ่มแต่ละคนมาสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ร่วมกันและสร้างสำนึกพร้อมพันธสัญญาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออนาคตที่ดีร่วมกัน เทคนิคการประชุมระดมแนวคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน มีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้ 1) ร่วมทำความเข้าใจในสถานการณ์ในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งมีความเชื่อมโยงและมีผลกระทบต่ออนาคต 2) เพื่อเสนอภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบัน 3) เพื่อร่วมกันเสนอและลงมติในการมีวิสัยทัศน์ของอนาคตร่วมกัน พร้อมกับการสร้างพันธสัญญาที่จะร่วมกันพัฒนาไปสู่วิสัยทัศน์ร่วม และ 4) เพื่อรวบรวมความคิด ความเข้าใจ ข้อมูลพื้นฐาน แผนปฏิบัติการที่จะใช้ในการสร้างอนาคตร่วมกัน

กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตร่วมกันด้วยเทคนิคการประชุมระดมแนวคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์

เหตุการณ์ในอดีตเพื่อเชื่อมโยงกับสถานการณ์และแนวโน้มในปัจจุบัน 2) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ สภาพการณ์ปัจจุบันเพื่อความเข้าใจในทิศทางและปัจจัยที่มีอิทธิพลในประเด็นหลักของการประชุม และ 3) การสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาในประเด็นหลักของการประชุมเพื่อร่วมกันกำหนด ความคิดเห็นร่วมและสร้างแผนการปฏิบัติงานไปสู่อนาคต จากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว สรุปได้ว่าการเรียนรู้ร่วมกันของผู้คนในชุมชนนั้นเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ เช่น เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การประกอบอาชีพ การศึกษาอบรม การประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อาจเป็นคนที่อยู่ในชุมชนหรือนอกชุมชนในรูปแบบเครือข่าย เป็นการนำ ความรู้และประสบการณ์ในอดีตผสมผสานกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อกำหนดแนวทางสู่อนาคต อย่างมีจุดหมายร่วมกันซึ่งล้วนต้องการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเป็นพลังผลักดันให้การดำเนินกิจกรรมของ กลุ่มประสบผลสำเร็จสามารถนำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างเป็นรูปธรรมในอนาคต ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ธุรกิจชุมชนนั้นกระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้ธุรกิจชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถดำเนิน กิจกรรมได้อย่างมีจุดหมายและประสบผลสำเร็จร่วมกันนั่นเอง

4.4. ในระดับเครือข่าย หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในลักษณะของการ ขยายเป็นเครือข่ายมีการแพร่กระจายขยายตัวจากเกษตรกรปัจเจกเป็นเกษตรกรเพื่อนบ้าน สู่หมู่บ้าน ช้างเคียง สู่กลุ่ม ศูนย์ครัวชาวบ้านภายนอก และจะพัฒนาจนกระทั่งเป็นเครือข่ายโยงใยกัน ยกระดับ เป็นองค์กรระหว่างชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาในระดับที่ใหญ่ขึ้น โดยใช้วิธีการแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชาว บ้านจากประสบการณ์การทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง (ภฤณญา บุญชัย และคนอื่นๆ. 2528 : 21-41)

5. เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้

5.1 วิธีการในการจัดกระบวนการเรียนรู้มีมากมายหลายรูปแบบ วิธีการที่นิยมใช้กันมาก ในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับ โอกาสหรือวัตถุประสงค์ในการ ใช้วิธีการใช้ ข้อดี-ข้อจำกัด และข้อควรคำนึงในการเลือกใช้วิธีการ มีสาระสำคัญๆ ดังนี้ (สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. 2544 : 71)

5.1.1 การบรรยาย (Lecture)

5.1.2 การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

5.1.3 การแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อย (Small Group Discussion)

5.1.4 การระดมสมอง (Brainstorming)

5.1.5 การสาธิต (Demonstration)

5.1.6 บทบาทสมมติ (Role Play)

5.1.7 กรณีศึกษา (Case Study)

5.1.8 การศึกษาคูงาน (Field Trip / Study Tour)

5.1.9 การใช้สื่อ (Media Using)

5.2 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน อนันต์ ถิขิตประเสริฐ (2544 : 31-34)

นำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนว่า เริ่มต้นจากวงจรการเรียนรู้ โดยการ “รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ” ถ้าวางกรงแห่ง การเรียนรู้ของชุมชน ไคหมุนเร็วหรือมีพลวัต (Dynamic) สูง แสดงว่าชุมชนนั้นมีพลังการเรียนรู้สูง และสรุปไว้ ดังนี้

5.2.1 รวมคน การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผล และทรงพลัง ต้องเริ่มต้นจากการรวมคนในชุมชนเป็น “องค์กรชุมชน” เพื่อเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับครอบครัว ชุมชน และสังคม ความรู้และทักษะด้านภาษา เทคโนโลยี การประกอบอาชีพ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เป็นต้น การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ใช้ “คน” เป็นทั้งปัจจัยและเป้าหมายของการ เรียนรู้ ดังนั้น “รวมคน” จึงเป็นขั้นตอนที่ทำให้ได้คนที่มีคุณภาพมีพลังและเป็นการรวมตัวที่มีความยั่งยืนซึ่งจะส่งผล ให้การดำเนินงานในขั้นต่อๆ ไปประสบความสำเร็จ ถ้าการรวมคนใช้ผลประโยชน์เป็นตัวล่ออาจได้คน จำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น แต่จะ ได้แต่กายไม่ได้ใจและมักได้คนที่ไม่มีความรู้ ไม่มีพลัง เป็นการ รวมตัวที่ไม่มีความยั่งยืน

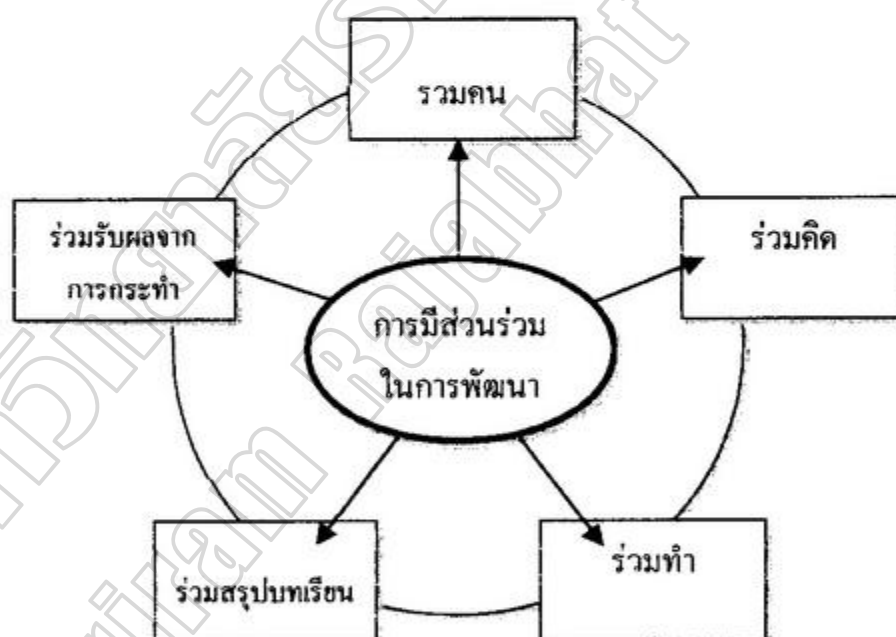
5.2.2 ร่วมคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดม “พลังความคิด” ให้รู้แจ่มแจ้ง โดยผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมองเพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ปรับกระบวนการ ทักษะ สร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและ โอกาสอย่างรอบด้าน สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (เรียนรู้อะไร) กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการ แก้ไขปัญหา (เรียนรู้อย่างไร เรียนรู้กับใคร เรียนรู้ที่ไหน)

5.2.3 ร่วมทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังการจัดการ” ตามแผนงานที่กำหนด โดยใช้หลักสหกรณ์ การฝึกฝนจากการทดลองทำและการปฏิบัติในพื้นที่จริง กิจกรรมจริงสถานการณ์ จริงประกอบกับการใช้หลักการทฤษฎี เทคโนโลยีและระบบการบริหารจัดการที่ดีมาสร้างความเชื่อมโยงกัน การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของภาคีการพัฒนาต่างๆ อย่างเหมาะสม ข้อมทำ ให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

5.2.4 ร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังภูมิปัญญา” โดยเริ่มต้นจากการประเมินตนเองและประเมินผลงานผ่านเวทีกลุ่มและเครือข่าย ทำให้เกิดการเชื่อมต่อกันระหว่างทักษะองค์ความรู้และประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ขององค์กร จากนั้นจึงเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อ (เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์) ไปสู่องค์กรชุมชนอื่นๆ

5.2.5 ร่วมรับผลจากการกระทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังปึก” โดยการยกย่องชื่นชมและให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนผลจากการกระทำอาจได้รับในมิติที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกองค์กรชุมชนได้รับผลทางด้านเศรษฐกิจ นักเรียนได้เรียนรู้วิถีคิด การทำงานเป็นทีม ส่วนครูได้เรียนรู้ศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการปฏิรูปการเรียนการสอนในโรงเรียน

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนทั้ง 5 ประการ จึงเป็นพลังทางสังคมของชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนให้ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน สรุปได้ดังภาพประกอบ 4 (อนันต์ ลิขิตประเสริฐ. 2544 : 31-34)

ภาพประกอบ 4 แสดงแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาในชุมชน

นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Benjamin S. Bloom ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (มาลี จุฑา. 2544 : 64-66)

1. ความรู้ (Knowledge) หลังจากที่คุณคนได้เรียนรู้ไปแล้วจะเกิดเป็นความรู้ในตัวผู้เรียน โดยวัดได้จากการจำได้ หรือการท่องจำ เป็นต้น
 2. ความเข้าใจ (Comprehension) ต่อจากขั้นที่ 1 บุคคลจะแปลความหมายหรืออธิบายสิ่งที่ได้เรียนรู้ในขั้นที่ 1 เป็นความเข้าใจมากขึ้น
 3. การนำไปใช้ (Application) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจแล้วจะสามารถนำความรู้และความเข้าใจไปใช้ได้ เช่น การเรียนรู้ในการหาสูตรส่วนผสมที่ทำให้ได้ไวน์รสชาติดีเป็นที่ต้องการของตลาด เป็นต้น
 4. การวิเคราะห์ (Analysis) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ถึงขั้นที่ 3 แล้ว บุคคลจะมีความสามารถในการวิเคราะห์ถึงที่มาของสูตรการคำนวณหาสิ่งที่ต้องการว่า มาจากองค์ประกอบย่อยอะไรบ้าง
 5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ขั้นที่ 4 แล้วบุคคลจะมีความสามารถในการสังเคราะห์หรือสร้างสูตรขึ้นมาใหม่ เช่น การนำส่วนผสมต่างๆมารวมกันผลิตเป็นผลิตภัณฑ์บรรจุในถังหมักไวน์จะได้ไวน์ที่มีรสชาติแตกต่างกัน เป็นต้น
 6. การประเมินผล (Evaluation) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ถึงขั้นที่ 5 แล้ว บุคคลจะมีความสามารถในการตัดสินใจหรือตีค่า หรือประมาณค่าสิ่งที่พบเห็นว่าถูกต้องและดีงามหรือไม่ เป็นต้น
- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ เป็นปัจจัยของกระบวนการเรียนรู้ มีคุณลักษณะเฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้ในตัวเอง ประกอบด้วย (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2544 : 87)
1. ทักษะจากการฝึกหัด (Motor Skills) จะเกิดการเรียนรู้ขั้นได้ก็ต่อเมื่อมีการฝึกภาคปฏิบัติ และได้ฝึกหัดกระทำอยู่เสมอ
 2. การเรียนรู้ทางด้านภาษา (Verbal Information) เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากได้รับข้อสนเทศ ข่าวสารและข้อมูล การจัดระบบข้อสนเทศ การรู้ความหมายและเข้าใจภาษาที่ใช้ตลอดจนเนื้อหาสาระนั้น
 3. ความสามารถทางสติปัญญา (Intellectual Skills) หมายถึง การเรียนรู้ซึ่งปรากฏขึ้นได้ โดยต้องมีความเข้าใจ และมีทักษะบางอย่างมาก่อน เช่น การคิดเลขซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจกับตัวเลข เป็นต้น
 4. ยุทธศาสตร์ทางด้านสมอง (Cognitive Strategies) เป็นการเรียนรู้ที่ต้องการให้มีการกระทำซ้ำ (Repeat) ในบางโอกาส โดยเฉพาะในด้านการฝึกความจำ
 5. การเรียนรู้และทัศนคติ (Attitude) การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับทัศนคติจะได้ผลดีที่สุด ก็โดยการใช้ในลักษณะรูปแบบจำลองของบุคคล (Human Model) โดยอาศัยหุ่นรูปแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้แก่

ผู้เรียน ทั้งนี้โดยใช้แรงเสริมแบบทดแทน (Vicarious Reinforcement) ให้กับผู้เรียนในเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมบางอย่างตามต้องการ

ผลที่ได้จากกระบวนการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ สรุปได้ 3 ด้าน คือ ความรู้ (Knowledge) เช่น ความคิด ความเข้าใจ และความจดจำในสาระเนื้อหาต่างๆ ทักษะ (Skill) เช่น การคิด การพูด การกระทำ การพูด ฟัง อ่าน เขียน และการเคลื่อนไหวต่างๆ และความรู้สึก (Affective) เช่น เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เป็นต้น

6. เทคนิคการประจุมอย่างมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้วิธีหนึ่งซึ่งใช้เวทีการประจุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กับคนอื่น ทุกคนในที่ประจุมจะได้เรียนรู้ความแตกต่างความหลากหลาย รู้จักอกคกกัน และประนีประนอมโดยใช้เหตุผลและผลของการตัดสินใจร่วมกัน วิธีการดำเนินการประจุมอย่างมีส่วนร่วม สามารถจัดได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนหลักๆ ดังนี้ (ทวีศักดิ์ นพเกษร. ม.ป.ป.:1-15)

6.1 ผู้ดำเนินการประจุม จะให้ภาพรวมของสถานการณ์ หรือสภาพปัญหาในปัจจุบัน ในขั้นตอนนี้ อาจใช้เทคนิคของการวาดแผนภูมิความคิด (Mind Map) ในการแจกแจงประเด็น และสรุปให้เข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้เข้าร่วมประจุมสามารถคิดต่อเชื่อมโยง ไปสู่เรื่องอื่นๆ ได้

6.2 ผู้เข้าร่วมประจุมจะช่วยกันจัดลำดับของปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหามีการถกเถียง แสดงความคิดเห็น ได้อย่างอิสระ และเปิดเผยวิธีการแสดงความคิดเห็น ในขั้นตอนนี้ ทุกคนจะได้ฝึกทักษะในการละลายพฤติกรรมและทักษะในการจัดการกับความขัดแย้ง ผู้ดำเนินการประจุมจะต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการความขัดแย้งที่ดี ที่จะทำให้เกิดประ โยชน์จนเป็นพลังปัญญาในการแก้ปัญหาได้

6.3 การสรุปแนวทางในการแก้ปัญหาและร่วมมือกันปฏิบัติอย่างจริงจัง การร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจและลงมือปฏิบัติร่วมกัน นอกจากจะได้เรียนรู้ร่วมกันทุกคนจะมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่จะต้องร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน ตลอดจนแสวงหาอนาคตร่วมกันของชุมชน

7. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หัวใจสำคัญของการเรียนรู้ที่ดี คือ การได้ลงมือทำเอง ได้สัมผัสในสิ่งที่เป็นความสนใจใคร่รู้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนรู้เปิดหัวใจเปิดสมองในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ที่เราเรียกว่า “การเรียนรู้จากประสบการณ์” การวางแผนและออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ จึงเน้นให้ผู้เข้าร่วมได้เปิดสมองเปิดใจที่จะเรียนรู้ และลงมือทำด้วยการ ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ได้วิเคราะห์ทบทวนถึงผลที่เกิดจาก ประสบการณ์ที่ผ่านมา ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรให้ผู้เข้าร่วมได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วม ตั้งแต่

ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการดำเนินงาน ขั้นตอนติดตามสนับสนุน และ การประเมินผล เช่นเดียวกับกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถถอดเป็นต้นแบบ (Model) ของกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมาปรับสร้างเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังภาพประกอบ 5 (สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. 2544 : 34-35)

ภาพประกอบ 5 แสดงแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2533 : 86-87) ได้ให้ความสำคัญกับการนำภูมิปัญญามาสู่กระบวนการเรียนรู้

ในการพัฒนาชุมชน และต้องมีความเข้าใจถึงภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความดี มีคุณค่า และสะสมกันมานาน เป็นเรื่องผสมผสานทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงถึงต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งเสนอเป็นขั้นตอน ดังนี้

- 1) การศึกษาและรวบรวมประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านต่าง ๆ
- 2) การจัดระบบข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้เฉพาะด้าน และ
- 3) การศึกษาวิธีการที่เหมาะสม ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การศึกษาคุณ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเล่าประสบการณ์ เป็นต้น

ส่วน เสรี พงศ์พิศ บรรณาธิการ (2531 : 63-64) ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาเพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชน โดยเน้นไปที่การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบด้วยตนเองหรือทางอ้อม พร้อมกันนี้ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานที่มีรูปแบบหลากหลายตามเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายโดยการใช้วิธีการบอกเล่า การประกอบพิธีกรรม การแสดงมหรสพ ซึ่งทุกวิธีแอบอิงอยู่กับความศรัทธาในอำนาจศักดิ์สิทธิ์และความศรัทธาในพุทธศาสนา เป็นต้น

8. การเรียนรู้เพื่อสร้างชีวิต และจิตสำนึก กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดจากการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน นอกจากจะมีการสืบทอดกันภายในชุมชนแล้วยัง ได้ขยายการใช้ประโยชน์หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในรูปของเครือข่ายการเรียนรู้ในชนบทอีกด้วย ซึ่ง อเนก นาตะบุตร (2533 : 34) และ กาญจนา แก้วเทพ (2533 : 38-46) กล่าวถึงการเรียนรู้เพื่อสร้างชีวิตและจิตสำนึก ว่าประกอบ ด้วย

- 1) การเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรด้วยตนเอง
- 2) การเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรและนักวิชาการแล้วเกิดกระบวนการสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมารวมทั้งบางเรื่องได้นำมาเป็นนโยบาย
- 3) การส่งเสริมการเก็บข้อมูลและยกระดับข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านจากการศึกษา และการทำวิจัยของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
- 4) การเชื่อมประสานผู้นำในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีนักพัฒนาจากเอกชนและรัฐเข้าไปเสริมให้เกิดการเกาะตัวของแม่ข่าย (Nucleus) ก่อให้เกิดการคิดค้นหาทางเลือก การเรียนรู้และการขยายผล

นอกจากนี้ ได้เสนอวิธีการสอนเพื่อสร้างชีวิตและสำนึก หลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

8.1 เป็นการเรียนจากสภาพความเป็นจริงขึ้นมาที่เรียกว่า "Inductive Method" ความรู้ของเด็กจะต้องเริ่มต้นจากสภาพชีวิตที่เป็นจริงของตัวเอง ต้องเรียนรู้ต้องรู้จักตัวเองให้ดีกว่าก่อนแล้วค่อยๆ ขยายออกไปสู่พ่อ แม่ ครอบครัว เครือญาติ และหมู่บ้าน

8.2 เน้นปัญหาและการแก้ปัญหา ในการเรียนปัญหานั้นเราจะใช้ทักษะที่ดี ทักษะที่มีความหวังในการมองว่า "ที่ใดมีปัญหา ที่นั่นย่อมมีวิธีแก้ปัญหาอยู่ด้วย"

8.3 มีการข้อวิพากษ์วิจารณ์ หรือ ที่ภาษาทางการศึกษาเรียกว่า คิดเป็น คือต้องการให้เด็กมีความสามารถที่จะใช้ความคิดแบบวิเคราะห์-สังเคราะห์ ในการจำแนกแยกแยะในการมองเห็นความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ กิจกรรมการฝึกงานจะต้องสอดแทรกอยู่ในทุกกระบวนการเรียนการสอนตลอดเวลา เช่น การสำรวจชุมชน การนำทักษะที่เรียนรู้ไปใช้ทำงาน การปฏิบัติงานจริงในชุมชน การทบทวนและวิพากษ์ชีวิตประจำวัน สิ่งที่น่าหนัก คือ ชีวิตประจำวันที่ศึกษาอยู่ร่วมกันเราต้องช่วยให้เขาตื่นตัว มีความรู้และสำนึกต่อชีวิตประจำวันของเขาอยู่ตลอดเวลา กิจกรรมทัศนศึกษายังเป็นการเสริมสร้างวิธีการเรียนแบบอื่นๆ เช่น จะทำการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ในสังคม เราก็จะพาเด็กๆ ไปดูตัวกลไกทางสังคม สถาบันทางสังคมที่เป็นรูปธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่ม นอกจากนี้การเรียนรู้จากวัฒนธรรมและศิลปะทั้งที่เป็นวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมถึงการศึกษาแบบเจาะลึกสำหรับเรื่องที่เป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน และต้องการหาคำตอบอย่างเร่งด่วนโดยการจัดกลุ่มศึกษาประเด็นเฉพาะเหล่านี้อย่างละเอียด ทั้งสาเหตุความเป็นมาของปัญหา ผลกระทบของปัญหา และหาหนทางแก้ไข เป็นต้น

9. เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา

สำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ (2544 : 30) กล่าวว่าจัดการฝึกอบรมอย่างมีส่วนร่วม (Participation Training) เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ซึ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered) และเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนการสอนหรือกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด โดยใช้แนวคิดกระบวนการกลุ่ม (Group Process) ทำให้กระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Performance) มี 5 ขั้นตอน คือ 1) ต้องเริ่มจากประสบการณ์ของสมาชิก 2) ทำให้เกิดประสบการณ์/การเรียนรู้ใหม่ๆ/แนวคิดใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง เป็นการทำงานที่เรียกว่า Active Performance 3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน และระหว่างวิทยากรกับสมาชิกกลุ่ม 4) มีปฏิสัมพันธ์ทำให้เกิดการขยายความคิดและเครือข่ายความคิดที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง และ 5) มีการสื่อสารกันด้วยการพูด/การเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ความคิด

กระบวนการกลุ่มถูกนำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนหรือสมาชิกกลุ่ม ได้มีส่วนร่วมในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งผู้จัดฝึกอบรมหรือ Facilitator ควรทราบ มีเทคนิคที่น่าสนใจ ดังนี้

9.1 การสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C) เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้กลุ่มช่วยกันค้นหาแนวทางในการทำงาน โดยให้กลุ่มแสดงประสบการณ์ความคิดเห็นและข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่ได้จะหลากหลายและถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนปฏิบัติการ ซึ่งมีแนวคิด ดังนี้

9.1.1 เป็นการประชุมร่วมกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียกับประเด็นการประชุม (Stakeholder) โดยมีการคัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมประชุมที่มีลักษณะหลากหลาย รวมทั้งบุคคลภายนอกองค์กร เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลาย

9.1.2 เป็นการระดมความคิดไปสู่อนาคตร่วมกัน (Vision)

9.1.3 เน้นการหาจุดร่วมหรือจุดที่ทุกคนยอมรับได้ เพื่อนำไปสู่การกำหนดพันธกิจและแผนปฏิบัติการ

9.1.4 เป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวม วิเคราะห์ตัวเราเกี่ยวกับชุมชน/สังคมระดับประเทศและระดับโลกอย่างไร ในทางกลับกันเป็นการวิเคราะห์ว่าสังคมระดับโลก ระดับประเทศ และระดับชุมชน ส่งผลกระทบต่อตัวเราอย่างไร เพื่อนำไปสู่การกำหนดอนาคตร่วมกัน

9.1.5 ทุกคนต้องทำงานร่วมกัน มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ และเป็นประชาธิปไตย

9.1.6 ตกลงกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยต้องกำหนดจุดเริ่มต้นเป็นเป้าหมายร่วมกันหรือวิสัยทัศน์ และทำให้วิสัยทัศน์เป็นจริง โดยกำหนดพันธกิจ และแผนปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์ในการสร้างอนาคตร่วมกัน ประกอบด้วย 1) เพื่อเป็นการแสดงความคิดเห็นประสบการณ์ร่วมกันเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ในอดีตที่ส่งผลต่อปัจจุบัน และมีผลกระทบต่ออนาคต 2) เพื่อเสนอภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบัน 3) เพื่อลงมติสร้างพันธสัญญาในการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 4) เพื่อรวบรวมแนวคิด ความเข้าใจ ข้อมูลพื้นฐานและแผนการปฏิบัติการที่จะใช้ ในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน

กติกการประชุมในการสร้างอนาคตร่วมกัน ประกอบด้วย 1) สมาชิกต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างค่อเนื่อง 2) สมาชิกมีการแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นผู้อื่นเพราะว่าความเห็นของทุกคนมีค่า 3) ไม่มีการโต้แย้งหรือตัดสินความคิดว่าถูกหรือผิด 4) ทุกความคิดที่เสนอขึ้นมาจะเขียนโดยใช้คำสั้นๆ (Key Word) 5) ทำงานเฉพาะประเด็นที่สมาชิกยอมรับและไม่ทิ้งประเด็นที่ไม่ผ่านการยอมรับเพราะต้องนำมาใช้อีก 6) สมาชิกกลุ่มช่วยกันบริหารเวลาให้เป็นไปตามกำหนด และ 7) การประชุม F.S.C. เต็มรูปแบบใช้เวลา 2-3 วัน จำนวนคนประมาณ 40-50 คน เพราะถ้ามีคนน้อยเกินไปจะขาดความหลากหลายความคิด

กระบวนการ F.S.C. ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตเพื่อเชื่อมโยงกับสภาพการณ์และแนวโน้มปัจจุบัน 2) วิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันเพื่อความเข้าใจในทิศทางและปัจจัยที่มีอิทธิพลในประเด็นหลักของการประชุม และ 3) การสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาในประเด็นหลักของการประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดความคิดเห็นร่วมและสร้างแผนปฏิบัติการสู่ออนาคตร่วมกัน

9.2 เส้นแบ่งเวลา (Time Line) เพื่อให้สมาชิกทุกคนสะท้อนข้อมูล (ประสบการณ์ในอดีตที่ทุกคนมีอยู่) อาจแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มๆ ละไม่เกิน 10 คน แล้วให้ทุกคนทบทวนความรู้ ประสบการณ์และเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่กำหนด มีประเด็นหลัก ดังนี้

9.2.1 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจที่สำคัญ

9.2.2 สภาพเหตุการณ์ในประเทศที่เกี่ยวกับประเด็นการประชุม

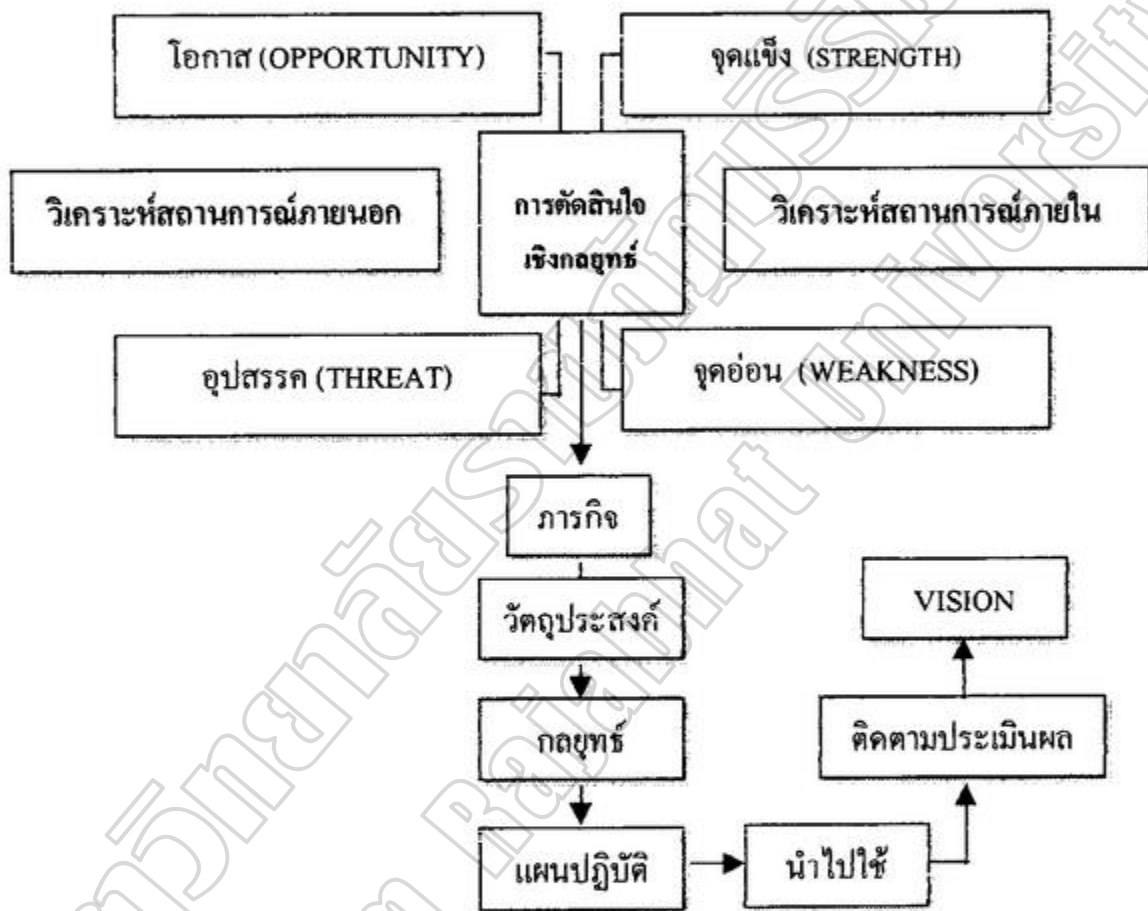
9.2.3 การดำเนินงานหรือความร่วมมือที่เกี่ยวกับประเด็นการประชุมหรือการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

9.2.4 ชีวิตส่วนตัวหรือการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตของแต่ละคน

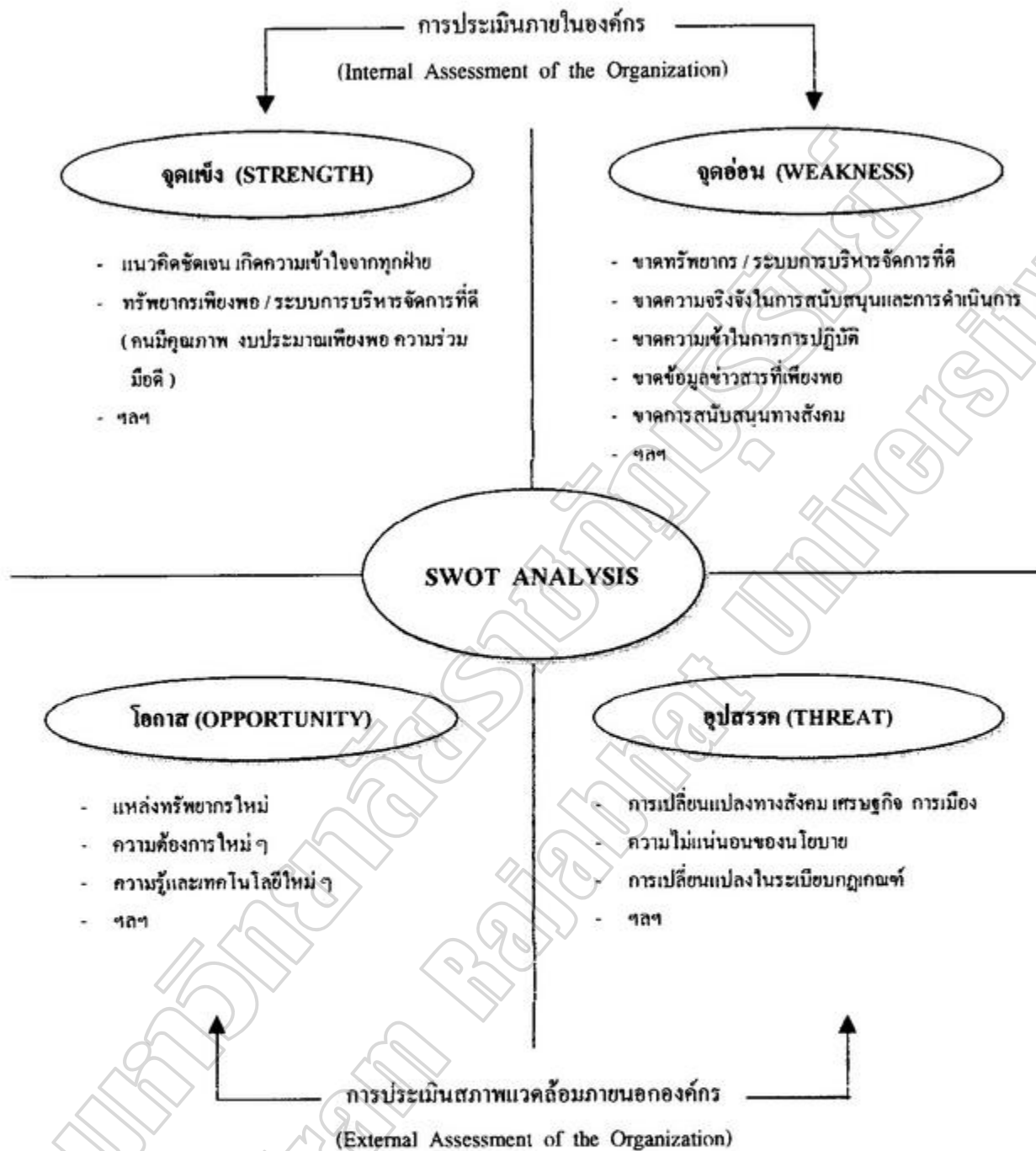
9.3 แผนที่ความคิด หรือ แผนที่จิตใจ (Mind Mapping) เพื่อเป็นการสร้างภาพรวม ทิศทาง แนวโน้ม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหัวข้อหลักของการประชุมในสถานการณ์ปัจจุบันผู้ดำเนินการประชุมจะนำกระดาษฟลิปชาร์ตมาเรียงด้วยกระดาษรวมเป็นแผ่นใหญ่ อาจใช้ 3-4 แผ่น เขียนหัวข้อหลักหรือสัญลักษณ์ สมาชิกแต่ละคนมีอิสระที่จะเสนอความคิดเห็นของตน ไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกถกเถียง หรือวิจารณ์ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นการเสนอความคิดเห็นและอธิบายความคิดเห็นของตนให้ชัดเจนเพื่อให้กลุ่มรับทราบเท่านั้น ทุกความคิดเห็นผู้ดำเนินการประชุมจะเป็นผู้บันทึกเก็บไว้แล้วสรุปบันทึกลงบนกระดาษแผ่นใหญ่ด้วยคำสั้นๆ จากนั้นจึงลากเส้นแสดงความเชื่อมโยงกับประเด็นที่บันทึกไว้ก่อน (ซึ่งมีลักษณะข้อมูลที่ใกล้เคียงกัน) สมาชิกจะได้รับสติ๊กเกอร์สี คนละเท่าๆ กัน (5-8 แฉก) พิจารณาความคิดเห็นที่บันทึกไว้บนกระดาษแผ่นใหญ่แล้วจึงนำสติ๊กเกอร์ที่ได้รับไปติดข้างความคิดเห็นที่ตนเห็นด้วย จากนั้นผู้ดำเนินการประชุมจะนับคะแนนรวม จัดเป็นหมวดหมู่ และจัดลำดับความสำคัญ (คะแนน) เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมต่อไป

9.4 การวิเคราะห์ SWOT เทคนิคการวิเคราะห์องค์กร (SWOT ANALYSIS) เป็นการวิเคราะห์กลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพขององค์กรและ โอกาสต่างๆ ในการพัฒนา ดังนั้น การวิเคราะห์องค์กรเพื่อกำหนดกลยุทธ์นั้น เทคนิคที่สำคัญที่นิยมนำมาใช้ในการพัฒนาปัจจุบัน ได้แก่ เทคนิคการวิเคราะห์ศักยภาพ องค์กร เพราะ SWOT จะมีส่วนในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ นำมาสู่การปรับปรุง

ภารกิจขององค์กรหรือก่อให้เกิดการสนทนาอย่างพินิจพิเคราะห์และลงในรายละเอียด ของวัตถุประสงค์ กลยุทธ์ที่ใช้เป้าหมายและแผนปฏิบัติงานซึ่งสามารถอธิบายความสัมพันธ์ในเชิงองค์ประกอบของการวางแผนผัง ดังภาพประกอบ 6 และภาพประกอบ 7 (สำนักงานควบคุมโรค ไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ. 2544 : 42)

ภาพประกอบ 6 แสดงเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT กับองค์ประกอบของการวางแผน

ภาพประกอบ 7 แสดงกรอบวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กร

10. การเรียนรู้ด้านการวางแผนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์

ในการวางแผนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกองค์กร ชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจและต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ การเรียนรู้เดิม

นอกจากกระบวนการบริหารจัดการ (4M) ซึ่งประกอบด้วย คน วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน และการบริหารจัดการแล้วยังมีองค์ประกอบที่มีความสำคัญ ดังนี้ (เสรี วงษ์มณฑา. 2542 : 18-25)

10.1 ผลิตภัณฑ์ (Product) การส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะเน้นผลิตภัณฑ์ไว้นชนิดใด ขนาดบรรจุหรือรูปแบบบรรจุภัณฑ์ มีวิธีการเปลี่ยนแปลงและวิธีจำหน่ายอย่างไร เพื่อเป็นการสร้างทางเลือก หรือเพื่อกระตุ้นกำลังซื้อจากลูกค้า เป็นต้น

10.2 ราคา (Price) เมื่อมีข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งตลาดผลิตภัณฑ์ของตนเองแล้ว การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องเน้น หากต้องการเพิ่มยอดขายแล้วการลดราคา การแถมฟรี เพื่อตอบแทนลูกค้าก็เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ต้องพิจารณา ในการแบ่งลูกค้าจากคู่แข่งอื่น ๆ

10.3 การจัดจำหน่าย (Place) ต้องพิจารณาว่าในการส่งเสริมการขายที่ใดบ้าง เช่น นอกจากจะขายปลีกที่กลุ่มงานแสดงสินค้าในเทศกาลต่างๆ และการวางผลิตภัณฑ์ในห้างสรรพสินค้า ป้ายน้ำมัน ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดก็เป็นกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการขายที่สำคัญที่ต้องกำหนดในแผนการตลาด

10.4 การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เช่น การลดแลก แจก แถม หรือการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโฆษณาต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ลูกค้ารู้จักผลิตภัณฑ์ไว้นของกลุ่ม เป็นต้น

10.5 การบรรจุภัณฑ์ (Packaging) รูปแบบและขนาดขวดบรรจุ ตรายี่ห้อ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค หรือ การลด แลก แจก แถม เมื่อลูกค้าซื้อผลิตภัณฑ์จำนวนมาก เป็นต้น

10.6 การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) เป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อต่างๆ

10.7 พนักงานขาย (People) ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ บางครั้งจำเป็นต้องจัดพนักงานขาย ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ โดยมีผลตอบแทนเป็นตัวกระตุ้น เป็นการส่งเสริมการขายอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถเพิ่มยอดขายได้มากขึ้น

10.8 อำนาจ (Power) การดำเนินการด้านธุรกิจผลิตภัณฑ์ จำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในหลายๆด้าน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในด้านการต่อรองทั้งด้านการผลิต การตลาด หรือ ด้านกฎระเบียบของราชการและกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการตลาดทั้ง 8 ประการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สามารถควบคุมได้แล้ว ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นที่ไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งต้องนำมาพิจารณาในการวางแผนด้านการตลาด เช่น องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ การเมืองกฎหมาย สังคม และวัฒนธรรม เทคโนโลยี การแข่งขัน และทรัพยากร องค์ประกอบเหล่านี้อาจเปลี่ยนแปลงได้

ตลอดเวลา องค์กรชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและปรับตัวให้ทันสถานการณ์จึงจะสามารถนำธุรกิจสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคอตเลอร์ (Kotler, 1997 : 472) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการตลาดและบริการไว้ว่าปัจจัยด้านการจัดจำหน่ายมีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า เช่น ความสะอาดของร้านทำเลที่ตั้งของร้านค้า ซึ่งสะดวกต่อการเดินทางไปมาของลูกค้า การจัดวางสินค้าที่เป็นระเบียบสามารถเลือกซื้อได้ง่าย ที่สำคัญผู้บริโภคต้องสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ง่ายและอธิบายเพิ่มเติมว่าผู้บริโภคจะรับรู้คุณภาพสินค้า สรรพคุณ และอรรถประโยชน์ของสินค้าจากการบริการของพนักงานหรือตัวแทนที่สามารถแนะนำสรรพคุณของตัวสินค้าและสามารถตอบข้อซักถามรวมถึงการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายตัดสินใจที่จะซื้อสินค้า ดังนั้นการสร้างเชื่อมั่นในตัวผลิตภัณฑ์ด้วยพนักงานขายและการประชาสัมพันธ์จะสามารถสร้างความน่าเชื่อถือในตัวผลิตภัณฑ์ได้มากกว่าที่จะรับรู้จากการสาริตหรือการโฆษณา เป็นต้น นอกจากนี้เซอร์ชิล และปีเตอร์ (Churchill & Peter, 1998 : 492) เสนอแนวทางในการเพิ่มยอดขายไว้ว่า การประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการตลาดและสร้างความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นวิธีการที่ไม่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายหรืออาจมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าวิธีการอื่นๆ เป็นต้น

การเรียนรู้เรื่องตำแหน่งของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรชุมชนสามารถผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ตามความต้องการของตลาด และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน ตำแหน่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จะใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในด้านการค้าว่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีแนวโน้มสามารถจำหน่ายได้จำนวนมากหรือน้อย ทั้งยังมีความสัมพันธ์กับปริมาณการผลิตจึงจำเป็นต้องมีอย่างยั้งที่จำเป็นต้องมีการปรับแผนกลยุทธ์การตลาดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ซิก ซิกมา (Six Sigma, 2001 : 104) ซึ่งกล่าวถึงกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ไว้ว่า ผลิตภัณฑ์ควรมีการพัฒนาและควบคุมคุณภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานเมื่อสินค้ามีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ลูกค้าจะซื้อสินค้าของตนเองและจะส่งผลดีกับบริษัทในหลายๆด้าน เป็นต้น เนเกิลและโฮลเดิน (Nagle & Holden, 1995 : 83) กล่าวถึงการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้าไว้ว่าควรมีการกำหนดส่วนลดการค้าสำหรับผู้แทนจำหน่ายให้ชัดเจน เช่น ราคาขายที่แตกต่างกันระหว่างการซื้อเป็นชิ้นกับการซื้อจำนวนมากและควรตั้งราคาไว้ในระดับสูง เพื่อรักษาภาพลักษณ์เกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าในสายตาของผู้บริโภค

นอกจากนี้ ทิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ (2545 : 50) กล่าวถึงความสำเร็จในการดำเนินงานเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนของกลุ่มสมุนไพรบ้านศิรีวงไว้ว่า กลุ่มสมุนไพรบ้านศิรีวงเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ดำเนินงานโดยสมาชิกในชุมชนทั้งหมดในทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินงาน

ทั้งการแก้ไขปัญหา การบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยมีหลักการที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

- 1) มีสมาชิกเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน เริ่มจากรูทกิจที่เกิดจากความต้องการของสมาชิกเป็นหลัก มีการพัฒนาสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและใช้วัสดุในท้องถิ่น
- 2) ยึดแนวคิดด้านการตลาดโดยศึกษาจากความต้องลูกค้าซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายและความสามารถในการตอบสนองความต้องการอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญต่อตลาดก่อนที่จะทำการผลิต
- 3) ดำเนินธุรกิจชุมชนสอดคล้องกับนโยบายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการผลิตที่แตกต่างกันเพื่อป้องกันการแข่งขันกันเองของสมาชิกในกลุ่ม
- 4) ระดมทุนด้วยตนเองเพื่อปลูกจิตสำนึกในการวางแผนและความตั้งใจในการดำเนินธุรกิจ โดยมีเงินกองทุนรองรับเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำรองยามขาดแคลนสำหรับให้สมาชิกกู้ยืม และ
- 5) ประกอบธุรกิจโดยมุ่งหวังกำไรเหมือนองค์กรธุรกิจ แต่ดำเนินการโดยสมาชิกในชุมชน โดยคนในท้องถิ่น เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็น กระบวนการวิจัยและการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล ดังภาพประกอบ 8 (ปรับปรุงจาก อนันต์ ลิขิตประเสริฐ, 2544 : 129)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาระบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์ การเกษตรแปรรูปอาหารสายศรีสี่ได้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ในครั้งนี้เน้นการศึกษาถึงสถานการณ์ สถานะการณ์ในชุมชน รวมทั้งบริบทของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของการดำเนินงานธุรกิจชุมชน วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และรูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชนจากวัตถุประสงค์การศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงกำหนดการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะเน้นศึกษา กลุ่มธุรกิจชุมชน จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด ประกอบด้วยประชากร และเป้าหมายในการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร ประชากรที่ทำการศึกษา แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย
 - 1.1 คณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด
จำนวน 15 คน
 - 1.2 สมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด
จำนวน 66 คน
 - 1.3 บุคคลภายนอก ได้แก่ ผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้อาวุโส นักพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 5 คน
 - 1.4 ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพระสงฆ์ จำนวน 3 คน

2. กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) ศึกษาจากประชากร กลุ่มต่างๆ จำนวน 89 คน ประกอบด้วย

2.1 คณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด โดยนำประชากรมาศึกษาทั้งหมด เป็นคณะกรรมการ ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เจริญฤติก เลขานุการ และกรรมการ จำนวน 15 คน

2.2 สมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด โดยนำประชากรมาศึกษาทั้งหมด เป็นสมาชิกกลุ่ม จำนวน 66 คน

2.3 บุคคลภายนอก ศึกษาจากผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้อาวุโส นักพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมธุรกิจชุมชนในพื้นที่ เช่น พัฒนาการประจำตำบล เกษตร ตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครู และพ่อค้า จำนวน 5 คน

2.4 ผู้นำในชุมชน ศึกษาจาก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่วิจัย จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

1. ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อหมู่บ้าน ประวัติชุมชน/ประวัติการก่อตั้ง สภาพทางกายภาพ/ชีวภาพ สภาพทางการเมืองการปกครอง สภาพทางเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานและบริการของรัฐ องค์การชุมชน การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน เป็นต้น

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับชื่อกลุ่ม ที่อยู่/สถานที่ตั้ง ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม โครงสร้างการบริหารงานของกลุ่ม กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่ม การพัฒนากลุ่มในด้านต่างๆ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ความคิดเห็นของกลุ่มเกี่ยวกับการดำเนินงานและ แนวโน้มในอนาคต เป็นต้น

2. จัดเวทีสนทนากลุ่มหรืออภิปรายกลุ่ม (Focus Group Interviews) ร่วมกับคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มผลิตภัณฑ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมและตรวจสอบข้อมูล

3. ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลนำไปประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของกลุ่ม แผนการผลิต แผนการตลาด และแผนการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด

4. ใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและการสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C.) ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลโดยจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การทำ Mind Mapping และการทำ Time Line เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ แผนการผลิต แผนการตลาด และการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตเพื่อก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์ในการพัฒนา

5. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและจดบันทึกจากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม โดยสังเกตเกี่ยวกับเรื่องการแสดงออก การเสนอความคิดเห็นในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการพัฒนารูขี้นชุมชน เป็นต้น

6. ใช้แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อสร้างมือแบบสำรวจข้อมูลร่วมกัน โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อกลุ่ม สถานที่ตั้ง/สำนักงาน จำนวนสมาชิกที่เริ่มก่อตั้ง คณะกรรมการบริหารกลุ่ม จำนวนเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม ระเบียบข้อบังคับ กำหนดการประชุมสมาชิก และกิจกรรมหลักของกลุ่ม เป็นต้น

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้ผลิต กำลังการผลิตต่อวัน/เดือน/ปี แหล่งวัตถุดิบในการผลิต ต้นทุนการผลิตต่อหน่วย ระยะเวลาในการผลิต แหล่งขายและราคาขายส่ง และขายปลีกต่อ 1 หน่วยผลิตภัณฑ์ ช่องทางการขายในรอบปีที่ผ่านมา (จำนวนหน่วยผลิตภัณฑ์ ขวด/ปี) ระยะเวลาที่ขายดีแต่ละชนิดผลิตภัณฑ์ ผู้กำหนดราคาและวิธีการกำหนดราคา การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และข้อมูลเกี่ยวกับรายชื่อผู้ประสานงานระดับกลุ่ม เป็นต้น

7. ใช้แบบสำรวจเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ซึ่งได้จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มร่วมกับผู้นำ คณะกรรมการหมู่บ้านเกษตรผู้นำ ผู้อาวุโส ครู และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยกรอบประเด็นหลัก 6 ด้าน และกรอบประเด็นย่อย จำนวน 43 ตัวชี้วัด ดังนี้

7.1 ด้านความเป็นองค์กร ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 5 ตัวชี้วัด คือ สมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันและมีความตระหนักต่อท้องถิ่นและคุณค่าของตนเอง มีผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจและการบริหารจัดการ มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือหนุนเสริมศักยภาพของกลุ่มและสมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้/วิเคราะห์ปัญหาให้เท่าทันสถานการณ์และมีความเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง

7.2 ด้านการบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 8 ตัวชี้วัด คือ มีแผนพัฒนาชุมชน/องค์กร อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง มีระบบบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) การมีส่วนร่วมจากสมาชิกในการตัดสินใจ/การวางแผนการผลิต แผนการตลาด มีการกระจายข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์อย่างค่อเนื่อง มีระบบฐานข้อมูลชุมชนสามารถติดตามประเมินผลได้ มีศูนย์การผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และมีการศึกษาวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการ ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

7.3 ด้านกิจกรรม/ความต่อเนื่องของกิจกรรม/ความสามารถต่อการตอบสนองต่อชุมชน อย่างบูรณาการ ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 10 ตัวชี้วัด คือมีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งทรัพยากร มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านการประกอบอาชีพของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านรายได้ของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีระบบสวัสดิการของชุมชน/สร้างหลักประกันความมั่นคงในอนาคต มีผู้นำเกิดขึ้นหลากหลายสาขาและมีจิตสาธารณะ สามารถเป็นชุมชนที่เป็นเวทีเรียนรู้ของชุมชนอื่นๆ ได้ กระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกตามความเหมาะสม และเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ/สมาชิกมีรายได้ เพิ่มขึ้น

7.4 ด้านความพยายามในการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 7 ตัวชี้วัด คือ มีการระดมทุนหรือมีการออมและกองทุนเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ มีการกระจายทุน/ทรัพยากร/สินเชื่อ/กองทุนหรือทุนทางสังคมอื่นภายในกลุ่ม และชำระคืนหรือหมุนเวียนคืนอย่างสม่ำเสมอ มีการใช้กองทุนหรือสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่จำเป็นและเดือดร้อน มีความสามารถในการยกระดับหรือรวบรวมภูมิปัญญาจากประสบการณ์รวมทั้งสร้างกระบวนการพัฒนาที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้ มีการปรับปรุงพัฒนาภูมิปัญญา/ทรัพยากร ในการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง

มีการจัดทำทะเบียนวัตถุดิบเพื่อรองรับแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดปี และมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน

7.5 ด้านการเชื่อมโยง/กระบวนการเป็นเครือข่าย ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 7 ตัวชี้วัด คือ องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ประสานงานองค์กรเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาด้านการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผลักดันผ่านเครือข่ายการตลาดอย่างทั่วถึงครอบคลุม วางแผนการดำเนินงานร่วมกับองค์กรในท้องถิ่น ในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง ความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ และมีส่วนร่วมผลักดันนโยบายและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนาหรือการถ่วงดุลกับกลไกเชิงนโยบาย โดยเฉพาะกลไกท้องถิ่นการพัฒนาการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ

7.6 ด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 5 ตัวชี้วัด คือ ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก จากองค์กรภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ มีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการพัฒนาทักษะฝีมือและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการ เป็นต้น

ขั้นตอนและวิธีการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีรายละเอียด ดังนี้

1. กำหนดแผนการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ประสานงานพหุภาคีในพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ผู้นำ ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. เก็บรวบรวมข้อมูล บริบทชุมชน และบริบทของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ทั้งด้านการผลิต ด้านการตลาด การรวมกลุ่ม ศึกษาความเชื่อมโยงกับเครือข่ายศักยภาพของกลุ่ม กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ สมาชิกในชุมชน สมาชิก อบต. และผู้เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
4. จัดการศึกษาฐานแก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จากองค์กรธุรกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในพื้นที่และต่างจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงาน

5. วิเคราะห์ SWOT ของกลุ่ม เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และแนวทางแก้ไขแล้วจัดลำดับความสำคัญของปัญหา กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วยคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มสมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่มแล้วเก็บรวบรวม ข้อมูลเพิ่มเติม โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

6. นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT มาจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

7. วิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

8. จัดทำแผนแม่บทชุมชน เรียงลำดับตามความสำคัญ กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มสมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ สมาชิกในชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

9. สำรวจและเก็บข้อมูลด้านการตลาด เช่น รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ขาย ชนิดของผลิตภัณฑ์ที่ขายดี ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม ต้นทุน ยอดจำหน่ายในรอบปี แหล่งซื้อขาย เส้นทางการตลาด ทั้งในท้องถิ่นและต่างจังหวัด โดยใช้แบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาอภิปรายกลุ่ม (โดยใช้แบบสำรวจที่ได้จากการร่วมคิดของผู้วิจัยกับพหุภาคี แล้วนำไปให้องค์กรชุมชนตรวจสอบแก้ไขจากนั้นจึงให้คณะกรรมการกลุ่มชาวบ้านจัดเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่ม)

10. จัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่มเรียงลำดับตามความสำคัญ โดยอาศัย ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ (ข้อ 3.9) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับองค์กรชุมชน โดยการอภิปรายกลุ่ม

11. จัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนของกลุ่ม กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

12. สรุปผลการดำเนินงานเพื่อนำแผนแม่บท แผนการผลิต แผนการตลาด และผลของการสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม ไปปรับใช้ในการการพัฒนา โดยการอภิปรายกลุ่ม

13. สรุปผลการวิจัยและเขียนรายงานการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน ดังนี้

ตาราง 1 แสดงรายละเอียดการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประเด็นที่ศึกษา	เนื้อหา	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ
บทที่ 4 1. ประวัติชุมชน	การศึกษาชุมชน - ศึกษาความเป็นมาของหมู่บ้าน เช่น ประวัติการก่อตั้ง ผู้ก่อตั้ง ผู้มีบทบาทในการก่อตั้ง เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ข้อมูลการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวนครอบครัวที่อพยพมาครั้งแรก และจำนวนครอบครัวที่อพยพตามมา รวมถึงช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว เป็นต้น	ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เกษตรผู้นำ ผู้อาวุโส	1. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) 2. จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม (Focus Group)
2. สภาพทางกายภาพ	- ข้อมูลทางกายภาพของชุมชน เช่น การคมนาคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แผนที่การกระจายตัวของดิน เป็นต้น	ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เกษตรผู้นำ ผู้อาวุโส หมอคน หมอคนอาสา	1. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2. จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูล
2. สภาพทางชีวสภาพ	- ข้อมูลทางชีวภาพ เช่น พื้นที่การปลูกพืช/การเลี้ยงสัตว์ ปริมาณการปลูก/การเลี้ยง ฤดูกาลที่ชาวบ้านดำเนินการ เป็นต้น	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตร ปศุสัตว์ หมอคน หมอคนอาสา	1. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก
4. สภาพทางสังคมวัฒนธรรม	- ข้อมูลประกอบค้ำยัน ประชากร และโครงสร้างประชากร สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของวัดต่อชุมชน โรงเรียน บทบาทของโรงเรียนต่อชุมชน วัฒนธรรมประเพณี เครือญาติ การสืบทอดมรดก เป็นต้น	ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฒ่า ผู้แก่ มัคทายก ผู้ปกครอง เด็กนักเรียน	1. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2. จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูล

ประเด็นที่ศึกษา	เนื้อหา	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ
<p>2. พัฒนาการของกลุ่มจากอดีตถึงปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อชีวิตของสมาชิกในชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - แหล่งที่มาของทรัพยากร - รูปแบบผลิตภัณฑ์ มีกี่รูปแบบ อะไรบ้าง - ผลของการใช้ทรัพยากรส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร - ชาวบ้านมีวิธีการแก้ไขอย่างไร (ทั้ง ด้านบวก และ ด้าน ลบ) - กลุ่มมีความเป็นมาอย่างไร เริ่มต้นเมื่อใด จากอะไร - มีการปรับเปลี่ยนเป็นอะไรบ้าง สาเหตุมาจากอะไร - เมื่อปรับแล้วดีขึ้นมากน้อยเพียงใด และสาเหตุมาจากปัจจัยอะไร 	<p>ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ครู ผู้อาวุโส หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2. จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูล
<p>3. การเชื่อมโยงกับภายนอก/ชุมชนและเครือข่าย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มมีการพัฒนาในแง่ อะไรบ้าง อย่างไร - การเชื่อมโยง การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนในการผลิต การเชื่อมโยงด้านวัตถุดิบ มีอะไรบ้าง/อย่างไร การเชื่อมโยงด้านการเรียนรู้ มีอะไรบ้าง/อย่างไร ถ้าทอดให้ใครบ้าง มีเครือข่ายที่ใดบ้าง - การผลิตมีการแบ่งงาน/หน้าที่กันหรือไม่อย่างไร - การเชื่อมโยงการเรียนรู้ในหมู่บ้านระหว่างหมู่บ้าน ต่างจังหวัด และเครือข่ายอื่นๆอย่างไรบ้าง - การเชื่อมโยงเรื่องการตลาด ใครบ้างที่มารับซื้อ (ระบุชื่อ สกุล อายุ ที่อยู่ เบอร์โทร) - ราคารับซื้อ เทียบส่วนต่างกับการขายส่ง แตกต่างกันอย่างไร - ประวัติความเป็นมาของผู้มารับซื้อ มีความเป็นมาอย่างไร เช่นพัฒนาตนเองจากสมาชิกเป็นผู้รับซื้อ เป็นต้น - พันธมิตรการผลิต / การตลาด 	<p>ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ครู ผู้อาวุโส หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2. จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูล

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	เนื้อหา	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ
4. ปัญหา/สาเหตุ/ ทางเลือกในการ แก้ไขปัญหากลุ่ม	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหา/สาเหตุ/ทางเลือกในการแก้ไขปัญหากลุ่ม ดำเนินการอย่างไร - กลุ่มมีการปรับตัวในการแก้ไขปัญหากลุ่มอย่างไร 	<p>ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน คณะ กรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้ อาวุโส ครู หน่วย งานที่เกี่ยวข้อง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2. จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูล
5. การปรับตัว และแก้ไขปัญหา ของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - การปรับตัวของชุมชนภายหลังจากชุมชน ประสบปัญหา (จากข้อ 4) ชุมชนมีการปรับตัว อย่างไร และแก้ไขปัญหากลุ่มอย่างไร 	สมาชิกและคณะ กรรมการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูล
6. ความสนใจ ของชาวบ้าน	<ul style="list-style-type: none"> - องค์ความรู้ของชาวบ้านมีอะไรบ้าง เช่น องค์ ความรู้เกี่ยวกับการผลิต เทคนิคการพัฒนาผลิต ภัณฑ์ให้ดีขึ้น/ดีกว่าคู่แข่ง ทำอย่างไร - องค์ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบ ให้ดีขึ้น/ดีกว่า คู่แข่ง ทำอย่างไร - องค์ความรู้เกี่ยวกับการขาย/วิธีการขาย/การส่งเสริม การขาย/ช่องทางการขาย - ศักยภาพด้านการเงิน มาจากแหล่งใด มีการเชื่อมโยง กันอย่างไร(กองทุนกระต๊อ เศรษฐกิจตำบล โครงการ ก.คจ. กองทุนกลุ่มออมทรัพย์ฯ โครงการ กทบ.) - ความสนใจของชาวบ้าน มีความสนใจอะไร บ้างที่จะเป็นแนวทางให้กลุ่มพัฒนายิ่งขึ้น เช่น ทุนทักษะการผลิต การตลาด การพัฒนาฝีมือ แรงงาน การประกอบการ ทักษะและประสบการณ์ การบริหารจัดการ กลุ่ม ระบบการเงินและบัญชี 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำ / ตัวแทน กลุ่ม - สมาชิกและ คณะกรรมการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สอบถามจากผู้นำ ตัว แทนกลุ่ม สมาชิกและ คณะกรรมการ โดยถาม รายคน 2. ข้อมูลด้านแรงงานฝีมือ โดยสอบถามจากตัวแทน กลุ่ม คิดเป็นระดับฝีมือ หรือความชำนาญ (อาจ ระบุระดับฝีมือหรือคุณ ภาพ) ต้องระบุชื่อ เพื่อจะ ได้นำคนเหล่านี้มา กำหนดแนวทางพัฒนาให้ ดียิ่งขึ้น

ประเด็นที่ศึกษา	เนื้อหา	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ
7. โครงสร้างของกลุ่มในปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการ/คุณสมบัติ/วาระ/บทบาท โดยปรับจากรับบทของกลุ่ม - สมาชิก ต้องระบุว่าประกอบด้วย ใครบ้าง ชื่อ-สกุล อายุ / ที่อยู่ - กฎระเบียบของกลุ่ม/การประชุม/วาระการประชุม - กิจกรรมของกลุ่ม - การพัฒนาเชิงองค์กร (ความเป็นกลุ่ม) - มาตรฐานผลิตภัณฑ์ทำอย่างไร - ความมุ่งหวังในการรวมกลุ่ม - วิธีการดำเนินงาน ทำอย่างไร 	สมาชิกและคณะกรรมการ	1. สอบถาม สมาชิกและคณะกรรมการ โดยถามรายคน
8. จัดทำแบบสำรวจกลุ่ม(แบบมีโครงสร้าง)	<ul style="list-style-type: none"> - ประวัติกลุ่ม/โครงสร้างกลุ่ม - ข้อมูลเกี่ยวกับเงินทุน/ระเบียบกลุ่ม - ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม - ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิต/กำลังการผลิต - ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งวัตถุดิบ - ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนการผลิต/ระยะเวลาการผลิต - ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งขาย/ราคาขาย/ช่องทางการขาย/ระยะเวลาที่ขายดี - ข้อมูลเกี่ยวกับการกำหนดราคา/การกำหนดมาตรฐาน - ข้อมูลเกี่ยวกับการประสานงานของกลุ่ม 	ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส ครู หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	1. จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินงาน 2. ระดมความคิด 3. ร่วมกันทำเครื่องมือสำรวจกลุ่ม 3. สรุปเครื่องมือสำรวจกลุ่ม 4. เก็บรวบรวมข้อมูล
9. การวิเคราะห์ SWOT	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มเป้าหมาย - วัน / เวลา / สถานที่ - ผลการวิเคราะห์ 	สมาชิกและคณะกรรมการ	1 จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและระดมความคิด

ประเด็นที่ศึกษา	เนื้อหา	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ
10. การทำยุทธศาสตร์ของกลุ่ม	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มเป้าหมาย - วัน / เวลา / สถานที่ - ผลการวิเคราะห์ 	สมาชิกและคณะกรรมการ	1 จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและระดมความคิด
11. แผนการผลิต	<ul style="list-style-type: none"> - การสำรวจวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต - สำรวจต้นทุน ผลตอบแทน - สำรวจปัจจัยการผลิต - จัดทำแผนการผลิต 	สมาชิกและคณะกรรมการ	1 จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและระดมความคิด
12. แผนการตลาด	<ul style="list-style-type: none"> - สำรวจตลาด/ส่วนแบ่งการตลาด - ตำแหน่งสินค้า/ผลิตภัณฑ์ - ทำแผนปฏิบัติการด้านการตลาด - จัดทำโครงการรองรับแผนการตลาด 	สมาชิกและคณะกรรมการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. จากการระดมความคิดจากจากสมาชิกและคณะกรรมการ 2. ร่วมกันทำแบบสอบถาม 3. การเก็บรวบรวมข้อมูลแผนการผลิต 4. การทำแผนการตลาด
13. จัดทำแบบสำรวจเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม	<ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาสิ่งที่แสดงถึงความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม แล้วสรุปเป็นหมวดหมู่ ว่าประกอบด้วยตัวแปรหลักและตัวชี้วัดย่อย ในด้านต่างๆ เช่น ด้านความเป็นองค์กร/ตัวแปรด้านการบริหารจัดการ/ตัวแปรด้านกิจกรรม/ความต่อเนื่องของกิจกรรม/ความสามารถต่อการตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ/ความพยายามในการพึ่งตนเองทางด้านการเศรษฐกิจและภูมิปัญญา/การเชื่อมโยง/กระบวนการเป็นเครือข่าย/จัดทำแบบสำรวจเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม - กำหนดดัชนีตัวชี้วัด เช่น มาก ปานกลาง น้อย ได้รับการสนับสนุน ไม่ได้รับการสนับสนุน มี และไม่มี เป็นต้น 	ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มสมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส ครู หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินงาน 2. ระดมความคิด 3. ร่วมกันทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม 4. จัดกลุ่มข้อมูลตัวชี้วัด 5. จัดทำรายละเอียดตัวชี้วัด (เกณฑ์ชี้วัด) 6. สรุปตัวชี้วัด

ประเด็นที่ศึกษา	เนื้อหา	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ
14. จัดสรุปเครื่อง ชีวิตความสำเร็จใน การดำเนินงานกลุ่ม	<p>สรุปตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินของกลุ่ม ในด้านต่างๆ ทั้งตัวแปรหลักและตัวชี้วัดย่อย เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตัวแปรด้านความเป็นองค์กร - ตัวแปรด้านการบริหารจัดการ - ตัวแปรด้านกิจกรรม/ความต่อเนื่องของกิจกรรม/ ความสามารถต่อการตอบสนองต่อชุมชนอย่าง บูรณาการ - ความพยายามในการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ และภูมิปัญญา - การเชื่อมโยง / กระบวนการเป็นเครือข่าย 	<p>ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน คณะ กรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้ อาวุโส ครู หน่วยงาน งานที่เกี่ยวข้อง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อระดมความคิด 2. ร่วมกันสรุปราย ละเอียดตัวชี้วัด(เกณฑ์ชี้ วัด) 3. สรุปตัวชี้วัด/สังเกต/ และจดบันทึก
15. ผลกระทบ ของชุมชนจากการ ศึกษาด้านการเรียน รู้เพื่อพัฒนาองค์กร ธุรกิจชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ผลกระทบต่อชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่ม - ผลกระทบต่อพ่อค้าคนกลาง - ผลกระทบต่อครอบครัวสมาชิก - ผลกระทบต่อชุมชน โดยส่วนรวม ทั้งผลในด้าน บวกและ ด้านลบ 	<p>ผู้นำกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การ บริหารส่วนตำบล และตัวแทนกลุ่ม</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สนทนาแบบไม่เป็น ทางการ/สังเกตและจด บันทึก
บทที่ 6 - 7 การสรุปบทเรียน การสรุปผลการ ศึกษา	<p>สรุปกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์ กรธุรกิจชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - สรุปบทเรียนจากการศึกษากลุ่ม - สรุปผล อภิปรายผล เสนอแนะ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้ อาวุโส ครู หน่วยงาน งานที่เกี่ยวข้อง 2. ผู้วิจัย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูล 2. สนทนาแบบไม่เป็น ทางการ/ สังเกต/และจด บันทึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปบทเรียนจากการศึกษา กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสีได้ จำกัด เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การพูดคุย การสังเกต การจดบันทึก การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการบรรยายเปรียบเทียบเหตุการณ์ แล้วนำมาตีความ วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผลเชิงเหตุและผลเพื่อสรุปกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนากลุ่มองค์กรธุรกิจชุมชน การถอดบทเรียนจากการเรียนรู้และรวมถึงรูปแบบการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน มีวิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพครั้งนี้ ใช้การตรวจสอบแบบ 3 เสา เป็นการตรวจสอบ 3 เสาด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) ประกอบด้วยตรวจสอบแหล่งข้อมูลจากเจ้าของข้อมูลซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล โดยตรงว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งวิธีนี้ทำให้ข้อมูลที่ได้มีความเที่ยงตรง (Validity) และน่าเชื่อถือ (Reliability) มากขึ้น แหล่งข้อมูลจากคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิต และแหล่งข้อมูลจากบุคคลภายนอกที่ทำงานเกี่ยวข้องกับของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด เป็นต้น

2. การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) โดยจำแนกข้อมูลเป็นชนิดๆ เป็นขั้นตอนของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันไป การจำแนกแบบใช้ทฤษฎีโดยยึดแนวทฤษฎีเป็นกรอบในการจำแนก ซึ่งแยกออกเป็นการกระทำ กิจกรรม ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม ในกิจกรรมและสภาพสังคมเป็นแนวทางในการจำแนก เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาเพื่อสรุปผลกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน ในส่วนการจัดทำแบบสำรวจข้อมูลกลุ่มและการจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนของกลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์ ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากแบบสำรวจข้อมูลกลุ่มและแบบสำรวจเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม และผลความสำเร็จของการดำเนินงานธุรกิจชุมชนของกลุ่มฯ โดยใช้วิธีการพรรณนาความ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อระดมความคิดจากผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม บุคคลภายนอก ได้แก่ผู้มีความรู้ความสามารถ

ผู้อาวุโส นักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อร่วมจัดทำเรื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนของกลุ่มแล้วจัดสรุปเป็นกลุ่ม โดยมีรายละเอียดครอบคลุมกิจกรรมการดำเนินงาน จากนั้นจึงนำเรื่อง ชี้วัดความสำเร็จให้ผู้เข้าร่วมจัดเวทีประเมินผลเพื่อสรุปร่วมกันว่าประกอบด้วยตัวแปรหลักและตัวชี้วัดย่อยที่นำมาประเมินผลสามารถชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนและเครือข่ายต่อไปในอนาคต โดยใช้วิธีการพรรณนาความ

บทที่ 4

การศึกษาชุมชน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยกลุ่มองค์กรธุรกิจชุมชนในพื้นที่ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 1 แห่ง คือ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีใต้ จำกัด สำหรับผลการศึกษา มีดังต่อไปนี้

สภาพทั่วไปของชุมชน

1. ที่ตั้ง

บ้านสายศรีสีใต้ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่บนทางหลวงหมายเลข 2075 สายบ้านกรวด-ละหานทรายห่างจากตัวอำเภอกำแพงหินแดงจิไปทางทิศตะวันตก เป็นระยะทาง ประมาณ 8 กิโลเมตร

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านสายศรีสีเหนือ หมู่ที่ 6 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตป่าอนุรักษ์-ป่าสงวนแห่งชาติ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านสายศรี 3 หมู่ที่ 10 ตำบลปราสาท อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านสายศรี 6 ได้ หมู่ที่ 9 และ หมู่ที่ 10 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

3. การก่อตั้งชุมชน

3.1 หมู่บ้านสายศรีสีใต้เริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ.2506 อาชีพหลักคือการเกษตร เช่น ทำนาและเลี้ยงสัตว์ ราษฎรกลุ่มแรกอพยพมาจากบ้านตาฮี ตำบลบ้านกรวด อำเภอบ้านกรวด ส่วนใหญ่เข้ามาจับจองที่ดินเพื่อทำนาโดยอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือน ครั้งแรก จำนวน 3 ครอบครัว ประกอบด้วย ครอบครัวนายเพียบ เข้มประโคน นายจิต เพชรประโคน และนายถน ชูประโคน หลังจากนั้น ในช่วงปี พ.ศ.2508 จึงมีราษฎรรายอื่นๆอพยพเข้ามาสมทบกว่า 10 ครอบครัว เช่น ครอบครัวนายจวง เกษคอน นายสุข ภูมมาตา และนายสินवल สดศรี เป็นต้น แต่เนื่องจากความหวาดกลัวภัยคุกคามจากกองกำลังต่างชาติที่เคลื่อนไหวตามแนวชายแดน จึงทำให้สมาชิกอพยพกลับภูมิลำเนาเดิม (สุข ภูมมาตา, ประดิษฐ์ วัฒน และบุญเที่ยง เขตพลกรัง. สัมภาษณ์. 2545) สำหรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ สรุปได้ดังนี้

ปี พ.ศ. 2512 กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย (ขณะนั้น) ประกาศจัดตั้ง นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ตามพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 มีพื้นที่ ครอบคลุมทั้งอำเภอบ้านกรวด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่อยู่ในเขตจังหวัดตามแนว ชายแดนและเขตแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ตามแนวทางเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ และเพื่อเป็นการบำรุงขวัญแก่ราษฎรที่อยู่ห่างไกลตามแนวชายแดนและอยู่ในเขตปฏิบัติการของ ผู้ก่อการร้ายโดยรัฐต้องเข้าไปให้บริการในด้านต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มราษฎร ให้ความช่วยเหลือ ในด้านการประกอบอาชีพ การศึกษา การสาธารณสุข ถนน แหล่งน้ำ การจัดการป้องกันรักษา ความสงบ โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการหลายฝ่าย มีนิคมสร้างตนเองในลักษณะนี้ หลายแห่ง (งานนิคมสร้างตนเอง กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย. 2524 : 3-4)

ราษฎรที่ได้รับการพิจารณาเข้าเป็นสมาชิกนิคมสร้างตนเองในขณะนั้น มีพื้นเพมาจาก หลายพื้นที่ เช่น จากอำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอพิมาย อำเภอโนนสูง และอำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น เพื่อให้การปกครองชาวบ้านให้เป็นระเบียบตามหลักกฎระเบียบการปกครองจึงคัดเลือกให้มีผู้ใหญ่ บ้านเป็นผู้ปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎร ดังรายละเอียดในตาราง 2 (หมวดหมวดชนสัมพันธ์อง ร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 216. 2544 : 2)

ตาราง 2 แสดงรายชื่อผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านสายตรีสี่ได้

ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง
1. นายจวง เกษคอน	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2512 – 2521
2. นายสุข มีบุญมาก	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2521 – 2521
3. นายสินवल ศคศรี	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2521 – 2536
4. นายศุภมิตร พันธุ์ทา	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2536 - ปัจจุบัน

3.2 ต้นตระกูลที่สำคัญๆ ของหมู่บ้านสายตรีสี่ได้ มี 6 ตระกูล ได้แก่ ตระกูล เข้มประโคน ตระกูลเพชรประโคน ตระกูลชูประโคน ตระกูลธรรมสาร ตระกูลปานทอง และ ตระกูลปานพรหมา เป็นต้น

สภาพทางกายภาพ

1. การคมนาคม

บ้านสายศรีสีได้ ตั้งอยู่บนทางหลวง หมายเลข 2075 สายบ้านกรวด-ละหานทราย ห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอละหานทราย ระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์ ระยะทางประมาณ 75 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมเดินทางไปซื้อ-ขายสินค้าที่ตลาดนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ซึ่งมีระยะห่างประมาณ 6 กิโลเมตร ค่ารถยนต์โดยสารถึงตลาดนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ประมาณ 5 บาท โดยมีรถยนต์โดยสารประจำทางสายบ้านกรวด-ละหานทราย วิ่งผ่านตั้งแต่ เวลา 07.00-18.00 น. ทุกวัน นอกจากนี้ชาวบ้านจะติดต่อกับกับหมู่บ้านใกล้เคียงด้วยถนนลาดยางและถนนลูกรัง สำหรับยานพาหนะที่ใช้เดินทางมีทั้งรถยนต์ส่วนตัว รถจักรยานยนต์ และรถจักรยาน เป็นต้น

2. สภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านสายศรีสีได้มีทรัพยากรต่างๆ ที่สำคัญดังนี้

2.1 ดิน จากการศึกษาหมู่บ้านสายศรีสีได้ พบว่าหมู่บ้านมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,567 ไร่ สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายมีสภาพเป็นดินสันเขา (เขามะค่า) บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีพื้นที่ ประมาณ 130 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ติดกับแนวลำห้วยเมฆา มีพื้นที่นาประมาณ 500 ไร่ ซึ่งจะอยู่ติดแนวสองฟากลำห้วยเมฆาจึงเหมาะสำหรับทำนาและปลูกผักสวนครัว ส่วนพื้นที่ที่เหลือประมาณ 937 ไร่ เป็นพื้นที่ทำไร่และสวนไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา ยูคาลิปตัส เป็นต้น (สุกมิตร พันธุ์ทา. สัมภาษณ์. 2545) ลักษณะของดินที่พบตามระบบฐานข้อมูลกลุ่มชุดดิน บ้านสายศรีสีได้ มีพื้นที่ประกอบด้วยดินชุดต่างๆ ดังนี้ (กรมพัฒนาที่ดิน. 2542 : 1- 5)

กลุ่มชุดดินที่ 40 ลักษณะเป็นดินทรายปนดินร่วนสีน้ำตาลบนที่ดอน เป็นดินที่มีการระบายน้ำดี ดินบนเป็นดินทรายปนดินร่วน สีน้ำตาลเข้ม หรือสีน้ำตาลปนเทาเข้ม ดินล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย สีน้ำตาล เหลือง หรือแดง ปกติใช้ปลูกพืชไร่ได้ผลตอบแทนไม่ด้นักถ้าไม่มีการใส่ปุ๋ยปรับปรุงบำรุงดินเนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และมักจะมีปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงหน้าแล้งหรือเมื่อฝนทิ้งช่วง ชาวบ้านจะใช้พื้นที่ปลูกพืชหลายชนิด เช่น ถั่วลิสง กระทกรกฝรั่ง ปอแก้ว ฝ้าย มัน ยางพารา ถั่วเขียว ข้าว มะม่วง มะขาม มะม่วงหิมพานต์ ตะหุ้ง ข้าวโพด มันสำปะหลัง ไม้ งามา หม่อนไหม ข้าวฟ่าง พืชผัก สับปะรด และอ้อย พบทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของหมู่บ้าน

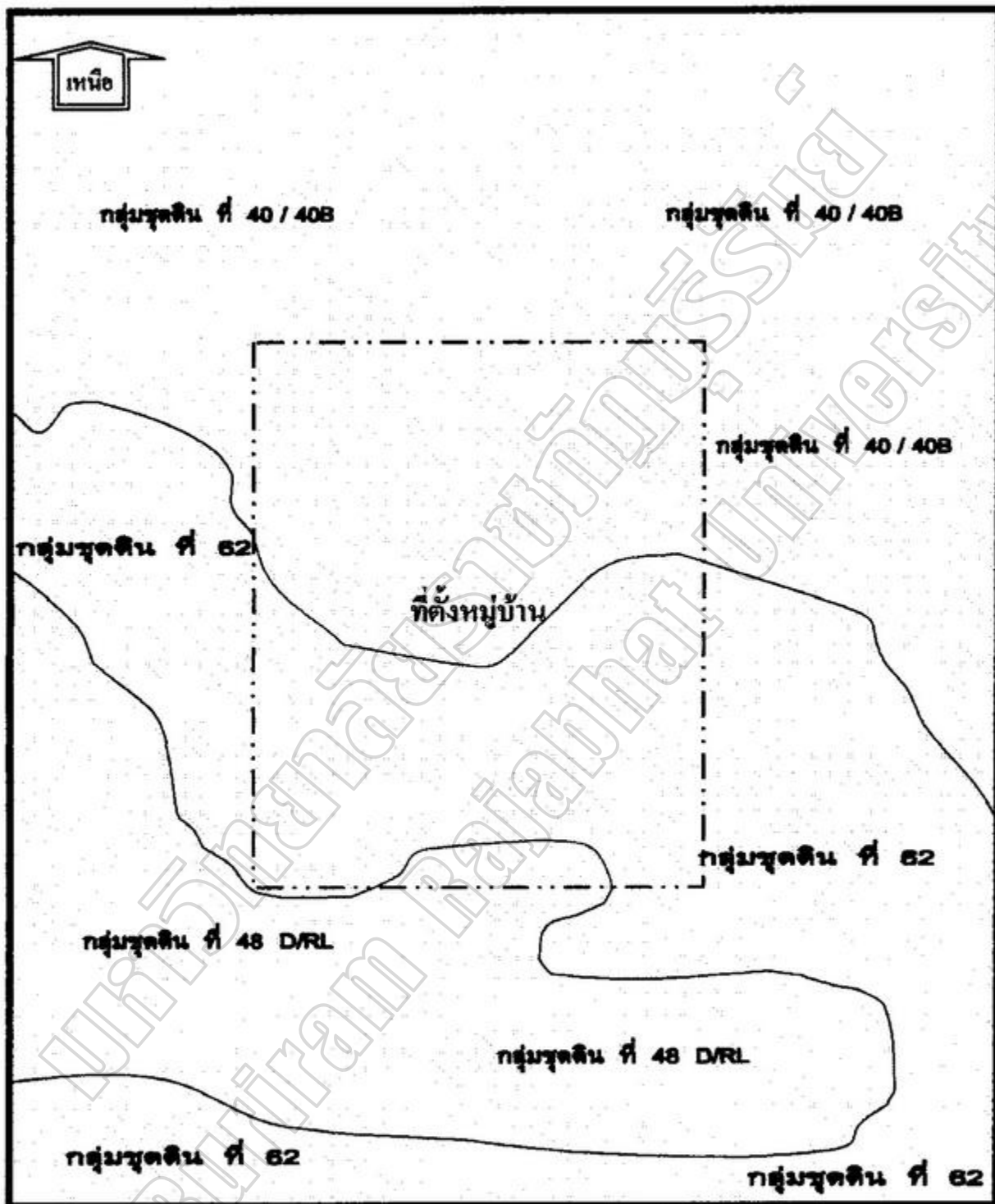
กลุ่มชุดดินที่ 40B ลักษณะเป็นดินทรายปนดินร่วนสีน้ำตาลบนที่ดอน เป็นดินที่มีการระบายน้ำดี ดินบนเป็นดินทรายปนดินร่วน สีน้ำตาลเข้ม หรือสีน้ำตาลปนเทาเข้ม ดินล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย สีน้ำตาล เหลือง หรือแดง ปกติใช้ปลูกพืชไร่ ได้ผลตอบแทนไม่ด้นักถ้าไม่มีการใส่ปุ๋ยปรับปรุงบำรุงดิน เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและมักจะมีปัญหาขาดแคลนน้ำใน

ช่วงฤดูแล้งหรือเมื่อฝนทิ้งช่วง แต่กลุ่มชุดดินนี้มีข้อจำกัดคือเป็นกลุ่มดินที่มีความลาดชัน 2-5 % ชาวบ้านจะใช้พื้นที่ปลูกพืชหลายชนิด เช่น ยางพารา หม่อนไหม มะม่วง มะขาม สับปะรด พืชผัก ถั่วเหลือง ถั่วเขียว งา ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วลิสง ปอแก้ว ตะหุง ฝ้าย มะม่วงหิมพานต์ อ้อย กระทกรฝรั่ง มันสำปะหลัง นุ่น ดินชุดนี้พบทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของหมู่บ้าน

กลุ่มชุดดินที่ 48D/RL ลักษณะเป็นดินร่วนดินบนเนินเขามีชั้นหินพอบอยู่บนพื้นที่เชิงเขา พื้นที่เนินเขาหรือภูเขาเป็นดินมีการระบายน้ำดี แต่เป็นดินคั้นมาก พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ดินบนหนาประมาณ 1 คืบ มีเนื้อดินเป็นดินร่วนหรือร่วนปนทรายปนเศษหิน จาก 1 คืบ ลงไปเป็นชั้นหิน ปกติไม่ได้ใช้ปลูกพืชเป็นพื้นที่ป่าไม้เสียเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามบางพื้นที่อาจจะถูกบุกเบิกทำไร่ เลื่อนลอยทำให้เกิดปัญหาเรื่องการชะล้างหน้าดินอย่างรุนแรง เนื่องจากพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง แต่กลุ่มชุดดินนี้มีข้อจำกัดคือเป็นกลุ่มดินที่มีความลาดชัน 12-20 % ชาวบ้านจะใช้พื้นที่ปลูกพืชหลายชนิด เช่น ไม้ ข้าว กระทกรฝรั่ง ถั่วเขียว ถั่วลิสง ปอแก้ว ตะหุง พืชผัก มะม่วงหิมพานต์ หม่อนไหม มันสำปะหลัง นุ่น ปอกระเจา ฝ้าย ข้าวฟ่าง ถั่วเหลือง อ้อย สับปะรด มะม่วง มะขาม งา ยางพารา ข้าวโพด พบทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ของหมู่บ้าน

กลุ่มชุดดินที่ 62 ลักษณะเป็นดินที่ลาดชันเชิงซ้อนกลุ่มชุดดินนี้เป็นบริเวณที่เรียกว่า ที่ลาดชันเชิงซ้อน เป็นพื้นที่ภูเขาและเทือกเขามีความลาดชันสูงมากกว่า 35 % ดินที่พบจะมีทั้ง ดินคั้นและลักษณะสมบัติก็แตกต่างกัน ไปมีเศษหินหรือหิน โผล่กระจัดกระจายทั่วไปกลุ่มดินนี้ ไม่แนะนำให้ทำการเกษตรควรสงวนไว้เป็นป่าเพื่อรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร กลุ่มดินนี้ เนื่องจาก มีความลาดชันเกิน 35 % จึงไม่แนะนำให้ปลูกพืช พบทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน

การกระจายตัวของชุดดินหมู่บ้านสายครีตี้ได้ แบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ ดังภาพประกอบ 9 (กรมพัฒนาที่ดิน. 2542 : 22)

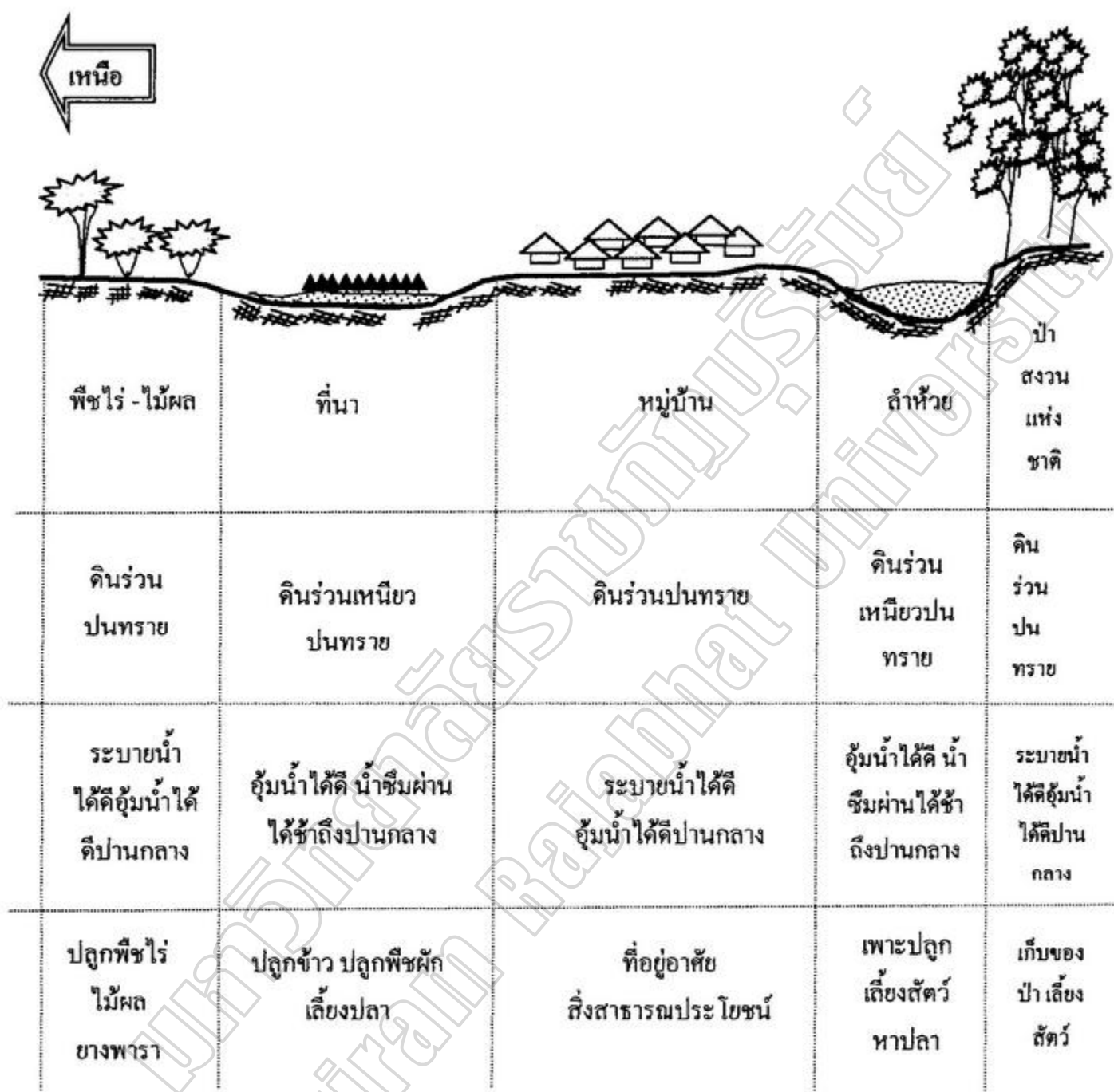

ภาพประกอบ 9 แสดงการกระจายตัวของดิน/ชุดดิน หมู่บ้านสายศรีใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ
อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 แหล่งน้ำ

บ้านสายศรีสี่ใต้ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ได้แก่ ลำห้วยเมฆาไหลมาจาก เขื่อนเมฆา ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ก่อสร้างเมื่อ ปี พ.ศ. 2524 โดยใช้งบประมาณ โครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย-ญี่ปุ่น ประมาณ 71 ล้านบาท มีขนาดตัวสันเขื่อน กว้างประมาณ 6 เมตร ยาวประมาณ 500 เมตร มีความจุประมาณ 5 ล้านลูกบาศก์เมตร ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันการประปาส่วนภูมิภาคใช้เป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับผลิตน้ำประปาเพื่อบริการประชาชนในพื้นที่อำเภอบ้านกรวด นอกจากนี้ชาวบ้านยังใช้สำหรับอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม และเลี้ยงสัตว์ ตลอดปี เมื่อปี พ.ศ. 2524 หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลญี่ปุ่น ชุดบ่อน้ำตื้นเพื่อใช้ในกิจกรรมโครงการปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม จำนวน 9 บ่อ และในปี พ.ศ.2540 ได้รับการสนับสนุนการชุดบ่อบาดาลจากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อใช้สำหรับอุปโภค-บริโภค จำนวน 1 แห่ง และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการเงินผัน ชุดสระน้ำ ขนาด 40 x 40 x 3 เมตร จำนวน 1 สระ สมาชิกในหมู่บ้านจะใช้ในการอุปโภค-บริโภค ปัจจุบันชาวบ้านจะใช้สำหรับเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เท่านั้น เนื่องจากหมู่บ้านมีระบบประปาใช้เมื่อ ปี พ.ศ. 2538 ที่ผ่านมา (ประคิษฐ์ ฦ พล. สัมภาษณ์. 2545) และจากข้อมูลสถิติปริมาณน้ำฝนในรอบ 10 ปี ระหว่าง ปี พ.ศ. 2536-2545 ซึ่งนิคมฯบ้านกรวดฯ จังหวัดบุรีรัมย์ (2545 : 27) รวบรวมเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิก พบว่า ในพื้นที่นิคมฯมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,378.67 มม./ปี มีจำนวนวันฝนตกเฉลี่ยปีละ 97.5 วัน

จากการศึกษาสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ โดยศึกษาตามลักษณะภาพตัดขวาง (Transaction) และตามสภาพพื้นที่การใช้ทรัพยากรของหมู่บ้าน มีรายละเอียด ดังภาพประกอบ 10 และภาพประกอบ 11 (กรมพัฒนาที่ดิน. 2542 : 22-25)

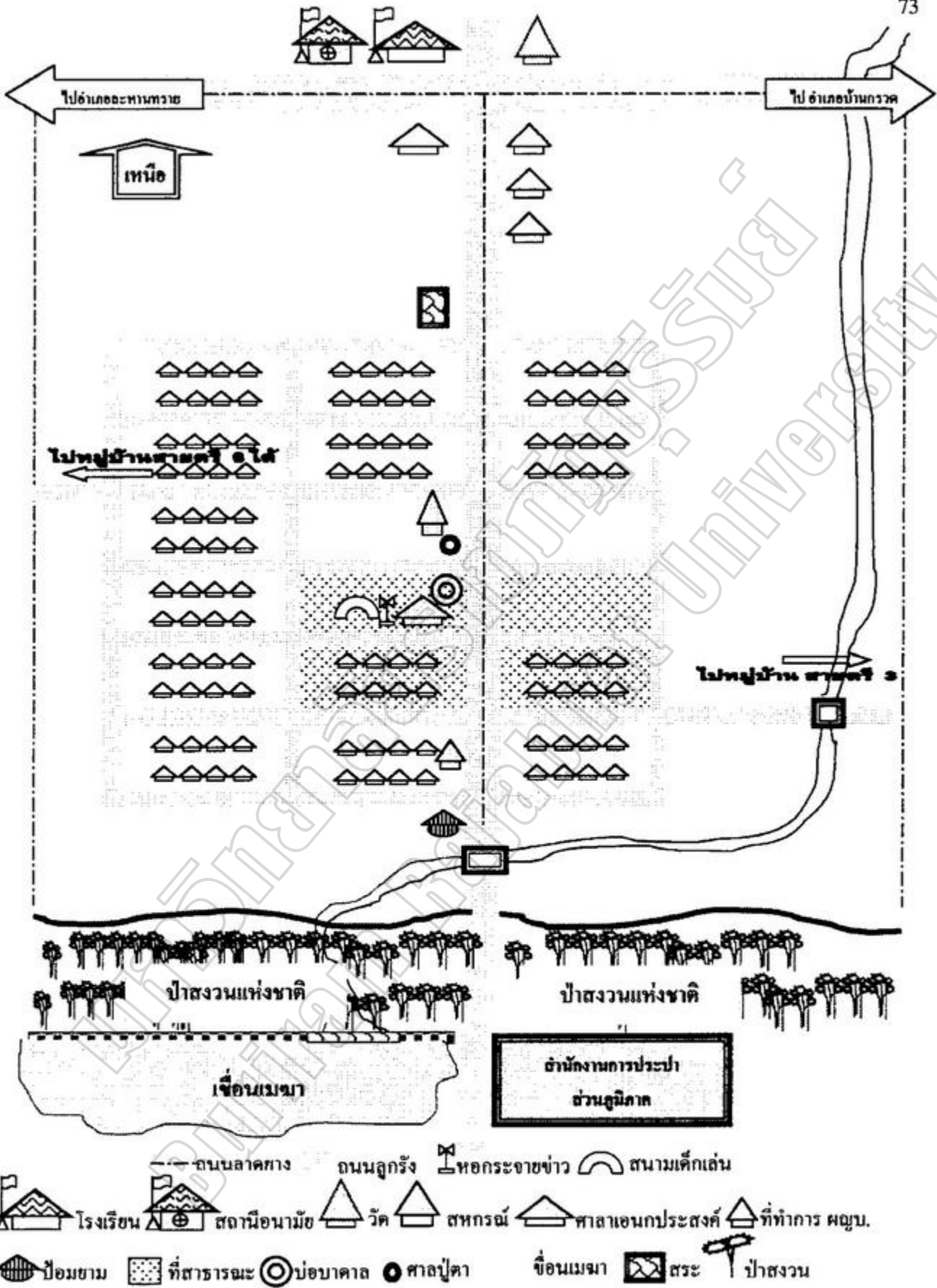
ประกอบ 10 ภาพตัดขวาง (Transaction) ของหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

2.3 ป่าไม้

พื้นที่บริเวณที่ตั้งเป็นหมู่บ้านสายศรีสำใต้ในปัจจุบันเดิมมีสภาพเป็นป่าดิบ มีต้นไม้ใหญ่ เช่น มะค่าโมง ประดู่ กระจับปี่ ยางนา ฯลฯ ขึ้นปกคลุมอยู่จำนวนมาก แต่เมื่อปี พ.ศ. 2502 กรมประชาสงเคราะห์มีนโยบายจัดตั้งนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด เพื่อจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรยากจนที่ไม่ที่ดินทำกินจึงมีการนำเครื่องจักรกลและเครื่องมือหนักเข้าปฏิบัติงาน เพื่อตัดถนน ทั้งถนนเส้นหลักและถนนซอย ในการบุกเบิกจัดทำแผนผังหมู่บ้านทำให้ต้นไม้ถูกโค่นทำลายลงเป็นจำนวนมาก ประกอบกับขณะนั้นภาครัฐเปิดโอกาสให้เอกชนเข้าทำสัมปทาน ไม้ในพื้นที่จึงส่งผลให้ป่าไม้ถูกโค่นอย่างรวดเร็ว (ช่วงปี พ.ศ. 2502-2513) ทั้งบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านและที่ดินทำกินหรือแม้แต่ป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติบางส่วน บริเวณที่ก่อตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันซึ่งเดิมเป็นที่ดินทำกินของราษฎรมาก่อนสภาพพื้นที่ทั่วไปถูกปรับเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่และทำนาจึงไม่ปรากฏสภาพป่าหลงเหลือแต่อย่างใด สภาพป่าไม้ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) มีโครงการปลูกป่ายูคาลิปตัสบริเวณรอบเขื่อนแมฆา ตามข้อตกลงระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนผู้ได้รับสัมปทานการตัดไม้ตามโครงการปลูกทดแทน ประกอบกับในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2530-2533 นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางและสถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร ให้การส่งเสริมการปลูกยางพาราแก่สมาชิกนิคมฯจึงปรากฏป่ายูคาลิปตัสและป่ายางพาราขึ้นมาทดแทนสภาพป่าดั้งเดิม (สุข จูมมาลา , กระจ่าง ขนิษฐานนท์ และประยูร บุญมา. สัมภาษณ์. 2545)

2.4 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่โดยทั่วไปส่วนใหญ่มีสภาพเป็นลูกคลื่น มีความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 250-530 เมตร ลักษณะพื้นที่จึงเป็นที่เนินสลับกับร่องน้ำ กระจายตัวในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมพื้นที่ตั้งบ้านอยู่อาศัยเป็นที่เนินลาดเอียงไปทางทิศใต้และทิศตะวันออก และชาวบ้านจะปลูกพืชไร่ในที่ดินทำกินซึ่งเป็นพื้นที่ดอนและจะทำนาในพื้นที่ราบต่ำซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ตามแนวสองฝั่งลำห้วยแมฆาด้านทิศตะวันออกหมู่บ้าน ดังภาพประกอบ 12 (องค์การบริหารส่วนตำบลบึงเจริญ. 2545 : 1)

ภาพประกอบ 12 แสดงการกระจายตัวของอาคารตั้งบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้าง

2.5 สิ่งสาธารณูปโภคในชุมชน

จากการศึกษาชุมชน พบว่า หมู่บ้านสายตรีสี่ใต้ มีสิ่งสาธารณูปโภคซึ่งอำนวยความสะดวก ในการดำรงชีพ และการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน ดังนี้

2.5.1 บ่อบาดาล มีจำนวน 1 บ่อ สร้างเมื่อ ปี พ.ศ.2540 โดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดบุรีรัมย์ ชาวบ้านจะใช้ประโยชน์สำหรับอุปโภค-บริโภคและใช้เลี้ยงสัตว์

2.5.2 สระน้ำ มีจำนวน 1 แห่ง ได้รับงบประมาณจากโครงการเงินผัน (ปี พ.ศ. 2518-2519) ซึ่งชาวบ้านจะใช้อุปโภค-บริโภคและเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันมีสภาพคืบเงิน ไม่สามารถใช้ได้ตลอดปี

2.5.3 ถนน เริ่มสร้างเมื่อ ปี พ.ศ. 2517 เดิมเป็นถนนลูกรัง จนกระทั่งเมื่อ ปี พ.ศ.2545 กรมชลประทานจึงสร้างถนนลาดยางเชื่อมระหว่างถนนสายบ้านกรวด-ละหานทราย ไปยังเขื่อนเมฆาคัดผ่านกลางหมู่บ้านเป็นระยะทางประมาณ 2.5 กิโลเมตร ทำให้การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านสะดวกสบายยิ่งขึ้น

2.5.4 ไฟฟ้า เริ่มดำเนินงานใน ปี พ.ศ. 2529

2.5.5 หอกระจายข่าว มีจำนวน 1 แห่ง ดำเนินงานใน ปี พ.ศ.2525 โดยการสนับสนุนของกรมทหารพรานที่ 24 อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

2.5.6 ศาลาที่พักริมน้ำ มีจำนวน 1 แห่ง ดำเนินงานใน ปี พ.ศ.2525 เป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านทั้งวัดศุภอุปกรรมและแรงงาน

2.5.7 โทรศัพท์สาธารณะ มีจำนวน 1 แห่ง ดำเนินงานเมื่อ ปี พ.ศ. 2545 โดยสำนักงานองค์การโทรศัพท์ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2.6 เหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ชุมชนหมู่บ้านสายตรีสี่ใต้ มีเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง พอสรุปได้ดังนี้ (สุข ฐุมมาลา, ประดิษฐ์ วัฒนวิชัย ปานทอง, ดำรง ศรีวงศ์ยาง และบุญเที่ยง เขตพลกรัง. สัมภาษณ์. 2545)

ปี พ.ศ. 2510 นายเพียบ เข้มประโคน นายจิต เพชรประโคน และ นายสน ชูประโคน ซึ่งเป็นราษฎรกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยทำนาเป็นหลักและเริ่มปลูกพืชไร่(ปอแก้ว) เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม โดยมีพ่อค้าจากตลาดนิคมฯประกอบด้วยนายปอผิน สกุลเมตตาคารรม และนายชะหุ่ย แซ่เต้ เป็นผู้เข้ามารับซื้อ ราคาจำหน่ายในขณะนั้นประมาณ กิโลกรัมละ 0.25 บาท

ปี พ.ศ. 2514 ชาวบ้านจะเริ่มปลูกพืชไร่(มันสำปะหลัง) เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม โดยมีพ่อค้าจากตลาดนิคมฯประกอบด้วยนายปอผิน สกุลเมตตาคารรม และนายชะหุ่ย แซ่เต้ เป็นผู้เข้ามารับซื้อ ราคาจำหน่ายในขณะนั้นประมาณ กิโลกรัมละ 0.50 บาท

ปี พ.ศ. 2515 นายหนา ธรรมสาร เป็นผู้ริเริ่มนำปุ๋ยเคมีมาใช้ในนาข้าว เป็นครั้งแรก โดยใช้ปุ๋ย สูตร 16-16-8 คราหัววัวคันไถ

ปี พ.ศ. 2517 นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด เข้ามาให้การส่งเสริมอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยจัดให้มีการฝึกอบรม สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อจำหน่าย เป็นรายได้เสริม โดยใช้พันธุ์ไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศจากสถานีหม่อนไหมนครราชสีมา แล้วจำหน่ายเป็นรังไหมดิบ

ปี พ.ศ. 2518-2519 ชาวบ้านสายศรีสี่เหนือ-ใต้ ร่วมกันก่อสร้างวัดเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจร่วมกัน “วัดบ้านสายศรีสี่พัฒนาราม” โดยมีพระอาจารย์สิงห์เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก และมีเจ้าอาวาสสืบต่อมาอีก 3 รูป ได้แก่ หลวงพ่อชาน อาจารย์จาก และพระอาจารย์อุกฤต ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2545 มีพระภิกษุ สามเณร จำพรรษา จำนวน 5 รูป

ปี พ.ศ. 2520 โดยการนำของผู้ใหญ่จวง เกยคอน จัดให้มีการก่อสร้างศาลปู่ตาเพื่อเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวของชาวบ้าน และประกอบพิธีกรรมต่างๆบริเวณพื้นที่สาธารณะกลางหมู่บ้าน

ปี พ.ศ. 2521 เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2521 เกิดเหตุการณ์กองกำลังต่างชาตินุกรุกเข้ามา ปล้นเผาที่ทำกรนิกมฯและตลาดนิกมฯ มีเจ้าหน้าที่นิกมฯ ดำรวจ ทหารและประชาชนเสียชีวิต จำนวน 22 คน ทำให้ชาวบ้านเกิดความหวาดกลัวอพยพกลับภูมิลำเนาเดิม จนกระทั่งระยะเวลาผ่านไปประมาณปีเศษจึงอพยพกลับเข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากินอีกครั้ง กองอำนวยการรักษาความสงบและมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) จึงจัดให้มีการฝึกอบรมไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.) และมีการจัดรูปแบบการปกครองเสียใหม่ โดยจัดให้ชาวบ้านที่อาศัยแบบเรียงราย (ตามหัวไร่ปลายนา) ให้มาปลูกบ้านเรือนแบบรวมกลุ่มตามลักษณะหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา (ปชด.) จนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2522-2526 หน่วยงานต่างๆทั้งพลเรือน ดำรวจตระเวนชายแดน ดำรวจ ทหาร กองกำลังทหารพราน ร่วมพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภค อาชีพ การฝึกกองกำลังเพื่อป้องกันตนเอง เป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่ราษฎรในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2527 นายวิชัย แจ่มสุข ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอบ้านกรวด (ขณะนั้น) จัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.)

ปี พ.ศ. 2528 กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับโครงการไทย-เยอรมัน จัดสรรงบประมาณเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่ราษฎรจำนวน 100 หลังคาเรือนๆ ละ 30,000 บาท และมอบเงินเป็นค่าครองชีพครัวเรือนละ 1,700 บาท นอกจากนี้ นิคมฯบ้านกรวด ยังส่งเสริมให้มีการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนเพื่อจำหน่าย แก่โรงงาน โครงการหลวง(คอยคำ) ที่อำเภอ

โนนดินแดง โดยเน้นการปลูกเป็นพืชแซมในสวนยางพาราและในปีเดียวกันมีโครงการส่งเสริมการปลูกไม้ตงเพื่อตัดหน่อจำหน่าย โครงการดังกล่าวส่งผลต่อการมีงานทำช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในช่วง ปี พ.ศ. 2537-2538 เกิดปัญหาภาวะฝนแล้ง ไม้ตงออกดอกตายหมดทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบในด้านเศรษฐกิจท้อแท้หมดกำลังใจในการประกอบอาชีพ ปัจจุบันยังคงเหลือเฉพาะสวนยางพาราซึ่งทำให้ชาวบ้านมีรายได้อยู่ในปัจจุบันแต่มีจำนวนไม่มากนัก

ปี พ.ศ. 2529-2530 สมาชิกในหมู่บ้านได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน (CHRISTIAN FOR THE CHILDREN FUN : C.C.F) ช่วยเหลือด้านสวัสดิการแก่เด็กและครอบครัว จำนวน 30 ครอบครัว ส่งผลให้เด็กได้รับโอกาสทางด้านการศึกษามากขึ้น นอกจากนี้ครอบครัวเด็กยังได้รับการสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่อง (นงลักษณ์พรทอง. สัมภาษณ์. 2545)

ปี พ.ศ. 2531 นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ร่วมกับฝ่ายปฐพีวิทยาสุนัขวิจัยยางอะเซทเทรธา สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร ทำการเจาะสำรวจดินเพื่อหาความเหมาะสมตามโครงการส่งเสริมปลูกยางพาราโดยสำรวจครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอบ้านกรวด ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาและขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในเวลาต่อมา

ปี พ.ศ. 2532 นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ร่วมกับสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง(จังหวัดขอนแก่น) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นำโดยนายกำพล เหมเวช และทีมงานจัดให้มีการรับสมัครสมาชิกนิคมฯ เข้าร่วม โครงการปลูกยางพารา โดยสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น เงินทุน พันธุ์ยาง และวัสดุการเกษตรที่จำเป็น รายละเอียด 2-15 ไร่ นอกจากนี้ยังมีโครงการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อจำหน่ายรังคืบแก่บริษัททูลไหมไทยซึ่งมีโรงงานอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ และบริษัทจิมส์ทอมส์สัน ซึ่งมีโรงงานอยู่ที่อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา อีกด้วย

ปี พ.ศ. 2533 กรมชลประทานมีการขุดคลองส่งน้ำคาคอนกรีตจากเขื่อนเมฆาผ่านที่ดินทำกินของราษฎร ทำให้ชาวบ้านสามารถใช้น้ำเพื่อเกษตรกรรมอย่างเพียงพอทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง นอกจากนี้ สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวดยังรับสมัครสมาชิกนิคมฯ เข้าร่วมโครงการปลูกยางพารา(โครงการเร่งรัดฯ) โดยให้การสนับสนุนพันธุ์ยางและวัสดุการเกษตรที่จำเป็น รายละเอียดไม่เกิน 15 ไร่ และจัดให้มีการดำเนินโครงการเกษตรผสมผสานตามแนวทางเกษตรแบบพอเพียงควบคู่กันไป ในช่วงปลายปีโครงการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อจำหน่ายรังคืบ แก่บริษัททูลไหมไทยและบริษัทจิมส์ทอมส์สันเริ่มประสบปัญหาการจำหน่าย เนื่องจากมีการลักลอบนำเข้าเส้นไหมจากประเทศข้างเคียงทำให้รังไหมราคาตกต่ำโครงการดังกล่าวจึงล้มเลิกไปในที่สุด ยังคงเหลืออยู่บางส่วนปรากฏให้เห็นจนทุกวันนี้

ปี พ.ศ. 2534 ชาวบ้านเริ่มมีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาทดแทนแรงงานสัตว์ โดย นายสีนวล สดศรี (อดีตผู้ใหญ่บ้าน) เป็นผู้ให้นำรถไถนาเข้ามาใช้เป็นคนแรก และขยายจำนวนมากขึ้นเป็น 30 เครื่องในปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2535 หมู่บ้านได้รับรางวัลชนะเลิศ ระดับภาค “จากโครงการพัฒนาคลองส่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการเกษตร” จากกรมส่งเสริมการเกษตร และในปีเดียวกันนี้ ยังได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา (ปชด.) จากกองทัพภาคที่ 2

ปี พ.ศ. 2536-2537 สมาชิกได้รับการฝึกอบรมการกรีดยางพารา จากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 10 ราย ทำให้สมาชิกสามารถกรีดยางพาราของตนเองเป็นอาชีพใหม่ที่สร้างรายได้แก่ครอบครัวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2538 มีโครงการประปาหมู่บ้านเป็นครั้งแรก ดำเนินโดยการประปาส่วนภูมิภาคอำเภอบ้านกรวด ช่วยให้สมาชิกได้รับความสะดวกสบายเรื่องน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคเป็นอันมาก นอกจากนี้ยังเริ่มมีการปลูกอ้อยส่งโรงงานน้ำตาลสุรินทร์เป็นครั้งแรกอีกด้วย

ปี พ.ศ. 2539 มีโครงการประปาหมู่บ้านโดยการประปาส่วนภูมิภาคเขตอุบลราชธานี (ปัจจุบันมีสำนักงานตั้งอยู่ที่อำเภอสะพานทราย) ทำให้ชาวบ้านทุกครอบครัวมีน้ำอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ

ปี พ.ศ. 2540-2541 สมาชิกเริ่มกรีดยางพารา จำนวน 10 ราย เป็นอาชีพใหม่ที่สร้างรายได้แก่ครอบครัวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2542 มีโรงสีข้าวชุมชน ในหมู่บ้าน 1 เครื่อง เพื่อบริการสีข้าวกล้อง และสีข้าวสารแก่สมาชิก โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด

ปี พ.ศ. 2543 นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ร่วมกับสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวดและสถานีทดลองยางบุรีรัมย์ จัดฝึกอบรมสมาชิกนิคมฯ หลักสูตรการปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นและหลักสูตรการผสมปุ๋ยใช้เอง ทำให้สมาชิกสามารถผลิตยางแผ่นคุณภาพดี และสามารถลดต้นทุนในการซื้อปุ๋ยเคมีบำรุงสวนยาง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2544 มีการเคลื่อนย้ายแรงงานของชาวบ้านมากขึ้น สาเหตุมาจาก ชาวบ้านไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งปกติจะมีอาชีพรับจ้างทั่วไปในภาคเกษตรกรรม เช่น การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว พืชไร่อายุสั้นที่ชาวบ้านปลูกทั่วไป แต่เมื่อการประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงไปพื้นที่ในเขตนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด มีการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และมีการใช้เครื่องมือทุ่นแรงมากขึ้นทำให้อาชีพรับจ้างมีระยะเวลาสั้นลง ประกอบกับชาวบ้านส่วนใหญ่เน้นการใช้แรงงานในครอบครัวเพื่อลดค่าใช้จ่าย

ปี พ.ศ.2545 กรมชลประทานสร้างถนนลาดยางเชื่อมระหว่างถนนสายบ้านกรวด-ละหานทราย ไปยังเขื่อนเมฆาตัดผ่านกลางหมู่บ้านเป็นระยะทางประมาณ 2.5 กิโลเมตร ทำให้การคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านสะดวกสบายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 ตู้ ทำให้ชาวบ้านใช้ติดต่อสื่อสารได้สะดวกสบายอีกด้วย

สภาพทางชีวภาพ

หมู่บ้านสายตรีสีใต้ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยเริ่มแรกได้ใช้แรงงานสมาชิกในครอบครัวและสัตว์ เลี้ยง เช่น วัว ควาย ในการไถนุกเบิกที่ดินทำกิน สภาพพื้นที่ดินทำกินเดิมมีความอุดมสมบูรณ์มากเนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าคงคิมมาก่อน จึงไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีบำรุงดินชาวบ้านจะใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยใส่नाข้าวและพืชผักต่างๆ เมื่อสภาพป่าเดิมเสื่อมโทรมมากขึ้นการทำเกษตรจึงเริ่มหันมาใช้ปุ๋ยเคมีอย่างแพร่หลาย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เช่น การทำนาข้าวต้องให้ปุ๋ย ถึง 250 บาท/ไร่ นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนยังมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้บริโภคและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม (คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.) กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2544 : 19)

ตาราง 3 แสดงการปลูกพืชในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร หมู่บ้านสายตรีสีใต้ ในปีการเพาะปลูก 2544 / 2545 (สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์. 2545)

ชนิดพืช	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ปลูกข้าวเจ้า	500	34.80
ปลูกยูคาลิปตัส/ยางพารา	345	24.01
ปลูกพืชไร่	592	41.19
รวม	1,437	100

จากตาราง 3 แสดงการปลูกพืชของชาวบ้านสายตรีสีใต้ พบว่าชาวบ้านจะปลูกพืชไร่มากที่สุดมีพื้นที่ปลูก 592 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.19 รองลงมาคือปลูกปลูกข้าวพันธ์ข้าวที่นิยมใช้ในปัจจุบัน คือ พันธุ์มะลิ 105 และข้าวเหนียวพันธ์ กข.6 มีพื้นที่ปลูก ประมาณ 500 ไร่ คิดเป็น

ร้อยละ 34.80 และสวนพฤกษศาสตร์/ยางพารา มีพื้นที่ปลูกประมาณ 345 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 24.01 ตามลำดับ

ตาราง 4 แสดงจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์และจำนวนพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ พ.ศ. 2545 (สำนักงานปศุสัตว์อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์. 2545)

รายละเอียด	กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์					จำนวนพื้นที่เลี้ยงสัตว์(ไร่)
	เลี้ยงวัว (ราย/ตัว)	เลี้ยงกระบือ (ราย/ตัว)	เลี้ยงสุกร (ราย/ตัว)	เลี้ยงไก่ (ราย/ตัว)	เลี้ยงเป็ด (ราย/ตัว)	
จำนวนเกษตรกร (ราย)	12	8	20	120	47	500
จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง (ตัว)	46	12	20	3,600	470	

จากตาราง 4 แสดงจำนวนสมาชิกผู้เลี้ยงสัตว์และจำนวนพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ ประจำปี พ.ศ. 2545 สมาชิกส่วนใหญ่ยังนิยมการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง ส่วนใหญ่จะเลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหารบริโภคในครอบครัวและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม (เป็ด ไก่ และสุกร) สำหรับ วัว ควาย ชาวบ้านยังนิยมเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมยามขาดแคลนเงินทุนประกอบอาชีพ หรือเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตรหลาน เป็นต้น

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

1. ประชากรและโครงสร้างของประชากร

หมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด จำนวน 120 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 662 คน แยกเป็นเพศชาย 343 คน และเพศหญิง 319 คน (ศุภมิตร พันธุ์ทา และ ประทีป นิ่งประโคน. สัมภาษณ์. 2545)

ตาราง 5 แสดงจำนวนประชากรหมู่บ้านสายศรีสีใต้ แยกตามเพศ (ข้อมูล จปฐ.หมู่บ้านสายศรีสีใต้. 2545)

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	343	51.79
หญิง	319	48.21
รวม	662	100

จากตาราง 5 แสดงจำนวนเพศของชาวบ้านสายศรีสีใต้ พบว่า มีประชากรทั้งหมด 662 คน แยกเป็นเพศชาย 343 คน (ร้อยละ 51.79) และเพศหญิง 319 คน (ร้อยละ 48.21)

ตาราง 6 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของหมู่บ้านสายศรีสีใต้ (แบบสอบถามข้อมูล กชช.2ค ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน บ้านสายศรีสีใต้. 2544)

จำนวนสมาชิก	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
1-3	43	35.86
4-6	56	46.67
7-9	17	14.17
10-12	4	3.33
รวม	120	100

จากตาราง 6 แสดงว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของชาวบ้านสายศรีสีใต้ พบว่า มีจำนวนสมาชิก 4-6 คน มากที่สุด จำนวน 56 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 46.70 รองลงมา คือ จำนวนสมาชิก 1-3 คน จำนวน 43 ครัวเรือน จำนวนสมาชิก 7-9 คน จำนวน 17 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 35.80 และ 17.50 ตามลำดับ

ตาราง 7 แสดงส่วนช่วงอายุประชากรบ้านสายครีสีใต้ (ข้อมูลแบบประมวลผลและเทียบ
เป้าหมายบ้านสายครีสีใต้ จปฐ.2. 2545)

ช่วงอายุ	เพศหญิง	เพศชาย	รวม	ร้อยละ	หมายเหตุ
1 วัน - 3 ปีเต็ม	11	6	17	2.60	
3 ปี 1 วัน - 6 ปีเต็ม	19	32	51	7.70	
6 ปี 1 วัน - 12 ปีเต็ม	34	41	75	11.32	
12 ปี 1 วัน - 14 ปีเต็ม	9	16	25	3.77	
14 ปี 1 วัน - 18 ปีเต็ม	7	9	16	2.42	
18 ปี 1 วัน - 50 ปีเต็ม	193	198	391	59.04	
50 ปี 1 วัน - 60 ปีเต็ม	19	18	37	5.6	
60 ปี 1 วัน ขึ้นไป	27	23	50	7.55	
รวม	319	343	662	100	

จากตาราง 7 แสดงช่วงอายุของชาวบ้าน ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 18 ปี 1 วัน ถึง 50 ปี เต็ม
จำนวน 391 คน คิดเป็น ร้อยละ 59.04 รองลงมา คือ ระหว่าง 6 ปี 1 วัน - 12 ปีเต็ม จำนวน 75 คน
ระหว่าง 3 ปี 1 วัน - 6 ปีเต็ม จำนวน 51 คน คิดเป็น ร้อยละ 11.32 และ 7.70 ตามลำดับ

ตาราง 8 แสดงระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้านสายศรีสีใต้ (แบบสอบถามข้อมูล กชช. 2ค ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน บ้านสายศรีสีใต้. 2544)

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษา	9	1.82
ไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	2	0.40
จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	179	36.23
จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	178	36.03
จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7	13	2.63
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	92	18.62
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	15	3.04
จบอนุปริญญา	1	0.21
จบปริญญาตรี	5	1.02
รวม	494	100.00

จากตาราง 8 แสดงระดับการศึกษาของชาวบ้านพบว่า จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 36.23 รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 178 คน จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) จำนวน 92 คน และไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 36.03 , 18.62 และ 1.82 ตามลำดับ

ตาราง 9 แสดงเพศและอายุของประชากรที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน (แบบสอบถามข้อมูล กชช. 2ค ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน บ้านสายศรีสีใต้. 2544)

เพศ	ช่วงอายุ			รวม	ร้อยละ
	น้อยกว่า 15 ปี	15 - 18 ปีเต็ม	มากกว่า 18 ปี เต็มขึ้นไป		
ชาย	0	0	20	20	57.14
หญิง	0	0	15	15	42.86
รวม	0	0	35	35	100

จากตาราง 9 แสดงเพศและอายุของประชากรที่เคลื่อนย้ายแรงงาน พบว่า แรงงานที่เคลื่อนย้ายมากที่สุด คือ ช่วงอายุมากกว่า 18 ปี เพิ่มขึ้นไป แยกเป็นเพศชาย มีจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14 เพศหญิง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 42.86 สำหรับสมาชิกในช่วงวัยอื่นๆ ไม่ปรากฏข้อมูลการเคลื่อนย้ายแต่อย่างใด

การเคลื่อนย้ายแรงงานของชาวบ้าน พบว่า มีสาเหตุมาจากชาวบ้านไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองปกติจะเข้าทำกินในพื้นที่ป่าสงวนท้ายเขื่อนเมฆาหรือรับจ้างทั่วไปในภาคเกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชไร่อายุสั้น แต่เมื่อกรมป่าไม้ขยายพื้นที่ปลูกป่าครอบคลุมพื้นที่บริเวณท้ายเขื่อนชาวบ้านจึงต้องอพยพออกมา ขณะเดียวกันการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปพื้นที่ในเขตนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ส่วนใหญ่มีการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและมีการใช้เครื่องมือทุ่นแรงมากขึ้นทำให้อาชีพรับจ้างมีระยะเวลาสั้นลง ประกอบกับชาวบ้านหันมาเน้นการใช้แรงงานในครอบครัวมากขึ้น และจากข้อมูล คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.) กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2544 : 39) พบว่า มีการอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่น จำนวน 15 ครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่นายประดิษฐ์ ภู พล ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการอพยพของชาวบ้านสายศรีสี่ใต้ ว่าการอพยพแรงงานจะเกิดขึ้นภายหลังฤดูเก็บเกี่ยว คือ ประมาณเดือน มกราคม ของทุกปี

2. สภาพความเป็นอยู่/วิถีชีวิต

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านนั้นเรียบง่ายตามวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทที่ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการทำงานหรือประกอบอาชีพกิจกรรมต่างๆ ส่วนความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวนั้น จะสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติ พ่อ แม่ ลูก ปู่ย่า ตายาย จะอยู่อาศัยกันแบบครอบครัวขยายมากกว่าครอบครัวเดี่ยว ลักษณะการตั้งบ้านเรือนนั้นส่วนใหญ่จะตั้งกระจายลักษณะเป็นผังคาหมากรุก (ผังหมู่บ้าน ปชค.) ซึ่งญาติพี่น้องมักจะตั้งอยู่ในคุ้มเดียวกัน บ้านเรือนในอดีตจะเป็นบ้านไม้ยกใต้ถุนสูงข้างล่างเป็นคอกวัวหรือควาย ส่วนบ้านที่สร้างในระยะหลังๆ จะเป็นบ้าน 2 ชั้นครึ่งตึกครึ่งไม้ (บ้านที่จัดสร้างโดยกรมประชาสัมพันธ์ ตาม โครงการ ไทย-เยอรมัน)

การประกอบอาชีพประจำวัน ส่วนใหญ่แล้วผู้ชายจะเป็นแรงงานหลักในภาคเกษตร แม่บ้านจะมีหน้าที่หุงหาอาหารและงานบ้านทั่วไป เมื่อว่างเว้นจากฤดูการเกษตรแล้วชาวบ้านนิยมเข้าป่าหาของป่าล่าสัตว์ในพื้นที่ป่าสงวนและจับปลาในเขื่อนเมฆา ปัจจุบันสภาพความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป เช่น สมาชิกที่มีสวนยางพาราจะต้องตื่นไปกรีดยางในช่วง เวลา 23.00น.-03.00น. ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป สำหรับกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ซึ่งทำการผลิตไวน์จะมีการรวมตัวกันดำเนินกิจกรรมร่วมกันทำให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมมีการช่วยเหลือพึ่งพากันทำให้ชาวบ้านมีงานทำมีรายได้ ไม่ต้องอพยพไปทำงานต่างถิ่น ชุมชนมีความอบอุ่นมากขึ้น

3. เทคโนโลยี

ชาวบ้านสายตรีสี่ใต้ ปัจจุบันได้มีการนำเอาเทคโนโลยีในเรื่องต่างๆ มาใช้ในการประกอบอาชีพ และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เช่น รถไถเดินตาม จำนวน 1 คัน รถไถเดินตาม จำนวน 30 คัน ใช้ในการไถนา ไถไร่ และสามารถประยุกต์ติดตั้งเป็นเครื่องสูบน้ำเพื่อการเกษตรได้อีกด้วย ทำให้การเกษตรกรรมของสมาชิกได้รับความสะดวกสบายและได้ปริมาณงานมากขึ้น เมื่อเทียบกับการใช้แรงงานสัตว์ ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีรถไถเดินตามยังคงมีการใช้แรงงานสัตว์หรือจ้างรถไถจากเพื่อนบ้าน รถนวดข้าว มี 1 ครัวเรือน จำนวน 1 คัน ซึ่งบริการนวดข้าวแก่สมาชิกในหมู่บ้าน และสมาชิกหมู่บ้านข้างเคียง รถยนต์ (บีคอีพ) เป็นปัจจัยที่สำคัญในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน และติดต่อประสานงานต่างๆ เช่น ขนกับข้าวและรับจ้างทั่วไปทั้งในหมู่บ้านเองและไปค้าขายที่อื่น มี 9 ครัวเรือน จำนวน 12 คัน รถบรรทุก 6 ล้อ จำนวน 5 ครอบครั้ว จำนวน 5 คัน ใช้ในการขนส่งพืชไร่ อุปกรณ์ก่อสร้าง และบรรทุกสิ่งของต่างๆ นอกจากนี้ในหมู่บ้านนี้ยังมีโรงสีข้าวชุมชน ขนาด 40 แรงม้า จำนวน 1 เครื่อง เป็นต้น

ชาวบ้านเริ่มรู้จักการใช้ปุ๋ยเคมี ครั้งแรก เมื่อ ปี พ.ศ. 2515 เป็นปุ๋ยตราหัววัวคันไถ สูตร 16-16-8 โดยนำมาใส่ข้าวทำให้ต้นข้าวเจริญงอกงามอย่างรวดเร็ว จากผลการใช้ปุ๋ยเคมีติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้สภาพดินแข็งไม่ร่วนซุย แต่หากไม่ใส่ปุ๋ยเคมีต้นข้าวและพืชก็จะแคระแกร็น ปัจจุบันนี้ปุ๋ยเคมีเป็นปัจจัยที่ทำให้ค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตสูงที่สุด หากไม่คิดค่าแรงเกษตรกรแล้วต้นทุนการผลิตข้าว เป็นต้น ต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมี ถึงร้อยละ 30 ของต้นทุนทั้งหมด

4. ศาสนา

4.1 การนับถือศาสนาและความเชื่อมาด้านศาสนา หมู่บ้านสายตรีสี่ใต้ ไม่มีวัดในหมู่บ้านของตนเอง ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดสายตรีสี่พัฒนาราม ซึ่งชาวบ้านสายตรีสี่เหนือ-ใต้ ร่วมกันก่อสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2518-2519 ชาวบ้านจะใช้เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นสถานที่ในการประกอบศาสนกิจร่วมกัน เช่นการทำบุญตักบาตรทุกวันพระและวันนักขัตฤกษ์ เป็นต้น

4.2 ประวัติความเป็นมาของวัด

เมื่อปี พ.ศ. 2518 ชาวบ้านสายตรีสี่เหนือ-และสายตรีสี่ใต้ โดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน ร่วมกันบริจาคทรัพย์สินและวัสดุ-อุปกรณ์ก่อสร้าง โดยใช้แรงงานชาวบ้านเป็นหลัก มีพระอาจารย์สิงห์เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก และมีเจ้าอาวาสสืบต่อมาอีก 3 รูป ได้แก่ หลวงพ่อชาน อาจารย์จาก และพระอาจารย์อุกฤษ ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในปัจจุบัน และในปี พ.ศ. 2545 มี พระภิกษุ สามเณร จำพรรษา จำนวน 5 รูป

4.3 บทบาทวัดกับชุมชน

วัดเป็นศูนย์กลางของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ตลอดจนรวมถึงการใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยมีพระเป็นแกนนำที่สำคัญในการสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ชาวบ้านได้นำไปเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ กิจกรรมที่ชาวบ้านสายครีตี้ได้ร่วมกันปฏิบัติในวัด ได้แก่ การทำบุญตักบาตรทุกวันพระ และวันนักขัตฤกษ์ การฟังธรรม การฝึกสมาธิ ทุกเช้าชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารตักบาตรพระ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาวพุทธอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ โรงเรียนนิคมสร้างตนเองสามได้กำหนดให้เด็กนักเรียนเข้าไปศึกษาวิชาพุทธศาสนาในวัด โดยให้พระภิกษุที่วัดเป็นผู้สอนและฝึกฝนปฏิบัติสมาธิ ทุกวันศุกร์และทุกวันพระ เป็นต้น นอกจากนี้หากวัดมีกิจกรรมหรืองานประจำปี ชาวบ้านคณะครูและนักเรียนต่างจะเข้าร่วมกิจกรรมกันมิได้ขาด เป็นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน อย่างต่อเนื่อง

4.4 ความสัมพันธ์วัดกับชุมชน

วัดเป็นศูนย์กลางจิตใจของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน รวมถึงการทำพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา โดยมีพระเป็นแกนนำที่สำคัญในการสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ชาวบ้านได้นำมาเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ กิจกรรมที่ชาวสายครีตี้ได้ ร่วมกันปฏิบัติในวัด ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การทำวัตร การฝึกสมาธิ และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

5. ความเชื่อ

ในเรื่องของความเชื่อเรื่องผีและไสยศาสตร์ จะพบเห็นได้จากมีศาลปู่ตาประจำหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านจะถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการเข้าทรงทำนายโชคชะตา โดยมี นางสวน นันท์ประ โคน นางอรพิน ศรีชมพร และนายประดิษฐ์ ประเสริฐสิทธิ์ จะเป็นผู้เข้าทำนายเวลาที่ ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสุขภาพเจ็บป่วย ของหายก็จะทำนายชี้แนวทางแก้ไขหรือสะเดาะเคราะห์ ชาวบ้านที่เชื่อในเรื่อง โชคลางจะให้เป็นผู้ทำนาย รวมทั้งหาฤกษ์ยามที่ดีในการทำงานบุญต่างๆ เช่น งานอุปสมบท งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ซื้รถใหม่ เป็นต้น

ประวัติความเป็นมาของศาลปู่ตา ก่อสร้างโดยนายจวง เกยคอน ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน นำชาวบ้านสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆและทำสืบทอดกันมา โดยสร้างศาลปู่ตาได้ต้นมะขามตั้งอยู่ในบริเวณที่ที่สาธารณะกลางหมู่บ้าน ด้านความเชื่อในเรื่อง โชคลางจะเห็นได้จากการทำนายโชคชะตาเพื่อหาฤกษ์ยามที่ดีในการทำงานบุญต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช และการทำนายฝันดวงชะตา เป็นต้น ระบบความเชื่อเหล่านี้มีการสั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และ มีการถ่ายทอดให้กับลูกหลานหลายชั่วอายุคน ทั้งจากการบอกเล่าและการปฏิบัติสืบทอดกันมา

6. ประเพณี

ชาวบ้านสายครีตี่จะมีการปฏิบัติ พิธีกรรม ตามฮีต 12 คอง 14 เช่น บุญประทาย ข้าวเปลือก ได้ฟื้นฟูมาตั้งแต่ พ.ศ. 2512 สมัยที่นายจวง เกษคอน เป็นผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ยังมี ประเพณีอื่นๆ ที่ยังกระทำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ในรอบ 1 ปี ชาวบ้านมีการจัดทำบุญและ งานประเพณีต่างๆ ดังนี้ (สุข จูมมาลา, ประดิษฐ์ ฌ พล, วินัย ปานทอง, ดำรง ศรีวงศ์ยาง และบุญเที่ยง เขตพลกรัง. สัมภาษณ์. 2545)

เดือน มกราคม	ทำบุญประเพณี	วันขึ้นปีใหม่ และบุญคูณลาน(ข้าว)
เดือน กุมภาพันธ์	ทำบุญประเพณี	บุญข้าวจี
เดือน มีนาคม	ทำบุญประเพณี	บุญสะเทวด (เทศมหาชาติ)
เดือน เมษายน	ทำบุญประเพณี	วันรวมญาติ วันสงกรานต์
เดือน พฤษภาคม	ทำบุญประเพณี	บุญบังไฟ
เดือน มิถุนายน	ทำบุญประเพณี	บุญชำระ (แห่นางแมว)
เดือน กรกฎาคม	ทำบุญประเพณี	บุญเข้าพรรษา
เดือน สิงหาคม	ทำบุญประเพณี	บุญข้าวประดับดิน
เดือน กันยายน	ทำบุญประเพณี	บุญวันสารทไทย (บุญข้าวสาก)
เดือน ตุลาคม	ทำบุญประเพณี	วันออกพรรษา
เดือน พฤศจิกายน	ทำบุญประเพณี	วันลอยกระทง บุญทอดกฐิน
เดือน ธันวาคม	ทำบุญประเพณี	บุญเข้าปีวาสกรรม

7. การแต่งงานและการเลือกคู่

กลุ่มเครือญาติ/การแต่งงานฝ่ายชายจะดูขอฝ่ายหญิง การเลือกคู่มีทั้งที่พ่อแม่จะเป็นผู้หา คู่ที่เหมาะสมให้ และหนุ่มสาวจะเป็นผู้เลือกเอง ในปัจจุบันลูกจะรักใคร่กันแล้วจึงให้พ่อแม่ไป ดูขอให้ตามประเพณี สำหรับค่าสินสอดทองหมั้น อยู่ระหว่าง 20,000–100,000 บาท รวมกับสร้อย หรือแหวนทองคำหนัก 2–10 บาท สำหรับฤกษ์การแต่งงานนิยมจัดในเดือนคู่ เช่น เดือน 2 เดือน 4 เดือน 6 และ เดือน 12 การเลือกคู่จะแต่งงานกับคนทั้งในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้าน

สำหรับการสืบทอดมรดกนั้น ภายหลังจากแต่งงานแยกออกมาตั้งครอบครัวใหม่การ สืบทอดมรดกจะแบ่งปันเท่าๆ กัน กล่าวคือ ฝ่ายชายจะมาอาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัวฝ่ายหญิง พบเฉพาะบางรายที่ฝ่ายหญิงสมัครใจ ไปอาศัยร่วมกับครอบครัวฝ่ายชาย แต่มักไม่ปรากฏให้พบเห็น มากนัก สำหรับในครอบครัวมักแบ่งมรดกให้แก่ลูกคนสุดท้ายหรือผู้ที่เลี้ยงดูบิดา มารดา มากกว่า คนอื่นๆ

8. การสาธารณสุข

ปัญหาการเจ็บป่วยและการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านที่พบบ่อยคือ อากาศเป็นไข้ปวดหัวตัวร้อน ไข้หวัด อากาศปวดเมื่อยตามร่างกาย ท้องเสีย เมลาหวาน อุบัติเหตุต่างๆ เป็นต้น

การป้องกันรักษาหากชาวบ้านเจ็บป่วยก็ไปหาเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยบ้านสายครีตี้ หากมีอาการหนักมากก็จะส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอบ้านกรวด หรือโรงพยาบาลประจำจังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์ นอกจากนี้ชาวบ้านสายครีตี้ได้ยังมีการใช้สมุนไพรในการรักษาบำบัดโรคต่างๆด้วยภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา นอกจากนี้ หน่วยงานสาธารณสุขก็มีการออกให้บริการหยอดวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอให้กับเด็กอายุ 0-5 ปี การมีการใช้ทรายอะเบทในการกำจัดยุงลายป้องกันโรคไข้เลือดออก และมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านคอยให้บริการในการชั่งน้ำหนักเด็กเพื่อรายงานภาวะการขาดสารอาหารในเด็กเพื่อที่จะได้รักษาได้ทันเวลา

8.1 องค์การสาธารณสุข

8.1.1 กลุ่มอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) มี จำนวน 5 คน มีกิจกรรมคือ การรักษาพยาบาล การให้ความรู้เรื่องยา การชั่งน้ำหนักเด็กทุกๆ 3 เดือน การรายงานโรคระบาดให้สาธารณสุขตำบลทราบ

8.1.2 กองทุนยา เป็นเงินกองทุนที่เกิดจากสถานีอนามัยให้ยามา จำนวน 1 ชุด มาจัดจำหน่ายที่บ้านประธาน อสม. เพื่อเป็นการระดมทุนเป็นทุนในการจัดซื้อยามาไว้บริการให้กับชาวบ้านและมีการปันผลกำไรให้กับสมาชิกของกองทุน ปีละ 1 ครั้ง

8.2 การบริการสาธารณสุขในชุมชน

ชาวบ้านสายครีตี้ได้ จะ ไปใช้บริการเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยบ้านสายครีตี้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านสายครีตี้เหนือ หมู่ที่ 6 ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1.5 กิโลเมตร ส่วนใหญ่จะ ไปใช้บริการการวางแผนครอบครัว อนามัยแม่และเด็ก อุบัติเหตุ และอาการการเจ็บป่วยทั่วไป

8.3 การอนามัยและการสุขาภิบาล

การสุขาภิบาลในเรื่องส้วม บ้านสายครีตี้ได้มีส้วมใช้ทุกครัวเรือน (100%) ซึ่งเป็นส้วมซึม สำหรับน้ำคั้นจะใช้น้ำฝนที่จัดเก็บไว้ในโอ่งขนาดใหญ่ (ความจุ 2,000 ลิตร) น้ำที่ใช้ในครัวเรือนมีบ่อน้ำตื้น 1 บ่อ บ่อบาดาล 2 บ่อ สระน้ำ 1 แห่ง และมีน้ำประปาใช้ 117 ครอบครัวย

9. การรักษาความปลอดภัย

ด้านการรักษาความปลอดภัย มีนายศุภมิตร พันธุ์ท่า ผู้ใหญ่บ้าน นายบุญโฮม สุขประจบ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายป้องกัน

และนายวินัย ปานทอง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายป้องกันเป็นผู้ช่วยฝ่ายรักษาความสงบเรียบร้อย จะเป็น
ผู้ดูแลปกครองรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน

10. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

สมาชิกในบ้านสายครีตี้ได้นิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในระดับสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจาก
มีสถานศึกษาทั้งในพื้นที่ใกล้เคียงและในตัวจังหวัดบุรีรัมย์ที่สามารถเดินทางได้อย่างสะดวก
ส่วนสมาชิกในชุมชนจะได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานทางราชการเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือ ทั้งการฝึก
อบรมด้านการประกอบอาชีพการสัมมนาศึกษาดูงาน เช่น นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด สำนักงาน
พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดสุรินทร์ สาธารณสุขอำเภอบ้านกรวด และปลัดคว่ำอำเภอบ้านกรวด เป็นต้น

จุดเด่นที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้ประสบผลสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับ คือ มีปัจจัยที่แสดงถึง
ผลงานจากการพัฒนาหลายประการ เช่น ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลิตผลการเกษตร ผลิตภัณฑ์สุรา
ผลไม้ (ไวน์) ผู้คนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีความเคารพเชื่อฟังผู้นำ
ผู้อาวุโส มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย ผู้คนให้การส่งเสริมและอนุรักษ์อย่างเหนียวแน่น
รักท้องถิ่น ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลาย การเชื่อมโยง
ระหว่างคนทุกวัย เป็นต้น

สภาพการศึกษา

1. สถานับการศึกษา

หมู่บ้านสายครีตี้ได้ ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้านของตนเอง บุตรหลาน จะเดินทางไปเรียนที่
โรงเรียนนิคมสร้างตนเองสาม ซึ่งก่อตั้ง เมื่อ ปีพ.ศ. 2516 ตั้งอยู่บ้านสายครีตี้เหนือห่างจากหมู่บ้าน
ไปทางทิศเหนือประมาณ 1.5 กิโลเมตร และหากจะศึกษาในระดับมัธยมต้นหรือมัธยมปลายจะต้อง
เดินทางไปโรงเรียนประจำอำเภอบ้านกรวด อำเภอประโคนชัย หรือโรงเรียนประจำจังหวัด
บุรีรัมย์ สถานับการศึกษาที่สำคัญของชุมชน คือ โรงเรียน ซึ่งมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่
ชุมชนชาวบ้านสายครีตี้ได้ ได้ศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนนิคมสร้างตนเองสาม ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับ
ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

นอกจากนี้ชาวบ้านยังเข้ารับการศึกษเพิ่มเติมจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
บ้านกรวด ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านสายครีตี้มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจึงเป็นแนวทางการพัฒนา
บุคลากรในชุมชนที่มีความสำคัญ ในปัจจุบันอย่างยิ่ง

ตาราง 10 แสดงจำนวนนักเรียนที่ไปศึกษานอกหมู่บ้าน ปี 2545 (ข้อมูล บร.1 หมู่บ้าน
สายศรีสี่ใต้. 2545)

ระดับการศึกษา	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ
ประถมศึกษาปีที่ 1	4	5	9	8.25
ประถมศึกษาปีที่ 2	5	6	11	10.10
ประถมศึกษาปีที่ 3	5	6	11	10.10
ประถมศึกษาปีที่ 4	5	5	10	9.17
ประถมศึกษาปีที่ 5	4	5	9	8.25
ประถมศึกษาปีที่ 6	6	4	10	9.17
ระดับมัธยมต้น	13	9	22	20.20
ระดับมัธยมปลาย	10	8	18	16.51
ระดับอนุปริญญา	4	5	9	8.25
รวม	100	101	109	100.00

จากตาราง 10 พบว่า ประชากรบ้านสายศรีสี่ใต้ ที่อยู่ระหว่างการศึกษาแล้วเรียน
ต้องเดินทางไปศึกษานอกหมู่บ้าน ประกอบด้วย คือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 60 คน
คิดเป็น ร้อยละ 55.04 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 20.20 ระดับมัธยม
ศึกษาตอนปลาย จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 16.51 และระดับอนุปริญญา จำนวน 9 คน
คิดเป็นร้อยละ 8.25 และจากข้อมูลแสดงระดับการศึกษาของชาวบ้าน (ตาราง 8 หน้า 82) พบว่า
จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุด จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 36.23 รองลงมา
คือ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 178 คน จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) จำนวน 92 คน
และไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 36.03, 18.62 และ 1.82 ตามลำดับ

2. บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อชุมชน

โรงเรียนนอกจากจะเป็นสถานที่ศึกษาของบุตรหลานแล้วยังเป็นสถานที่อำนวยความสะดวก
สะดวกต่างๆ เช่น ใช้เป็นสถานที่จัดฝึกอบรม เป็นศูนย์กลางประสานงานโครงการด้านต่างๆ
สนับสนุนด้านบุคลากร โดยร่วมเป็นวิทยากรในงานทั่วไป จากการสัมภาษณ์อาจารย์วินนทร์ ดีพันธ์
ผู้อำนวยการโรงเรียนนิคมสร้างตนเองสาม ทราบว่า มีระบบถ่ายทอดความรู้ระหว่างโรงเรียนกับ
ชุมชน โดยเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านร่วมก่อตั้งศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

โครงการกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ คณะครูและนักเรียนยังมีบทบาทในการร่วมมือกับชุมชน เมื่อ มีงานเทศกาลประจำปี งานการกุศล หรืองานศพ ของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น

3. การพัฒนาทางการศึกษา

ในมุมมองของอาจารย์อาจารย์วินนทร์ ศิพันธ์ ผู้อำนวยการ โรงเรียนนิคมสร้างตนเองสาม กล่าวไว้ว่า ชาวบ้านยังให้ความสำคัญของการศึกษาไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานให้เล่าเรียนในระดับที่ทางราชการบังคับแล้วออกไปประกอบอาชีพกับครอบครัวหรือไปรับจ้างในกรุงเทพฯ ส่วนความร่วมมือกับโรงเรียนในการพัฒนานั้น ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมหรือในด้านของการเรียนการสอนให้ความช่วยเหลือ โรงเรียนตลอดมา มีชาวบ้านบางครอบครัวที่มีฐานะยากจนต้องอพยพไปขายแรงงานต่างจังหวัดหรือที่กรุงเทพฯ ปล่อยให้ลูกหลานอาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง ทำให้ไม่ได้รับการเอาใจใส่เรื่องการเล่าเรียนเท่าที่ควร

สภาพทางเศรษฐกิจ

1. อาชีพ

การประกอบอาชีพ ชาวบ้านสายศรีสี่ใต้ ประกอบอาชีพการทำนา ทำไร่ เป็นหลัก นอกจากนี้มีการประกอบอาชีพ ทำสวนยางพารา ค้าขาย และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม ส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครอบครัวและแรงงานจากวัว ควาย เป็นหลัก บางรายที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะจ้างรถแทรกเตอร์ ซึ่งเป็นกลุ่มพ่อค้าจากต่างจังหวัด (นครราชสีมา และสุพรรณบุรี) จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2534 ชาวบ้านจึงเริ่มนำรถไถนา (ควายเหล็ก) เข้ามาช่วยทุ่นแรงในการทำนา พันธุ์ข้าวที่นิยมใช้ในปัจจุบัน คือ พันธุ์มะลิ 105 และข้าวเหนียวพันธุ์ กข.6 เป็นต้น โดยอาชีพของชาวบ้าน แสดงได้ดังตาราง 11 (แบบสอบถามข้อมูล กชช. 2ค ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน บ้านสายศรีสี่ใต้. 2544 : 39)

ตาราง 11 แสดงอาชีพของชาวบ้านสายศรีสี่ใต้

อาชีพหลัก	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
เกษตรกรรม	116	96.70
ค้าขายอย่างเดียว	1	0.80
รับจ้างอย่างเดียว	1	0.80
รับราชการ	2	1.70
รวม	120	100.00

จากตาราง 11 แสดงถึงการประกอบอาชีพของชาวบ้านสายศรีสี่ได้ พบว่า อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 116 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 96.70 รองลงมาคือ อาชีพรับราชการ จำนวน 2 ครอบครัว อาชีพค้าขาย จำนวน 1 ครอบครัว และ อาชีพรับจ้าง จำนวน 1 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 1.70 , 0.80 และ 0.80 ตามลำดับ

2. การถือครองที่ดิน

การถือครองที่ดินหมู่บ้านสายศรีสี่ได้ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,567 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับทำนา ทำไร่ ไม้ยืนต้น ยางพารา ที่อยู่อาศัย และที่สาธารณะ ลำห้วย จำแนกได้ดังตาราง 12 (สำนักงานเกษตรบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์, 2545)

ตาราง 12 แสดงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

กิจกรรม	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
นาข้าว	500	31.90
ทำไร่	592	37.80
ไม้ยืนต้น/ยางพารา	345	22.02
ที่อยู่อาศัย/ที่สาธารณะ	130	8.28
รวม	1,567 - 0 - 00	100

จากตาราง 12 แสดง การใช้ประโยชน์ที่ดินหมู่บ้านสายศรีสี่ได้ พบว่า มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,567 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำนาประมาณ 500 ไร่ เฉลี่ย ร้อยละ 31.90 เป็นพื้นที่ทำไร่ประมาณ 592 ไร่ เฉลี่ยร้อยละ 37.80 เป็นพื้นที่สวนไม้ยืนต้น ประมาณ 345 ไร่ เฉลี่ยร้อยละ 22.02 และที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ 130 ไร่ เฉลี่ยร้อยละ 8.28 และจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ปี พ.ศ. 2544 มีครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและไม่ต้องเช่า จำนวน 98 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 81.70 มีที่ดินของตนเองบางส่วนและต้องเช่าเพิ่มเติม จำนวน 15 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ไม่มีที่ดินของตนเองและต้องเช่าที่ดินทำกิน จำนวน 7 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 5.80

3. การใช้แรงงานในการผลิต เฉลี่ย 4 คน/ครอบครัว ส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตรกรรม คือ การทำนา และทำไร่ เป็นหลัก ภายหลังสมาชิกจึงมีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร โดยผลิตสุราแช่จากผลไม้ (ไวน์) ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมหลังจากฤดูเกษตรกรรมของตนเอง ปัจจุบันมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม 75 ครอบครัว มีสมาชิก จำนวน 81 ราย

4. จากข้อมูล จปฐ.2 ปี พ.ศ. 2545 บ้านสายศรีสี่ใต้ พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะมีฐานะค่อนข้างยากจน ทั้งนี้ เนื่องจากมีอาชีพและรายได้จากอาชีพเกษตรกรรม โดยการทำนาปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ จักสาน จับปลา หาของป่าเป็นหลัก นอกจากนี้ บางครอบครัวยังมีรายได้จากบุตรหลานซึ่งเดินทางไปทำงานต่างจังหวัดแล้วส่งเงินกลับมาให้ครอบครัวใช้จ่าย รายได้รายเฉลี่ย 13,496 บาท/คน/ปี สรุปได้ดังนี้ ฐานะค่อนข้างยากจน จำนวน 84 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 70 และ ฐานะปานกลาง จำนวน 36 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 30 โดยจำนวนสมาชิกและเงินทุนของกลุ่มต่างๆ แสดงได้ดังตาราง 13 (ศุภมิตร พันธุ์ทา. สัมภาษณ์. 2545)

ตาราง 13 แสดงกองทุนในหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้

ที่	ชื่อกลุ่ม/กิจกรรม	จำนวนสมาชิก (คน)	เงินทุน (บาท)	หมายเหตุ
1	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	121	49,679	2.15%
2	โครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน	21	280,000	11.97%
3	กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารฯ	81	143,800	6.15%
4	กลุ่มพัฒนาอาชีพ	55	23,300	0.99%
5	กลุ่มพัฒนาอาชีพสตรี	25	90,000	3.85%
6	กองทุนหมู่บ้าน อพป.	120	751,000	32.12%
7	กองทุนหมู่บ้าน	230	1,000,000	42.77%
	รวม	632	2,337,779	100%

จากตาราง 13 แสดงกองทุนในหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ หรือเป็นเงินสวัสดิการต่างๆ พบว่า กองทุนหมู่บ้านมีจำนวนเงินสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 42.75 รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้าน อพป. โครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน (กขคจ.) กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารฯ กลุ่มพัฒนาอาชีพสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนพัฒนาอาชีพ มีเงินกองทุนต่ำสุด คิดเป็นร้อยละ 32.12, 11.97, 6.15, 3.85, 2.15 และ 1.00 ตามลำดับ

สำหรับแหล่งเงินกู้ของชาวบ้าน พบว่า องค์กรด้านการเงินที่ชาวบ้านใช้บริการมากที่สุดคือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 18.30 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ส่วนจำนวนหนี้สินที่มากที่สุดคือ ธ.ก.ส. จำนวน 1,028,000 บาท รองลงมาคือ โครงการกองทุน

หมู่บ้าน จำนวน 997,000 บาท จำนวน 67 ราย และ โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน จำนวน 280,000 บาท จำนวน 21 ราย ตามลำดับ สมาชิกมีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ 11,301.63 บาท

สภาพการเมือง การปกครอง

สำหรับสภาพทางการเมืองการปกครองของชุมชนจากการศึกษาปัจจุบันบ้านสายศรีสี่ใต้ เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 13 หมู่บ้านของตำบลบึงเจริญ อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในเขตการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตที่ 9 มีจำนวนครัวเรือนและประชากร ทั้งสิ้น จำนวน 120 ครัวเรือน มีประชากร จำนวน 662 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 343 คน และ เพศหญิง จำนวน 319 คน

1. ผู้นำของหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ มีผู้นำที่เกี่ยวข้องการปกครองดูแลและการดำรงชีวิตของประชาชน 2 ประเภท คือ

1.1 ผู้นำอย่างเป็นทางการ มีนายศุภมิตร พันธุ์ทา ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านสายศรีสี่ใต้ เป็นผู้นำที่มีบทบาทในด้านการปกครองดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านรวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานทางราชการและเอกชน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แก่สมาชิกในชุมชน บ้านสายศรีสี่ใต้มีผู้ใหญ่บ้านปกครองมาแล้ว 4 คน (ตาราง 2 หน้า 65) นอกจากนี้ ในการปกครองหมู่บ้านยังมีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ทำหน้าที่ในการบริหารงานหมู่บ้านดูแลความเป็นอยู่ของลูกบ้านตาม พรบ.ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ปัจจุบันหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วย คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ดังนี้ (หมวดหมวดชนสัมพันธ์ กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 216. 2544 : 2)

นายศุภมิตร พันธุ์ทา	ประธานฯ (ผู้ใหญ่บ้าน)
นายบุญโฮม สุขประจบ	รองประธานฯ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง)
นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง	รองประธานฯ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายป้องกัน)
นายวินัย ปานทอง	รองประธานฯ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายป้องกัน)
นายสมชาย สุขประจบ	เลขานุการ
นายบุญเที่ยง เขตพลกรัง	กรรมการฝ่ายปกครอง
นายวินัย ปานทอง	กรรมการฝ่ายป้องกัน
นายสมชาย ธรรมเที่ยง	กรรมการฝ่ายพัฒนา
นายอำคา สาระบัว	กรรมการฝ่ายศึกษา/วัฒนธรรม
นายภู วันดีวงษ์	กรรมการฝ่ายสวัสดิการ/สังคม
นายสุรินทร์ นันท์ประโคน	กรรมการฝ่ายคลัง

นางกัลยา สุขประจบ กรรมการฝ่ายสาธารณสุข

นางลัดดาวัลย์ พันธุ์ทา กรรมการฝ่ายสตรี

โครงสร้างการบริหารงานหมู่บ้าน แบ่งออกเป็น 9 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีหัวหน้ากลุ่มซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีโครงสร้างการบริหารงาน ดังนี้ (ศุภมิตร พันธุ์ทา, สัมภาษณ์. 2545)

กลุ่มที่ 1	ชื่อ	กลุ่มต้นคิพัฒนา	มีนายสงวน ชื่นอุรา	เป็นหัวหน้ากลุ่ม
กลุ่มที่ 2	ชื่อ	กลุ่มประชาร่วมใจ	มีนายวินัย ป่านทอง	เป็นหัวหน้ากลุ่ม
กลุ่มที่ 3	ชื่อ	กลุ่มไผ่สามัคคี	มีนายสมจิต สีม่วง	เป็นหัวหน้ากลุ่ม
กลุ่มที่ 4	ชื่อ	กลุ่มราชสีจำแลง	มีนายอุ้น ดิษฐ์รัมย์	เป็นหัวหน้ากลุ่ม
กลุ่มที่ 5	ชื่อ	กลุ่มร่วมแรงสร้างสรรค์	มีนายอำนาจ จูมมาลา	เป็นหัวหน้ากลุ่ม
กลุ่มที่ 6	ชื่อ	กลุ่มสุรียนส่องแสง	มีนายบุญเที่ยง เขตพลกรัง	เป็นหัวหน้ากลุ่ม
กลุ่มที่ 7	ชื่อ	กลุ่มดาราราย	มีนายสำรอง ศรีวงษ์ยาง	เป็นหัวหน้ากลุ่ม
กลุ่มที่ 8	ชื่อ	กลุ่มแดงระวี	มีนายอัม เดียงสา	เป็นหัวหน้ากลุ่ม
กลุ่มที่ 9	ชื่อ	กลุ่มศรีวิชัย	มีนางหนูไกร ปานพรมมา	เป็นหัวหน้ากลุ่ม

1.2 ผู้นำไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ผู้นำ บุคคลตัวอย่าง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในด้านต่างๆ ดังนี้ (สุข จูมมาลา, ประดิษฐ์ ณฑล, วินัย ป่านทอง, สำรอง ศรีวงษ์ยาง และบุญเที่ยง เขตพลกรัง. สัมภาษณ์. 2545)

1.2.1 ด้านเกษตรกรรม (การเพาะปลูก การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การเพาะพันธุ์สัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร) ประกอบด้วย

นายพรอด ชูประโคน อายุ 51 ปี เชี่ยวชาญด้านเลี้ยงสัตว์ ประสบการณ์ 25 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายพูน แยมประโคน อายุ 45 ปี เชี่ยวชาญด้านการเพาะปลูกประสบการณ์ 28 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้ บ้านเลขที่ 113/1 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายสำรอง ศรีวงษ์ยาง อายุ 41 ปี เชี่ยวชาญด้าน การเพาะปลูก ประสบการณ์ 25 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายอำคา สาระบัว อายุ 42 ปี เชี่ยวชาญด้านการเพาะปลูก ประสบการณ์ 25 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายวินัย ปานทอง อายุ 41 ปี เชี่ยวชาญด้านการเพาะปลูก ประสบการณ์ 25 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 214 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายสุข จูมมาลา อายุ 75 ปี เชี่ยวชาญด้านการเพาะปลูก ประสบการณ์ 58 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้ บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายเข้มทอง มวลคำลา อายุ 57 ปี เชี่ยวชาญด้านการเพาะปลูก ประสบการณ์ 27 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้ บ้านเลขที่ 125/1 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

1.2.2 ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน การช่าง การ แกะสลัก การตัดเย็บเสื้อผ้า อื่น ๆ ประกอบด้วย

นายจอม นามท้าว อายุ 70 ปี เชี่ยวชาญด้านการจักสาน กระด้ง กระตืบข้าว ประสบการณ์ 40 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 224 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายสุข จูมมาลา อายุ 75 ปี เชี่ยวชาญด้านการจักสาน กระด้ง กระตืบข้าว ประสบการณ์ 40 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้ บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นางเขียว เกยคอน อายุ 50 ปี เชี่ยวชาญด้านการจักสาน ประสบการณ์ 30 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้ บ้านเลขที่ 122 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นางกันยา สุขประจบ อายุ 40 ปี เชี่ยวชาญด้านการจักสาน ประสบการณ์ 10 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นางทองแดง แสนโคตร อายุ 45 ปี เชี่ยวชาญด้านการจักสาน ประสบการณ์ 10 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

1.2.3 ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวด แผนโบราณ หมอยาหม้อ อื่น ๆ ประกอบด้วย

นายจอม นามท้าว อายุ 70 ปี เชี่ยวชาญด้านหมอยาหม้อ หมอสมุนไพร ประสบการณ์ 40 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 224 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายสุข จูมมาลา อายุ 75 ปี เชี่ยวชาญด้านหมอยาหม้อ หมอสมุนไพร ประสบการณ์ 30 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายอิน คิษฐ์รัมย์ อายุ 91 ปี เชี่ยวชาญด้านหมอสมุนไพร หมอยาหม้อ ประสบการณ์ 50 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

1.2.4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน อื่น ๆ ประกอบด้วย

นายศุภมิตร พันธุ์ทา อายุ 42 ปี เชี่ยวชาญด้านการจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน ประสบการณ์ 3 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้ บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 โทรศัพท์ 0 9946 0937

นายประดิษฐ์ ณ พล อายุ 53 ปี เชี่ยวชาญด้านการจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน ประสบการณ์ 10 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้ บ้านเลขที่ 224 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 โทรศัพท์ 0 6248 2068

นายสมชาย สุขประจบ อายุ 46 ปี เชี่ยวชาญด้านการจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน ประสบการณ์ 3 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

1.2.5 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ผู้นำในการจัดการกองทุนของชุมชน ผู้นำในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาของชุมชน ผู้นำในการจัดระบบสวัสดิการชุมชน อื่น ๆ ประกอบด้วย

นายศุภมิตร พันธุ์ทา อายุ 42 ปี เชี่ยวชาญด้านประธานกรรมการโรงสีชุมชน ประสบการณ์ 3 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 โทรศัพท์ 0 9946 0937

นายประดิษฐ์ ณ พล อายุ 53 ปี เชี่ยวชาญด้านธุรกิจชุมชน (สหกรณ์แปรรูปอาหารฯ) ประสบการณ์ 2 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 224 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 โทรศัพท์ 0 6248 2068

นางกัญญา พลพงษ์ อายุ 45 ปี เชี่ยวชาญด้านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กรรมการฝ่ายอำนวยการ) ประสบการณ์ 3 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 193 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นางทองแดง แส่นโคตร อายุ 48 ปี เชี่ยวชาญด้านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กรรมการส่งเสริมเงินกู้) ประสบการณ์ 3 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายพูน แยมประโคน อายุ 45 ปี เชี่ยวชาญด้านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กรรมการส่งเสริมอาชีพ) ประสบการณ์ 3 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 113/1 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

1.2.6 ด้านศิลปกรรม เช่น การการแสดง การละเล่นพื้นบ้าน นันทนาการอื่นๆ ประกอบด้วย

นายสมชาย สุขประจบ อายุ 46 ปี เชี่ยวชาญด้านดนตรี (กลองยาว) เชี่ยวชาญด้านการจัดการป่าคั้นน้ำและป่าชุมชน ประสบการณ์ 20 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้ บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายอิน ศิษย์รัมย์ อายุ 91 ปี เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย (เป่าพาทย์ มโหรี สีซอ) ประสบการณ์ 40 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง อายุ 42 ปี เชี่ยวชาญด้านดนตรี (กลองรำมะนา พิณ) ประสบการณ์ 20 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

1.2.7 ด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา คือ ภาษาล้าน ภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ วรรณกรรมท้องถิ่น และการฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นอื่นๆ ประกอบด้วย

นายประดิษฐ์ ณ พล อายุ 53 ปี เชี่ยวชาญด้านภาษาท้องถิ่นและวรรณกรรมท้องถิ่น ประสบการณ์ 25 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 224 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสีได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 โทรศัพท์ 0 6248 2068

นายบุญเที่ยง เขตพลกรัง อายุ 45 ปี เชี่ยวชาญด้านภาษาท้องถิ่น (โคราซ) ประสบการณ์ 20 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายจำรอง เสียงประโคน อายุ 34 ปี เชี่ยวชาญด้านภาษาถิ่น(เขมร) ประสบการณ์ 14 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 183 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

1.2.8 ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี เช่น ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การประยุกต์ประเพณีบุญอื่นๆ ประกอบด้วย

นายสุข จูมมาลา อายุ 75 ปี เชี่ยวชาญด้านศาสนาและประเพณี ประสบการณ์ 30 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นายประดิษฐ์ ณ พล อายุ 53 ปี เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ประสบการณ์ 20 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 224 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 โทรศัพท์ 0 6248 2068

นายอิน ดิษฐ์รัมย์ อายุ 91 ปี เชี่ยวชาญด้านศาสนาและประเพณี ประสบการณ์ 60 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

1.2.9 ด้านโภชนาการ เช่น ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสม ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก อื่นๆ ประกอบด้วย

นางถัดควาลัย พันธุ์ทา อายุ 38 ปี เชี่ยวชาญด้านปรุงแต่งอาหารประสบการณ์ 28 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นางหนู ปานทอง อายุ 51 ปี เชี่ยวชาญด้านปรุงแต่งอาหาร ประสบการณ์ 35 ปี ที่อยู่ที่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

นางอวน ดิษฐ์รัมย์ อายุ 38 ปี เชี่ยวชาญด้านปรุงแต่งอาหาร ประสบการณ์ 18 ปี
ที่อยู่ติดต่อได้บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 7 บ้านสายตรีสีใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด
จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180

จากรายละเอียดด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งประกอบด้วยผู้นำทั้งเป็นทางการและ
ไม่เป็นทางการ ช่างค้น มีผู้ที่ราษฎรในหมู่บ้าน/ชุมชนให้ความนับถือในหมู่บ้าน ดังนี้
(บุญเที่ยง เขตพลกรัง. สัมภาษณ์. 2545)

ตาราง 14 แสดงรายชื่อผู้ที่ราษฎรในหมู่บ้าน/ชุมชนให้ความนับถือมากที่สุด

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	ระดับการศึกษา
1	นายสุกมิตร พันธทา	ผู้ใหญ่บ้าน	ม.ศ. 5
2	นายประดิษฐ์ ณ พล	ผู้จัดการสหกรณ์ฯ	ป.4
3	นายสำรอง ศรีวงค์ยาง	กรรมการหมู่บ้าน	ป.4
4	นายจอม นามท้าว	ผู้สูงอายุ	ป.4
5	นายสุข จูมมาลา	ผู้สูงอายุ	ป.4

2. บทบาทของผู้นำในด้านต่างๆ

บทบาทของผู้นำในชุมชน มีหลายด้าน เช่น บทบาทในด้าน การปกครอง และการ
ประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆและด้านเอกชน ซึ่งผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละต่อส่วน
รวมและช่วยเหลือชาวบ้านมาโดยตลอด และเป็นผู้ที่หน่วยงานราชการต่างๆ ให้ความไว้วางใจและ
ให้ความเคารพนับถือ ประกอบด้วย

2.1 บทบาทในการรวมกลุ่มการประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน การพัฒนา
หมู่บ้าน การพัฒนาเยาวชน ได้แก่ นายสุกมิตร พันธทา และนายประดิษฐ์ ณ พล

2.2 บทบาทในด้านการทำอาชีพการเกษตรกรรมการใช้เทคโนโลยีการเกษตร
ที่เหมาะสม ได้แก่ นายสำรอง ศรีวงค์ยาง

2.3 บทบาทในด้านหัตถกรรม การจักสาน การสานกระติบข้าว ไช่ ตุ่ม ตะกร้า
ได้แก่ นายนายจอม นามท้าว และนายสุข จูมมาลา

2.4 บทบาทในการทำพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ นายสุข จูมมาลา

2.5 บทบาทในด้านการสาธารณสุขและพัฒนาหมู่บ้านได้แก่ นางกันยา สุขประจบ ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยตำบลบึงเจริญ

2.6 บทบาทในด้านการจัดการกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด ได้แก่ นายศุภมิตร พันธุ์ทา และนายประคิษฐ์ ณ พล

3. โครงสร้างอำนาจในชุมชน โครงสร้างอำนาจในหมู่บ้านสายศรีสี่ได้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่ม และองค์กรต่างๆในชุมชน พอสรุปได้ดังนี้

3.1 โครงสร้างอำนาจในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจของชุมชน กระบวนการตัดสินใจของชุมชนนั้นเดิมทีการตัดสินใจต่างๆจะขึ้นอยู่กับผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่มเป็นสำคัญ แต่ปัจจุบันนี้ชุมชนเป็นหลักสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการตัดสินใจ มีการพึ่งพากันมากขึ้น แต่บทบาทของผู้นำยังคงมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนและกลุ่มเช่นเดิม

3.2 กลุ่มเครือญาติ บ้านสายศรีสี่ได้ มีตระกูลที่สำคัญของหมู่บ้านสายศรีสี่ได้ 6 ตระกูล คือ ตระกูลเข้มประโคน ตระกูลเพชรประโคน ตระกูลชูประโคน ตระกูลธรรมสาร ตระกูลปานทอง และตระกูลปานพรมมา ซึ่งทั้ง 6 ตระกูลนี้มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในหลายมิติ มีความไวเนื้อเชื้อใจกัน ให้ความเคารพซึ่งกันและกันตามลำดับอาวุโส และมีการให้ความสำคัญในเรื่องการเคารพอาวุโส ตระกูลที่มีความสำคัญกับผู้ใหญ่บ้านคือตระกูลปานทอง บทบาทของเครือญาติการศึกษาจะให้ความรู้ในเครือญาติก่อน ในด้านการเมือง การปกครอง จะสนับสนุนบุคคลเพื่อเป็นตัวแทน เช่น การเลือกตั้งผู้ใหญ่ สมาชิก อบต. ในอดีตมักจะคำนึงถึงเครือญาติเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันจะสนับสนุนผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดี ซื่อสัตย์ สุจริต โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นเครือญาติก็ตาม

4. โครงสร้างอำนาจในกลุ่มองค์กร ด้านองค์กรชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิต การตลาด กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอเสื่อ กองทุนสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย

4.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กิจกรรมหลักของกลุ่ม คือ ผลิตข้าวกล้องเพื่อบริโภคและจำหน่าย การแปรรูปอาหารก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2543 มีนางกัญญา พลพงษ์ อายุ 45 ปี เป็นประธานกลุ่มที่อยู่ที่ดินคือได้ บ้านเลขที่ 193 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ได้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอ บ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 จำนวนสมาชิก 121 คน มีทุนดำเนินการ 49,679 บาท

4.2 กลุ่มพัฒนาชีพ กิจกรรมหลักของกลุ่ม คือผลิตไวน์เพื่อสุขภาพ การจักสาน ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2544 มีนายศุภมิตร พันธุ์ทา อายุ 42 ปี เป็นประธานกลุ่ม ที่อยู่ที่ติดคือได้

บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 โทรศัพท์ 0 9946 0937 จำนวนสมาชิก 55 คน มีทุนดำเนินการ 23,300 บาท

4.3 สหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด กิจกรรมหลักของกลุ่ม คือ ผลิตไวน์และสุราแช่อื่น ๆ ตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2544 มีนายศุภมิตร พันธธา อายุ 42 ปี เป็นประธานกลุ่ม ที่อยู่ที่ติดต่อบ้านเลขที่ 115/1 หมู่ที่ 7 บ้านสายศรีสี่ใต้ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31180 โทรศัพท์ 0 9946 0937 จำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 63 คน ปัจจุบัน 63 คนเดิม มีทุนดำเนินการ 22,840 บาท

วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน

1. วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน

หมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ เป็นหมู่บ้านที่มีผู้นำเข้มแข็งมีความสามารถในการพัฒนาทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการเชื่อมโยงระบบเครือข่ายเพราะว่ามีตระกูลใหญ่ๆ อยู่ในหมู่บ้านจำนวนมากจึงมีความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นอย่างดี ทำให้เป็นหมู่บ้านที่มีความสงบสุขมีการพึ่งพาเกื้อกูลต่อกัน นอกจากนี้ยังมีวัดอุทิศในท้องถิ่นจำนวนมาก มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแหล่งท่องเที่ยว เป็นหมู่บ้านที่มีผลิตภัณฑ์สุราแช่ชนิดผลไม้ (ไวน์) เป็นธุรกิจชุมชนที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของทุกหน่วยงาน

2. วิเคราะห์ด้านภูมิปัญญา หมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ เป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถมีฝีมือในการแปรรูปผลิตผลการเกษตร จึงสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าว ให้กับชนรุ่นหลังยึดเป็นอาชีพเสริม ได้แก่

2.1 ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การเพาะพันธุ์สัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร และการใช้พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์หรือวิธีการสมัยใหม่ทำให้ได้ ผลผลิตสูง มีจำนวน 7 คน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกที่อพยพมาตั้งหมู่บ้าน ประกอบด้วย นายพรอด ชูประโคน นายพูน แยมประโคน นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง และ นายสุข จูมมาลา เป็นต้น

2.2 ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน การช่าง การแกะสลัก การทอผ้าไหม การตัดเย็บเสื้อผ้า ส่วนใหญ่จะเน้นการอนุรักษ์รูปแบบที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น กระดัง กระดืบข้าว มีจำนวน 5 คน ประกอบด้วย นายจอม นามท้าว นายสุข จูมมาลา นางเจี๋ย เกษคอน นางกัญญา สุขประจบ และ นางทองแดง แสนโคตร เป็นต้น

2.3 ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ หมอยาหม้ออื่น ๆ มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายจอม นามท้าว นายสุข จูมมาลา และ นายอิน คีชัยรัมย์

2.4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการป่าต้นน้ำลำธารป่าชุมชน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และการเพาะพันธุ์ไม้ มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายศุภมิตร พันธุ์ทา นายประคิษฐ์ วัฒนผล และ นายสมชาย สุขประจบ

2.5 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ผู้นำในการจัดการกองทุนของชุมชน ผู้นำในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน กองทุนสวัสดิการอาชีพนัก ผู้นำในการจัดระบบสวัสดิการชุมชน อื่น ๆ มีจำนวน 5 คน ประกอบด้วย นายศุภมิตร พันธุ์ทา นายประคิษฐ์ วัฒนผล นางกัญญา พลพงษ์ นางทองแดง แสนโคตร และ นายพูน เข้มประโคน

2.6 ด้านศิลปกรรม เช่น การการแสดง การละเล่นพื้นบ้าน นันทนาการ เช่น กลองยาว ปี่พาทย์ มโหรี สีซอ กลองรำมะนา พิณ มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วยนายสมชาย สุขประจบ นายอิน คีชัยรัมย์ และ นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง

2.7 ด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ วรรณกรรมท้องถิ่น และการฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ เช่น หมอคำ เพลงโคราช มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายประคิษฐ์ วัฒนผล นายบุญเที่ยง เขตผลกรัง และ นายจำลอง เสียงประโคน

2.8 ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี เช่น ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การประยุกต์บุญประเพณี มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายสุข จูมมาลา นายประคิษฐ์ วัฒนผล และ นายอิน คีชัยรัมย์

2.9 ด้านโภชนาการ เช่น ความสามารถในการเลือกสรร การประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งอาหารพื้นเมือง การถนอมอาหาร มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นางกัศดาวัลย์ พันธุ์ทานางหนู ป่านทอง และ นางอวน คีชัยรัมย์

3. วิเคราะห์ด้านทรัพยากรป่าไม้ ดินและ น้ำ หมู่บ้านสายตรีสี่ได้มีพื้นที่ทำกินติดต่อกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจึงมีป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านใช้เป็นหาอาหารและของป่า นอกจากนี้ยังมีเขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่เป็นแหล่งน้ำสำหรับผลิตน้ำประปาและเป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ได้ตลอดปี หากพิจารณาโดยรวมแล้วหมู่บ้านสายตรีสี่ได้นับว่ามีความพร้อมด้าน

ทรัพยากรป่าไม้ ดินและน้ำ สภาพดินยังคงความอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้ยังคงความอุดมสมบูรณ์ไปด้วย พืชนานาพันธุ์ ชาวบ้านสามารถเพาะปลูกพืชได้หลากหลาย จึงมีความพร้อมในด้านวัตถุดิบสูงยิ่ง

4. ด้านองค์กร/กลุ่ม หมู่บ้านสายตรีสีได้ เป็นหมู่บ้านที่กลุ่มองค์กรหลายกลุ่มที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มกองทุนต่างๆ มีการบริหารจัดการร่วมกัน ดังนั้น การนำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาพัฒนากลุ่มสหกรณ์ การเกษตรแปรรูปอาหารอย่างค่อเนื่องจะช่วยให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง และประสบผลสำเร็จ ในอนาคต ศักยภาพที่ทำให้กลุ่มองค์กรต่างๆมีความเข้มแข็ง จากการศึกษา พบว่า ในชุมชนมีเงินกองทุนสำหรับให้สมาชิกกู้ยืม เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการอื่นๆ แก่สมาชิก จำนวน 6 กองทุน เงินทุนกว่า 2,300,000 บาท (ตาราง 13 หน้า 92)

5. การพัฒนาด้านการแปรรูปอาหาร(สุราผลไม้) ในช่วงปี พ.ศ. 2536-2543 หน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เข้ามาให้การฝึกอบรมและจัดตั้งกลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มเยาวชน ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยตามแนวชายแดนไทย จังหวัดสุรินทร์ ได้จัดตั้ง โครงการสนับสนุนการฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ จากความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ เมื่อกลุ่มมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการทำไวน์ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2544 จึงรวมตัวกันผลิตไวน์จากผลไม้มที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น กระจับ มะขาม มะยม สับปะรด มะเฟือง ลูกหม่อน เป็นต้น ต่อมาได้ยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์การเกษตร และได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนเป็นกลุ่มสหกรณ์การเกษตร ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2544 ในนาม "สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด " ประกอบธุรกิจผลิตสุราแช่ชนิดผลไม้ (ไวน์) จำนวนสมาชิกเริ่มต้น 43 คน มีเงินสะสมของกลุ่มจากการระดมหุ้น จำนวน 2,220 หุ้นๆละ 10 บาท เป็นเงิน 22,200 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 81 คน มีเงินทุนเรือนหุ้น จำนวน 4,462 หุ้น เป็นเงิน 44,620 บาท ผู้นำในการก่อตั้งประกอบด้วย นายศุภมิตร พันธุ์ทา นายประคิษฐ์ ณ พล นายภู วันดีวงศ์ และ นายบุญเที่ยง เขตพลกรัง และในปี พ.ศ. 2546 กลุ่มสหกรณ์ฯมีเป้าหมายในการระดมทุนและรับสมัครสมาชิก จำนวน 150 ราย (ประคิษฐ์ ณ พล ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรบ้านสายตรีสีได้ จำกัด. สัมภาษณ์. 2545)

บทที่ 5

บริบทของกลุ่มธุรกิจชุมชน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยกลุ่มองค์กรธุรกิจชุมชนในพื้นที่ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 1 แห่ง คือ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ สำหรับผลการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและการระดมทรัพยากร

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและมีการระดมทรัพยากร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่ม สรุปได้ ดังนี้

1. ทรัพยากร

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญซึ่งนำไปสู่การทำธุรกิจชุมชนของชาวบ้านสายศรีสี่ใต้ จากการ ศึกษา พบว่า ในอดีตชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มหลายประเภทส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อ เป็นกิจกรรมเสริมกับอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มเลี้ยง ปลาในนาข้าว กลุ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อน กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว โดยกลุ่มต่างๆก่อตั้งในช่วง ปี พ.ศ.2530-2535 มีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรประชาชนที่เกี่ยวข้องให้การ ส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงาน พัฒนาชุมชน สำนักงานสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพราษฎรตามแนว ชายแดนไทย จังหวัดสุรินทร์ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ ทั้งการก่อตั้งกลุ่มอาชีพ และตั้งกองทุนเพื่อรองรับการประกอบอาชีพ ผลผลิตที่ได้จะนำไปใช้เพื่อเป็นอาหารบริโภคและ จำหน่ายเป็นรายได้เสริมของครอบครัว รายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฝนฟ้าอากาศและราคาผลผลิต ซึ่งถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลง

ในช่วง ปี พ.ศ. 2536-2543 มีหน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เข้ามาฝึกอบรม และจัดตั้งกลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ศูนย์ฝึกอบรม และพัฒนาอาชีพราษฎรไทยตามแนวชายแดน จังหวัดสุรินทร์ ได้จัดตั้งโครงการสนับสนุนการ ฝึกอบรมกลุ่มวิชาชีพแก่สมาชิก โดยเน้นการพัฒนาอาชีพด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตการเกษตร เป็นหลัก จากประสบการณ์ในการบริหารจัดการและความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ เมื่อกลุ่มมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการทำไวน์จึงรวมตัวกันผลิตไวน์จากผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งยังคงมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งที่สมาชิกเพาะปลูกบริเวณที่อยู่อาศัย ที่ทำกินตามหัวไร่

ปลายนา และในป่าสงวน เช่น มะขม มะเฟือง ก้อย ลิ้นจี่ป่า สับปะรด มะขาม ลูกหว้า มะขามป้อมรวมถึงพืชอื่นๆ อีกหลายชนิด ปรากฏว่าได้ผลิตภัณฑ์ไวน์ที่มีรสชาติดี การทำผลิตภัณฑ์ไวน์จากผลไม้จึงเป็นกิจกรรมที่สมาชิกให้ความสนใจและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชน อีกทั้งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตยังสามารถจัดหาได้ง่ายและมีปริมาณมากพอ เดิมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ไวน์ผลไม้ สมาชิกจะรวมตัวกันผลิตเฉพาะช่วงเวลาที่ว่างจากกิจกรรมไร่ นา เท่านั้น ต่อมาเมื่อผลิตภัณฑ์ไวน์เป็นที่รู้จักแพร่หลายจึงมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลิตต่อเนื่องตลอดปี ผลิตภัณฑ์ไวน์จึงได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการผลิต กลิ่น รสชาติ การบรรจุภัณฑ์ การตลาด และการบริหารจัดการ สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ทั้งตลาดภายในพื้นที่และตลาดต่างจังหวัด จึงมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในนาม “กลุ่มเกษตรกรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้” มีการผลิตสุราผลไม้เป็นผลิตภัณฑ์หลัก เดิมกลุ่มฯ จะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเป็นเครื่องคิมเมื่อในงานเทศกาลต่างๆ และเป็นของฝากแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน เท่านั้น

เมื่อ ปี พ.ศ. 2544 คณะกรรมการกลุ่มเดินทางไปดูงานเพื่อศึกษาวิธีการทำไวน์ลูกหม่อน ที่กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านเกตุเหนือ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จึงได้รับการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคต่างๆ จากประธานกลุ่ม (นายสิทธิ์ สุทธะ และสมาชิก) คณะกรรมการจึงนำความรู้มาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกรายอื่นๆ จนสามารถปรับปรุงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีมีคุณภาพในเวลาต่อมา ปัจจุบันกลุ่มดังกล่าวได้รับการรับรองจดทะเบียนเป็นกลุ่มสหกรณ์การเกษตร เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ในนาม “สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด” ประกอบธุรกิจผลิตสุราแช่ชนิดผลไม้ (ไวน์) และได้รับอนุญาตจากกรมสรรพสามิตให้เป็นผู้ผลิตสุราจากผลไม้ ปัจจุบันกลุ่มทำการผลิตไวน์ผลไม้ จำนวน 8 ชนิด ประกอบด้วยไวน์ลูกหม่อน ไวน์กระเจี๊ยบแดง ไวน์มะขม ไวน์มะขาม ไวน์มะเฟือง ไวน์ฝรั่ง ไวน์สับปะรด และไวน์องุ่นป่า เป็นต้น

3. แหล่งที่มาของทรัพยากร

สำหรับทรัพยากรในการผลิตไวน์ จากการศึกษา พบว่า มีทั้งจากสมาชิกกลุ่มเพาะปลูกในที่ดินทำกิน ตามหัวไร่ปลายนา บริเวณที่อยู่อาศัยของตนเอง และจากป่าสงวนของกรมป่าไม้ รวมถึงผลผลิตการเกษตรจากสมาชิกเครือข่ายในหมู่บ้านข้างเคียง สรุปได้ดังนี้

ตาราง 15 แสดงแหล่งที่มาและช่วงเวลาเก็บเกี่ยววัตถุดิบในการทำผลิตภัณฑ์ไวน์ กลุ่มสหกรณ์
การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด (ในปี พ.ศ. 2545)

ลำดับที่	ชนิดพืช/ผลไม้	สถานที่/แหล่งผลิต	ช่วงเวลาเก็บเกี่ยว / ให้ผลผลิต										ปริมาณผลผลิต รวม (กก.)		
			มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม		พฤศจิกายน	ธันวาคม
1.	องุ่นป่า, มะขม	หัวไร่ปลายนา-ป่าสงวน									✓	✓			1,000
2.	ลูกหว้า, ลิ้นจี่	หัวไร่ปลายนา-ป่าสงวน				✓	✓								5,000
3.	มะขาม	ที่อาศัย/ที่สาธารณะ			✓	✓									7,000
4.	มะเฟือง, ตะคร้อ	ที่อาศัย/ที่สาธารณะ					✓	✓							1,500
5.	เสาวรส, ฝรั่ง	ที่อาศัย/ที่สาธารณะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	1,000
6.	กระเจี๊ยบแดง (ส้มพอติ)	หัวไร่-ปลายนา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	100
7.	ลูกหม่อน	หัวไร่-ปลายนา			✓	✓			✓	✓					100
8.	กระท้อน, มะหวด	ที่อาศัย/ที่สาธารณะ				✓	✓								500
9.	ทับปะรด	ที่อาศัย/ที่สาธารณะ							✓	✓					300
10.	ลูกขย	ที่อาศัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	200
11.	กล้วย	ที่อาศัย-หัวไร่-ปลายนา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2,000
12.	ละมุด	ที่อาศัย-หัวไร่-ปลายนา	✓	✓											300
13.	มะขามป้อม	หัวไร่-ปลายนา-ป่าสงวน											✓	✓	300
		รวมตลอดปี													19,300

จากตาราง 15 แสดงแหล่งที่มาวัตถุดิบและช่วงเวลาเก็บเกี่ยววัตถุดิบในการทำผลิตภัณฑ์ไวน์ ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด จากการศึกษา พบว่ากลุ่มมีวัตถุดิบของตนเองจำนวนมาก มีผลผลิตออกมาต่อเนื่องตลอดปีพบทั้งที่อยู่ตามหัวไร่ปลายนา บริเวณที่อาศัย และป่าสงวน ผลผลิตมะขามเปรี้ยวเป็นวัตถุดิบที่มีปริมาณสูงสุด จำนวน 7,000 กิโลกรัม รองลงมาคือลูกหว้าและลิ้นจี่ป่า จำนวน 5,000 กิโลกรัม กระเจี๊ยบแดงและลูกหม่อน จำนวน 100 กิโลกรัม ส่วนผลผลิตชนิดอื่น ๆ มีจำนวนมากพอที่จะนำมาผลิตไวน์ได้ตลอดปี

4. รูปแบบของผลิตภัณฑ์

การดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด มีการผลิตสุราผลไม้ (ไวน์) รูปแบบต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตาราง 16 แสดงรายละเอียดการผลิตไวน์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด (ระหว่างเดือน มกราคม ถึงเดือน ตุลาคม 2545)

ที่	ชนิดผลิตภัณฑ์	ปริมาณการผลิต			ร้อยละ
		วัตถุดิบ (กก.)	จำนวนถังหมัก (ความจุ 20 ลิตร)	จำนวนขวด (ความจุ 750 ซี.ซี.)	
1.	กระเจี๊ยบแดง	12	40	600	15.44
2.	ลูกหม่อน	38	19	285	7.33
3.	มะเฟือง	40	20	300	7.72
4.	สับปะรด	160	80	1,200	30.90
5.	มะขามเปรี้ยว	130	65	975	25.10
6.	มะขม	20	10	150	3.86
7.	องุ่นป่า	40	20	300	7.72
8.	ฝรั่ง	10	5	75	1.93
	รวม	450	259	3,885	100

จากตาราง 16 แสดงรายละเอียดปริมาณการผลิตไวน์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด พบว่า กลุ่มมีการผลิตไวน์สับปะรดปริมาณสูงที่สุด คือ จำนวน 1,200 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 30.90 รองลงมาคือไวน์มะขามเปรี้ยว จำนวน 975 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 25.10 ไวน์กระเจี๊ยบแดง จำนวน 600 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 15.44 ไวน์มะเฟือง และองุ่นป่า ผลิตปริมาณเท่ากัน จำนวน 300 ขวด คิดเป็นร้อยละ 7.72 ไวน์ลูกหม่อน จำนวน 285 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 7.33 ไวน์มะขม จำนวน 150 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 3.86 และไวน์ฝรั่งผลิตปริมาณต่ำสุด จำนวน 75 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 1.93 ปริมาณการผลิต พบว่า มีความสัมพันธ์กับชนิดของวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น ยกเว้นสับปะรดต้องซื้อจากตลาดในท้องถิ่นเพิ่มเติมเนื่องจากกลุ่มมีปริมาณผลผลิตไม่เพียงพอ และการผลิตไวน์ขาวจำเป็นต้องใช้สับปะรดเป็นวัตถุดิบ ส่วนวัตถุดิบชนิดอื่นๆกลุ่มสามารถจัดหาได้จากสมาชิกกลุ่มและจากป่าสงวนจึงทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำ

ตาราง 17 แสดงชนิดและต้นทุนการผลิตสุราจากผลไม้ ต่อหน่วย กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูป
อาหารบ้านสายศรีใต้ จำกัด (1 ถึง ความจุ 20 ลิตร หรือ บรรจุขวดขนาด 750 ซี.ซี ได้
จำนวน 15 ขวด)

ชนิดผลิต ภัณฑ์	ต้นทุนการผลิต (บาท)							รวม (บาท) / ถึง	เฉลี่ย/ 1 ขวด (บาท)
	ผลไม้	น้ำตาล	ถัง หมัก	อากร แสดมปี	ยีสต์	ฝา/ฉลาก	แก๊ส/ ขนส่ง		
ลูกหม่อน	40	64	75	262.50	20	161.25	18.50	641.25	42.75
กระเจี๊ยบ	45	64	75	262.50	20	161.25	18.50	646.25	43.08
มะเฟือง	-	64	75	262.50	20	161.25	18.50	601.25	40.08
มะขาม	-	64	75	262.50	20	161.25	18.50	601.25	40.08
ฝรั่ง	-	64	75	262.50	20	161.25	18.50	601.25	40.08
มะยม	-	64	75	262.50	20	161.25	18.50	601.25	40.08
สับปะรด	14	64	75	262.50	20	161.25	18.50	615.25	41.02
องุ่นป่า	8	64	75	262.50	20	161.25	18.50	609.25	40.62

จากตาราง 17 แสดงชนิดและต้นทุนการผลิตสุราจากผลไม้ ต่อหน่วย พบว่า
ไวน์กระเจี๊ยบแดงมีต้นทุนการผลิตสูงสุด เฉลี่ย 43.08 บาท/ขวด รองลงมาคือ ไวน์ลูกหม่อน
เฉลี่ย 42.75 บาท/ขวด ไวน์สับปะรด เฉลี่ย 41.02 บาท/ขวด ไวน์องุ่นป่า เฉลี่ย 40.62 บาท/ขวด
ไวน์มะเฟือง มะขาม ฝรั่ง และมะยม มีต้นทุนเฉลี่ยต่ำสุด คือ 40.08 บาท/ขวด ตามลำดับ

นอกจากนี้ จากการศึกษา พบว่า การแก้ไขปัญหาของชาวบ้านจะใช้เวทีในการประชุม
หารือแลกเปลี่ยนแนวคิดของสมาชิกในกลุ่มเป็นสำคัญ ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือผู้นำในการ
วินิจฉัยปัญหาต่างๆ และเมื่อพบปัญหาสมาชิกจะร่วมกันแก้ไขทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละ
บุคคลรวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามาแก้ไขปัญหา เช่น การใช้อองุ่นป่าซึ่งมีอยู่
จำนวนมากในท้องถิ่นทดแทนลูกหม่อนซึ่งสมาชิกกลุ่มมีผลผลิตน้อยและหายากช่วยทำให้กลุ่ม
สามารถผลิตไวน์แดงที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง หรือกลุ่มมีสมาชิกที่มีความรู้ทางช่างสามารถผลิต
เครื่องอัดจุกคอขวดด้วยมือและร่วมมือกันก่อสร้างโรงบ่มไวน์ไวน์ด้วยไม้มะพร้าวด้วยหญ้าคา
ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายของกลุ่มได้จำนวนมาก เป็นต้น อาจกล่าวโดยสรุป
ได้ว่าในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ผู้นำและกระบวนการกลุ่มยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสูงสุด

การพัฒนาของกลุ่มจากอดีตถึงปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อชีวิตของสมาชิกในชุมชน

1. ความเป็นมาของการจัดตั้งกลุ่ม

หมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาหลายประเภทส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อเสริมกับอาชีพการเกษตรที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มเลี้ยงปลาในนาข้าว กลุ่มข้าวโพดฝักอ่อน กลุ่มพืชผักสวนครัว กลุ่มต่างๆก่อตั้งช่วงปี พ.ศ. 2530-2535 โดยมีหน่วยงานทางราชการเข้ามาฝึกอบรมอาชีพ เช่น นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำหรับการก่อตั้งกลุ่มอาชีพและกองทุนต่างๆจะเริ่มดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2536-2543 โดยมีหน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวดเข้ามาฝึกอบรมและจัดตั้งกลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มเยาวชน กิจกรรมกลุ่มจะเน้นเรื่องการประกอบอาชีพทั้งภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรอื่นๆ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า การจักสาน การแปรรูปผลผลิตการเกษตร เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่ได้จะใช้เพื่อบริโภคในครอบครัวและมีสมาชิกบางรายสามารถผลิตออกมาต่อเนื่องและทำเป็นอาชีพเสริมรายได้ช่วงว่างจากฤดูการทำไร่นา นอกจากนี้ ยังได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพราชบุรีตามแนวชายแดนไทย จังหวัดสุรินทร์ โดยการสนับสนุนการฝึกอบรมวิชาชีพแก่สมาชิกในหมู่บ้าน จากประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการ และความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เมื่อกลุ่มมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการทำไวน์กลุ่มจึงมีการรวมตัวกันผลิตไวน์จากผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นและพัฒนา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา และกลุ่มได้ยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์การเกษตร และได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์ ตาม พรบ.สหกรณ์ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ในนาม “สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด” ประกอบธุรกิจผลิตสุราแช่ชนิดผลไม้ (ไวน์) เป็นหลัก

2. ผลกระทบต่อชุมชน

ผลของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนในการทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมองผลกระทบต่อชุมชนในด้านบวก พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงต่อสมาชิกกลุ่มและผู้คนในชุมชนในหลายด้าน เช่น ช่วยให้ชาวบ้านมีงานทำหลังว่างจากฤดูทำไร่ ทำนา สามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน สมาชิกไม่ต้องอพยพละทิ้งถิ่นฐานไปขายแรงงานในต่างจังหวัด ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น สมาชิกในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความรักสามัคคีในชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในด้านการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การจำหน่ายและการบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น

นอกจากนี้ การพัฒนาการด้านการใช้เทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์การผลิตสมัยใหม่ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชน ด้านสุขภาพ ดังนี้

2.1 ภูมิปัญญา ทักษะ ประสบการณ์ ดั้งเดิมที่เคยใช้ฝีมือ ทักษะ ทำให้การผลิตเปลี่ยนแปลงไปใช้เครื่องจักรทุนแรงแทนทำให้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

2.2 การอพยพแรงงานลดน้อยลง เพราะว่าสมาชิกมีงานทำ มีรายได้ดีขึ้น

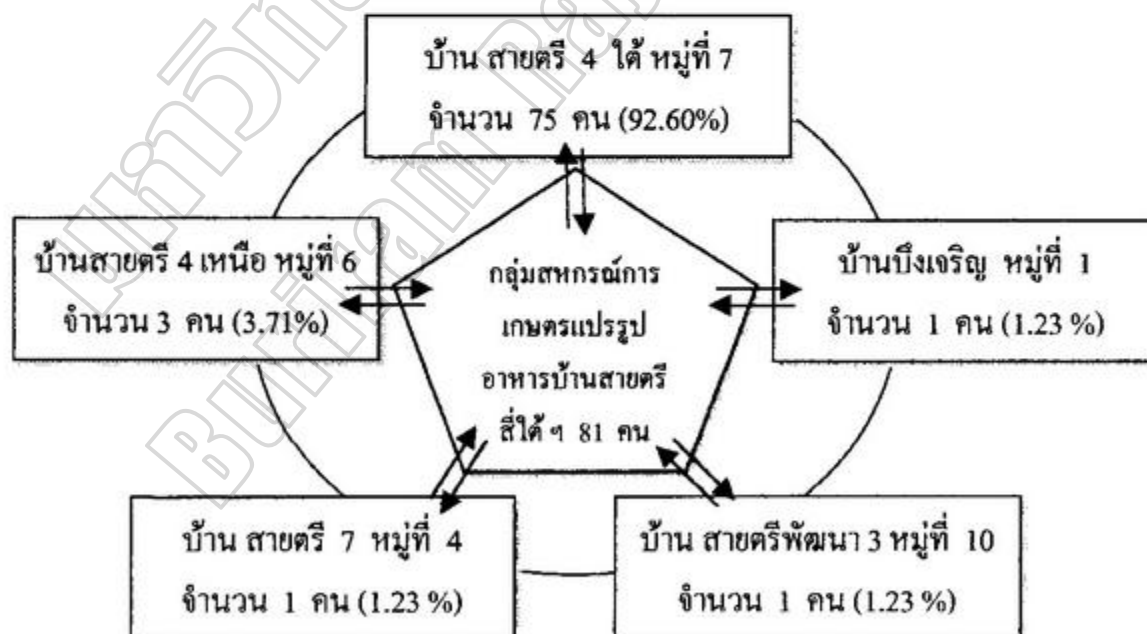
2.3 การพัฒนาวัสดุ อุปกรณ์ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการผลิตทำให้เพิ่มกำลังการผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพ ทำให้สามารถทำผลิตภัณฑ์ไวน์เพิ่มมากขึ้น

และหากมองผลกระทบจากพัฒนาในด้านลบ พบว่า มีน้อยมาก จะปรากฏบ้างในระยะเริ่มแรก เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสิ่งผิดกฎหมายและศีลธรรม ทำให้มีกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยคัดค้านว่าเป็นโครงการมอมเมาชาวบ้านอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภคได้ แต่เมื่อกลุ่มจดทะเบียนถูกต้องตามระเบียบของ พรบ.สหกรณ์ พ.ศ. 2542 และได้รับอนุญาตจากกรมสรรพสามิตให้เป็นผู้ผลิตสุราแก่ประเภทสุราผลไม้ เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ที่ผ่านมา ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐบาลในปัจจุบัน จึงเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในหมู่บ้านและบุคคลทั่วไป

การเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชนและเครือข่าย

1. การเชื่อมโยงภายในชุมชน

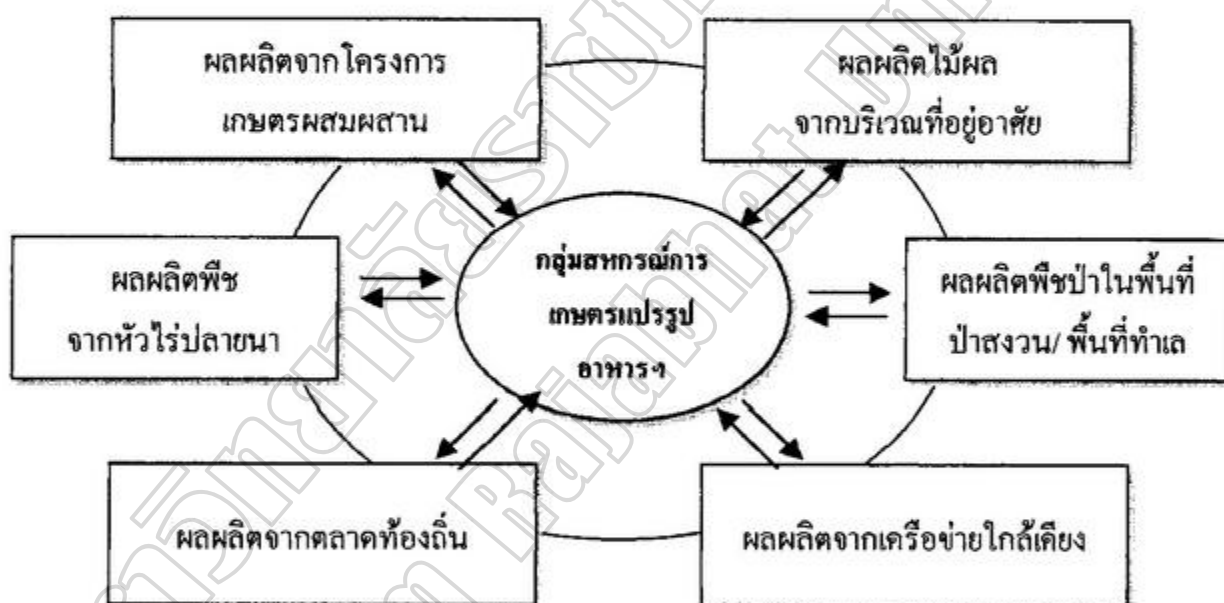
จากการศึกษา พบว่า กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด มีสมาชิกใน 5 หมู่บ้านสมาชิกกลุ่ม 56 ครอบครัว จำนวน 81 คน ดังภาพประกอบ 13 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด. 2545)

ภาพประกอบ 13 แสดงการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและเครือข่าย

จากภาพประกอบ 13 แสดงการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและเครือข่าย พบว่า สมาชิกกลุ่มบ้านสายศรีสีได้ หมู่ที่ 7 ซึ่งเป็นที่ตั้งกลุ่มมีจำนวนสมาชิกสูงสุด จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 92.60 รองลงมาคือสมาชิกกลุ่มบ้านสายศรี 4 เหนือ หมู่ที่ 6 จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.71 สมาชิกกลุ่มบ้านสายศรี 7 หมู่ที่ 4 สมาชิกกลุ่มบ้านบึงเจริญ หมู่ที่ 1 และสมาชิกกลุ่มบ้านสายศรีพัฒนา 3 หมู่ที่ 10 มีจำนวนสมาชิกน้อยที่สุด จำนวนหมู่บ้านละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.23

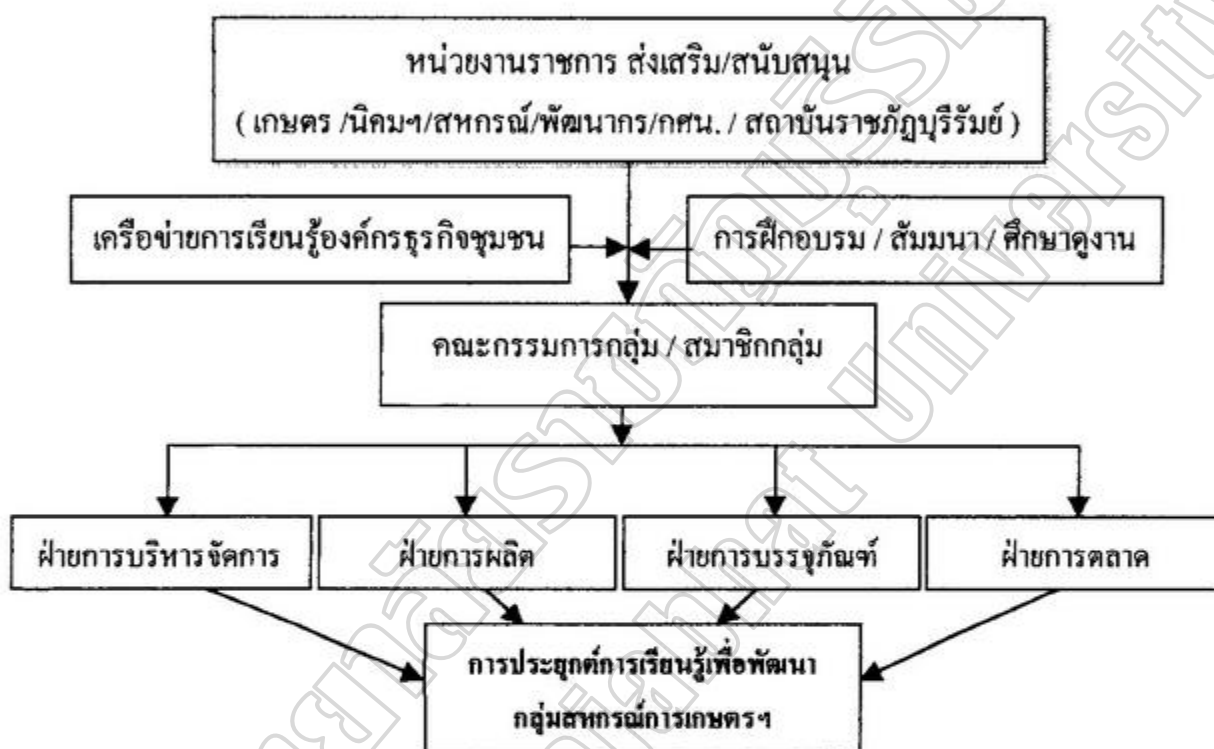
2. การเชื่อมโยงเรื่องวัตถุดิบ การเชื่อมโยงเกี่ยวกับเรื่องวัตถุดิบในการผลิตไวน์ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด พบว่า มีทั้งสมาชิกเพาะปลูกในบริเวณที่อยู่อาศัย ที่ทำกินตามหัวไร่ปลายน่า พื้นที่ป่าสงวน ตลาดในท้องถิ่น รวมถึงผลิตผลการเกษตรจากสมาชิกเครือข่ายในหมู่บ้านใกล้เคียง ดังภาพประกอบ 14 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด. 2545)

ภาพประกอบ 14 แสดงการเชื่อมโยงเรื่องวัตถุดิบระหว่างชุมชนและเครือข่าย

จากภาพประกอบ 14 แสดงการเชื่อมโยงเรื่องวัตถุดิบระหว่างชุมชนและเครือข่าย พบว่า แหล่งวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิตไวน์ของกลุ่ม มาจากแหล่งต่างๆ ทั้งที่สมาชิกสามารถผลิตได้เองจากการเพาะปลูก เช่น ผลผลิตจากโครงการเกษตรผสมผสาน ประกอบด้วย ลูกหม่อน กระจับแดง ผลผลิตจากพืชที่ได้จากหัวไร่ปลายน่าและจากบริเวณที่อยู่อาศัย เช่น มะเฟือง มะขม มะขามเปรี้ยว สำหรับผลผลิตที่ได้จากพืชป่า เช่น องุ่นป่า มะขามป้อม ถิ่นจี่ป่า หว่า นอกจากนี้ กลุ่มยังสามารถจัดหาวัตถุดิบจากสมาชิกเครือข่ายและจากตลาดในท้องถิ่น เช่น สับปะรด ลูกขอม กระจับแดง เป็นต้น

3. การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้/การถ่ายทอดความรู้ ระหว่างสมาชิกกลุ่มในชุมชน และเครือข่ายกลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์ จากการศึกษา พบว่า กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด มีการเชื่อมโยงด้านการเรียนรู้และมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ พอสรุปได้ ดังภาพประกอบ 15 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด. 2545)

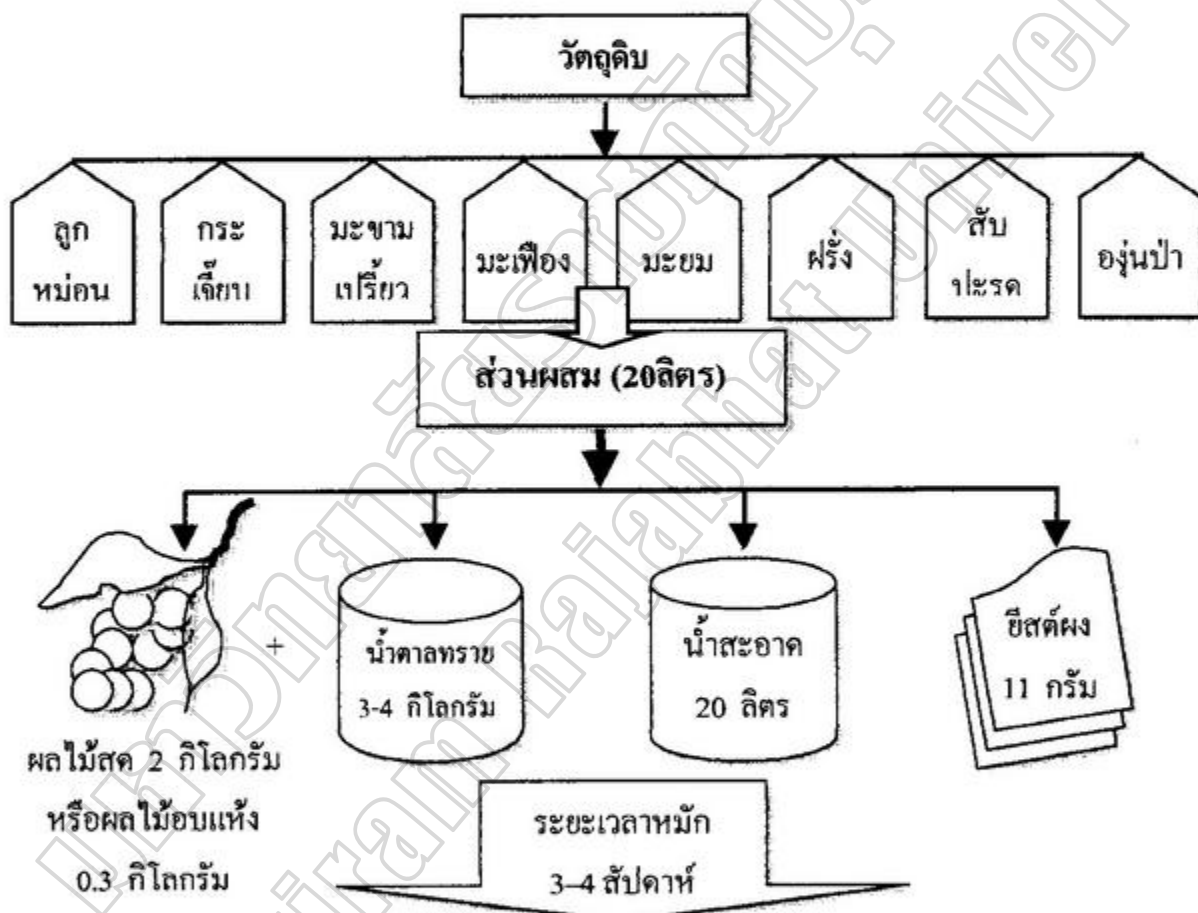

ภาพประกอบ 15 แสดงการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้/การถ่ายทอดความรู้ ระหว่างเครือข่าย

จากภาพประกอบ 15 แสดงการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้/การถ่ายทอดความรู้ พบว่า กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด มีการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งความรู้หลายด้าน โดยเฉพาะแหล่งความรู้จากหน่วยงานทางราชการที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด ให้การส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการปลูกพืช การแปรรูปผลผลิตและการดำเนินกิจกรรมในรูปกลุ่ม สำนักงานสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ ให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการสหกรณ์ และศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์ จะให้การสนับสนุนเกี่ยวกับเรื่องการฝึกอบรมด้านการแปรรูปอาหารจากผลผลิตการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิต เป็นต้น

นอกจากนี้จากการศึกษา พบว่า ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการบริหารจัดการในกลุ่มนั้น จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากนิคมฯบ้านกรวด และ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เป็นหน่วยงานหลัก และเป็นที่น่าสังเกตว่าองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ ยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนแก่กลุ่ม ทั้งในเชิงนโยบาย เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ หรือการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ไวน์ในพื้นที่ความรับผิดชอบของตนเองแต่อย่างใด

4. การเชื่อมโยงกระบวนการผลิตไวน์ จากการศึกษา พบว่า กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด มีแผนการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตไวน์ ดังภาพประกอบ 16 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด. 2545)

นำน้ำไวน์ที่ผ่านการหมัก (มีปริมาณแอลกอฮอล์ 6-9 ดีกรี) ไปกรองเศษตะกอนต่างๆออกแล้วนำมาต้มเพื่อฆ่าเชื้อด้วยความร้อน 60-80 องศาเซลเซียส นาน 20 นาที ปล่อยให้ไวน์เย็น จากนั้นจึงนำไปบรรจุถังขนาด 20 ลิตร ขั้นตอนนี้จะใช้ระยะเวลาหมักบ่มให้ตกตะกอน ประมาณ 8-12 เดือน แล้วจึงนำมาบรรจุขวดจำหน่ายต่อไป (1 ถัง / 15 ขวด . ปริมาณ 750 ซี.ซี./ขวด)

ภาพประกอบ 16 แสดงการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตของของของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด

จากภาพประกอบ 16 แสดงการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตไวน์ของกลุ่มสหกรณ์ การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด จากการศึกษา พบว่า กลุ่มมีกระบวนการการผลิต อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มจะนำผลผลิตมารวมกันเพื่อคัดเกรด (แยกเป็นผลสุก ผลห่าม) แล้วจึงนำไปล้างน้ำให้สะอาดก่อนนำไปต้ม ในอัตราส่วน ผลไม้สด 2 กิโลกรัม : น้ำ 20 ลิตร : น้ำตาลทราย 3-4 กิโลกรัม ใช้ระยะเวลาในการต้ม ประมาณ 30 นาที จึงนำไปกรองให้สะอาดปล่อยให้ ทิ้งไว้ให้เย็น จากนั้นจึงนำไปบรรจุถึงพลาสติก ขนาดความจุ 20 ลิตร ในขั้นตอนนี้จะผสมเชื้อยีสต์ ชนิดผงไป อัตรา 11 กรัม/ถัง ซึ่งขั้นตอนนี้เรียกว่า ขั้นตอนการหมัก จะใช้ระยะเวลา ประมาณ 3-4 สัปดาห์ (สำหรับผลไม้บ่มแห้งจะใช้ อัตรา 200-300 กรัม : น้ำ 20 ลิตร : น้ำตาลทราย 3-4 กิโลกรัม) การตรวจสอบว่าการหมักได้รสชาติพอเหมาะหรือไม่นั้น คณะกรรมการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะเป็นผู้ตรวจสอบโดยการชิมและดมกลิ่น (นายสุข จูมมาตา และนายประดิษฐ์ ณ พล) หรือใช้การ วัดปริมาณแอลกอฮอล์ ซึ่งปกติจะมีปริมาณแอลกอฮอล์ ระหว่าง 6-9 ดีกรี และในการตรวจสอบ ทุก 2 เดือนคณะกรรมการจะต้องนำตัวอย่างผลิตภัณฑ์ไวน์ ชนิดละ 2 ลิตร นำส่งให้สำนักงาน สรรพสามิตจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อตรวจวัดปริมาณแอลกอฮอล์ ซึ่งเป็นการควบคุมมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ตามหลักวิชาการอย่างต่อเนื่อง

การหมักไวน์ จะใช้ระยะเวลา 3-4 สัปดาห์ หลังจากนั้นจึงนำน้ำไวน์ที่ผ่านกระบวนการ หมัก (มีปริมาณแอลกอฮอล์ 6-9 ดีกรี) ไปผ่านกระบวนการกรองเพื่อแยกเศษตะกอนต่างๆออก แล้วจึงนำไปต้มเพื่อฆ่าเชื้อด้วยความร้อนที่อุณหภูมิ 60-80 องศาเซลเซียส ใช้เวลานานประมาณ 20 นาที เพื่อเป็นการควบคุมปริมาณแอลกอฮอล์ไม่ให้เกินจากที่กฎหมายกำหนดปล่อยให้ทิ้งไว้ให้เย็น จากนั้นจึงนำไปบรรจุถึงพลาสติก ขนาดความจุ 20 ลิตร ขั้นตอนนี้ เรียกว่า ขั้นตอนการบ่ม จะใช้ ระยะเวลาหมักบ่มเพื่อให้ไวน์ตกตะกอน อย่างน้อย 8-12 เดือน ปกติแล้วน้ำไวน์ผลไม้ 1 ถัง จะนำ บรรจุขวด ขนาด 750 ซี.ซี ได้จำนวน 15 ขวด จากนั้นจึงนำไปอัดจุกก้อร์ค ติดตราผลิตภัณฑ์ และ อากาศสดมปี แล้วนำบรรจุล่วงหน้าก่อนจำหน่ายแก่ผู้บริโภคต่อไป สำหรับการควบคุมสิ่งปนเปื้อนใน ผลิตภัณฑ์ไวน์ขณะนี้อยู่ระหว่างการประชุมงานขอรับการสนับสนุนบุคลากรจากสำนักงาน สาธารณสุขอำเภอบ้านกรวด เพื่อกำหนดมาตรการควบคุมอย่างเป็นระบบในปี พ.ศ. 2546 นี้

5. การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ ระหว่างกลุ่ม หมู่บ้าน ตำบล และระหว่างจังหวัด จากการศึกษา พบว่า กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด มีการเชื่อมโยง ระหว่างเครือข่าย ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด สรุปได้ดังภาพประกอบ 17 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด. 2545)

ในการพัฒนาการ บริหารจัดการ รูปแบบผลิตภัณฑ์ การผลิต การตลาด ซึ่งมีทั้งในระดับพื้นที่ ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ สรุปได้ดังนี้

5.1 การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายธุรกิจชุมชน ระดับอำเภอ ประกอบด้วย

5.1.1 กลุ่มผลิตไวน์บ้านหนองน้ำขุ่น อำเภอประโคนชัย เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุดิบ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

5.1.2 กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์และสุราแช่อำเภอละหานทราย เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุดิบ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.3 กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์และสุราแช่อำเภอนางรอง เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุดิบ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.4 กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์และสุราแช่อำเภอหนองกี่ เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุดิบ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.5 กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์และสุราแช่ อำเภอปะคำ เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุดิบ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.6 กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านเกตุเหนือ จำกัด ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุดิบ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.7 สถานีทดลองหม่อนไหม อำเภอพุทไธสง เป็นสถานที่เรียนรู้ เกี่ยวกับ วัตถุดิบ การผลิต และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์จากลูกหม่อน เป็นต้น

5.1.8 สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นองค์กรเรียนรู้ด้านวิชาการ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนากลุ่ม และกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้น

5.2 การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายธุรกิจชุมชน ระดับจังหวัด ซึ่งหน่วยงานราชการจัดให้มีการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน การร่วมแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในงานเทศกาลต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนา ประกอบด้วย

5.2.1 สถานีทดลองหม่อนไหมและสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัด สุรินทร์ เป็นสถานที่เรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตและด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไหมรูปแบบ ต่างๆ ซึ่งทำมาจากลูกหม่อน และผลไม้ป่า เป็นต้น

5.2.2 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดนครราชสีมา เป็นสถานที่เรียนรู้ เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตและด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไหม รูปแบบต่างๆ ซึ่งทำมาจากลูกหม่อน และผลไม้น้ำบ้าน เป็นต้น

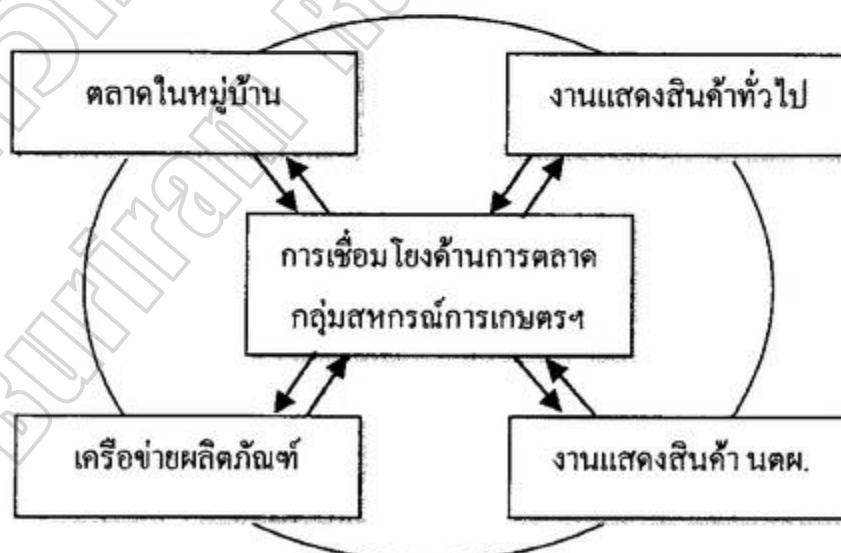
5.2.3 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นสถานที่เรียนรู้เกี่ยวกับ เทคโนโลยีการผลิตและด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไหมรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำมาจากลูกหม่อน และ ผลไม้ป่า เป็นต้น

5.2.4 กลุ่มเกษตรกร/กลุ่มประชาคมแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตำบลนาข่า อำเภอนาหว้า จังหวัดมหาราษฏร จากการศึกษาดูงานสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิต วัตถุดิบ และ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.2.5 กลุ่มอินแปง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร จากการศึกษาดูงานสามารถ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการ การผลิต วัตถุดิบจากผลไม้น้ำบ้าน และด้านการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ เครื่องสำอาง และการตลาด เป็นต้น

6. การเชื่อมโยงด้านการตลาด

จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ พบว่า มีการ เชื่อมโยงกับการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไหมทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด สรุปได้ดังภาพประกอบ 18 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด. 2545)

ภาพประกอบ 18 แสดงการเชื่อมโยงด้านการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไหม

7. แหล่งซื้อขาย

การซื้อขายผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด มีทั้งการจำหน่ายในหมู่บ้าน และจำหน่ายในงานเทศกาลต่างๆ โดยเฉพาะงานแสดงสินค้า โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และงานถนนคนเดิน ตลอดจนถึงช่องทางการขาย ดังรายละเอียดในตาราง 18 และตาราง 19 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด. 2545)

ตาราง 18 แสดงแหล่งซื้อขายและราคาขายส่ง/ขายปลีก (บาท/ขวด)

ชนิดผลิตภัณฑ์ไวน์	ราคาขายในหมู่บ้าน		ราคาขาย / การออกร้าน(งานแสดงสินค้า)		ราคาขายให้กับเครือข่าย		งานแสดงสินค้าทางราชการจัด	
	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก
ลูกหม่อน	70	120	70	100	80	120	80	120
กระเจียบ	70	99	70	100	80	120	80	120
มะเฟือง	70	99	70	100	80	120	80	120
มะขาม	70	99	70	100	80	120	80	120
มะยม	70	99	70	100	80	120	80	120
ฝรั่ง	70	99	70	100	80	120	80	120
ทับปะรด	70	99	70	100	80	120	80	120
องุ่นป่า	70	99	70	100	80	120	80	120

ตาราง 19 แสดงช่องทางการขายในปีที่ผ่านมา (จำนวนหน่วยผลิตภัณฑ์ขวด/ปี)

ชนิดผลิตภัณฑ์ ไวน์	ผลิตภัณฑ์ รวม(ขวด)	ขายปลีก ด้วยตัวเอง (ขวด)	ขายส่ง ร้านค้า (ขวด)	ขายปลีก เครือข่าย (ขวด)	การออกร้าน เทศกาล (ขวด)	พ่อค้า คนกลาง (ขวด)	คงเหลือ (ขวด)
กระเจี๊ยบแดง	600	271	-	15	103	-	211
ลูกหม่อน	285	141	-	15	76	-	53
มะเฟือง	300	156	-	-	54	-	90
มะขาม	975	228	-	-	120	-	627
มะยม	150	150	-	-	-	-	-
ฝรั่ง	75	-	-	-	-	-	75
สับปะรด	1,200	250	-	30	105	-	815
องุ่นป่า	300	66	-	-	78	-	156
รวม	3,885	1,262		60	536	-	2,027

จากตาราง 18 , 19 และภาพประกอบ 18 แสดงถึงการเชื่อมโยงด้านการตลาดของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด พบว่า ตลาดผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่มมีค่อนข้างจำกัด เช่น ตลาดในหมู่บ้าน เครือข่ายผลิตภัณฑ์ไวน์ และงานแสดงสินค้าต่างๆ เท่านั้น จากยอดขายตั้งแต่เดือน มกราคม ถึง เดือนตุลาคม 2545 ที่ผ่านมา กลุ่มสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไวน์ได้ จำนวน 1,858 ขวด ส่วนใหญ่เป็นการขายปลีกด้วยตนเอง จำนวน 1,262 ขวด คิดเป็นร้อยละ 67.92 รองลงมา คือขายจากการออกร้านในงานแสดงสินค้าของทางราชการ ตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จำนวน 536 ขวด คิดเป็นร้อยละ 28.85 ส่วนที่เหลือขายปลีกให้เครือข่าย จำนวน 60 ขวด คิดเป็นร้อยละ 3.23 หากพิจารณาจากยอดการผลิตไวน์ ทั้ง 8 ชนิด ซึ่งมีจำนวน 3,885 ขวด จึงยังคงมีผลิตภัณฑ์ไวน์เหลือในโรงหมักบ่มถึง 2,027 ขวด คิดเป็นร้อยละ 52.17 จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเพิ่มกลยุทธ์การตลาดให้มากยิ่งขึ้น ทั้งด้านการประชาสัมพันธ์ ช่องทางการจำหน่าย การสำรวจตลาด เพื่อเพิ่มยอดจำหน่ายให้สูงขึ้นในอนาคต

อนึ่ง จากข้อมูลสำนักงานสรรพสามิตจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ข้อมูลยอดการจำหน่ายอากรแสตมป์สำหรับกลุ่มผลิตไวน์ผลไม้และสุราแช่ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2545 สูงถึง 14,072,569.50 บาท ขณะที่กลุ่มสหกรณ์บ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด

มียอดการสั่งซื้ออาหารแสดมปี เพียง 1,100 ควง มูลค่า 19,250 บาท (อาหารแสดมปี ควงละ 17.50 บาท) คิดเป็นร้อยละ 0.14 ของยอดจำหน่ายทั้งจังหวัด เท่านั้น (สำนักงานสรรพสามิต จังหวัดบุรีรัมย์. 2545)

ปัญหา / สาเหตุ / ทางเลือก และแนวทางในการแก้ไขปัญหา

จากการจัดทำเวทีอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) เพื่อระดมแนวความคิดร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้สมาชิกร่วมเสนอความคิดเห็นว่าการดำเนินงานของกลุ่มประสบปัญหาอะไรบ้าง ปัญหาเหล่านั้นมาจากสาเหตุอะไร รวมทั้งให้สมาชิกผู้เข้าร่วมอภิปรายเสนอแนะทางเลือกหรือแนวทางแก้ไขร่วมกัน สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ 9 ประเด็น ดังรายละเอียดในตาราง 20 (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม วันที่ 3 กันยายน 2545)

ตาราง 20 แสดง ปัญหา สาเหตุ และแนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ปัญหา	สาเหตุ	แนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของชุมชน
1. การเก็บรักษาวัตถุดิบ	1. ไม่มีโรงเรือนเก็บรักษาที่ได้มาตรฐาน 2. ไม่มีอุปกรณ์อบแห้งเพียงพอ	1. ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. / นิคมฯ / สหกรณ์ ฯลฯ 2. เก็บวัตถุดิบในรูปการอบแห้ง 3. วางแผนการผลิต อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น
2. บุคลากรขาดความรู้/ความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น พนักงานขาย พนักงานบัญชี	1. สมาชิกมีความรู้มีความรู้ต่ำ 2. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญด้านการเงินและบัญชี 3. ขาดบุคลากรที่มีความคล่องตัวด้านการตลาด-การบริหารจัดการ	1. ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทางราชการ ในการฝึกอบรม-สัมมนา-ศึกษาดูงาน 2. จัดบุคลากรให้เข้าศึกษาต่อเฉพาะทางมากขึ้น
3. การตลาด	1. ขาดการวางแผนทั้งด้านวัตถุดิบ การผลิต และการตลาด 2. คู่แข่งมีจำนวนมาก 3. ไม่มีตลาดรองรับที่ชัดเจนและต่อเนื่อง	1. ประชุมวางแผนการผลิตครบวงจร อย่างเป็นระบบ เช่น การเตรียมวัตถุดิบ การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ 2. จัดทำทะเบียนวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์

ตาราง 20 (ต่อ)

ปัญหา	สาเหตุ	แนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ของชุมชน
4. เงินทุนน้อย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพิ่งเริ่มดำเนินงาน 1 – 2 ปี 2. สมาชิกมีจำนวนน้อย 3. ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมหุ้นเพิ่มเติม 2. ประสานงานขอรับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง 3. ขอรับบริจาคจากผู้ใจบุญ
5. กฎระเบียบของทางราชการเคร่งครัด (พรบ.ศทกรณ พ.ศ. 2542)	<ol style="list-style-type: none"> 1. กฎระเบียบเคร่งครัด ไม่ยืดหยุ่น 2. ไม่สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงขององค์กรชุมชนที่เพิ่งเริ่มดำเนินการ 3. สมาชิกไม่เข้าใจรายละเอียดระเบียบการต่างๆอย่างลึกซึ้ง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมกับองค์กรและผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดแผนงานร่วมกัน ในลักษณะพหุภาคี 2. ประสานงานกับสำนักงานสหกรณ์จังหวัดฯ เพื่อขอคำแนะนำการปฏิบัติทุกขั้นตอนให้ชัดเจน
6. ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่สอดคล้องกับการจัดงบประมาณของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. ขาดการประสานงานอย่างเป็นระบบ 3. ยังไม่เป็นนโยบายในระดับพื้นที่ (อบต.) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประสานแผนงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. ผลักดันเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจระดับตำบล
7. ขาดเทคโนโลยีสมัยใหม่ทั้งด้านการผลิต การบรรจุ การกรอง การตรวจวัดคุณภาพผลิตภัณฑ์ ฯลฯ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เงินทุนมีจำกัด 2. ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3. ขาดทักษะและประสบการณ์สมัยใหม่ และมีต้นทุนสูง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมทุน / ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทางราชการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ ฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน
8. ไม่มีโรงเรือนเก็บรักษาวัตถุดิบและห้องควบคุมอุณหภูมิ ที่ได้มาตรฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดแคลนเงินทุน 2. โรงเรือนไม่มีเครื่องปรับและ ควบคุมอุณหภูมิที่ได้มาตรฐาน 3. ต้นทุนในการสร้างโรงเรือนและอุปกรณ์มีราคาสูง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมทุน / ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ ฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน

ตาราง 20 (ต่อ)

ปัญหา	สาเหตุ	แนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ของชุมชน
9. ขาดทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ	1. บุคลากรมีความรู้ต่ำ 2. การดำเนินงานมีระยะเวลาสั้น ขาดการประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทางราชการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ ฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน จัดให้มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

จากตาราง 20 แสดง ปัญหา สาเหตุ และแนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีใต้ จำกัด พบว่า กลุ่มมีปัญหา สาเหตุของปัญหา และมีแนวทางแก้ไข พอสรุปได้ ดังนี้

1. ปัญหาการเก็บรักษาวัตถุดิบ

สาเหตุ เนื่องจากกลุ่มยังไม่มี โรงเรือนเก็บรักษาที่ได้มาตรฐาน และไม่มีอุปกรณ์อบแห้งผลไม้ที่จะใช้ในการผลิตไวน์เพียงพอ

แนวทางแก้ไข โดยการประสานงานขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต./นิคมฯ/สหกรณ์ ฯลฯ พัฒนาการเก็บวัตถุดิบในรูปการอบแห้ง ทั้งยังต้องมีการวางแผนการผลิตอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น

2. ปัญหาด้านบุคลากรที่ขาดความรู้/ความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น พนักงานขาย

พนักงานบัญชี การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

สาเหตุ เนื่องจากสมาชิกมีความรู้มีควมรู้ต่ำ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญด้านการเงินและบัญชี ขาดบุคลากรที่มีความคล่องตัวด้านการตลาด การบริหารจัดการ

แนวทางแก้ไข โดยการประสานงานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และจัดบุคลากรให้เข้าศึกษาต่อเฉพาะทางมากยิ่งขึ้น

3. ปัญหาด้านการตลาด

สาเหตุ เนื่องจากขาดการวางแผนทั้งด้านวัตถุดิบ การผลิตและการตลาด คู่แข่งมีจำนวนมาก และไม่มีตลาดรองรับที่ชัดเจนและต่อเนื่อง

แนวทางแก้ไข โดยการจัดประชุมวางแผนการผลิตครบวงจรอย่างเป็นระบบ เช่น การเตรียมวัตถุดิบ จัดทำทะเบียน วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง

4. ปัญหาด้านเงินทุนมีจำนวนน้อย (ทุนดำเนินการจำกัด)

สาเหตุ เนื่องจากเพิ่งเริ่มดำเนินงาน 1-2 ปี สมาชิกยังมีจำนวนน้อย และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ

แนวทางแก้ไข โดยการจัดระดมทุนเพิ่มเติม ประสานงานขอรับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและขอรับบริจาคจากผู้ใจบุญ

5. ปัญหาด้านกฎระเบียบของทางราชการเคร่งครัด (พรบ.สหกรณ์ พ.ศ. 2542)

สาเหตุ เนื่องจากกฎระเบียบเคร่งครัด ไม่ยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงขององค์กรชุมชนที่เพิ่งเริ่มดำเนินการและสมาชิกไม่เข้าใจรายละเอียดระเบียบการต่างๆ อย่างลึกซึ้ง

แนวทางแก้ไข โดยร่วมกับองค์กรและผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดแผนงานร่วมกัน ในลักษณะพหุภาคี ประสานงานกับสำนักงานสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อขอคำแนะนำการปฏิบัติตาม พรบ.ทกรณ พ.ศ. 2542 ทุกขั้นตอนให้ชัดเจน

6. ปัญหาขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างเป็นรูปธรรม

สาเหตุ เนื่องจากการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับการจัดงบประมาณของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการประสานงานอย่างเป็นระบบ และยังไม่เป็นนโยบายในระดับพื้นที่

แนวทางแก้ไข โดยการประสานแผนงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผลักดันเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจระดับตำบล ในลักษณะบูรณาการทั้งแผนงาน/โครงการและงบประมาณ

7. ปัญหาขาดเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งด้านการผลิต การบรรจุ การกรอง และการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

สาเหตุ เนื่องจาก เงินทุนมีจำกัดขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดทักษะ

และประสบการณ์สมัยใหม่ และต้นทุนสูง

แนวทางแก้ไข โดยการส่งเสริมการระดมทุน/ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทางราชการ เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ ฝึกอบรม สัมมนา และศึกษาดูงาน

8. ปัญหาไม่มีโรงเรือนเก็บรักษาวัตถุดิบและห้องควบคุมอุณหภูมิที่ได้มาตรฐาน

สาเหตุ เนื่องจากขาดแคลนเงินทุน โรงเรือนไม่มีเครื่องปรับและควบคุมอุณหภูมิที่ได้มาตรฐาน ต้นทุนในการสร้างโรงเรือน และอุปกรณ์มีราคาสูง

แนวทางแก้ไข โดยการระดมทุน/ขอรับการสนับสนุน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขอรับการสนับสนุนจากทางราชการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณฝึกอบรม สัมมนา และศึกษาดูงาน

9. ปัญหาขาดทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ

สาเหตุ เนื่องจากบุคลากรมีความรู้ต่ำ การดำเนินงานมีระยะเวลาสั้น และขาดการประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

แนวทางแก้ไข โดยการจัดทำแผนประสานงานหน่วยงานราชการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และให้มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

การปรับตัวและการแก้ไขปัญหาของชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้นำคณะกรรมการกลุ่มเดินทางไปศึกษาดูงานกลุ่มผลิตภัณฑ์ชาใบหม่อน กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์ กลุ่มผลิตน้ำผลไม้พร้อมดื่ม เพื่อศึกษากระบวนการผลิต การบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด และเทคโนโลยีการผลิต ที่จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร ระหว่างวันที่ 9-10 สิงหาคม พ.ศ. 2545 รวมทั้งจากการที่กลุ่มมีโอกาสไปร่วมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในงานแสดงสินค้าในที่ต่างๆ ได้นำประสบการณ์ที่ได้รับนำเสนอในที่ประชุมเพื่อกำหนดแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหา จากการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ด้านวัตถุดิบในการผลิต นับตั้งแต่กลุ่มมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการทำไวน์ และกลุ่มมีการรวมตัวกันผลิตไวน์จากผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งสมาชิกเพาะปลูกบริเวณที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกินตามหัวไร่ปลายนา และในป่าสงวน เช่น มะขม มะเฟือง ก้อย ลิ้นจี่ป่า สับปะรด มะขามเปรี้ยว มะขามป้อม ฝรั่ง ลูกหว้า รวมถึงพืชอื่นๆอีกหลายชนิด วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสามารถ หาได้ง่าย และมีปริมาณมากพอ (ตามฤดูกาลที่มีผลผลิต) เดิมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ไวน์ผลไม้สมาชิกจะรวมตัวกันทำผลิตภัณฑ์เฉพาะบางฤดูกาล ต่อมาเมื่อผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลิตต่อเนื่องตลอดปี เมื่อกลุ่มได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงาน และมีโอกาสไปร่วมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในงานแสดงสินค้าในที่ต่างๆ ทำให้กลุ่มเห็นความสำคัญในการสำรวจวัตถุดิบที่จะใช้ในการผลิตอย่างเป็นระบบมากขึ้น ต่อมาส่งผลให้กลุ่มสามารถวางแผนการผลิตและแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ไวน์ได้ตลอดปี ปัจจุบันกลุ่มทำผลิตภัณฑ์ไวน์ จำนวน 8 ชนิด (จากวัตถุดิบ 18 ชนิด) ประกอบด้วย ไวน์ลูกหม่อน ไวน์กระเจียบแดง ไวน์มะขม ไวน์มะขาม ไวน์มะเฟือง ไวน์ฝรั่ง ไวน์สับปะรด และไวน์องุ่นป่า เป็นต้น

2. ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ จากเดิมผลิตภัณฑ์มีขนาดบรรจุและภาชนะเพียงชนิดเดียว จึงมีข้อจำกัดเรื่องความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ เมื่อกลาง ปี พ.ศ. 2545 ที่ผ่านมาคณะกรรมการกลุ่มได้นำขวดเซรามิกสีมาเป็นภาชนะบรรจุทำให้ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบที่หลากหลาย เป็นทางเลือก

หนึ่งของตลาดและผู้บริโภคแต่ละประสบปัญหาต้นทุนค่อนข้างสูง ภายหลังจากที่คณะกรรมการเดินทางไปศึกษาดูงานกลุ่มต่างๆ เช่น ที่จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร รวมถึงจากการที่กลุ่มมีโอกาสไปร่วมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในงานแสดงสินค้าในที่ต่างๆ ส่งผลให้มีการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย เน้นความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทั้งด้านวัตถุดิบรสชาติ กลิ่น สี และการบรรจุภัณฑ์ มีความสอดคล้องตามความต้องการของตลาดมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยทำให้กลุ่มมองเห็นแนวทางการพัฒนาจึงนำเสนอข้อดีข้อเสียและแนวทางการพัฒนากลุ่มต่อที่ประชุม สมาชิกต่างมีความเห็นร่วมกันในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้ภาชนะบรรจุหลายขนาด เพื่อเป็นทางเลือกของผู้บริโภคมากขึ้น เป็นต้น

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ การผลิตไวน์ความสะอาดของวัสดุอุปกรณ์การผลิตไวน์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เดิมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้กลุ่มจะพัฒนาจากวัสดุที่ทำความสะอาดง่าย แข็งแรงทนทาน ทำให้สะดวกและเพิ่มคุณภาพการผลิตได้มากขึ้น จากการศึกษาดูงานทำให้กลุ่มมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการพัฒนาการผลิต เครื่องมือ อุปกรณ์ที่ทันสมัย นำไปสู่กระบวนการกำหนดแผนการผลิตในอนาคต

4. ด้านการตลาด เดิมกลุ่มจะเน้นการขายผลิตภัณฑ์ในตลาดท้องถิ่น โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เท่านั้น ต่อมาเมื่อมีโอกาสเปิดตัวผลิตภัณฑ์ในงานแสดงสินค้าชุมชน งานแสดงสินค้า (ถนนคนเดิน) ที่จังหวัดบุรีรัมย์ ระหว่างวันที่ 28 สิงหาคม ถึง วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2545 และงานมหกรรมสุราไทย ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ 6-10 กันยายน พ.ศ. 2545 ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายจึงทำให้มีช่องทางการจัดจำหน่ายมากขึ้น นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2545 กลุ่มฯ ได้รับเชิญจากสมาคมชาวไร่ อ้อย จังหวัดบุรีรัมย์ ให้นำผลิตภัณฑ์ไวน์ไปร่วมจำหน่ายในการประชุมคณะกรรมการสมาคม ทำให้ผลิตภัณฑ์มีโอกาสเปิดตัวกับเครือข่ายองค์กรเอกชน ซึ่งส่งผลต่อการจำหน่ายในเวลาต่อมา

5. ประสานงานกับเครือข่ายธุรกิจไวน์ทั้งในพื้นที่ ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภาค เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงาน ช่วยให้คณะกรรมการและสมาชิกสามารถนำมาประยุกต์การดำเนินให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากการศึกษา พบว่าระหว่างเดือน มกราคม ถึง เดือนตุลาคม 2545 กลุ่มมีการประสาน เครือข่ายต่างๆ ดังนี้

5.1 การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายธุรกิจชุมชนระดับอำเภอ ดังนี้

5.1.1 กลุ่มผลิตไวน์บ้านหนองน้ำขุ่น อำเภอประโคนชัย เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุดิบ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้คณะกรรมการกลุ่มยังเข้าร่วมประชุมเครือข่ายสุราแห่งจังหวัดบุรีรัมย์ ที่วัดป่าบ้านโพนบูลย์ ตำบลบ้านไทร เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทุกวันที่ 5 ของเดือน เป็นต้น

5.1.2 กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์และสุราแช่ อำเภอละหานทราย เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุประสงค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.3 กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์และสุราแช่ อำเภอนางรอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุประสงค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.4 กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์และสุราแช่ อำเภอหนองกี่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุประสงค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.5 กลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์และสุราแช่ อำเภอปะคำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุประสงค์ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.6 กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านเกตุเหนือ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุประสงค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.1.7 สถานีทดลองหม่อนไหม อำเภอพุทไธสง เป็นสถานที่เรียนรู้เกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ การผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไวน์รูปแบบต่างๆ ซึ่งทำมาจากลูกหม่อน เป็นต้น

5.1.8 สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นองค์กรเรียนรู้ด้านวิชาการ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจ และกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้น

5.2 การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายธุรกิจชุมชน ระดับจังหวัด ซึ่งหน่วยงานราชการ จัดให้มีการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา เช่น

5.2.1 สถานีทดลองหม่อนไหมและสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดสุรินทร์ เป็นสถานที่เรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ ซึ่งทำมาจากลูกหม่อน เป็นต้น

5.2.2 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดนครราชสีมา เป็นแหล่งที่เรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ รูปแบบต่างๆ ซึ่งทำมาจากลูกหม่อน และผลไม้พื้นบ้าน เป็นต้น

5.2.3 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์รูปแบบต่างๆ ซึ่งทำมาจากลูกหม่อนและผลไม้พื้นบ้าน เป็นต้น

5.2.4 กลุ่มเกษตรกร/กลุ่มประชาคมแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตำบลนาข่า อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จากการศึกษาดูงานสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการผลิต วัตถุประสงค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เป็นต้น

5.2.5 กลุ่มอินแปง อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก จากการศึกษาดูงาน สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการ การผลิต วัตถุดิบจากผลไม้ป่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เครื่องช่าย และการตลาด เป็นต้น

5.2.6 การร่วมงานแสดงสินค้าในเทศกาลต่างๆ เช่น การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในงานถนนคนเดินที่จังหวัดบุรีรัมย์ งานมหกรรมมหกรรมสุราไทย ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ ทำให้กลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องวัตถุดิบ การผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เครื่องช่าย การบริหารจัดการ และการตลาด เป็นต้น

ความสนใจของชาวบ้าน/ศักยภาพของชุมชนและองค์ความรู้

ความสนใจของชาวบ้าน/ศักยภาพชุมชนและองค์ความรู้ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สรุปได้ดังนี้

1. องค์ความรู้ของชาวบ้านด้านการทำผลิตภัณฑ์ไวน์ จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านสายศรีสี่ใต้ มีภูมิปัญญา ทักษะฝีมือ ความรู้ความสามารถในการแปรรูปผลผลิตการเกษตร และมีประสบการณ์ในการหมักสุราแช่ (สาโท) มานานนับสิบปี ส่วนใหญ่จะผลิตในช่วงเทศกาล หรือฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้

1.1 เทคนิคกระบวนการผลิตทำให้ผลิตภัณฑ์ดีขึ้น ชาวบ้านสายศรีสี่ใต้ มีเทคนิคในการผลิตที่ทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ โดยนำภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้กับการผลิต เช่น การคัดเลือกวัตถุดิบต้องมีความเหมาะสมตามชนิดเช่น สี กลิ่น รสชาติ และต้องรักษาความสะอาดอยู่ตลอด วัสดุอุปกรณ์ต้องมีความทันสมัย เช่น อุปกรณ์การกรอง การหมักต้องถูกสุขอนามัย จึงต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะ นอกจากนั้นระยะเวลาในการหมักบ่ม การกรอง การบรรจุ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ไวน์ที่มีคุณภาพ รสชาติดี และมีปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสม (6-9 ดีกรี) จำเป็นต้องควบคุมความอุณหภูมิและระยะเวลาในการฆ่าเชื้อยีสต์ เช่น การหมักจะใช้ระยะเวลา 3-4 สัปดาห์ ต้องใช้ความร้อน 60-80 องศาเซลเซียส และเป็นเวลานาน 20 นาที นอกจากนี้ พบว่า กลุ่มสตรีซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในการแปรรูป หรือมีความชำนาญในการปรุงอาหารจะได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ปรุงไวน์ เป็นต้น

1.2 การออกแบบผลิตภัณฑ์ ในการผลิตผลิตภัณฑ์ไวน์จะผลิตตามวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น กลุ่มจะเน้นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูง โดยเริ่มตั้งแต่การเน้นเรื่องวัตถุดิบที่นำมาผลิต การหมัก การกรอง การฆ่าเชื้อยีสต์ และการบรรจุ รูปทรงของขวดบรรจุและตราผลิตภัณฑ์ จึงเป็นสิ่งที่จะต้องพัฒนาให้มีรูปลักษณะสวยงามสะดุดตา นอกจากนี้ ในอนาคตกลุ่มมีแผนการ

ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้มีหลากหลายขนาดเพื่อดึงดูดลูกค้า รวมทั้งมีการพัฒนาภาชนะบรรจุไวน์ควบคู่กันไปพร้อมๆกัน

1.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มผู้ผลิตจะพัฒนา โดยเน้นการคัดเลือกวัตถุดิบที่จะนำมาทำผลิตภัณฑ์อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ ของตลาดและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ต้องมีรูปแบบสวยงามสะดุดตา และต้องมีการศึกษาคู่แข่งตลอดเวลา นอกจากนี้กลุ่มยังมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มจักสานในหมู่บ้านเพื่อพัฒนาภาชนะบรรจุภัณฑ์

1.4 การขาย ผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารฯ ส่วนใหญ่จะจำหน่ายให้ผู้บริโภคในหมู่บ้านและขายปลีกให้กับลูกค้าทั่วไป นอกจากนี้ยังจำหน่ายในงานแสดงสินค้าซึ่งทางราชการจัดเนื่องในงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานมหกรรมสินค้าโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ งานมหกรรมมหกรรมสุราไทย ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ และงานถนนคนเดิน งานมหกรรมของขวัญปีใหม่ ที่จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น

1.5 วิธีการขาย ผู้ผลิตจะขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง ทั้งในราคาขายส่งและขายปลีก โดยขายเป็นเงินสด มีทั้งขายปลีกเป็นขวด และขายเป็นถัง (12 ขวด) เป็นต้น

1.6 การส่งเสริมการขาย ผู้ผลิตยังไม่มีวิธีการส่งเสริมขายที่ชัดเจน กลุ่มจะเน้นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มทั้งชนิด รสชาติ บรรจุภัณฑ์ ตามชนิดของวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นเท่านั้น ราคาขายส่งหรือจำหน่ายในกลุ่ม ราคาเฉลี่ย ขวดละ 70 บาท หากเป็นการขายปลีกในงานแสดงสินค้าต่างๆ ราคาเฉลี่ยขวดละ 90-100 บาท เป็นต้น

1.7 ช่องทางการขายผลิตภัณฑ์ กลุ่มจะประสานงานกับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ สินค้าที่มีในท้องถิ่นจึงได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการและเอกชน จัดเป็นผลิตภัณฑ์ ตามโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จึงเป็นโอกาสทำให้กลุ่มสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ตามงานแสดงสินค้าเพิ่มมากขึ้น

การแสดงรายละเอียดของช่องทางการขายในปีที่ผ่านมา (จำนวนหน่วยผลิตภัณฑ์ ขวด/ปี) แหล่งขายและราคาขายส่ง/ขายปลีก (บาท/ขวด) และระยะเวลาที่ผลิตภัณฑ์ขายดี รายละเอียดดังตาราง 21, 22 และ 23 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด. 2545)

ตาราง 21 แสดงช่องทางการขายในปีที่ผ่านมา (จำนวนหน่วยผลิตภัณฑ์ขวด/ปี)

ชนิดผลิตภัณฑ์ไวน์	ช่องทางการขายในปีที่ผ่านมา (จำนวนหน่วยผลิตภัณฑ์ขวด/ปี)							หมายเหตุ
	ขายปลีก ด้วยตนเอง	ขายส่ง ร้านค้า	ขายปลีก เครือข่าย	การออกร้าน ในเทศกาล ต่างๆ	พ่อค้า คนกลาง	รวม	คง เหลือ	
กระเจี๊ยบ	271(14.58%)	-	15(0.81%)	103(5.54%)	-	389(20.93%)	211*	* ยังไม่
ลูกหม่อน	141(7.59%)	-	15(0.81%)	76(4.09%)	-	232 (12.49%)	53*	บรรจุ
มะยม	150(8.07%)	-	-	-	-	150(8.07%)	-	ขวดอยู่
มะเฟือง	156(8.40%)	-	-	54(2.91%)	-	210(11.31%)	90*	ระหว่าง
มะขาม	228(12.27%)	-	-	120(6.46%)	-	348(18.73%)	627*	การ
ฝรั่ง	-	-	-	-	-	-	75*	หมักบ่ม
ทับปะรด	250(13.45%)	-	30(1.62 %)	105(5.65%)	-	385(20.72%)	815*	รอการ
องุ่นป่า	66(3.55%)	-	-	78(4.20%)	-	144(7.75%)	156*	บรรจุ
รวม	1,262 (67.91%)	-	60 (3.24%)	536 (28.85%)	-	1,858 (100 %)	2,027*	

ตาราง 22 แสดงแหล่งขายและราคาขายส่ง/ขายปลีก (บาท/ขวด)

ชนิดผลิตภัณฑ์ไวน์	ราคาขาย ในหมู่บ้าน		ราคาขาย/การออก ร้าน(งานแสดงสินค้า)		ราคาขายให้กับ เครือข่าย		งานแสดงสินค้าทาง ราชการจัด	
	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก
ลูกหม่อน	70	120	70	100	80	120	80	120
กระเจี๊ยบ	70	99	70	100	80	120	80	120
มะเฟือง	70	99	70	100	80	120	80	120
มะขาม	70	99	70	100	80	120	80	120
มะยม	70	99	70	100	80	120	80	120
ฝรั่ง	70	99	70	100	80	120	80	120
องุ่นป่า	70	99	70	100	80	120	80	120

ตาราง 23 แสดงระยะเวลาที่ผลิตภัณฑ์ขายดี

ประเภทผลิตภัณฑ์	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	หมายเหตุ
ลูกหม่อน	✓			✓						✓	✓	✓	
กระเจี๊ยบ	✓			✓						✓	✓	✓	
มะเฟือง	✓			✓						✓	✓	✓	
มะขาม	✓			✓						✓	✓	✓	
มะขม	✓			✓						✓	✓	✓	
ฝรั่ง	✓			✓						✓	✓	✓	
ทับปะรด	✓			✓						✓	✓	✓	
องุ่นป่า	✓			✓						✓	✓	✓	

จากการสัมภาษณ์โดยการใช้แบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม ซึ่งแสดงผลการสำรวจตามตาราง 21, 22 และ 23 พบว่า ช่องทางการขายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่จะเป็นการขายปลีกด้วยตนเองในตลาดท้องถิ่นซึ่งได้แก่สมาชิกทั่วไป นักท่องเที่ยว ข้าราชการ มีปริมาณสูงที่สุด จำนวน 1,262 ขวด คิดเป็นร้อยละ 69.71 รองลงมาคือ การขายจากการออกร้านในงานแสดงสินค้าต่างๆ เช่น งานแสดงสินค้าโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เมืองทองธานี ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ งานถนนคนเดิน และงานมหกรรมของขวัญปีใหม่ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 536 ขวด ขายส่งร้านค้าปลีกได้แก่ร้านค้าในตลาดอำเภอบ้านกรวด ตลาดนิคมฯบ้านกรวด จำนวน 60 ขวดคิดเป็นร้อยละ 28.85 และร้อยละ 3.24 ตามลำดับ ส่วนการจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลาง ยังไม่พบข้อมูล

นอกจากนี้ พบว่า ผลิตภัณฑ์ไวน์จะขายดีในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น ในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ รวมถึงช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องกับประเพณีของสมาชิกในท้องถิ่น เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังจากเทศกาลเข้าพรรษา สำหรับผลิตภัณฑ์ที่ขายดี จากการศึกษาพบว่า ไวน์กระเจี๊ยบมียอดจำหน่ายสูงสุด จำนวน 389 ขวด คิดเป็นร้อยละ 20.93 รองลงมาคือ ไวน์ทับปะรด จำนวน 385 ขวด ไวน์มะขาม จำนวน 348 ขวด ไวน์ลูกหม่อน จำนวน 232 ขวด ไวน์มะเฟือง จำนวน 210 ขวด ไวน์มะขม จำนวน 150 ขวด และไวน์องุ่นป่า 144 ขวด คิดเป็นร้อยละ 20.72, 18.73, 12.49, 11.31, 8.07, และ 7.75 ตามลำดับ สำหรับไวน์ฝรั่ง เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งอยู่ระหว่างหมักบ่มจึงยังไม่ปรากฏข้อมูลการจำหน่ายแต่อย่างใด

2. ศักยภาพชุมชน

ศักยภาพหรือขีดความสามารถของหมู่บ้านสายตรีสีใต้ มีหลายด้าน เช่น มีวัดอุทิศ ในท้องถิ่นจำนวนมาก มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย ที่ตั้งหมู่บ้านมีทำเลที่เหมาะสมและเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผู้นำที่มีความเข้มแข็งซื่อสัตย์และเสียสละ สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี สำหรับศักยภาพชุมชนที่น่าสนใจ ประกอบด้วย

2.1 ศักยภาพด้านวัตถุดิบหรือทรัพยากรธรรมชาติ หมู่บ้านสายตรีสีใต้ มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์จึงมีพืชและผลไม้มากมาย ประกอบกับที่ตั้งหมู่บ้านติดต่อกับพื้นที่ป่าสงวนและเขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่ จึงมีพืชป่าที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ถั่วลิสง ถั่วเขียว ถั่วเหลือง มะขามป้อม องุ่นป่า ถั่วลิสงป่า เป็นต้น

2.2 ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น หมู่บ้านสายตรีสีใต้มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลายสาขา มีการสืบทอดเชื่อมโยงกันมาเป็นเวลายาวนาน ส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมมากมาย เช่น การเพาะปลูก การเกษตรผสมผสาน การแปรรูปอาหาร ความสามัคคี ความเข้มแข็งชุมชน ดังนี้

2.2.1 ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การเพาะพันธุ์สัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร และการใช้พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ หรือวิธีการสมัยใหม่ทำให้ได้ผลผลิต สูงขึ้น มีจำนวน 7 คน เป็นสมาชิกที่อพยพมาตั้งหมู่บ้านครั้งแรก ประกอบด้วย นายพรอด ชูประโคน นายพูน แยมประโคน นายถาวร ศรีวงศ์ยาง และนายสุข งามมาลา

2.2.2 ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน การช่าง การแกะสลัก การทอผ้าไหม การตัดเย็บเสื้อผ้า ส่วนใหญ่จะเน้นการอนุรักษ์รูปแบบที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น กระดัง กระต๊อบข้าว มีจำนวน 5 คน ประกอบด้วย นายจอม นามท้าว นายสุข งามมาลา นางเขียว เกศคอน นางกันยา สุขประจบ และนางทองแดง แสนโคตร

2.2.3 ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ หมอยาหม้อ อื่นๆ มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายจอม นามท้าว นายสุข งามมาลา และนายอิน ดิษฐ์รัมย์

2.2.4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการป่าต้นน้ำลำธาร ป่าชุมชน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และการเพาะพันธุ์ไม้ มี จำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายสุกมิตร์ พันธุ์ทา นายประคิษฐ์ วัฒนพล และนายสมชาย สุขประจบ

2.2.5 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ผู้นำในการจัดการกองทุนของชุมชน ผู้นำในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน กองทุนสวัสดิการฌาปนกิจ ผู้นำในการ

จัดระบบสวัสดิการชุมชน มีจำนวน 5 คน ประกอบด้วย นายศุภมิตร พันธุ์ทา นายประดิษฐ์ ณ พล นางกัญญา พลพงษ์ นางทองแดง แสนโคตร และนายพูน เข้มประโคน

2.2.6 ด้านศิลปกรรม เช่น การแสดง การละเล่นพื้นบ้าน นันทนาการ อื่นๆ เช่น กลองยาว ปี่พาทย์ มโหรี ซอ กลองรำมะนา พิณ มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายสมชาย สุขประจบ นายอิน ติชัยรัมย์ และนายสำรอง ศรีวงศ์ยาง

2.2.7 ด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ วรรณกรรมท้องถิ่น และการฟื้นฟูการเรียนรู้การสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ เช่น หมอลำ เพลงโคราช มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายประดิษฐ์ ณ พล นายบุญเที่ยง เขตพลกรัง และนายสำรอง เสียงประโคน

2.2.8 ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี เช่น ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญา ความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การประยุกต์บุญประเพณี มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายสุข จูมมาลา นายประดิษฐ์ ณ พล และนายอิน ติชัยรัมย์

2.2.9 ด้านโภชนาการ เช่น ความสามารถในการเลือกสรรประคิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมากขึ้นทั้งอาหารพื้นเมือง การถนอมอาหาร มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย นางลัดดาวัลย์ พันธุ์ทา นางหนู ปานทอง และนางอวน ติชัยรัมย์

2.3 ศักยภาพด้านผู้นำ/ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนหมู่บ้านสายศรีสี่ได้ มีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง ซื่อสัตย์และเสียสละ ประกอบกับสมาชิกมีความสามัคคี นับเป็นจุดเด่น ที่ส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาหลายด้าน ผู้นำที่สำคัญของชุมชน ประกอบด้วย

2.3.1 นายศุภมิตร พันธุ์ทา และนายประดิษฐ์ ณ พล บทบาทในด้านการรวมกลุ่มการประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาเยาวชน และการจัดการกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด

2.3.2 นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง บทบาทในด้านการทำอาชีพการเกษตรกรรม และการใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม

2.3.3 นายนายจอม นามท้าว บทบาทในด้านหัตถกรรม การจักสาน เช่น การสานกระติบข้าว ไช ถ่ม ตะกร้า เป็นต้น

2.3.4 นายสุข จูมมาลา บทบาทในการทำพิธีกรรมทางศาสนา

2.3.5 นางกัญญา สุขประจบ บทบาทในด้านการสาธารณสุขและพัฒนาหมู่บ้าน การประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยบ้านสายศรีสี่

2.4 ศักยภาพในด้านเงินทุน จากการศึกษา พบว่า ถึงแม้ว่ากลุ่มจะมีเงินทุนดำเนินการจำกัด แต่ในชุมชนมีเงินกองทุนสำหรับให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ หรือเพื่อเป็นเงินสวัสดิการอื่นๆ แก่สมาชิก จำนวน 6 กองทุน เงินทุนกว่า 2,300,000 บาท (ตาราง 13 หน้า 92)

2.5 ศักยภาพด้านการผลิต

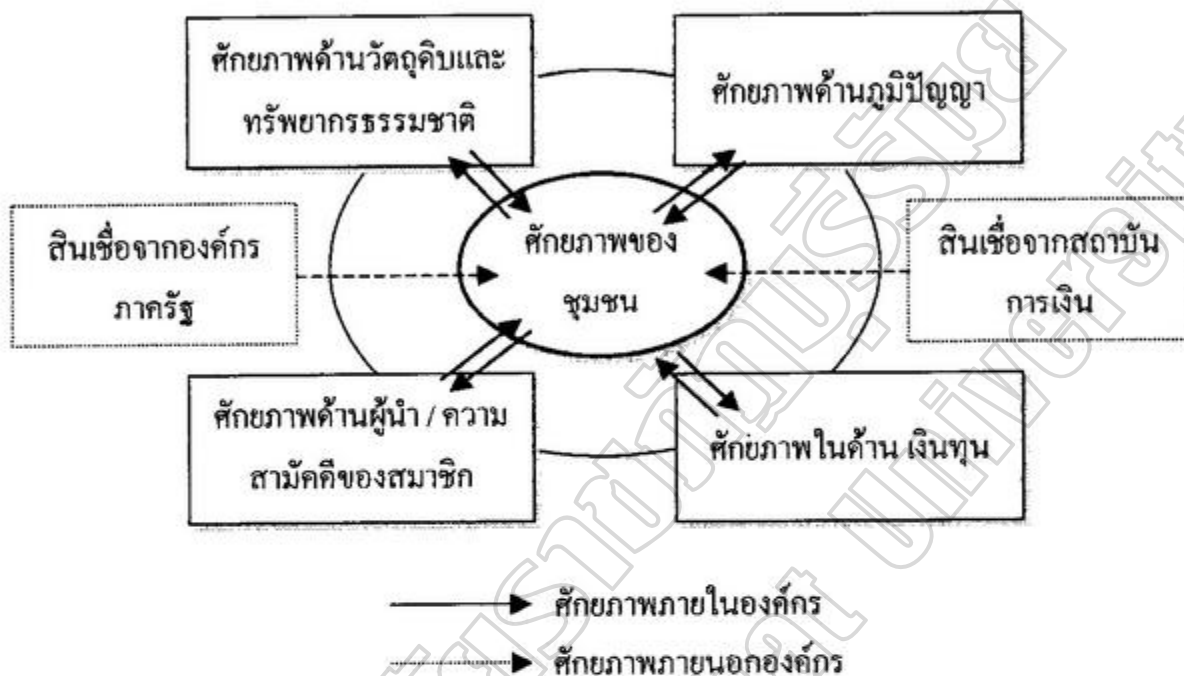
ศักยภาพด้านการผลิตหรือขีดความสามารถในการผลิตไวน์ของกลุ่ม ประกอบด้วยความพร้อมด้านวัตถุดิบหรือทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่มีความ เข้มแข็ง มีแหล่งเงินทุน มีสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ชุมชนมีความรักความสามัคคี เป็นต้น

ตาราง 24 แสดงกำลังการผลิตระบุลักษณะผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัดระหว่าง เดือน มกราคม ถึง เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545

ชนิดผลิตภัณฑ์	ต่อวัน	ต่อเดือน	ต่อปี
1. ไวน์ กระเจี๊ยบ	9 ขวด	จำนวน 8 วันคิดเป็น 60 ขวด	จำนวน 9 เดือนคิดเป็น 600 ขวด
2. ไวน์ ลูกหม่อน	8 ขวด	จำนวน 8 วันคิดเป็น 60 ขวด	จำนวน 6 เดือนคิดเป็น 285 ขวด
3. ไวน์ มะเฟือง	3-5 ขวด	จำนวน 8 วันคิดเป็น 30 ขวด	จำนวน 9 เดือนคิดเป็น 300 ขวด
4. ไวน์ สับปะรด	15 ขวด	จำนวน 8 วันคิดเป็น 120 ขวด	จำนวน 10 เดือนคิดเป็น 1,200 ขวด
5. ไวน์ มะขาม	12 ขวด	จำนวน 8 วันคิดเป็น 100 ขวด	จำนวน 9 เดือนคิดเป็น 975 ขวด
6. ไวน์ มะขม	5 ขวด	จำนวน 5 วันคิดเป็น 26 ขวด	จำนวน 3 เดือนคิดเป็น 150 ขวด
7. ไวน์ องุ่นป่า	15 ขวด	จำนวน 8 วันคิดเป็น 150 ขวด	จำนวน 2 เดือนคิดเป็น 300 ขวด
8. ไวน์ ฝรั่ง	5 ขวด	จำนวน 5 วันคิดเป็น 30 ขวด	จำนวน 2 เดือนคิดเป็น 75 ขวด
รวม		576	3,885

จากตาราง 24 แสดงกำลังการผลิต ของผลิตภัณฑ์ ระหว่าง เดือน มกราคม ถึง เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545 พบว่า ไวน์สับปะรดมีการผลิตสูงสุด ปีละจำนวน 1,200 ขวด คิดเป็นร้อยละ 30.90 รองลงมาคือไวน์มะขาม ปีละ 975 ขวด ไวน์กระเจี๊ยบ จำนวน 600 ขวด ไวน์มะเฟือง, ไวน์องุ่นป่า จำนวน 300 ขวด ไวน์ลูกหม่อน จำนวน 285 ขวด ,ไวน์มะขม จำนวน 150 ขวด และ ไวน์ฝรั่ง จำนวน 75 ขวด คิดเป็นร้อยละ 25.10 , 15.44, 7.72, 7.33, 3.86 และ 1.93 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบกับตาราง 24 พบว่า กลุ่มมีศักยภาพการผลิตสูงกว่าศักยภาพด้านการขายซึ่งจะเห็น

ได้จากมีผลิตภัณฑ์คงเหลือรอการบรรจุเพื่อจำหน่าย จำนวน 2,072 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 52.18 (ตาราง 19 หน้า 119) จากการศึกษาพบว่า กลุ่มมีศักยภาพในการผลิตไวน์ ดังภาพประกอบ 19 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด. 2545)

ภาพประกอบ 19 แสดงศักยภาพของชุมชนของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด

จากภาพประกอบ 19 แสดงศักยภาพของชุมชนของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด จากการศึกษาพบว่า กลุ่มมีศักยภาพภายในองค์กรที่ส่งผลต่อการทำผลิตไวน์หลายด้าน เช่น ศักยภาพด้านวัตถุดิบ และทรัพยากรธรรมชาติ ศักยภาพด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศักยภาพในด้านเงินกองทุนที่มีในชุมชนทุน และศักยภาพด้านผู้นำ/ความสามัคคีของสมาชิก นอกจากนี้กลุ่มยังมีศักยภาพภายนอกองค์กรที่ส่งผลต่อการทำผลิตภัณฑ์ไวน์ เช่น การได้รับสินเชื่อจากสถาบันการเงิน และสินเชื่อจากองค์กรภาครัฐ อีกด้วย

โครงสร้างของกลุ่มในปัจจุบัน

กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด เริ่มจัดตั้ง เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 จำนวนสมาชิกเริ่มต้น จำนวน 43 คน มีเงินสะสมของกลุ่มซึ่งสมาชิกกระดมหุ้น จำนวน 2,220 หุ้น ๆ ละ 10 บาท เป็นเงิน 22,200 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 81 คน เงินทุนเรือนหุ้น จำนวน 4,462 หุ้น เป็นเงิน 44,620 บาท โดยมีคณะกรรมการดำเนินงาน ดังนี้

1. คณะกรรมการบริหารกลุ่ม 15 คน ประกอบด้วย

1.1 นายศุภมิตร พันธุ์ทา	ประธาน
1.2 นายบุญชู ธรรมสาร	รองประธาน
1.3 นายบุญเที่ยง เขตพลกรัง	เลขานุการ
1.4 นายวินัย ปานทอง	ผู้ช่วยเลขานุการ
1.5 นายภู วันคิงส์	เหรัญญิก
1.6 นายอำนาจ จูมมาลา	ผู้ช่วยเหรัญญิก
1.7 นางหนู ปานพรมา	ประชาสัมพันธ์
1.8 นางจอมศรี ศรีวงศ์ยาง	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
1.9 นางอรพิน ศรีชมรม	การตลาด
1.10 นางวิภา สุขประจบ	การตลาด
1.11 นางกัญญา พลพงษ์	การตลาด
1.12 นายชัยแดน จูมมาลา	การตลาด
1.13 นายอำคา สาระบัว	การตลาด
1.14 นางสาวริกา มั่งประโคน	การตลาด
1.15 นางค้วน โทสันเทียะ	การตลาด

2. บทบาทของคณะกรรมการ

- 2.1 ควบคุม ดูแล ตรวจสอบการรับจ่ายของสหกรณ์
- 2.2 การเก็บรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์
- 2.3 การดำเนินการอื่น ๆ ตามที่นายทะเบียนอนุญาต
- 2.4 ดูแล รักษา เอกสารการประชุมของสหกรณ์ จัดรายงานการประชุมใหญ่และรายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการทุกครั้ง ประชุมอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง

3. ที่ปรึกษา

3.1 นายประดิษฐ์ ฒ พล	ตำแหน่ง	ผู้จัดการ (บริหาร)
3.2 นางเบ็ช ท่าประโคน	ตำแหน่ง	การเงินและบัญชี
3.3 นางเนตรนภา กองขุนทด	ตำแหน่ง	ทะเบียน

วาระในการดำรงตำแหน่ง คราว ละ 2 ปี แต่ไม่เกิน 2 วาระ และระบุดคุณสมบัติได้ตาม
 ข้อบังคับสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด (2544 : 20) ดังนี้ 1) ต้องไม่ใช่
 บุคคลซึ่งลักษณะตามข้อบังคับ ข้อ 67 (1)(2)(3) และ(4) กล่าวคือ ต้องไม่เป็นผู้เคยได้รับโทษจำคุก
 โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่กระทำโดยทุจริต เคยถูกไล่ออก

ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ องค์การ หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนฐานทุจริตต่อหน้าที่ เคยถูกให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการหรือมีคำวินิจฉัยเป็นที่สุดให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการตามคำสั่ง นายทะเบียนสหกรณ์ หรือเป็นผู้ที่เคยถูกที่ประชุมใหญ่มีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งกรรมการ เพราะเหตุทุจริตต่อหน้าที่ 2) ต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและเสียสละ และ 3) ต้องเป็น บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ

4. สมาชิก มีสมาชิกจำนวน 56 ครัวเรือน จำนวน 81 คน ประกอบด้วย

4.1 บ้าน สายตรีสี ได้ หมู่ที่ 7 จำนวน 50 ครอบครั้ว จำนวน 75 คน

4.2 บ้าน สายตรีสี เหนือ หมู่ที่ 6 จำนวน 3 ครอบครั้ว จำนวน 3 คน

4.3 บ้าน สายตรี 7 หมู่ที่ 4 จำนวน 1 ครอบครั้ว จำนวน 1 คน

4.4 บ้าน บึงเจริญ หมู่ที่ 1 จำนวน 1 ครอบครั้ว จำนวน 1 คน

4.5 บ้านสายศรีพัฒนา 3 หมู่ที่ 10 จำนวน 1 ครอบครั้ว จำนวน 1 คน

5. กฎระเบียบของกลุ่ม

เพื่อให้การดำเนินงาน มีประสิทธิภาพ และบังเกิดประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม จึงกำหนด ระเบียบ เพื่อถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน ดังนี้

5.1 ระเบียบว่าด้วย กรรมการและกรรมการกลุ่มย่อย เช่น ระเบียบว่าด้วย บทบาท หน้าที่ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และค่าจ้างตอบแทน เป็นต้น

5.2 ระเบียบว่าด้วย การให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อการพัฒนากิจกรรม เช่นการกู้ยืมเพื่อ การประกอบอาชีพ ผลิตภัณฑ์ และสวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น

5.3 ระเบียบว่าด้วย การรับ การจ่าย และเก็บรักษาเงิน เช่น อำนาจในการจ่ายเงิน การบริหารเงิน การระดมทุน และการปันผล เป็นต้น

5.4 ระเบียบว่าด้วย เจ้าหน้าที่สหกรณ์ เช่น ระเบียบว่าด้วยการกำหนดบทบาท หน้าที่ในการกำกับดูแล และการตรวจสอบบัญชี เป็นต้น

5.5 ระเบียบว่าด้วยที่ปรึกษาจิตติมศักดิ์ เป็นระเบียบว่าด้วยการคัดเลือก ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เพื่อเป็นที่ปรึกษากลุ่ม ให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม

5.6 ระเบียบว่าด้วยระเบียบการทั่วไปของสหกรณ์ เช่น ระเบียบว่าด้วย การประชุม สมัยสามัญ สมัยวิสามัญ การระดมทุน และการปันผล เป็นต้น

6. กิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร

6.1 กิจกรรมประจำ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ ตั้ง โรงงานผลิต สุราแช่ (ไวน์ผลไม้)

6.2 ความสัมพันธ์กับกิจกรรมอื่นๆที่มีในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มถนอมอาหาร และ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

6.3 กิจกรรมต่อเนื่องจากการจัดตั้งกลุ่ม ประกอบด้วย ผลิตและจำหน่ายสุราผลไม้ (ไวน์) การจักสาน การบริหารจัดการ/การบรรจุ/การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

7. ผลการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด พอสรุปได้ ดังนี้

7.1 เชิงปริมาณ

7.1.1 จำนวนสมาชิกและการเพิ่มขึ้นของสมาชิก เริ่มแรกในการ จัดตั้งกลุ่มมีสมาชิก จำนวน 43 ราย (3 สิงหาคม 2544) ปัจจุบันจำนวน 81 ราย (30 กันยายน 2545)

7.1.2 จำนวนเงินหมุนเวียนจาก ปี พ.ศ. 2544 จากเงินทุนเริ่มต้น 22,000 บาท เป็น 135,184 บาท ในปี พ.ศ. 2545

7.1.3 จำนวนลูกค้าและปริมาณสินค้าที่ขายได้ ประกอบด้วยลูกค้าทั่วไปทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด (ยังไม่มีลูกค้าประจำ) ผลิตภัณฑ์ไวน์จากผลไม้ปริมาณที่จำหน่ายได้ จำนวน 1,858 ขวด มูลค่า 130,060 บาท (ข้อมูล ณ 30 กันยายน 2545)

7.2 เชิงคุณภาพ (จากผลการดำเนินงานที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิก) ทำให้สมาชิกสหกรณ์ มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพแก้ไขปัญหาการว่างงาน เป็นการส่งเสริมการทำงานในรูปกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีความเอื้ออาทรต่อกันพึ่งพาตนเองมากขึ้น เช่น มีสมาชิกในหมู่บ้านประสบปัญหาการว่างงานน้อยลง (ประดิษฐ์ ณ พล. สัมภาษณ์. 2545) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูล กชช.2ค หมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ (2544) พบว่า ข้อมูลการอพยพแรงงานน้อยมากชาวบ้านมักจะให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของส่วนรวมมากขึ้น เป็นต้น

7.3 พัฒนาเชิงองค์กร (การเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่ม หรือชาวบ้านที่ให้ความสนใจในเรื่องของการบริหารจัดการ)

7.4 ทำให้สมาชิกและชาวบ้านยอมรับและ ได้จัดตั้งเป็นสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ความ พบ. สหกรณ์ ปี พ.ศ. 2542 เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการ สมาชิกมีความกระตือรือร้นมากขึ้น

8. มาตรฐานผลิตภัณฑ์

8.1 มาตรฐานภายใน ประกอบด้วย

8.1.1 คณะกรรมการซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ (ภูมิปัญญาดั้งเดิม) เป็นผู้กำหนดมาตรฐาน โดยใช้การสังเกต คมกลิ่น และชิมรสชาติไวน์ เป็นต้น

8.1.2 มีการกำหนดมาตรฐานจากหมักบ่ม โดยใช้ระยะเวลาจนถึง 8-12 เดือน ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ไวน์ที่ใสไม่มีตะกอน เป็นต้น

8.1.3 มีคณะกรรมการควบคุมมาตรฐาน เช่น กรรมการฝ่ายคัดเลือกวัตถุดิบ กรรมการฝ่ายหมัก-บ่ม และฝ่ายบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

8.2 มาตรฐานจากภายนอก

8.2.1 ผู้ซื้อสินค้าเป็นผู้กำหนด เช่น ระบุชนิดของผลิตภัณฑ์ รสชาติ รูปแบบภาชนะบรรจุ เป็นต้น

8.2.2 สำนักงานสรรพสามิตเป็นผู้กำหนด โดยการตรวจวัดปริมาณแอลกอฮอล์ ซึ่งจะดำเนินการทุก 2 เดือน เป็นต้น

นอกจากนี้ กลุ่มจะต้องสร้างสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์สินค้าของตนเอง โดยการทำตราสัญลักษณ์ไว้นบนผลิตภัณฑ์ ให้สวยงามสะดุดตา เช่น ใช้ชื่อช่องเขาเมฆาและเขื่อนเมฆาซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านมาตั้งชื่อผลิตภัณฑ์ว่า “พยัคฆ์เมฆา” และ “ของฝากจากเมฆา” เป็นต้น

9. ความมุ่งหวังของกลุ่มเกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจในอนาคต

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด ได้นำความรู้และประสบการณ์ ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนรวมถึงโอกาส มาประชุมหารือร่วมกัน แล้วกำหนดความมุ่งหวังของกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจในอนาคต ดังนี้

9.1 มีการจัดทำทะเบียนวัตถุดิบที่ชัดเจน

9.2 การจัดทำแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

9.3 มีการจัดทำแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

9.4 มีการประสานงานกับเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

9.5 ศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทุกระดับตั้งแต่ระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ

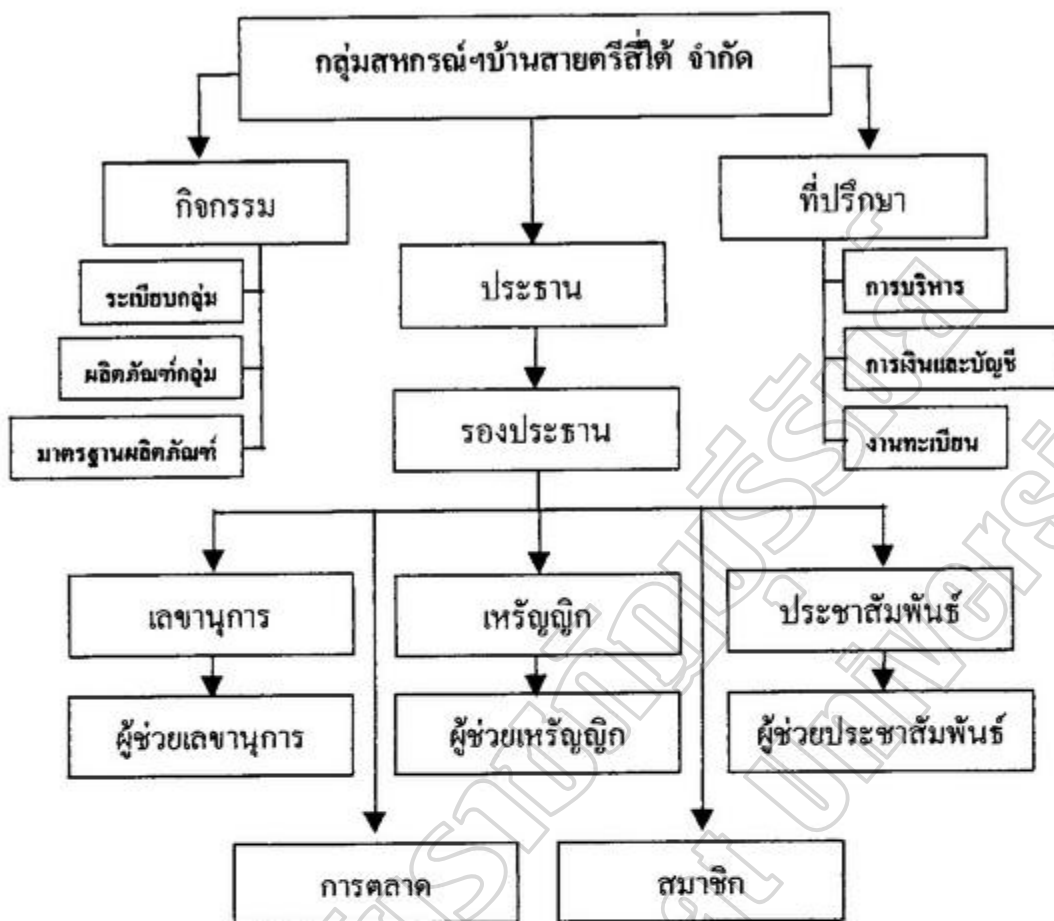
ระดับจังหวัด และระดับชาติ

9.6 ขอรับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพาณิชย์ การเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานพัฒนาชุมชน นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด เป็นต้น

9.7 จัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง

9.8 พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าส่งออก เพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับจากบุคคลทั่วไป และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนาผลิตภัณฑ์เข้าสู่ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

จากการศึกษาโครงสร้างของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้ จำกัด ในปัจจุบัน สรุปได้ดังภาพประกอบ 20 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีได้. 2545)

ภาพประกอบ 20 แสดงโครงสร้างของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด

วิเคราะห์ SWOT

การวิเคราะห์ SWOT เป็นเทคนิคการค้นหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ซึ่งเป็นปัจจัยทั้งภายนอกและภายในองค์กร ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) หมายถึง จุดเด่นของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ที่มีอยู่ในกลุ่มเป็นประโยชน์และสามารถควบคุมได้ ใช้ในการถ่วงดุลจุดอ่อนให้มีความสำคัญน้อยลง เช่น ความสามารถในการจัดหาวัตถุดิบ สมาชิกมีความรู้ความชำนาญ มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์มีการพัฒนาอยู่เสมอ ความรักความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น

จุดอ่อน (Weaknesses) หมายถึง ข้อบกพร่องของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ที่มีอยู่ในกลุ่ม เป็นเรื่องของการขาดแคลน เป็นเรื่องของความผิดพลาด เป็นสิ่งที่ควรขจัดออกไปจากกลุ่มให้มากที่สุด เช่น เงินทุนหมุนเวียนมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอ

เทคโนโลยีล้ำสมัย ขาดประสบการณ์ในการบริหาร สินค้าไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ความสามารถในการขายน้อย เป็นต้น

โอกาส (Opportunities) หมายถึง ปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่ม สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด มีความได้เปรียบและทำให้กลุ่มดำเนิน กิจกรรมได้รวดเร็ว เป็นปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ แตกต่างจากจุดแข็ง เช่น นโยบาย ของรัฐที่ให้การสนับสนุน งานแสดงสินค้าชุมชนเนื่องในเทศกาลต่างๆ มีระบบการคมนาคม สะดวก มีแหล่งท่องเที่ยวรองรับ (เขื่อนเมฆา) และมีทำเลที่ตั้งกลุ่มเหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์ ตนเอง เป็นต้น

อุปสรรค (Threats) หมายถึง ปัจจัยภายนอกที่เป็นผลลบต่อการดำเนินกิจกรรมของ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด กลุ่มไม่สามารถควบคุมได้มีผลต่อ ความสำเร็จของกลุ่มหากกลุ่มไม่สามารถขจัดออกหรือเอาชนะได้จะส่งผลลบเช่นเดียวกับจุดอ่อน การดำเนินงานต้องระมัดระวังหรือหลีกเลี่ยงให้มีอุปสรรคน้อยที่สุด เช่น ดัชนีชี้แจงระเบียบของ ทางราชการ(พรบ.สหกรณ์ฯ/กฎหมายเกี่ยวกับสุรา) มีการแข่งขันค่อนข้างสูง มีระบบ โครงสร้าง พื้นฐานไม่ดีพอ เป็นต้น

1. วัตถุประสงค์ ในการการวิเคราะห์ SWOT เป็นเทคนิคการค้นหาจุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาส ประกอบด้วย

1.1 เพื่อทราบจุดแข็งจุดอ่อนของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้าน สายตรีสีได้ จำกัด

1.2 เพื่อทราบปัจจัยภายใน/ปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มสหกรณ์ การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด

1.3 เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค ที่เหมาะสมในการดำเนินงานให้กลุ่ม สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด

2. วิธีดำเนินงาน

ผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการวิเคราะห์ SWOT ของกลุ่มร่วมกับคณะกรรมการและสมาชิก กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด โดยมีวิธีการและขั้นตอน ดังนี้ (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2545)

ตาราง 25 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานการวิเคราะห์ SWOT กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร
บ้านสายศรีใต้

ลำดับที่	ขั้นตอน	วิธีการปฏิบัติ	วัสดุ/อุปกรณ์
1.	ความคาดหวัง	1. แนะนำคณะที่ม่วิจัย ละลายพฤติกรรม และตั้งความคาดหวังร่วมกัน	กระดาษฟลิปชาร์ต/ ปากกาไวท์บอร์ด
2.	สถานการณ์ วิกฤตที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง	2. ระดมความคิดในการมองภาพรวมของหมู่บ้าน วิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้าน ประกอบด้วย 2.1 ประวัติความเป็นมา 2.2 ผู้นำในชุมชน 2.3 สาธารณะประโยชน์ต่างของหมู่บ้าน 2.4 กลุ่มอาชีพต่างๆ 2.5 บริบทชุมชนอื่นๆ 3. จุดอ่อน และ จุดแข็ง ของกลุ่ม 4. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ กลุ่ม ในด้านบวกและ ด้านลบ 5. วิเคราะห์แยกปัจจัยภายในด้านต่างๆ เช่น 5.1 ทรัพยากร/บุคลากร / งบประมาณ/วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี 5.2 ด้านโครงสร้าง นโยบายน ระบบการทำงาน บทบาท หน้าที่ 5.3 กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ 5.4 การสนับสนุนจากภายนอก 6. ปัจจัยภายนอก 6.1 ด้านสังคม 6.2 ด้านการเมือง การปกครอง 6.3. ด้านเศรษฐกิจ 6.4 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ 6.5 ด้านเครือข่าย 7. จัดทำกรอบแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนา	

จากตาราง 25 ผู้วิจัยดำเนินการร่วมกับสมาชิกกลุ่ม วิเคราะห์ SWOT ของชุมชน โดยมี ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ชาวบ้านมีความเข้าใจและร่วมกันระดมความคิดวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) ขั้นตอนความคาดหวังร่วมกัน แนะนำตนเองสร้างความคุ้นเคยเพื่อให้เกิดความสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น
- 2) สถานการณ์วิกฤตที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง วิธีปฏิบัติ ระดมความคิดวิเคราะห์ สถานการณ์ของหมู่บ้านเริ่มตั้งแต่ประวัติความเป็นมา การเกิดผู้นำมีใครบ้างและมีบทบาทอย่างไร ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างไร กลุ่มอาชีพต่างๆ มีความเป็นมาอย่างไร จุดอ่อนจุดแข็งของกลุ่มมีอะไรบ้าง วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกลุ่ม ทั้งด้านบวกและด้านลบ วิเคราะห์ปัจจัยภายในด้านทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี ด้านโครงสร้างของกลุ่ม ระบบการทำงาน บทบาทหน้าที่กฎระเบียบของกลุ่ม ปัจจัยภายนอกได้แก่ ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านเครือข่าย และกรอบแผนยุทธศาสตร์ เป็นต้น

3. กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด จำนวน 8 คน

4. การวิเคราะห์ SWOT กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ครั้งแรกเมื่อ วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2545 เวลา 19.00-22.30 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านสายศรีสี่ใต้ ครั้งที่ 2 ทำการวิเคราะห์ SWOT ผลิตรายณ์กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2545 เวลา 19.30 น.-23.30 น.

5. ผลวิเคราะห์ SWOT

5.1 การวิเคราะห์ SWOT กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด จากการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล พอสรุปได้ดังนี้

5.1.1 จุดแข็ง ประกอบด้วย มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายสาขา มีวัตถุดิบในท้องถิ่นของตนเองหลากหลาย พี่งตนเองช่วยตนเองไม่จ้างแรงงาน เช่น ระดมทุน ลงหุ้น และกระบวนการผลิต ความเป็นกลุ่มมีความร่วมมือดี มีความสามัคคี ผู้นำเสียสละ ผลิตรายณ์มีคุณภาพดี ราคาดี ราคาถูก และผลิตรายณ์มีตราสัญลักษณ์เป็นของตนเอง เป็นต้น

5.1.2 จุดอ่อน ประกอบด้วย การบริหารจัดการกลุ่ม บุคลากร ขาดความรู้ความสามารถและประสบการณ์เฉพาะทาง เช่น พนักงานขาย พนักงานบัญชี การประชาสัมพันธ์ ยังไม่มีการวางแผนการตลาด และแผนการผลิตที่แน่นอน ทุนดำเนินการน้อย ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น วัสดุอุปกรณ์การผลิต กระบวนการเรียนรู้ โรงเรือน ขาดเทคโนโลยีด้านการบรรจุ เครื่องกรอง เครื่องวัดความเป็นกรดเป็นด่าง (pH-test) การควบคุมอุณหภูมิ การเก็บรักษาวัตถุดิบ และผลิตไวน์ได้น้อยสินค้าไม่พอต่อการจำหน่าย เป็นต้น

5.1.3 โอกาส ประกอบด้วย การมีโอกาสร่วมในงานแสดงสินค้า ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด กิจกรรมสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ (การส่งเสริม/การผลิต) มีระบบการคมนาคมสะดวก มีแหล่งท่องเที่ยวรองรับ (เขื่อนเมฆา) ทำเลที่ตั้งของกลุ่มเหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์ตนเอง มีเครือข่ายธุรกิจชุมชน(ไวน์) ทั้งในจังหวัดบุรีรัมย์และต่างจังหวัด ความต้องการสินค้ามีมาก

5.1.4 อุปสรรค ประกอบด้วย กฎระเบียบของทางราชการขาดความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับความต้องการ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด มีคู่แข่งในตลาดจำนวนมาก และการร่วมแสดงสินค้าต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง

5.2 การวิเคราะห์ SWOT ผลผลิตไวน์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสาขศรีสะเกษ จำกัด จากการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล พอสรุปได้ดังนี้

5.2.1 จุดแข็ง (Strengths) ประกอบด้วย รสชาติดี สีตรงตามชนิดผลไม้ ราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับราคาสินค้าของคู่แข่งในท้องตลาดทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การหมักบ่มได้มาตรฐาน (ใช้เวลานาน 8-12 เดือน) ทำให้ผลผลิตไวน์ไม่มีตะกอนเมื่อบรรจุขวดเก็บทิ้งไว้นานๆ การบรรจุภัณฑ์ได้มาตรฐาน โดยใช้จุกคอร์กและมีผลผลิตไวน์หลากหลาย (8 ชนิด)

5.2.2 จุดอ่อน ประกอบด้วย ตราผลผลิตไวน์ยังไม่สวยงามสะดุดตา สินค้าบางชนิดยังมีดีกรีไม่ได้มาตรฐาน (ต่ำกว่า 6-9 ดีกรี) เช่น ลูกหม่อน องุ่นป่า ยังมีรสหวาน มีปริมาณแอลกอฮอล์ (4 ดีกรี) เนื่องจากเร่งการบรรจุ ใช้ระยะเวลาการหมักไม่นานพอ ภาชนะในการบรรจุไวน์ใช้ขวดบรรจุขนาดเดียว คือ ขนาด 750 C.C. ยังไม่มีความหลากหลาย ซึ่งทำให้เสียโอกาสทางการตลาด การประชาสัมพันธ์ผลผลิตไวน์ทางสื่อต่างๆ ยังไม่กว้างขวาง ครอบคลุม และวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต มีจำนวนจำกัด ทำให้ไม่สามารถขยายกำลังการผลิตได้ทันตามความต้องการของตลาด

5.2.3 โอกาส ประกอบด้วย ได้รับการพิจารณาให้นำผลผลิตไวน์เข้าร่วมจำหน่ายในงานแสดงสินค้าในเทศกาลต่างๆ มีหน่วยงานสนับสนุนทั้ง ภาครัฐ และเอกชน ด้านวิชาการ และงบประมาณ กิจกรรมมีสอดคล้องนโยบายรัฐในการสนับสนุนสินค้าพื้นเมืองตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

5.2.4 อุปสรรค ประกอบด้วย ภาชนะบรรจุหายากมีราคาต้นทุนสูง คู่แข่งมีจำนวนมาก การผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และ ส่วนแบ่งด้านการตลาดของผลผลิตไวน์ยังมีน้อย เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการปีที่ 2

ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่ม / ยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านในการจัดเวทีเพื่อวิเคราะห์และสรุปทเรียน โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT ในข้อ 5 มาจับคู่หาความสัมพันธ์หรือประเด็นที่มีเหตุผลสอดคล้องกัน ดังนี้

1. การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่ม ดำเนินการ โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT มาจับคู่หาความสัมพันธ์หรือประเด็นที่มีเหตุผลสอดคล้องกัน ดังนี้

1.1 นำจุดจุดแข็ง ร่วมกับ อุปสรรค เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์แก้ไขอุปสรรคและเสริมจุดแข็งให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

1.1.1 ความเป็นกลุ่ม ความร่วมมือที่ดี ความสามัคคี ผู้นำเสียสละ ร่วมกับ กฎระเบียบของราชการขาดความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชน

1.1.2 ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ ราคาดี ราคาถูก มีเอกลักษณ์ของตนเอง ร่วมกับ กฎระเบียบของราชการขาดความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชน

1.1.3 การพึ่งตนเอง มีแรงงานเพียงพอร่วมกับ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด

1.1.4 มีวัตถุดิบในท้องถิ่นของตนเองหลากหลาย ร่วมกับ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด

1.1.5 มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายสาขา ร่วมกับ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด

1.2 นำจุดแข็ง ร่วมกับ โอกาส เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์โดยการนำโอกาสมาเสริมจุดแข็งให้มากยิ่งขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

1.2.1 ความเป็นกลุ่ม ความร่วมมือที่ดี ความสามัคคี ผู้นำเสียสละ ร่วมกับ กิจกรรมสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ (การส่งเสริม/การผลิต) การมีโอกาสร่วมในงานแสดงสินค้าทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

1.2.2 ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ ราคาดี ราคาถูก มีเอกลักษณ์ของตนเอง ร่วมกับ การมีโอกาสร่วมในงานแสดงสินค้า ทั้งในจังหวัด และต่างจังหวัด กิจกรรม สอดคล้อง กับนโยบายของภาครัฐ (การส่งเสริม/การผลิต) มีระบบการคมนาคมสะดวก ทำเลที่ตั้งกลุ่มเหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์ตัวเอง มีแหล่งท่องเที่ยวรองรับ (เขื่อนแมงมา) มีเครือข่ายธุรกิจชุมชน(ไวน์) ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และความต้องการสินค้ามีมาก

1.2.3 การพึ่งตนเอง มีแรงงานเพียงพอ ร่วมกับ กิจกรรม สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ (การส่งเสริม/การผลิต)

1.2.4 มีวัตถุดิบในท้องถิ่นของตนเองหลากหลาย รวมทั้ง กิจกรรมสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ (การส่งเสริม/การผลิต) มีระบบการคมนาคมสะดวก มีแหล่งท่องเที่ยวรองรับ (เขื่อนแมงมา) ทำเลที่ตั้งกลุ่มเหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์ตัวเอง มีเครือข่ายธุรกิจชุมชน (ไวน์) ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และความต้องการสินค้ามีมาก

1.4.5 มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายสาขา รวมทั้ง มีระบบการคมนาคมสะดวก มีแหล่งท่องเที่ยวรองรับ (เขื่อนแมงมา) ทำเลที่ตั้งกลุ่มเหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์ตนเอง และมีเครือข่ายธุรกิจชุมชน(ไวน์) ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และความต้องการสินค้ามีมาก

1.3 จุดอ่อน รวมทั้ง อุปสรรค เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์แก้ไขจุดอ่อน โดยการเสริมโอกาสให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

1.3.1 มีหุ้นดำเนินการน้อย ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น วัสดุอุปกรณ์การผลิต กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้ง ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด

1.3.2 ยังไม่มีการวางแผนการตลาดและแผนการผลิต ที่ได้มาตรฐาน รวมทั้ง ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด

1.3.3 การบริหารจัดการกลุ่ม บุคลากรขาดความรู้ความสามารถ และประสิทธิภาพเฉพาะทาง เช่น พนักงานขาย-พนักงานบัญชี การประชาสัมพันธ์ รวมทั้ง ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด

1.3.4 โรงเรือน ขาดเทคโนโลยีด้านการบรรจุ เครื่องกรอง เครื่องวัดความเป็นกรดเป็นด่าง (pH-test) การควบคุมอุณหภูมิ การเก็บรักษาวัตถุดิบ รวมทั้ง ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด

1.3.5 ผลิตได้น้อยสินค้าไม่พอจำหน่าย รวมทั้ง ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านเทคโนโลยี ด้านเงินทุน และการจัดการด้านการตลาด

1.4 นำจุดอ่อน รวมทั้ง โอกาส เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์แก้ไขจุดอ่อนและอุปสรรคให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

1.4.1 มีหุ้นดำเนินการน้อย ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น วัสดุอุปกรณ์การผลิต กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้ง กิจกรรมสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ (การส่งเสริม/การผลิต) และการมีโอกาสร่วมในงานแสดงสินค้า ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

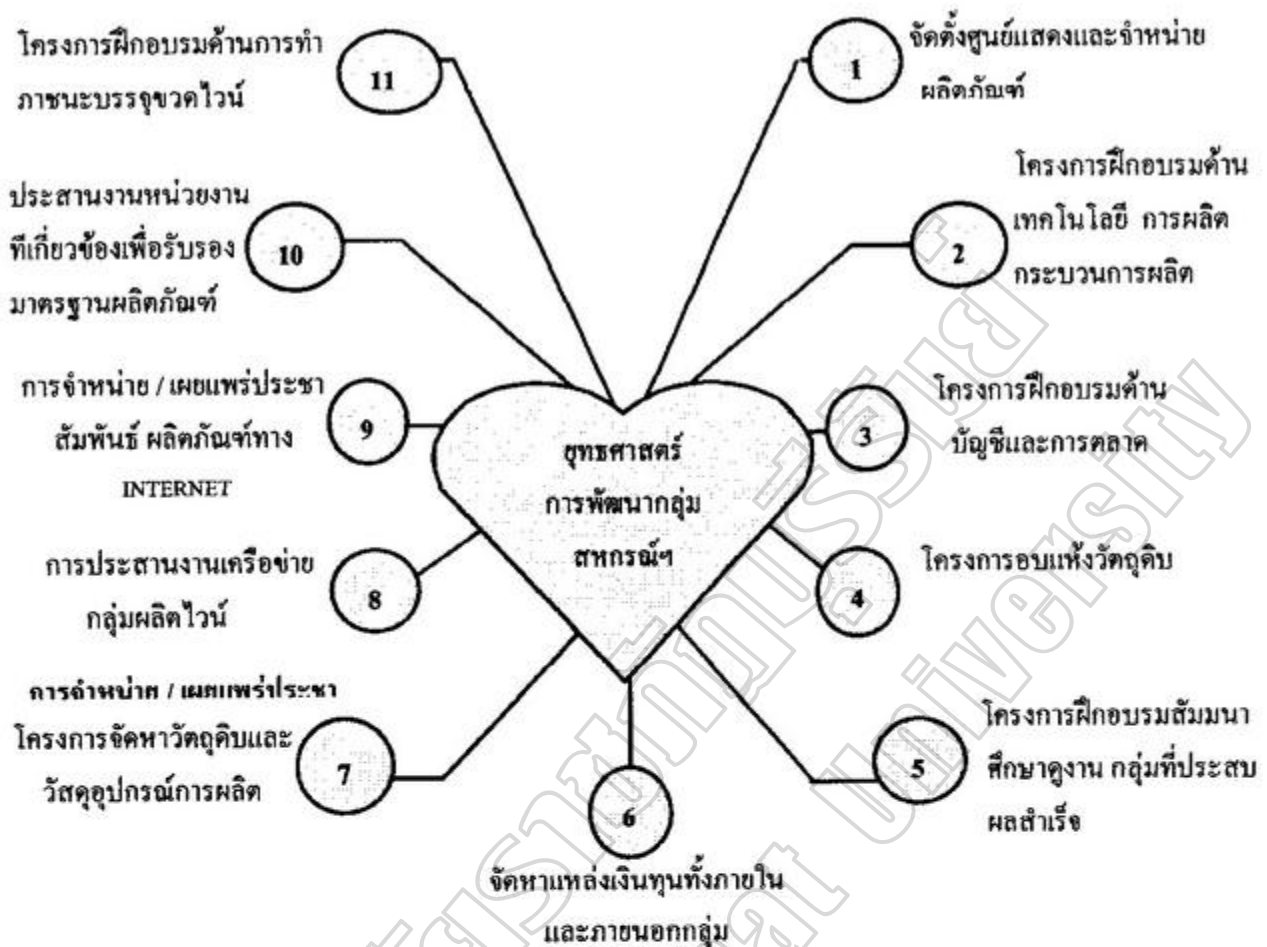
1.4.2 ยังไม่มีการวางแผนการตลาด ไม่มีแผนการผลิตที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งมีระบบการคมนาคมสะดวก มีแหล่งท่องเที่ยวรองรับ(เขื่อนแมงมา) ท่าเลที่ตั้งกลุ่มเหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์ตัวเอง มีเครือข่ายธุรกิจชุมชน(ไวน์) ทั้งในจังหวัดและ ต่างจังหวัด และความต้องการสินค้ามีมาก

1.4.3 การบริหารจัดการกลุ่ม บุคลากรขาดความรู้ความสามารถและประสบการณ์เฉพาะทาง เช่น พนักงานขาย พนักงานบัญชี การประชาสัมพันธ์ รวมทั้ง กิจกรรมสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ (การส่งเสริม/การผลิต) และการมีโอกาสร่วมในงานแสดงสินค้า ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

1.4.4 โรงเรือน ขาดเทคโนโลยี ด้านการบรรจุ เครื่องกรอง เครื่องวัดความเป็นกรด เป็นด่าง (pH-test) การควบคุมอุณหภูมิ การเก็บรักษาวัตถุดิบ รวมทั้ง กิจกรรมสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ (การส่งเสริม/การผลิต) มีเครือข่ายธุรกิจชุมชน(ไวน์) ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และความต้องการสินค้ามีมาก

1.4.5 ผลิตได้น้อยสินค้าไม่พอจำหน่าย รวมทั้ง มีเครือข่ายธุรกิจชุมชน(ไวน์) ทั้งในจังหวัดและ ต่างจังหวัด และความต้องการสินค้ามีมาก

1.5 ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการชักนำให้สมาชิกเข้ามาร่วมจัดเวทีมีส่วนร่วมเพื่อนำผลที่ได้จากการจับคู่ จากข้อ 1.1-1.4 มาทำเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์ของตนเอง โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์หลักและยุทธศาสตร์ย่อย เนื้อหาต้องครอบคลุมทุกประเด็น เมื่อกำหนดยุทธศาสตร์หลักและยุทธศาสตร์ย่อยเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงให้สมาชิกทบทวนยุทธศาสตร์หลักและยุทธศาสตร์ย่อยอีกครั้ง ก่อนที่จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมเลือกลงคะแนนที่ตนชอบเพื่อเรียงลำดับก่อนที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารายละเอียดปรากฏ ดังภาพประกอบ 21 (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2545 ระหว่าง เวลา 19.00-22.30 น.)

ภาพประกอบ 21 แสดงการจัดอันดับความสำคัญในการทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่ม สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด

2. การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่ม ดำเนินการ โดยนำผลที่ได้ จากการวิเคราะห์ SWOT มาจับคู่หาความสัมพันธ์หรือประเด็นที่มีเหตุผลสอดคล้องกัน ดังนี้

2.1 นำจุดจุดแข็ง ร่วมกับ อุปสรรคเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์แก้ไขอุปสรรคและเสริม จุดแข็งให้ กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

2.1.1 รสชาติดี สีสตรงตามชนิดผลไม้ ร่วมกับ ภาชนะบรรจุหายาก มีราคา ค่อนข้างสูง คู่แข่งมีจำนวนมาก การผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความต่อเนื่อง ไม่เป็นรูปธรรมทั้งด้านเงินทุนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และส่วนแบ่งด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ ยังมีน้อย เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการปีที่ 2

2.1.2 ราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับราคาสินค้าของคู่แข่งในท้องตลาด ร่วมกับ คู่แข่งมีจำนวนมากการผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การส่งเสริม

สนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม ทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และส่วนแบ่งด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ ยังมีน้อย เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการปีที่ 2

2.1.3 การหมักบ่มได้มาตรฐาน ทำให้ผลิตภัณฑ์ไวน์ไม่มีตะกอนเมื่อบรรจุ เก็บทิ้งไว้นานๆ รวมทั้ง ภาชนะบรรจุหายากมีราคาต้นทุนสูง คู่แข่งมีจำนวนมาก การผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรมทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และส่วนแบ่งด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ยังมีน้อยเนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการปีที่ 2

2.1.4 การบรรจุภัณฑ์ได้มาตรฐาน โดยใช้จุกคอร์ก รวมทั้ง ภาชนะบรรจุหายากมีราคาต้นทุนสูง รวมทั้ง การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และส่วนแบ่งด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการปีที่ 2

2.1.5 มีผลิตภัณฑ์ไวน์หลากหลายชนิดถึง 8 ชนิด ร่วมกับคู่แข่งมีจำนวนมาก การผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรมทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และส่วนแบ่งด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการปีที่ 2

2.2 นำจุดแข็ง ร่วมกับ โอกาส เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์โดยการนำโอกาสมาเสริมจุดแข็งให้มากยิ่งขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

2.2.1 รสชาติดี สีสตรงตามชนิดผลไม้ ร่วมกับ ได้รับการพิจารณาให้นำผลิตภัณฑ์ เข้าร่วมจำหน่ายในงานต่างๆ ร่วมกับ มีหน่วยงานสนับสนุน ทั้งภาครัฐและเอกชนด้านวิชาการ งบประมาณ กิจกรรมมีสื่อคล่องนโยบายรัฐบาลในการสนับสนุนสินค้าพื้นเมือง และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2.2.2 ราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับราคาสินค้าของคู่แข่งในท้องตลาด ร่วมกับ ได้รับการพิจารณาให้นำผลิตภัณฑ์เข้าร่วมจำหน่ายในงานต่างๆ

2.2.3 การหมักบ่มได้มาตรฐาน ทำให้ผลิตภัณฑ์ไวน์ไม่มีตะกอน เมื่อบรรจุเก็บทิ้งไว้ได้ระยะเวลานาน ร่วมกับ ได้รับการพิจารณาให้นำผลิตภัณฑ์เข้าร่วมจำหน่ายในงานต่างๆ และกิจกรรมมีสื่อคล่องนโยบายรัฐในการสนับสนุนสินค้าพื้นเมือง

2.2.4 การบรรจุภัณฑ์ได้มาตรฐาน โดยใช้จุกคอร์ก รวมทั้ง ได้รับการพิจารณาให้นำผลิตภัณฑ์เข้าร่วมจำหน่ายในงานต่างๆ และกิจกรรมมีสอดคล้องนโยบายรัฐในการสนับสนุนสินค้าพื้นเมือง

2.2.5 มีผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิดมีถึง 8 ชนิด รวมทั้ง ได้รับการพิจารณาให้นำผลิตภัณฑ์เข้าร่วมจำหน่ายในงานต่างๆ มีหน่วยงานสนับสนุน ทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านวิชาการ งบประมาณ กิจกรรมมีสอดคล้องนโยบายรัฐในการสนับสนุนสินค้าพื้นเมือง และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2.3 จุดอ่อน รวมทั้ง อุปสรรค เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์แก้ไขจุดอ่อน โดยการเสริม โอกาสให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

2.3.1 ตราผลิตภัณฑ์ยังไม่สวยงามสะดุดตา รวมทั้ง ภาชนะบรรจุภัณฑ์หายาก มีราคาต้นทุนสูง คู่แข่งมีจำนวนมาก การผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม ทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

2.3.2 สินค้าบางชนิดยังมีดีกรีไม่ได้มาตรฐาน เช่น ลูกหม่อน องุ่นป่า ยังมีรสหวาน (4 ดีกรี) ใช้ระยะเวลาการหมักไม่นาน รวมทั้ง คู่แข่งมีจำนวนมาก การผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และส่วนแบ่งด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการปีที่ 2

2.3.3 ภาชนะในการบรรจุไวน์ใช้ขวดบรรจุขนาดเดียว คือ ขนาด 750 ซี.ซี. ยังไม่มีความหลากหลายซึ่งทำให้เสียโอกาสทางการตลาด รวมทั้ง ภาชนะบรรจุหายากมีราคาต้นทุนสูง คู่แข่งมีจำนวนมาก การผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

2.3.4 การแนะนำและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ทางสื่อต่างๆ ยังไม่ กว้างขวาง ครอบคลุม รวมทั้ง คู่แข่งมีจำนวนมาก การผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และส่วนแบ่งด้านการตลาดผลิตภัณฑ์ ยังมีน้อย เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการปีที่ 2

2.3.5 วัสดุอุปกรณ์ในการผลิต มีจำนวนจำกัด ทำให้ไม่สามารถขยายกำลังการผลิตได้ทันตามความต้องการของตลาด รวมทั้ง ภาชนะบรรจุหายากมีราคาต้นทุนสูง และ

การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม ทั้งด้านเงินทุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

2.4 นำจุดอ่อน ร่วมกับ โอกาส เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์แก้ไขจุดอ่อนและอุปสรรค ให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

2.4.1 ผลิตภัณฑ์ยังไม่สวยงามสะอาดตา ร่วมกับ มีหน่วยงานสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชนด้านวิชาการ งบประมาณ และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

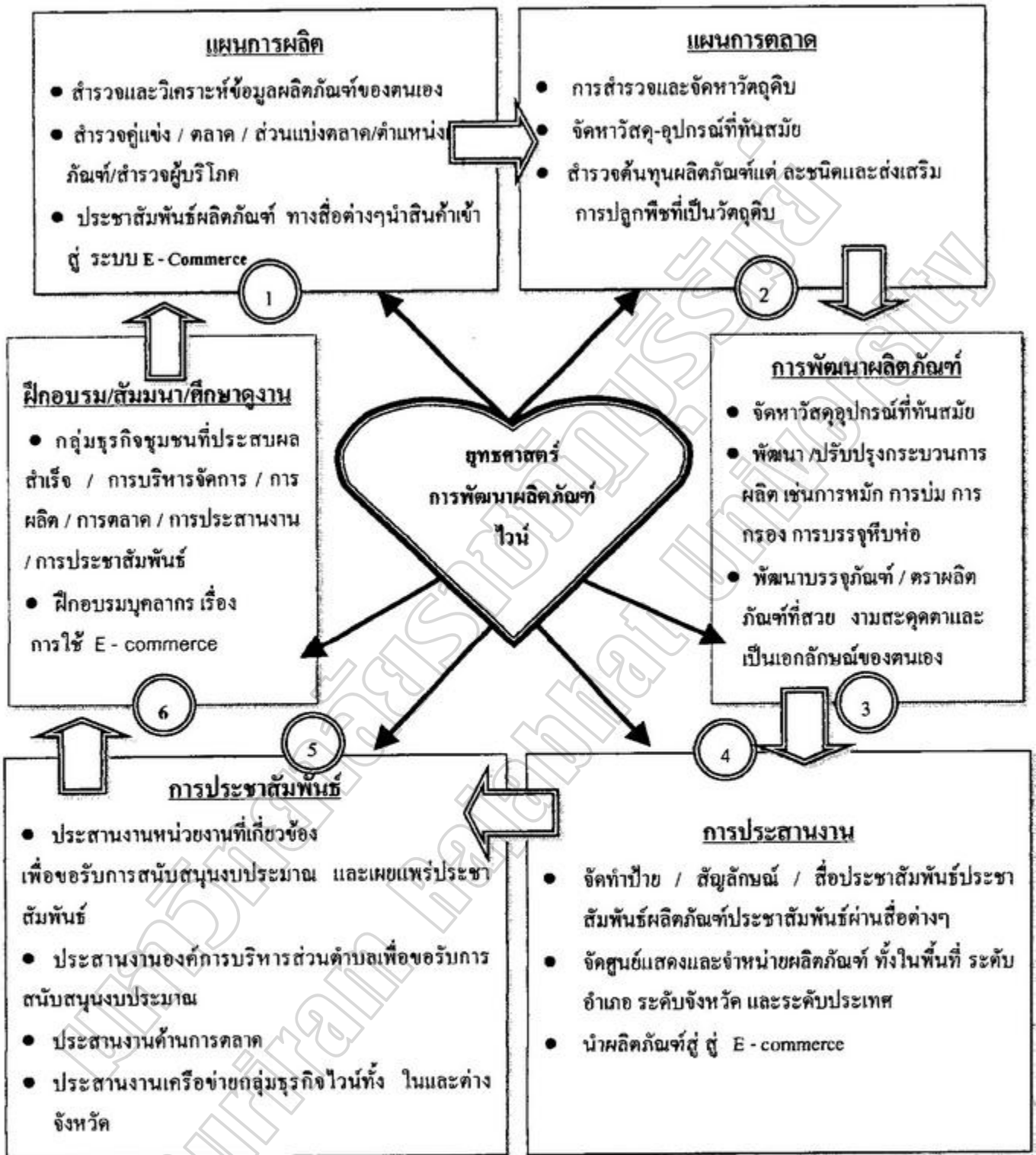
2.4.2 สินค้าบางชนิดยังมีคิกริไม่ได้มาตรฐาน เช่น ลูกหม่อน องุ่นป่า ยังมีรสหวาน (4 ดีกรี) เนื่องจากเร่งการบรรจุ ใช้ระยะเวลาการหมักไม่นาน ร่วมกับ มีหน่วยงานสนับสนุน ทั้งภาครัฐและเอกชนด้านวิชาการ งบประมาณ และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2.4.3 ภาชนะในการบรรจุไวน์ ใช้ขวดบรรจุขนาดเดียวคือ ขนาด 750 ซี.ซี. ยังไม่มีความหลากหลายซึ่งทำให้เสียโอกาสทางการตลาด ร่วมกับ ได้รับการพิจารณาให้นำผลิตภัณฑ์เข้าร่วมจำหน่ายในงานต่างๆ มีหน่วยงานสนับสนุน ทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านวิชาการ งบประมาณ กิจกรรมมีสอดคล้องนโยบายรัฐในการสนับสนุนสินค้าพื้นเมืองและมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2.4.4 การแนะนำและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ทางสื่อต่างๆ ยังมีไม่กว้างขวางครอบคลุม ร่วมกับ ได้รับการพิจารณาให้นำผลิตภัณฑ์เข้าร่วมจำหน่ายในงานต่างๆ การมีหน่วยงานสนับสนุน ทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านวิชาการ งบประมาณ กิจกรรมมีสอดคล้องนโยบายรัฐในการสนับสนุนสินค้าพื้นเมือง และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2.4.5 วัสดุอุปกรณ์ในการผลิต มีจำนวนจำกัด ทำให้ไม่สามารถขยายกำลังการผลิตได้ตามความต้องการของตลาด ร่วมกับ มีหน่วยงานสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านวิชาการ งบประมาณ และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2.5 ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการชักนำให้สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อนำผลที่ได้จากการจับคู่ (ข้อ 2.1-2.4) มาทำเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่ม โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์หลักและยุทธศาสตร์ย่อยทั้งนี้ต้องครอบคลุมทุกประเด็นที่มีอยู่ จากนั้นคณะผู้วิจัยจึงให้สมาชิกทบทวนยุทธศาสตร์หลักและยุทธศาสตร์ย่อยอีกครั้งก่อนที่จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงคะแนนเพื่อจัดลำดับยุทธศาสตร์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่ม ดังภาพประกอบ 22 (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2545)

ภาพประกอบ 22 แสดงการจัดอันดับความสำคัญในการทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์

ตาราง 26 กรอบแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีใต้
จำกัด

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
1. จัดตั้งศูนย์ แสดงและ จำหน่าย ผลิตภัณฑ์	1. ก่อสร้างศูนย์ ขนาด กว้าง 7 เมตรยาว 8 เมตร 2. สร้างป้ายศูนย์/ สัญลักษณ์กลุ่ม 3. สร้างป้ายประชา สัมพันธ์	สมาชิก ทั้งหมด	ม.ค. ถึง ก.พ. 2546	นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง	หน้าที่ทำ การสหกรณ์ฯ	300,000 บาท(งบ อบค.และ สมาชิก สมทบ)
2. โครงการ ฝึกอบรมด้าน เทคโนโลยี การผลิตและ กระบวนการ ผลิต	2.1 ความรู้ด้านระบบ และเทคนิค 2.2 การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์สมัยใหม่ 2.3 การบริหารจัดการ	คณะ กรรมการ และ สมาชิก	ต.ค. 2545	คณะ กรรมการ และทีมวิจัย	ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายศรีสีใต้	4,500 บาท (สรภ.)
3. โครงการ ฝึกอบรมด้าน การทำบัญชี และการตลาด	2.1 การทำบัญชีเบื้องต้น 2.2 หลักการตลาดเบื้องต้น	คณะ กรรมการ ทุกฝ่าย	ต.ค. 2545	คณะ กรรมการ และทีมวิจัย	ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายศรีสีใต้	4,500 บาท (สรภ.)

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
4. โครงการอบ แห้งวัดดุดิบ	4.1 สํารวจและขึ้น ทะเบียนวัดดุดิบ 4.2 จัดหาวัสดุอุปกรณ์	สมาชิก ทุกคน ประชาชน, ผู้จัดการ, เหรัญญิก	ก.ย. 2545 ก.ย. ถึง ธ.ค. 2545	คณะ กรรมการ ประชาชน / ผู้ จัดการและ เหรัญญิก	- -	- 100,000 บาท (อบต.และ สมาชิก สมทบ)
5. โครงการ อบรมสัมมนา ศึกษา/ดูงาน กลุ่มที่ประสบ ผลสำเร็จ	5.1 การบริหารจัดการ - การผลิต - การตลาด - การจัดทำบัญชีภายใน กลุ่ม	คณะ กรรมการ และ สมาชิก	ต.ค. 2545	คณะ กรรมการ	-	5,000 บาท (สรภ.)
6. การจัดหา แหล่งทุนทั้ง ภายในและ ภายนอก	6.1 ระดมทุนจาก สมาชิก 6.2 กู้ยืมจากกองทุน ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน 6.3 ขอรับการ สนับสนุนจาก อบต. หน่วยงานราชการและ หน่วยงานเอกชน	สมาชิก และคณะ กรรมการ	ก.ย. 2545	คณะ กรรมการ	-	เป้าหมาย 400,000 บาท (อบต. นิคมฯ สหกรณ์ฯ และ สมาชิก สมทบ)

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
7. โครงการ จัดหาวัตถุดิบ และวัสดุ อุปกรณ์การ ผลิต	7.1 จัดทำทะเบียนวัตถุดิบ	- คณะ กรรมการ	ก.ย. 2545	นายสำรอง ศรีวงศ์ชาย	ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายตรีสี่ใต้	- 500 บาท
	7.2 จัดหา/สำรวจวัสดุ อุปกรณ์	- คณะ กรรมการ		นายประคิม ธ. พล		500 บาท (กองทุน กลุ่ม)
	7.3 วางแผนการผลิต / แปรรูป / บรรจุภัณฑ์	- คณะ กรรมการ		คณะ กรรมการ ร่วมกับฝ่าย ผลิต		
8. การ ประสานงาน เครือข่าย กลุ่มไวน์	8.1 สัมครเป็นสมาชิก สมาคมในจังหวัดและ ต่างจังหวัด	คณะ กรรมการ กลุ่ม	ก.ย. ถึง ธ.ค. 2545	ประธาน และ ผู้จัด การ	- บ้านเกตุ เหนือ ต.ตะโก อ.ห้วยราช - วัดป่าไผ่บุลย์ ต.บ้านไทร อ.ประโคนชัย	3 % จาก ยอดขาย
	8.2 เครือข่ายวัตถุดิบ	คณะ	ก.ย. ถึง	ประธาน /	- บ้านเกตุเหนือ	
	8.3 เครือข่ายด้านการ เรียนรู้	กรรมการ กลุ่ม	ธ.ค. 2545	ผู้จัดการ และฝ่าย วัตถุดิบ	อ.ห้วยราช และวัดป่า ไผ่บุลย์	
	8.4 เครือข่ายการตลาด				ต.บ้านไทร อ.ประโคนชัย	

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
9. การ จำหน่าย / เผย แพร่ประชาสัมพันธ์ สัมพันธภาพ กับนักท่องเที่ยว อินเทอร์เน็ต	9.1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์	สมาชิก และคณะกรรมการ กลุ่ม	ก.ย. 2545	- ประธาน /ผู้จัดการ และ กรรมการ ฝ่ายวัสดุคืบ	- ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายศรีสีไต้	100,000 บาท (สภ.บร)
	9.2 พัฒนาคูคลอง		ก.ย. 2545	- ประธาน / ผู้จัดการ	- ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายศรีสีไต้	3,800 บาท (สภ.บร)
	9.3 วางแผนการนำผลิตภัณฑ์สู่ระบบ อินเทอร์เน็ต		ก.ย. 2545	- ประธาน/ ผู้จัดการ	- สถาบันราช ภัฏบุรีรัมย์	5,000 บาท (สภ.บร)
	9.4 จัดทำคู่มือประชาสัมพันธ์		ก.ย. 2545		- นิคมสร้าง ตนเองบ้าน กรวด	1,500 บาท (นิคมฯ)
10. ประสาน หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องเพื่อ รับรอง มาตรฐาน การผลิตกับนักท่องเที่ยว	10.1 ประสานสรรพ สามัคคี	- สมาชิก กลุ่ม	ก.ย. 2545 เดือนละ 1 ครั้ง	ประธาน และผู้จัดการ	จังหวัด บุรีรัมย์	- ถ่ายตาม ความ เป็นจริง
	10.2 ประสาน สหกรณ์ฯ	- สมาชิก กลุ่ม	ก.ย. 2545 เดือนละ 1 ครั้ง	- ประธาน และผู้จัดการ	- สำนักงาน สหกรณ์	- ถ่ายตาม ความ เป็นจริง

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
	10.3 ประสานหน่วยงานในพื้นที่ (นิคมฯ, พช, อบต, สาธารณสุข)	- สมาชิก กลุ่ม	ก.ย. 2545 เดือนละ 1 ครั้ง	- ประชาชน และผู้จัด การ	-อบต./ที่ว่าการอำเภอ/ นิคมฯ	- จ่ายตาม ความเป็นจริง
11.โครงการ ฝึกอบรม ด้าน การทำภาชนะ บรรจุขวด	11.1 ประชุมสำรวจ ความต้องการ 11.2. รับสมัคร 11.3 กำหนดเนื้อหา 11.4 ประสานงาน 11.5 ดำเนินการ	กลุ่มจัก สาน /กลุ่ม พัฒนา สตรี /กลุ่ม ผู้สูงอายุ และ สมาชิก	-ม.ค. ถึง ก.พ. 2546 -มี.ค. 2546 -มี.ค. 2546 -มี.ค. 2546 -มี.ค. 2546	นายอำนาจ จุมมาลา ----" ----" ----" ----" ----"	- ศาลาเนก ประสงค์บ้าน สายศรีใต้	- - - - 10,000 บาท (อบต.) -
	11.6 พัฒนารูปแบบ	กลุ่ม	-มี.ค. 2546	----"		

ตาราง 27 กรอบแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารสายครี
สีได้ จำกัด

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
1. แผนการผลิต	1. โครงการเพิ่มปริมาณการผลิต	1. ไวน์ลูกหม่อน 2. ไวน์องุ่นป่า 3. ไวน์สับปะรด 4. ไวน์กระเจี๊ยบแดง 5. ไวน์มะขาม 6. ไวน์มะเฟือง 7. ไวน์มะยม	ศ.ศ. ถึง ค.ศ. 2545	กรรมการและสมาชิก	ที่ทำการกลุ่มฯ สหกรณ์	50,000 บาท (นิคมฯ / อบต./ สมาชิก)
2. แผนการตลาด	1. การสำรวจตลาด 2. ออกร้านแสดงสินค้า 3. จัดทีมงานด้านการตลาด 4. ระบบอิเล็กทรอนิกส์	- ภาครัฐ/ เอกชน - ภาครัฐ/ เอกชน - สมาชิก - สมาชิก	ตลอดปี ตลอดปี ตลอดปี ตลอดปี	- สมาชิก - สมาชิก - สมาชิก - สมาชิก/ ทช/ รก. สหกรณ์ฯ	- บุรีรัมย์ /ต่าง จังหวัด - บุรีรัมย์ /ต่าง จังหวัด - สายครี 4 ศูนย์ คอมพิวเตอร์ รก.บร.	12,000 (รก.บร./ นิคมฯ / อบต./ สมาชิก) -

ตาราง 27 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์	1. จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย	- สมาชิก กลุ่ม	- ต.ค.ถึง ธ.ค.2545	-กรรมการ/ นิคมฯ	สายตรี 4 ได้	50,000 (รภ.บร./ นิคมฯ/ हरณ/ อบต.)
	2. ออกแบบบรรจุภัณฑ์	- สมาชิก กลุ่ม	- ต.ค.ถึง ธ.ค.2545	- กรรมการ/ นิคมฯ/รภ. บร.	สายตรี 4 ได้	50,000 (รภ.บร./ นิคมฯ/ हरณ/ อบต.)
	3. การพัฒนากระบวนการผลิต	- สมาชิก กลุ่ม	ตลอดปี	-กรรมการ/ นิคมฯ/รภ. บร.		100,000 (รภ.บร./ นิคมฯ/ हरณ/ อบต.)
4. การประสานงาน	1. การบูรณาการแผนงาน/โครงการ	ภาครัฐ/เอกชน	ตลอดปี	คณะกรรมการ และสมาชิก	สายตรี 4 ได้	-
	2. การเชื่อมโยงเครือข่าย	กลุ่ม	ตลอดปี	สมาชิก	สายตรี 4 ได้	5,000 (รภ.บร)
5. การประชาสัมพันธ์	1. จัดทำป้าย, สัญลักษณ์,เอกสารเผยแพร่	กลุ่ม	ต.ค.ถึง ธ.ค. 2545	สมาชิก	สายตรี 4 ได้	-
	2. สื่อโฆษณาต่างๆ	กลุ่ม	ตลอดปี	กรรมการ	สายตรี 4 ได้	

ตาราง 27 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
6. การฝึกอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน กลุ่มธุรกิจ ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ	1. การบริหารจัดการ - การผลิต - การตลาด - การจัดทำบัญชีภายในกลุ่ม	คณะกรรมการ และสมาชิก	ต.ค. 2545	คณะกรรมการ	-	5,000 บาท (สรภ.)
	2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์	สมาชิกและ คณะกรรมการ กลุ่ม	ก.ย. 2545	- ประธาน /ผู้จัดการ และ กรรมการ ฝ่ายวิตลาดิ	- ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายตรีสีใต้	100,000 บาท (สภ.บร)
	3. พัฒนาบุคลากร		ก.ย. 2545	- ประธาน/ ผู้จัดการ	- ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายตรีสีใต้	3,800 บาท (สภ.บร)
	4. วางแผนการนำผลิตภัณฑ์สู่ระบบอินเทอร์เน็ต		ก.ย. 2545	- ประธาน/ ผู้จัดการ	- สถาบันราช ภัฏบุรีรัมย์	5,000 บาท (สภ.บร)

แผนการผลิต

จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด พบว่ากลุ่มมีศักยภาพในหลายด้าน ทั้งด้านวัตถุดิบ และทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีจำนวนมาก สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี กลุ่มมีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย รวมทั้งโอกาสในการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง กลุ่มสามารถนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่มได้ จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม พบว่า กลุ่มมีความพร้อมในด้านการจัดแผนการผลิต สามารถพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ดังนี้

1. การจัดส่งสำรวจวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต

จากการศึกษาวิธีการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มยังไม่มีมีการสำรวจวัตถุดิบที่จะใช้ในการผลิตไวน์ของกลุ่มอย่างเป็นทางการ ซึ่งในการผลิตไวน์นั้นยังคงมีผลิตภัณฑ์บางชนิดที่ต้องสั่งซื้อวัตถุดิบจากแหล่งอื่น หากพิจารณาถึงความมั่นคงยั่งยืนในอนาคตอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตรวมถึงชนิดผลิตภัณฑ์ที่ออกมาสู่ตลาดผู้บริโภคได้ เมื่อผู้วิจัยได้จัดเวทีอภิปรายกลุ่มและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อเก็บข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องและสมาชิกที่อยู่ในชุมชน สรุปได้ว่า ที่ตั้งกลุ่มเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านวัตถุดิบสูง มีจุดเด่น คือ สามารถนำวัตถุดิบซึ่งมีความหลากหลายมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมด้านการเกษตรของสมาชิกในชุมชนและสมาชิกใกล้เคียง เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตการเกษตรอีกด้วย และเมื่อมีการสำรวจวัตถุดิบเพื่อจัดทำทะเบียนวัตถุดิบรองรับกระบวนการผลิตไวน์ของกลุ่มอย่างเป็นทางการ พบว่า ในชุมชนแห่งนี้มีวัตถุดิบที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ไวน์ ได้มากกว่า 20 ชนิด มีผลผลิตออกมามากปี มีน้ำหนักรวมมากกว่า 19,000 กิโลกรัม หากนำมาผลิตไวน์จะได้จำนวนกว่า 9,500 ถึง (ความจุ 20 ลิตร) และหากนำมาบรรจุขวด (ขนาดความจุ 750 ซี.ซี. จะได้ปริมาณกว่า 142,500 ขวด และมีมูลค่ากว่า 9,975,000 บาท/ปี (ตาราง 15 หน้า 106)

ข้อมูลจากการสำรวจวัตถุดิบดังกล่าว นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการผลิตไวน์ของกลุ่มอย่างยิ่ง กล่าวคือทำให้กลุ่มและสมาชิกมีความตื่นตัวในการทำกิจกรรมร่วมกันมากยิ่งขึ้น และพบว่าพลังความสามัคคีที่มีอยู่ในชุมชนส่งผลให้สมาชิกมีการประชุมหารือเพื่อแบ่งหน้าที่กันในการจัดส่งสำรวจและทำทะเบียนวัตถุดิบของกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรมในเวลาต่อมา ทำให้กลุ่มมองเห็นศักยภาพของตนเองว่า ในปัจจุบันกลุ่มมีความสามารถในการผลิตไวน์ออกสู่ตลาดได้ไม่น้อยเพียงใด รวมถึงสามารถคาดการณ์ในอนาคตได้ว่า จะกำหนดแผนพัฒนาการผลิตไวน์ของตนเอง ให้สอดคล้องกับสถานะการณ์ด้านอื่นๆ อย่างไร เป็นต้น

2. การสำรวจต้นทุนผลตอบแทน

จากการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด พบว่า กลุ่มมีการผลิตไวน์จากผลไม้ตลอดระยะเวลา 10 เดือน (ตั้งแต่เดือน มกราคม ถึง เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545) จำนวน 8 ชนิด ผลผลิตรวม 259 ถัง หรือ 3,885 ขวด (1 ถัง ความจุ 20 ลิตร สามารถบรรจุขวดขนาด 750 ซี.ซี ได้จำนวน 15 ขวด) รายละเอียดปริมาณการผลิตไวน์ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด พบว่า กลุ่มมีการผลิตไวน์สับปะรด ปริมาณสูงสุด คือ จำนวน 1,200 ขวด รองลงมาคือไวน์มะขามเปรี้ยว จำนวน 975 ขวด ไวน์กระเจี๊ยบแดง จำนวน 600 ขวด ไวน์มะเฟือง และองุ่นป่า ผลิตปริมาณเท่ากัน จำนวน 300 ขวด ไวน์ลูกหม่อน จำนวน 285 ขวด ไวน์มะขม จำนวน 150 ขวด และไวน์ฝรั่งผลิตปริมาณต่ำสุด จำนวน 75 ขวด ปริมาณการผลิต พบว่า มีความสัมพันธ์กับชนิดของวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น ยกเว้น สับปะรดต้องสั่งซื้อจากตลาดในท้องถิ่นเพิ่มเติมเนื่องจากกลุ่มมีปริมาณผลผลิตไม่เพียงพอ และการผลิตไวน์ขาวจำเป็นต้องใช้สับปะรดเป็นวัตถุดิบ ส่วนวัตถุดิบอื่นๆ กลุ่มสามารถจัดหาได้จากสมาชิกกลุ่มและจากป่าสงวน จึงทำให้ต้นทุนการผลิตไวน์ต่ำ (ตาราง 16 หน้า 107)

ตาราง 28 แสดงต้นทุน/กำไร การผลิตสุราจากผลไม้ ต่อหน่วย (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้, 2545)

ชนิดผลิต ภัณฑ์	ต้นทุนการผลิต (บาท)							รวม (บาท) / ถัง	เฉลี่ย/ ขวด (บาท)	กำไร/ ขวด (บาท)
	วัตถุดิบ	น้ำตาล	ขวดบรรจุ	ฮากร	ยีสต์	ฝา/ ฉลาก	แก๊ส/ ขนส่ง			
ลูกหม่อน	40	64	75	262.50	20	161.25	18.50	641.25	42.75	27.25
กระเจี๊ยบ	45	64	75	262.50	20	161.25	18.50	646.25	43.08	26.92
มะเฟือง	-	64	75	262.50	20	161.25	18.50	601.25	40.08	29.92
มะขาม	-	64	75	262.50	20	161.25	18.50	601.25	40.08	29.92
มะขม	-	64	75	262.50	20	161.25	18.50	601.25	40.08	29.92
ฝรั่ง	-	64	75	262.50	20	161.25	18.50	601.25	40.08	29.92
สับปะรด	14	64	75	262.50	20	161.25	18.50	615.25	41.02	28.98
องุ่นป่า	8	64	75	262.50	20	161.25	18.50	609.25	40.62	29.38

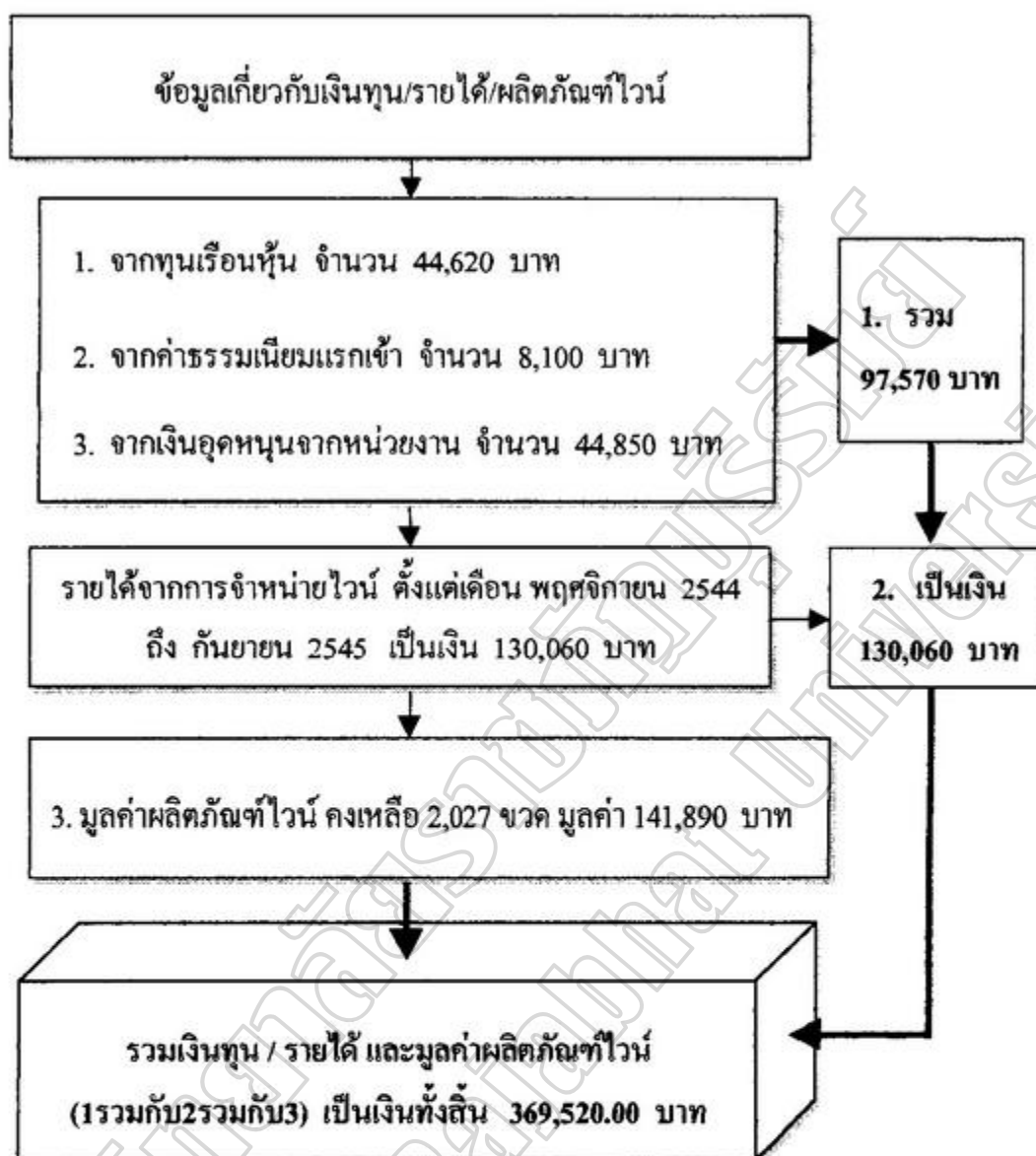
จากตาราง 28 แสดงแสดงต้นทุน/กำไร การผลิตสุราจากผลไม้ ต่อหน่วย พบว่า ไวน์มะเฟือง , มะขาม , มะขม , ฝรั่ง มีต้นทุนต่ำสุดเฉลี่ย 40.08 บาท/ขวด มีกำไรสูงสุดเฉลี่ยขวดละ 29.92 บาท ในขณะที่ไวน์องุ่นป่ามีต้นทุนเฉลี่ย 40.62 บาท/ขวด มีกำไรเฉลี่ยขวดละ 29.38 บาทและ ไวน์สับปะรดมีต้นทุนเฉลี่ย 41.02 บาท/ขวด มีกำไรเฉลี่ยขวดละ 28.98 บาท ส่วนไวน์ลูกหม่อน มีต้นทุนเฉลี่ย 42.75 บาท/ขวด มีกำไรเฉลี่ยขวดละ 27.25 บาท สำหรับไวน์กระเจี๊ยบแดงมีต้นทุนการผลิตสูงสุด เฉลี่ย 43.08 บาท/ขวด มีกำไรต่ำสุด เฉลี่ยขวดละ 26.92 บาท ตามลำดับ

3. การสำรวจปัจจัยการผลิต

สถานภาพการผลิต มีการจัดตั้งในรูปของโรงงานอุตสาหกรรมมีการผลิตเชื่อมโยงสินค้าระหว่างกลุ่มย่อยต่างๆ กับโรงงาน อาทิ กลุ่มจักสาน กลุ่มถนอมอาหาร การเรียนรู้ในการผลิตเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพราษฎรตามแนวชายแดนไทย จังหวัดสุรินทร์ และหน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด นอกจากนี้ การผลิตไวน์ยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการจากการศึกษาปัจจัยการผลิตของกลุ่ม สรุปได้ ดังนี้

3.1 ปัจจัยด้านบุคลากร จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร บ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด พบว่า มีสมาชิก ใน 5 หมู่บ้าน 56 ครัวเรือน รวม 81 คน ประกอบด้วย บ้านสายศรี 4 ได้ หมู่ที่ 7 จำนวน 50 ครอบครั้ว จำนวน 75 คน , บ้านสายศรี 4 เหนือ หมู่ที่ 6 จำนวน 3 ครอบครั้ว จำนวน 3 คน , บ้านสายศรี 7 หมู่ที่ 4 จำนวน 1 ครอบครั้ว จำนวน 1 คน บ้านบึงเจริญ หมู่ที่ 1 จำนวน 1 ครอบครั้ว จำนวน 1 คน และบ้านสายศรีพัฒนา 3 หมู่ที่ 10 จำนวน 1 ครอบครั้ว จำนวน 1 คน นอกจากนี้ มีบุคลากรที่ร่วมดำเนินการในด้านต่างๆ จำนวน 3 คน คือ ที่ปรึกษากลุ่ม ซึ่งเป็นสมาชิกในกลุ่ม จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่จากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 1 คน ฝ่ายทะเบียนสมาชิก จำนวน 1 คน และฝ่ายการเงินและการจัดทำบัญชีกลุ่ม จำนวน 1 คน ทั้งยังได้รับการสนับสนุนบุคลากรจากองค์กรต่างๆในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

3.2 ปัจจัยด้านเงินทุนดำเนินการ จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด พบว่า กลุ่มมีเงินทุนทั้งที่เป็นเงินจากการระดมทุน (ทุนเรือนหุ้น) จากสมาชิก จำนวน 81 คน เงินจากค่าธรรมเนียมแรกเข้าจากการสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มยังมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อีกทาง รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากนิคมฯ บ้านกรวด สำนักงานพัฒนากรอำเภอ รวมถึงยังมีผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่มซึ่งสามารถตีราคาเป็นเงินสดได้ รวมเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 369,520.00 บาท มีรายละเอียดดังภาพประกอบ 23 (ข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด. 2545)

ภาพประกอบ 23 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเงินทุน/รายได้/ผลิตภัณฑ์ไหม

จากภาพประกอบ 23 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเงินทุน/รายได้/ผลิตภัณฑ์ไหม จากการศึกษาพบว่า เงินทุนดำเนินงานของกลุ่ม มีมูลค่าเป็นเงินทั้งสิ้น 369,520.00 บาท ประกอบด้วย จากทุนเรือนหุ้น จำนวน 44,620 บาท คิดเป็น ร้อยละ 12.07 จากค่าธรรมเนียมแรกเข้า จำนวน 8,100 บาท คิดเป็น ร้อยละ 2.19 จากเงินอุดหนุนจากหน่วยงาน จำนวน 44,850 บาท คิดเป็น ร้อยละ 12.14 และ จากรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไหมรวมทั้งผลิตภัณฑ์ไหมที่รอการจำหน่าย จำนวน 271,950 บาท คิดเป็นร้อยละ 73.60 เป็นต้น

กลุ่มมีการบริหารจัดการเงินกองทุนในการผลิตไหม ตั้งแต่ เดือน มกราคม ถึง เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545 มีรายละเอียด ดังภาพประกอบ 24 (ข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด. 2545)

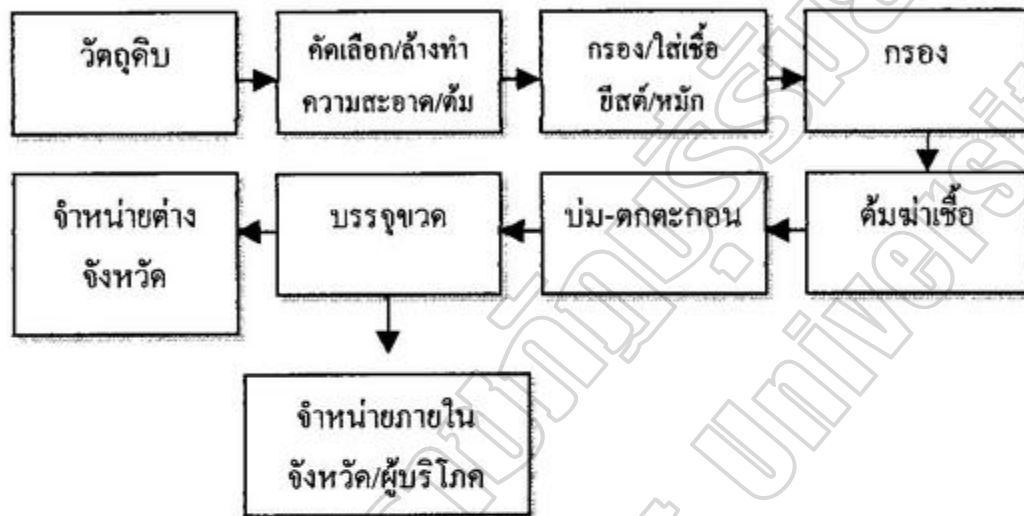
รายละเอียดการบริหาร เงินกองทุน 162,459 บาท	<ul style="list-style-type: none"> ● ค่าใช้จ่ายทั่วไป 23,537 บาท ● ค่าวัสดุ-อุปกรณ์การผลิต/จำหน่าย 65,386 บาท ● ค่าภาษีสรรพสามิต 19,250 บาท ● ค่าพาหนะและเบี่ยเลี้ยง 12,279 บาท ● ค่าวัตถุดิบในการผลิต 13,627 บาท ● ค่างานเอกสาร 12,690 บาท ● เงินสด 12,690 บาท ● เงินฝากธนาคาร 3,000 บาท
---	---

ภาพประกอบ 24 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดการบริหารเงินกองทุน

จากภาพประกอบ 24 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดการบริหารเงินกองทุน จากการศึกษา พบว่า กลุ่มมีการบริหารจัดการเงินทุน ตั้งแต่เดือน มกราคม ถึง เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545 รวมเป็นเงิน 162,459 บาท ประกอบด้วย ค่าวัสดุ-อุปกรณ์การผลิต/จำหน่าย มีจำนวนสูงสุด คือ 65,386 บาท คิดเป็น ร้อยละ 40.25 รองลงมาคือ ค่าใช้จ่ายทั่วไป เช่น ค่าตอบแทน ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า 23,537 บาท ค่าภาษีสรรพสามิต 19,250 บาท ค่าวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต 13,627 บาท ค่างานเอกสาร, เงินสด 12,690 บาท ค่าพาหนะ, เบี่ยเลี้ยง 12,279 บาท และฝากธนาคาร 3,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.49 , 11.85 , 8.39 , 7.81, 7.55 , และ 1.85 ตามลำดับ หากพิจารณาค่าใช้จ่าย จากภาพประกอบ 24 พบว่า รายจ่ายสูงถึง 146,769 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับเงินทุน จากภาพประกอบ 23 (หน้า 164) แล้ว คิดเป็นร้อยละ 39.72 และหากเปรียบเทียบกับรายรับของกลุ่ม จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไวน์ (ตาราง 21 หน้า 129) ซึ่งมีมูลค่า 130,060 บาท แล้ว นับว่าสูงมาก กลุ่มจึงประสบปัญหาเรื่องเงินทุนไม่เพียงพอต่อการขยายกำลังการผลิต ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงต้องให้ความสำคัญกับแผนการตลาดและแผนการผลิตมากยิ่งขึ้น

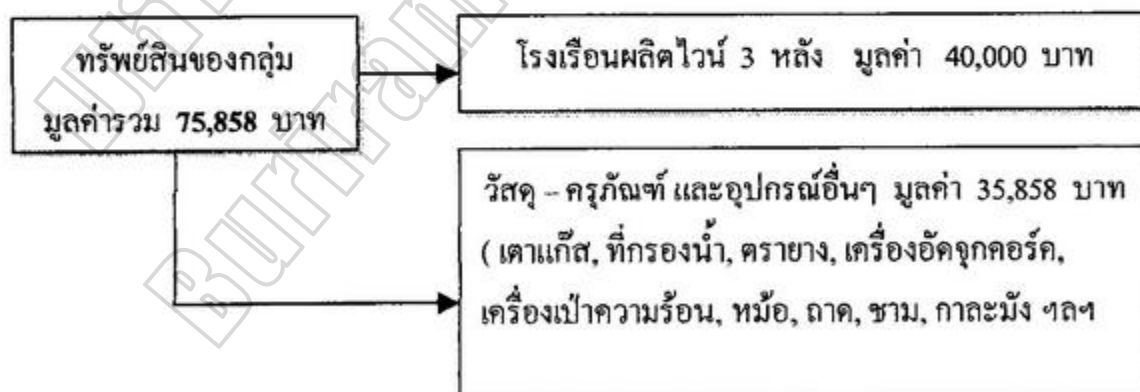
3.3 ปัจจัยด้านเครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตร บ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด พบว่า ในกระบวนการผลิตไวน์นั้น มีวัสดุอุปกรณ์ ที่จำเป็นประกอบด้วย หม้อสแตนเลส แก๊ส เครื่องบรรจุไวน์ ถังหมักบ่ม เครื่องอัดจุกคอร์ก เครื่องวัดอุณหภูมิ และ วัตถุดิบ เช่น น้ำตาลทราย ผลไม้ เชื้อยีสต์ ขวดบรรจุ/ภาชนะบรรจุ (ขวดเขียวทรงสูง) อุปกรณ์ ในการจำหน่าย เช่น ฉลาก ตราผลิตภัณฑ์ อกรแสตมป์ ตะกร้า บรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

สำหรับกรรมวิธีการผลิต (ขั้นตอนการผลิต) การจัดหา/จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตซึ่งซื้อหาในท้องถิ่น เช่น เตาแก๊ส หม้อต้ม กาละมัง มีด ฯลฯ ส่วนอุปกรณ์การผลิตสั่งซื้อจากโรงงานในกรุงเทพฯ เช่น ขวดบรรจุ จุกคอร์ก เครื่องอัดจุกคอร์ก ดังภาพประกอบ 25 (ข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด. 2545)

ภาพประกอบ 25 แสดงกระบวนการผลิตไวน์กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้

นอกจากนี้ จากการสำรวจทรัพย์สินของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด พบว่า มีทรัพย์สินซึ่งเป็นวัสดุอุปกรณ์ โรงเรือน ดังภาพประกอบ 26 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด. 2545)

ภาพประกอบ 26 แสดงทรัพย์สินของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด

3.4 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด พบว่า กลุ่มฯนอกจากมีปัจจัยการผลิต ด้านบุคลากร ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านวัตถุดิบ และวัสดุอุปกรณ์แล้ว ยังมีปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ และกลุ่มฯมีจัดรูปแบบการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีการแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

3.4.1 คณะกรรมการบริหาร ซึ่งคัดเลือกจากตัวแทนสมาชิกกลุ่ม ทั้ง 5 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายต่างๆ จำนวน 15 คน มีตำแหน่งดังนี้

1. นายศุภมิตร	พันธ์ทา	ประธาน
2. นายบุญชู	ธรรมสาร	รองประธาน
3. นายบุญเที่ยง	เขตพลกรัง	เลขานุการ
4. นายวินัย	ปานทอง	ผู้ช่วยเลขานุการ
5. นายภู	วันคิงส์	เหรัญญิก
6. นายอำนาจ	จุมมาลา	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7. นางหนู	ปานพรพมา	ประชาสัมพันธ์
8. นางจอมศรี	ศรีวงค์ยาง	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
9. นางอรพิน	ศรีชมรม	การตลาด
10. นางวิภา	สุขประจบ	การตลาด
11. นางกัญญา	พลพงษ์	การตลาด
12. นายชัยแดน	จุมมาลา	การตลาด
13. นายอำคา	สาระบัว	การตลาด
14. นางสาวริกา	มั่งประโคน	การตลาด
15. นางค้วน	โทสันเทียะ	การตลาด

3.4.2 ที่ปรึกษา (เจ้าหน้าที่สหกรณ์ฯ)

1. นายประคิษฐ์ ฦ พล
2. นางเป็ย ทำประโคน
3. นางเนตรนภา กองขุนทด

3.4.3 วาระในการดำรงตำแหน่ง อยู่ในวาระคราวละ ไม่เกิน 2 ปี แต่ไม่เกินรายละ 2 วาระ

นอกจาก ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน จะเป็นตัวกำหนดลักษณะผลิตภัณฑ์แล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อกระบวนการผลิต เช่น ปริมาณวัตถุดิบในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเหมาะสม

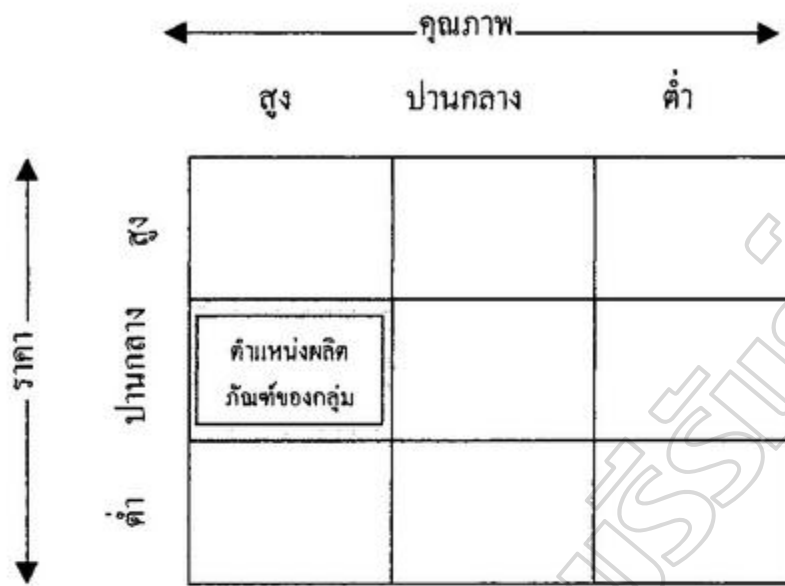
ของสถานที่ (แหล่งท่องเที่ยว) รวมถึงความเข้มแข็งของชุมชน จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปเป็น โครงสร้างของการบริหารกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ได้ว่าเป็นรูปธรรม (ภาพประกอบ 20 หน้า 139)

4. การจัดทำแผนการผลิต ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด

ในการจัดทำแผนการผลิต ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า กลุ่มมีความพร้อมในการดำเนินงานหลายด้าน อาทิ กลุ่มมีปัจจัยการผลิต (4M) ได้แก่ บุคลากร (Man) เงินทุน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการบริหารจัดการ (Management) ครบถ้วน นอกจากนี้กลุ่มยังมีการวิเคราะห์ SWOT ของตนเอง ทำให้ทราบถึง จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส ปัญหา อุปสรรค และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นหากจะให้การจัดทำแผนการผลิตมีความสมบูรณ์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาคำแนะนำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่ม รวมทั้งต้องรู้ว่า ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่มมีส่วนแบ่งตลาดเท่าใด และเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการผลิตและความต้องการของตลาดหรือกำลังการขายแล้วจึงกำหนดแผนว่า กำลังการผลิต และปริมาณการผลิต ควรจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เป็นสำคัญ

4.1 ส่วนแบ่งตลาดผลิตภัณฑ์ จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลกลุ่ม พบว่า กลุ่มจัดซื้ออาหาร แสตมป์จากสำนักงานสรรพสามิต จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 1,100 ใบ ราคาใบละ 17.50 บาท เป็นเงิน 19,250 บาท คิดเป็น 0.14 % ของมูลค่าอากรแสตมป์ทั้งจังหวัด (ข้อมูลของสำนักงานสรรพสามิตจังหวัดบุรีรัมย์ ยอดการจำหน่ายอากรสำหรับสุราแช่และผลิตภัณฑ์ไวน์ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนกันยายน 2545 มีมูลค่า 14,072,569.50 บาท) จะเห็นว่าปัจจุบันกลุ่มส่วนแบ่ง การตลาดผลิตภัณฑ์ไวน์ผลไม้ของกลุ่มยังมีน้อยมาก

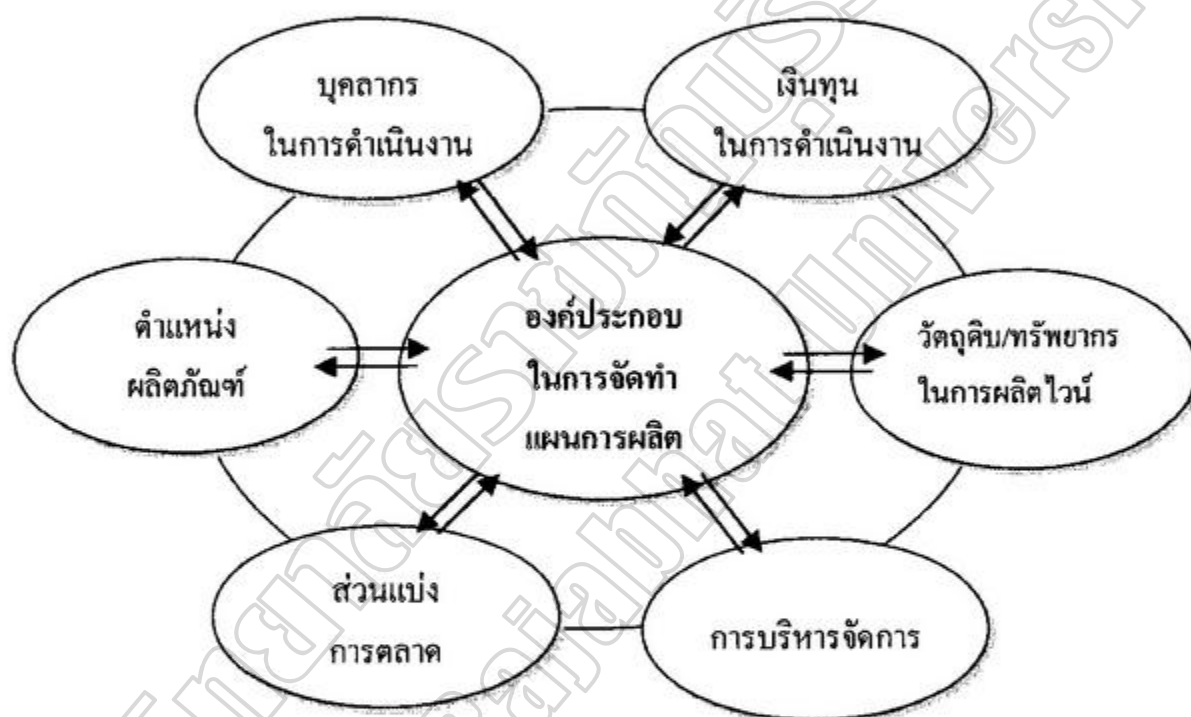
4.2 ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่ม จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2545 ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านสายตรีสีได้ เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม สรุปได้ ดังภาพประกอบ 27 (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม. วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2545)

ภาพประกอบ 27 แสดงตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด

จากภาพประกอบ 27 แสดงตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ พบว่า ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจัดอยู่ในประเภทสินค้าที่มีคุณภาพสูง ราคาจำหน่ายอยู่ในระดับปานกลาง หากพิจารณาในเชิงธุรกิจการค้าแล้วผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีแนวโน้มสามารถเพิ่มปริมาณการจำหน่ายได้มากขึ้น เนื่องจากกลุ่มมุ่งผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ซิก ซิกม่า (Six Sigma, 2001 : 104) ซึ่งกล่าวถึงกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ไว้ว่า ผลิตภัณฑ์ควรมีการพัฒนาและควบคุมคุณภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานเมื่อสินค้ามีคุณภาพเป็นที่ยอมรับแล้วลูกค้าจะซื้อสินค้าของคุณเอง และจะส่งผลดีกับบริษัทในหลายๆด้าน นอกจากนี้ เนเกิ้ล และ โฮลเดิน (Nagle & Holden, 1995 : 83) กล่าวถึงการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้าไว้ว่า ควรมีการกำหนดส่วนลดการค้าสำหรับผู้แทนจำหน่ายให้ชัดเจน เช่น ราคาขายที่แตกต่างกันระหว่างการซื้อเป็นชิ้นกับการซื้อจำนวนมาก และควรตั้งราคาไว้ในระดับสูงเพื่อรักษาภาพลักษณ์เกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าในสายตาของผู้บริโภค เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านอื่นๆ ของกลุ่มฯ เช่น ส่วนแบ่งการตลาดของกลุ่มซึ่งมีจำนวน 0.14% มียอดการผลิต จำนวน 3,885 ขวด และมียอดการจำหน่าย จำนวน 1,858 ขวด กลุ่มจำเป็นต้องเน้นการวางแผนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น จากการวิเคราะห์ตลาดจากสภาวะการณ์ในปัจจุบันผลิตภัณฑ์จากชุมชนมีแนวโน้มจำหน่ายได้จำนวนมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมมีความสอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมสนับสนุนการค้าเนินธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม นอกจากนี้โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งจัดเวทีแสดงและการจำหน่ายสินค้าในภูมิภาคต่างๆ อย่างต่อเนื่องล้วนเป็นโอกาสด้านการตลาดทั้งสิ้น จากการจัด

เวทีอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว สมาชิกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่าต้องการเพิ่มกำลังการผลิตและปริมาณการผลิตมากขึ้น โดยตั้งเป้าส่วนแบ่งตลาดเพิ่มจาก 0.14 % เป็น 1.00 % ในปี พ.ศ. 2546 นั่นคือกลุ่มจะต้องเพิ่มยอดขายจากเดือนละ 185 ขวด เป็น 1,321 ขวด/เดือน และเพิ่มการผลิตจากเฉลี่ยเดือนละ 576 ขวด อีกเดือนละไม่ต่ำกว่า 745 ขวด (ตาราง 24 หน้า 134) จากการศึกษา พบว่า องค์ประกอบในการจัดทำแผนการผลิตไวน์ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด สรุปได้ดังภาพประกอบ 28 (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม. วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2545)

ภาพประกอบ 28 แสดงองค์ประกอบในการจัดทำแผนการผลิตไวน์ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด

ตาราง 29 แสดงแผนการผลิตไวน์กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด

กำลังการผลิต/เดือน			ส่วนแบ่งตลาด			ตำแหน่งผลิตภัณฑ์		
ปี 2545	ปี 2546	เพิ่ม/ลด	ปี 2545	ปี 2546	เพิ่ม/ลด	ปี 2545	ปี 2546	เพิ่ม/ลด
576 ขวด	1,321 ขวด	745 ขวด	0.14 %	1.00 %	0.86 %	คุณภาพสูง ราคาปาน กลาง	คุณภาพ สูงราคา ปานกลาง	-

ตาราง 30 กรอบแผนการผลิต กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด

แผนงาน/โครงการ	กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
1. โครงการฝึกอบรมด้าน เทคโนโลยี การผลิตและ กระบวนการผลิต	1. ความรู้ด้านระบบ และเทคนิค 2. การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์สมัยใหม่ 3. การบริหารจัดการ	คณะกรรมการ และสมาชิก	ต.ค.2545	คณะกรรมการ และทีมวิจัย	ศาลาอเนก ประสงค์ บ้านสายตรี สีใต้	4,500 บาท (สรภ.)
2. โครงการ อบรมแห่งวัดฤคิพ	1. สำรวจและขึ้น ทะเบียนวัดฤคิพ 2. จัดหาวัสดุ อุปกรณ์	สมาชิกทุกคน ประธาน ผู้จัดการ เภรัญญิก	ก.ย.2545 ก.ย. ถึง ธ.ค. 2545	คณะกรรมการ ประธาน / ผู้ จัดการและ เภรัญญิก	-	- 100,000 บาท (อบค./ สมาชิก สมทบ)
3. โครงการ อบรมสัมมนา ศึกษา ดูงาน	- การบริหารจัดการ (การผลิต การตลาด และการจัดทำบัญชี ภายในกลุ่ม	คณะกรรมการ และสมาชิก	ต.ค.2545	คณะกรรมการ	-	5,000 บาท (สรภ.)
4. โครงการจัดหา วัดฤคิพ และวัสดุ อุปกรณ์การผลิต	1 จัดทำทะเบียน วัดฤคิพ 2. จัดหา/สำรวจ วัสดุอุปกรณ์ 3. วางแผนการผลิต /แปรรูป/บรรจุภัณฑ์	- คณะ กรรมการ - คณะ กรรมการ - คณะ กรรมการ	ก.ย.2545	นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง นายประคิษฐ์ ณฑล -คณะกรรมการ ร่วมกับฝ่ายผลิต	ศาลาอเนก ประสงค์ บ้านสายตรี สีใต้	- 500 บาท 500 บาท (กองทุน กลุ่ม)

ตาราง 30 (ต่อ)

แผนงาน/โครงการ	กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
5. การจัดหาแหล่งทุนทั้งภายในและภายนอก	1. ระดมทุนจากสมาชิก 2. กู้ยืมจากกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน 3. ขอรับการสนับสนุนจาก อบต. หน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชน	สมาชิกและคณะกรรมการ	ก.ย.2545	คณะกรรมการ	-	เป้าหมาย 400,000 บาท (อบต./นิคมฯ/สหกรณ์ฯ/สมาชิก)
6. แผนการผลิต	6. โครงการเพิ่มปริมาณการผลิต	ไวน์ผลไม้ 8 ชนิด ได้แก่ หม่อน องุ่นป่า สับปะรด กระเจี๊ยบแดง มะขาม มะเฟือง มะขม และฝรั่ง	ต.ค. ถึง ต.ค.2545	กรรมการและสมาชิก	ที่ทำการสหกรณ์	50,000 บาท (อบต./นิคมฯ/สหกรณ์ฯ/สมาชิก)

แผนการตลาด

จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด พบว่ากลุ่มมีศักยภาพในหลายด้าน ทั้งด้านวัตถุดิบและทรัพยากรที่มีจำนวนมาก สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี มีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายรวมทั้งโอกาสในการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่ม หากวิเคราะห์ตลาดผลิตภัณฑ์ในปัจจุบัน พบว่า ผลิตภัณฑ์จากชุมชนมีแนวโน้มด้านตลาดรองรับผลิตภัณฑ์จำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมมีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมสนับสนุนการค้าเน้นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

นอกจากนี้ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่มีการจัดเวทีแสดงและจำหน่ายสินค้าในภูมิภาคต่างๆ มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆอย่างต่อเนื่อง ส่วนเป็นโอกาสด้านการตลาดทั้งสิ้น หากแต่กลุ่มยังขาดการวางแผนด้านการตลาดอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง จึงทำให้มีส่วนแบ่งการตลาดน้อย

การที่กลุ่มจะสามารถทำผลิตภัณฑ์ไวน์ออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่องได้นั้น นอกจากแผนการผลิตที่ต้องเป็นรูปธรรมแล้วการวางแผนด้านการตลาดนับว่าเป็นหัวใจของระบบการดำเนินงานด้านธุรกิจทุกระดับ และจากการศึกษาธุรกิจชุมชนในปัจจุบันส่วนใหญ่ พบว่า ส่วนเป็นการดำเนินงานแบบ Inside Out กล่าวคือ เป็นความต้องการของกลุ่มผู้ผลิตเป็นหลัก คือผลิตไปก่อนแล้วหาตลาดภายหลัง ซึ่งเป็นวิธีการแบบดั้งเดิมที่มักจะประสบปัญหาตามมามากมาย ในการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่ต้องหันมาพัฒนาในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ เปลี่ยนรูปแบบการผลิต จาก Inside Out เป็นแบบ Outside In คือ ผลิตตามความต้องการของตลาดภายนอกเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางด้านการตลาดของ คอทเลอร์ (Kotler, 1997 : 89) ที่กล่าวว่า การตลาดเริ่มขึ้นก่อนที่จะมีการผลิตสินค้าและก่อนที่จะมีการขายสินค้าให้กับลูกค้า และในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาด้านการตลาดของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานเพื่อวางแผนด้านการตลาด ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น โดยใช้ข้อมูลเป็นองค์ประกอบในการวางแผน ดังนี้

1. ส่วนแบ่งตลาดผลิตภัณฑ์ จากการศึกษาข้อมูลกลุ่ม พบว่า กลุ่มจัดซื้ออากรแสดในปีจากสำนักงานสรรพสามิตจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 1,100 ใบ ราคา ใบละ 17.50 บาท เป็นเงิน 19,250 บาท คิดเป็น 0.14 % ของมูลค่าอากรแสดในปีทั้งจังหวัด (ข้อมูลของสำนักงานสรรพสามิตจังหวัดบุรีรัมย์ ยอดการจำหน่ายระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ถึง เดือน กันยายน พ.ศ. 2545 มีมูลค่า 14,072,569.50 บาท) จะเห็นว่าปัจจุบันกลุ่มส่วนแบ่งการตลาดน้อยมาก

2. ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเมื่อ วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2545 ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านสายศรีสี่ใต้ เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม (ภาพประกอบ 27 หน้า 168) จากการศึกษา พบว่า ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจัดอยู่ในประเภทสินค้าคุณภาพสูง ราคาจำหน่ายอยู่ในระดับปานกลาง หากพิจารณาในเชิงธุรกิจการค้าแล้วผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีแนวโน้มที่จะเพิ่มยอดขายได้มากขึ้น เนื่องจากกลุ่มมุ่งผลิตไวน์ที่มีคุณภาพเป็นหลัก แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านอื่นๆ เช่น ส่วนแบ่งการตลาด 0.14 % ยอดการผลิต จำนวน 3,885 ขวด และยอดการจำหน่าย จำนวน 1,858 ขวด กลุ่มจำเป็นต้องเน้นการวางแผนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น และจากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2545 ที่ผ่านมา สมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการทุกฝ่ายต่างมีความเห็นตรงกันว่าต้องการเพิ่มยอดกำลังการผลิตและปริมาณการผลิตมากขึ้น โดยตั้งเป้าส่วนแบ่งตลาดเพิ่มจาก 0.14% เป็น 1%

ในปี พ.ศ. 2546 นั่นคือ กลุ่มจะต้องเพิ่มยอดการขายจากเดือนละ 185 ขวด เป็น 1,321 ขวด/เดือน และต้องเพิ่มกำลังการผลิต จากเดิมเฉลี่ยเดือนละ 576 ขวด อีกเดือนละไม่ต่ำกว่า 745 ขวด (ตาราง 24 หน้า 133) เป็นต้น

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไวน์ สรุปได้ดัง ภาพประกอบ 29 (แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีใต้ จำกัด. 2545)

ภาพประกอบ 29 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

จากภาพประกอบ 29 พบว่า ยอดการผลิตไวน์ของกลุ่มยังไม่สัมพันธ์กับการจำหน่าย กล่าวคือ จากข้อมูล ส่วนแบ่งการตลาด ซึ่งมีตัวเลขเพียง 0.14 % ของยอดจำหน่ายทั้งจังหวัด นับว่า น้อยมาก สอดคล้องกับยอดการจำหน่าย ซึ่งมี จำนวน 1,858 ขวด (ตาราง 21 หน้า 129) แต่เมื่อ ตรวจสอบข้อมูลจากยอดการผลิต (ตาราง 16 หน้า 107) แล้วพบว่า มีปริมาณ สูงถึง 3,885 ขวด ผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่มจึงขายไปเพียง 47.82 % คงเหลือ 52.18 %

หากพิจารณาจากข้อมูลปริมาณวัตถุดิบของกลุ่ม (ตาราง 15 หน้า 106) พบว่ากลุ่ม มีปริมาณวัตถุดิบมากพอที่จะสามารถขยายปริมาณการผลิตได้ กลุ่มจำเป็นต้องเน้นการวางแผนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์รองรับเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับกลุ่มได้มีโอกาสเรียนรู้กระบวนการผลิตและการตลาดจากเครือข่ายต่างๆ เช่น จากการศึกษาดูงานกลุ่มประชาคมผลิตภัณฑ์แปรรูปบ้านน้ำเกลือย เวียงชัย ตำบลสนาข่า อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลกาฬสินธุ์ และกลุ่มอินแปง อำเภอกุฉินคร จังหวัดสกลนคร รวมทั้งการได้ร่วมงานจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ในเวทีต่างๆทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ ทำให้กลุ่มต้องหันมาพัฒนาปรับปรุงแผนการ

ผลิตและแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ของตนเองให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ตลาดปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ในการวางแผนด้านการตลาดต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมต่างๆ ดังนี้

2.1 ผลิตภัณฑ์ (Product) การส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะเน้นสินค้าผลิตภัณฑ์ไวน์ชนิดใด ขนาดบรรจุหรือรูปแบบบรรจุภัณฑ์ มีวิธีการเปลี่ยนแปลงและวิธีจำหน่ายอย่างไรเพื่อเป็นการสร้างทางเลือก กระตุ้นกำลังซื้อจากลูกค้า เป็นต้น

2.2 ราคา (Price) เมื่อมีข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งตลาดผลิตภัณฑ์ของตนเองแล้ว การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องคิดให้เหมาะสมหากต้องการเพิ่มยอดขายกลยุทธ์การลดราคา การแถมฟรี เพื่อตอบแทนลูกค้าก็เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ต้องพิจารณาในการแบ่งลูกค้าจากคู่แข่งอื่นๆ

2.3 การจัดจำหน่าย (Place) ต้องพิจารณาว่าในการส่งเสริมการขายที่ใดบ้าง เช่น นอกจากจะขายปลีกที่กลุ่ม งานแสดงสินค้าในเทศกาลต่างๆแล้ว การวางผลิตภัณฑ์ในห้างสรรพสินค้า ปั๊มน้ำมัน ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดก็เป็นกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการขายที่สำคัญที่ต้องกำหนดในแผนการตลาด

2.4 การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เช่น การลด แลก แจก แถม หรือการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโฆษณาต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ลูกค้ารู้จักผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่ม เป็นต้น

2.5 การบรรจุภัณฑ์ (Packaging) รูปแบบและขนาดขวดบรรจุ ตรายี่ห้อ เพื่อดึงดูดความสนใจเป็นการสร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภค หรือ การลด แลก แจก แถม เมื่อลูกค้าซื้อผลิตภัณฑ์จำนวนมาก เป็นต้น

2.6 การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) เป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อต่างๆ เช่น งานแสดงสินค้า สถานีวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อใบปลิวต่างๆ เป็นต้น

2.7 พนักงานขาย (People) ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์บางครั้งจำเป็นต้องจัดพนักงานขาย ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ โดยมีผลตอบแทนเป็นตัวกระตุ้นเป็นการส่งเสริมการขายอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถเพิ่มยอดขายได้มากขึ้น

2.8 อำนาจ (Power) การดำเนินการด้านธุรกิจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ จำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในหลายๆด้าน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในด้านการต่อรอง ทั้งด้านการผลิต การตลาด หรือ ด้านกฎระเบียบของราชการและกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการตลาด ทั้ง 8 ประการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สามารถควบคุมได้แล้ว ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นที่ไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งต้องนำมาพิจารณาในการวางแผนด้านการตลาด เช่น องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย สังคมและวัฒนธรรม เทคโนโลยี การแข่งขัน และทรัพยากร องค์ประกอบเหล่านี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา กลุ่มฯจำเป็นต้องศึกษาและปรับตัวให้ทันสถานการณ์จึงจะสามารถนำ

ธุรกิจสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง คอทเลอร์ (Kotler. 1997 : 472) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการตลาดและบริการ ไว้ว่า ปัจจัยด้านการจัดจำหน่ายมีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า เช่น ความสะอาดของร้าน ทำเลที่ตั้งของร้านค้า ซึ่งสะดวกต่อการเดินทางไปมาของลูกค้า การจัดวางสินค้าที่เป็นระเบียบสามารถเลือกได้อย่างสะดวกและที่สำคัญผู้บริโภคต้องสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ง่าย นอกจากนี้ ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าผู้บริโภคจะรับรู้คุณภาพสินค้า สรรพคุณและอรรถประโยชน์ของสินค้าจากการบริการของพนักงานหรือตัวแทนที่สามารถแนะนำสรรพคุณสินค้า และสามารถตอบข้อซักถามรวมถึงการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายตัดสินใจที่จะซื้อสินค้า ดังนั้นการสร้างเชื่อมั่นในตัวผลิตภัณฑ์ด้วยพนักงานขายและการประชาสัมพันธ์จะสามารถสร้างความน่าเชื่อถือในตัวผลิตภัณฑ์ได้มากกว่าที่จะรับรู้จากการสาธิต หรือการโฆษณา นอกจากนี้ เซอร์จิลและปีเตอร์ (Churchill & Peter. 1998 : 492) เสนอแนวทางในการเพิ่มยอดขายไว้ว่าการประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการตลาด และสร้างความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นวิธีการที่ไม่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายหรืออาจมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าวิธีการอื่นๆ เป็นต้น

ตาราง 31 กรอบแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2545 ระหว่างเวลา 19.00-22.30 น.)

แผนงาน/โครงการ	กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
1. แผนการตลาด	1. การสำรวจตลาด	- ภาครัฐ/ เอกชน	ตลอดปี	สมาชิก	- บุรีรัมย์ /ต่าง จังหวัด	12,000 (อบต./
	2. ออกร้านแสดง สินค้า	- ภาครัฐ/ เอกชน	ตลอดปี	สมาชิก	- บุรีรัมย์ /ต่าง จังหวัด	นิคมฯ/ สหกรณ์ฯ/ สมาชิก)
	3. จัดทีมงานด้าน การตลาด	- สมาชิก	ตลอดปี	สมาชิก	- สายศรีสี่ได้	-
	4. ระบบ อิเล็กทรอนิกส์	- สมาชิก	ตลอดปี	สมาชิก/ พช/ รก.บร. สหกรณ์ฯ	- ศูนย์ คอมพิวเตอร์ รก.บร.	-

ตาราง 31 (ต่อ)

แผนงาน/โครงการ	กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์	1. จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย	- สมาชิก กลุ่ม	ต.ค. ถึง ธ.ค.2545	กรรมการ/ นิคมฯ	สายตรีสีใต้	50,000 (อบต./ นิคมฯ/ สหกรณ์ฯ/ สมาชิก)
	2. ออกแบบบรรจุภัณฑ์	- สมาชิก กลุ่ม	ต.ค. ถึง ธ.ค.2545	กรรมการ/ นิคมฯ/รภ. ปร.	สายตรีสีใต้	50,000 (อบต./ นิคมฯ / หกรณ์/ สมาชิก)
	3. การพัฒนากระบวนการผลิต	- สมาชิก กลุ่ม	ตลอดปี	กรรมการ/ นิคมฯ/รภ. ปร.	สายตรีสีใต้	100,000 (อบต./ นิคมฯ/ สหกรณ์ฯ/ สมาชิก)
3. โครงการฝึกอบรม ด้านการทำ ภาชนะบรรจุขวด	1. ประชุมสำรวจความต้องการ	- กลุ่มจัก สาน /กลุ่ม พัฒนา	ม.ค. ถึง ก.พ. 2546	นายอำนาจ จุมมาลา	- ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายตรีสีใต้	-
	2. รับสมัคร	สตรี /กลุ่ม	มี.ค.2546	--- " ---		-
	3. กำหนดเนื้อหา	ผู้สูงอายุ และสมา ชิกกลุ่ม	มี.ค.2546	--- " ---		-
	4. ประสานงาน		มี.ค.2546	--- " ---		-
	5. ดำเนินการ		มี.ค.2546	--- " ---		- 10,000 บาท(อบต.)
	6. พัฒนารูปแบบ		มี.ค.2546	--- " ---		-

ตาราง 31 (ต่อ)

แผนงาน/โครงการ	กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
4. การประสานงาน	1. การบูรณาการแผนงาน/โครงการ	- ภาครัฐ/ เอกชน	ตลอดปี	คณะกรรมการ และสมาชิก	สายตรีสี่ใต้	-
	2. การเชื่อมโยงเครือข่าย	- สมาชิก กลุ่ม	ตลอดปี	สมาชิก	สายตรีสี่ใต้	5,000 บาท (รท.บร)
5. การประชาสัมพันธ์	1. จัดทำป้าย, สัญลักษณ์ / เอกสาร เผยแพร่	- สมาชิก กลุ่ม	ค.ศ.ถึง ธ.ค. 2545	สมาชิก	สายตรีสี่ใต้	-
	2. สื่อโฆษณาต่าง ๆ	- สมาชิก กลุ่ม	ตลอดปี	กรรมการ	สายตรีสี่ใต้	-
6. ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์	1. ประสานงาน สรรพสามิตจังหวัด	- สมาชิก กลุ่ม	ก.ย. 2545 เป็นต้นไป เดือน ละ 1 ครั้ง	- ประธาน และผู้จัดการ	จังหวัด บุรีรัมย์	จ่ายตาม ความ เป็นจริง
	2. ประสาน สหกรณ์จังหวัด บุรีรัมย์	- สมาชิก กลุ่ม	ก.ย. 2545 เป็นต้นไป เดือน ละ 1 ครั้ง	- ประธาน และผู้จัดการ	- สำนักงาน สหกรณ์	จ่ายตาม ความ เป็นจริง
	3. ประสานหน่วยงาน ในพื้นที่ (นิคมฯ, พช, อบต, สาธารณ สุข)	- สมาชิก กลุ่ม	ก.ย. 2545 เป็นต้นไป เดือน ละ 1 ครั้ง	- ประธาน และผู้จัดการ	- อบต./ที่ว่าการอำเภอ/ นิคมฯ	จ่ายตาม ความ เป็นจริง

ตาราง 31 (ต่อ)

แผนงาน/โครงการ	กิจกรรม	เป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	งบประมาณ
7. การจำหน่าย / เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สัมพันธภาพ กันทาง Internet	1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์	สมาชิก และคณะกรรมการ กลุ่ม	ก.ย. 2545	- ประธาน / ผู้จัดการ และ กรรมการ ฝ่ายวัสดุคืบ	- ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายศรีสี่ใต้	100,000 บาท (รท.บร)
	2. พัฒนาบุคลากร	สมาชิกและ คณะกรรมการ กลุ่ม	ก.ย. 2545	- ประธาน / ผู้จัดการ	- ศาลาอเนก ประสงค์บ้าน สายศรีสี่ใต้	3,800 บาท (รท.บร)
	3. วางแผนการนำ ผลิตภัณฑ์สู่ระบบ Internet	สมาชิกและ คณะกรรมการ กลุ่ม	ก.ย. 2545	- ประธาน / ผู้จัดการ	- สถาบันราช ภัฏบุรีรัมย์	5,000 บาท (รท.บร)

การทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จ

การจัดทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จ เป็นขั้นตอนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการศึกษาในด้านอื่นๆ ความสำเร็จเป็นสิ่งที่แสดงถึงการบรรลุถึงเป้าหมายในการดำเนินงาน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกระจกสะท้อนผลงานของกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม ความสำเร็จในการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มอาจแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่มหรือชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการประชุมชี้แจงร่วมกัน เพื่อจัดทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด เพื่อร่วมศึกษาว่าความสำเร็จในการดำเนินงานธุรกิจการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม มีองค์ประกอบด้านใดบ้าง มีสาระสำคัญๆ สรุปได้ ดังนี้

1. จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินงาน

ในการจัดทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จ ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน

พ.ศ. 2545 ระหว่างเวลา 19.30 น. ถึงเวลา 22.30 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านสายตรีสี่ใต้
เพื่อระดมความคิดจากผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดทำเรื่องมือชีวิตความสำเร็จ

2. วัตถุประสงค์ การจัดทำเรื่องมือชีวิตความสำเร็จ มีดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มและผู้เกี่ยวข้อง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการรวบรวม
และสรุปผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบของชุมชนที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาการ
ดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจของกลุ่ม

2.3 เพื่อใช้เป็นข้อมูลและนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานในอนาคต

3. ระดมความคิด จากผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจาก
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปองค์ประกอบที่ส่งผลให้กลุ่มประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน

4. จัดทำเรื่องมือชีวิตความสำเร็จของกลุ่ม จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อจัดทำเรื่องมือชีวิต
สำเร็จในการดำเนินงาน เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมอภิปรายเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับความสำเร็จ ทั้งนี้
โดยเน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องและครอบคลุมทุกกิจกรรม

5. จัดกลุ่มข้อมูลตัวชีวิต โดยผู้อภิปรายนำข้อมูลที่ได้นำมาสรุปเป็นกลุ่ม แยกเป็นกรอบ
ประเด็นหลักและกรอบประเด็นย่อย

6. จัดทำรายละเอียดตัวชีวิต (เกณฑ์ชีวิต) นำกรอบประเด็นหลัก และกรอบประเด็นย่อย
มาสร้างเกณฑ์ชีวิต โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ เช่น ครบตามวัตถุประสงค์ มีความเที่ยงตรง
สมเหตุผล วัดผลได้ในเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลได้ง่าย ประหยัด กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาได้
และไม่มีอคติหรือมีน้อย เป็นต้น หลังจากนั้นจึงนำมาให้ผู้เข้าร่วมอภิปรายร่วมกันตัดสินใจให้ค่าเกณฑ์
ชีวิต เช่น เกณฑ์วัดเป็นร้อยละ เกณฑ์เป็นคุณลักษณะ (ดี ปานกลาง น้อย) หรือเกณฑ์บอกปริมาณ
มาก น้อย เป็นต้น

สรุปตัวชีวิตจากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ใต้ จำกัด
พบว่า กลุ่มมีศักยภาพที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานหลายด้านทั้งด้านวัตถุดิบและ
ทรัพยากรที่มีจำนวนมาก สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี มีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่หลากหลาย รวมทั้งโอกาสในการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ จากการ
จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อจัดทำเรื่องมือชีวิตความสำเร็จ พบว่า มีองค์ประกอบความพร้อมในการ
พัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ประกอบด้วยกรอบประเด็นหลัก จำนวน 6 ด้าน
และกรอบประเด็นย่อย จำนวน 43 ตัวชีวิต ดังนี้ (กรอบประเด็นหลักได้มาจากสมาคมพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์สำนักงานชุมชนเมือง และกรอบประเด็นย่อยได้มาจากการเวที

อภิปรายกลุ่ม) สำหรับรายละเอียดของกรอบประเด็นหลัก จำนวน 6 ด้าน และกรอบประเด็นย่อย จำนวน 43 ตัวชี้วัด มีดังต่อไปนี้

1. ความเป็นองค์กรชุมชน ประกอบด้วย

- 1.1 สมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันและมีความตระหนักต่อท้องถิ่นและคุณค่าของตนเอง
- 1.2 มีผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน
- 1.3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ และการบริหารจัดการ
- 1.4 มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือเสริมศักยภาพของกลุ่ม
- 1.5 สมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้/วิเคราะห์ปัญหาให้เท่าทันสถานการณ์และ

มีความเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง

2. มีการบริหารจัดการที่ดี

- 2.1 มีแผนพัฒนาชุมชน/องค์กร อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง
- 2.2 มีระบบบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) เช่น สมาชิกมีความซื่อสัตย์

สุจริต การบริหารงานเปิดเผย มีความโปร่งใส การบริหารงาน ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ การบริหารงานมีความชอบธรรมและยุติธรรม การบริหารงานมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ สมาชิกมีความตระหนักในการบริการอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม การมีมาตรฐาน ของผลิตภัณฑ์ และสร้างความตระหนักของสมาชิกในชุมชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา

- 2.3 การมีส่วนร่วมจากสมาชิกในการตัดสินใจ/การวางแผนการผลิต แผนการตลาด
- 2.4 มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง
- 2.5 มีระบบฐานข้อมูลชุมชน สามารถติดตามประเมินผลได้
- 2.6 มีศูนย์การผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร
- 2.7 ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์
- 2.8 มีการศึกษาวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทาง การพัฒนาการ

ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

3. กิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ

- 3.1 มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งทรัพยากร
- 3.2 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านการประกอบอาชีพของสมาชิก อย่างเชื่อมโยง

และบูรณาการ

- 3.3 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านรายได้ของสมาชิก อย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ
- 3.4 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและ

บูรณาการ

- 3.5 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ
- 3.6 มีระบบสวัสดิการของชุมชน/สร้างหลักประกันความมั่นคงในอนาคต
- 3.7 มีผู้นำเกิดขึ้นหลากหลายสาขาและมีจิตสาธารณะ
- 3.8 สามารถเป็นชุมชนที่เป็นเวทีเรียนรู้ของชุมชนอื่นๆ ได้
- 3.9 กระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกตามความเหมาะสม
- 3.10 เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ/สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น
4. มีความพยายามพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา
- 4.1 มีการระดมทุนหรือมีการออมและกองทุนเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ
- 4.2 มีการกระจายทุน/ทรัพยากร/สินเชื่อ/กองทุน หรือทุนทางสังคมอื่นภายในกลุ่มและชำระคืนหรือหมุนเวียนคืนอย่างสม่ำเสมอ
- 4.3 มีการใช้กองทุนหรือสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่จำเป็นและเดือดร้อน
- 4.4 มีความสามารถในการยกระดับ หรือรวบรวมภูมิปัญญาจากประสบการณ์รวมทั้งสร้างกระบวนการพัฒนาที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้
- 4.5 มีการปรับปรุงพัฒนาภูมิปัญญา/ทรัพยากร ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 4.6 มีการจัดทำทะเบียนวัตถุดิบเพื่อรองรับแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดปี
- 4.7 มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน
5. มีการเชื่อมโยงกระบวนการดำเนินงานเป็นเครือข่าย
- 5.1 องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 5.2 ประสานงานองค์กรเครือข่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง
- 5.3 ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาด้านการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ
- 5.4 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านเครือข่ายการตลาดอย่างทั่วถึงและครอบคลุม
- 5.5 วางแผนการดำเนินงานร่วมกับองค์กรในท้องถิ่นในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง
- 5.6 ความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ

5.7 มีส่วนร่วมผลักดันนโยบาย และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนา หรือ การถ่วงดุลกับกลไกเงินนโยบาย โดยเฉพาะกลไกท้องถิ่นการพัฒนาด้านการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ

6. การเรียนรู้

6.1 ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ผู้นำ คณะกรรมการสมาชิก จากองค์กรภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

6.2 มีการประชุมหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

6.3 มีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

6.4 มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ

6.5 การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการพัฒนาทักษะฝีมือและการพัฒนา

ผลิตภัณฑ์

6.6 กิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ

ผลกระทบต่อชุมชนจากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด พบว่า การดำเนินงานส่งผลผลกระทบต่อชุมชนจาก โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสรุปได้ ดังนี้

1. เกิดการพัฒนาเชิงองค์กร ทำให้ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมกลุ่มเพิ่มมากขึ้น

2. ทำให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกัน

3. ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการสำรวจข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเช่น การประเมินตนเอง รู้จักวิเคราะห์ ปัญหาอุปสรรค ทำให้มีการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันในอนาคต

4. สมาชิกในชุมชน เห็นความสำคัญต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายอื่น ๆ

5. สมาชิกในชุมชน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความรักสามัคคีในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในเรื่องการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การจำหน่าย และการบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น

6. เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในหมู่บ้านและบุคคลทั่วไป ทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เช่น โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

7. ทำให้สมาชิกและชาวบ้านยอมรับและได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ตาม พรบ. หกรณปี พ.ศ. 2542 เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการ สมาชิกมีความกระตือรือร้นมากขึ้น

8. เป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจชุมชนสาขาอื่นๆ

9. เกิดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนากลุ่มสู่ความมั่นคงในอนาคต เช่น มีการสำรวจและขึ้นทะเบียนวัตถุดิบที่ชัดเจน มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประสานงานกับเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทุกระดับตั้งแต่ระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับชาติ และมีโอกาสได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง เป็นต้น

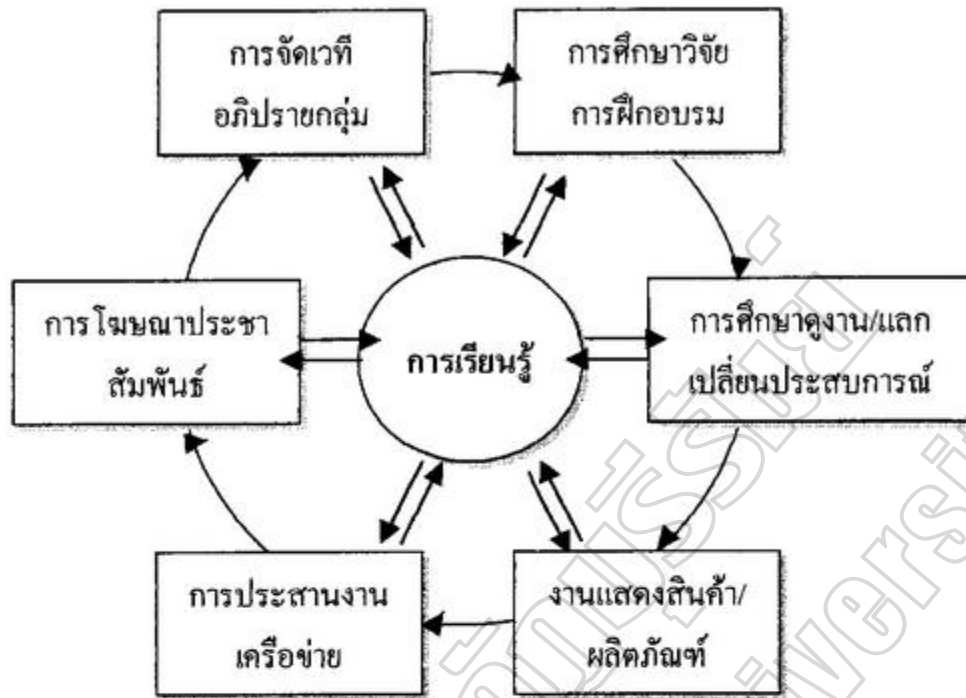
10. ทำให้มองเห็นแนวโน้มของกลุ่มในอนาคต ทั้งด้านวัตถุดิบ สามารถวางแผน การผลิต และแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ ได้อย่างเป็นรูปธรรม

11. เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

12. เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจ นักเรียน นักศึกษา ตามโครงการความร่วมมือระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา (วิชาท้องถิ่น) ปัจจุบัน โรงเรียนระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่อำเภอบ้านกรวด ใช้กลุ่มเป็นสถานที่การเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแก่นักเรียนทุกวันจันทร์ (ภาคบ่าย) นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนารัฐกิจชุมชนจากสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ทำให้กลุ่มมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนากิจการมาากยิ่งขึ้น

13. สามารถนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยไปปรับใช้ในการประสานความร่วมมือกับพหุภาคีเพื่อจัดทำแผนบูรณาการในการพัฒนาองค์กรและชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมในอนาคต

จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม มีองค์ประกอบต่างๆ ดังภาพประกอบ 30 (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่มวันที่ 3, 14 กันยายน และ วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545)

ภาพประกอบ 30 แสดงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรี
สี่ใต้ จำกัด

จากภาพประกอบ 30 แสดงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ เช่น การจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งจากผู้นำ ผู้อาวุโส ครู พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัยการฝึกอบรมการศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ งานแสดงสินค้า/ผลิตภัณฑ์ การประสานงานเครือข่าย และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ กระบวนการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง กล่าวคือ สามารถพัฒนาจากกลุ่มเล็กๆ เมื่อ ปี 2536 เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่สามารถพัฒนาการดำเนินงานสู่ระบบธุรกิจชุมชนที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบัน เป็นต้น

บทที่ 6

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์ การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีใต้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกและเครือข่ายการดำเนินงานเพื่อพัฒนาองค์กรธุรกิจชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดแผนการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ประสานงานพหุภาคีในพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ผู้นำ ผู้รู้ เพื่อการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. เก็บรวบรวมข้อมูล ด้านบริบทชุมชนและบริบทของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีใต้ จำกัด ทั้งด้านการผลิต ด้านการตลาด การรวมกลุ่ม ศึกษาความเชื่อมโยงกับเครือข่าย ศักยภาพของกลุ่ม กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ สมาชิกในชุมชน สมาชิก อบต. และผู้เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (ควบคุมกับแบบสัมภาษณ์)
4. จัดการศึกษาดูงานแก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานจากองค์กรธุรกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในพื้นที่และต่างจังหวัด
5. วิเคราะห์ SWOT ของกลุ่ม เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และแนวทางแก้ไข แล้วจัดลำดับความสำคัญของปัญหา กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มสมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (ควบคุมกับแบบสัมภาษณ์) แล้วนำมาอภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม
6. นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT มาจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้นำ สมาชิก อบต. ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม
7. จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาธุรกิจชุมชน เรียงลำดับตามความสำคัญ (จากข้อ 6) กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มสมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ สมาชิกในชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

8. ออกแบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม โดยการระดมความคิดของผู้วิจัยกับพหุภาคี และอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำไปให้องค์กรชุมชนตรวจสอบปรับปรุงแก้ไข จากนั้นจึงให้คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกร่วมไปสำรวจและเก็บข้อมูลด้านการตลาดของกลุ่ม เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ขาย ชนิดของผลิตภัณฑ์ที่ขายดี ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม ต้นทุน ยอดจำหน่ายในรอบปี แหล่งซื้อขาย เส้นทางการตลาด ทั้งในท้องถิ่นและต่างจังหวัด โดยใช้แบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาสรุปร่วมกัน โดยการอภิปรายกลุ่ม

9. จัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่ม เรียงลำดับตามความสำคัญ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับองค์กรชุมชน โดยการอภิปรายกลุ่ม

10. จัดทำเรื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนของกลุ่ม กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

11. สรุปผลการดำเนินงานเพื่อนำแผนแม่บท แผนการผลิต แผนการตลาด และผลของการสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม ไปปรับใช้ในการการพัฒนา โดยการอภิปรายกลุ่ม

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนและบริบทกลุ่ม

1. การศึกษาบริบทชุมชน เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เช่น ประวัติการก่อตั้ง ผู้ก่อตั้ง ผู้มีบทบาทในการก่อตั้ง เหตุการณ์สำคัญๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงข้อมูลจำนวนครอบครัวที่อพยพมาครั้งแรกและที่อพยพตามเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน โดยศึกษาช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการศึกษาข้อมูลทางกายภาพและชีวภาพของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อและเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การคมนาคม แผนที่การกระจายตัวของดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฤดูกาลที่ชาวบ้านดำเนินการเพาะปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการศึกษาข้อมูลสภาพทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรและโครงสร้างประชากร สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมของวัดต่อชุมชน โรงเรียน บทบาทของโรงเรียนต่อชุมชน วัฒนธรรมประเพณี เครือญาติ การสืบทอดมรดก ศึกษาข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การใช้ประโยชน์ในที่ดิน ฐานะทางเศรษฐกิจ รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต เช่น แหล่งเงินทุน จำนวนเงินกู้ กลุ่มเป้าหมาย สภาพการเมืองการปกครอง ประเด็นที่ศึกษา เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำ การเปลี่ยนแปลงการปกครองและโครงสร้างอำนาจในชุมชน กลุ่มผู้นำ เครือญาติ การดำเนินงานที่มีผลต่อการพัฒนา

หรือผลประโยชน์ของกลุ่ม การพึ่งพาอุปถัมภ์หรือชุมชนมีการใช้มิติอื่นที่ไม่ใช่เครือญาติ เช่น อาศัยผู้นำ ผู้ที่เคารพศรัทธา พระสงฆ์ ครู ซึ่งชุมชนนำเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เป็นต้น

ในการศึกษาจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (ควบคู่กับแบบสัมภาษณ์) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เช่น ผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้ เกษตรกรผู้นำ ผู้อาวุโส ข้าราชการ ครู และพระสงฆ์ หลังจากนั้นจึงใช้วิธีการอภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากพหุภาคีที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น ศึกษาการตั้งชุมชน จากนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด การประกอบอาชีพจากสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรในชุมชน พอสรุปได้ ดังนี้

1.1 บ้านสายศรีสี่ใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ.2506 มีสมาชิกเริ่มแรก จำนวน 3 ครอบครัว ประกอบด้วยครอบครัวนายเพียบ เข้มประ โคน นายจิต เพชรประ โคน และนายถน ชูประ โคน และใน ปี พ.ศ. 2508 จึงมีสมาชิกอพยพเข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้นกว่า 10 ครอบครัว ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก เนื่องจากบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงเขาที่มีพื้นที่ติดต่อกับป่าสงวนแห่งชาติและมีลำห้วยเมฆาไหลมาจากเทือกเขาพนมดงรัก(คงรัก) พื้นที่โดยทั่วไปจึงเหมาะต่อการประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ป่อ ประมง หาของป่า ถ้ำสัตว์ เป็นต้น จากสภาพที่ตั้งหมู่บ้านเป็นพื้นที่ชายแดนจึงประสบปัญหาด้านความมั่นคงจากภัยคุกคามของกองกำลังต่างชาติที่เคลื่อนไหวตามแนวชายแดนอยู่เป็นประจำ ต่อมาเมื่อ ปี พ.ศ. 2512 กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย (ขณะนั้น) ได้ประกาศจัดตั้งนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ตามพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511 เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ราษฎรในเขตพื้นที่แทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และจัดตั้งหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ขึ้นมา สมาชิกบ้านสายศรีสี่ใต้ที่ได้รับการบรรจุเข้าเป็นสมาชิกนิคมฯเป็นกลุ่มคนยากจนซึ่งไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อน ส่วนใหญ่อพยพครอบครัวมาจากจังหวัด นครราชสีมา มหาสารคาม อุบลราชธานี และจังหวัดสุรินทร์ ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน จำนวน 100 ไร่

เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2521 ที่ทำการนิคมฯและย่านการค้าบริเวณตลาดนิคมฯถูกกองกำลังต่างชาติบุกเข้าโจมตีเผาทำลายอาคารร้านค้าเสียหายเป็นจำนวนมาก มีเจ้าหน้าที่นิคมฯ ทหาร ตำรวจ และพลเรือนเสียชีวิต จำนวน 22 คน ชาวบ้านต่างหวาดกลัวจึงอพยพครอบครัวกลับภูมิลำเนาเดิม

ต่อมาเมื่อเหตุการณ์เข้าสู่ภาวะปกติ กองกำลังสุรนารีและหน่วยงานทางราชการจึงมีโครงการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา(ปชด.) ขึ้นมา มีพื้นที่ครอบคลุมตลอดแนวอำเภอบ้านกรวด ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร จำนวน 18 หมู่บ้าน พื้นที่ดินทำกินของสมาชิกหมู่บ้านสายครีตี้ได้ที่มีอยู่เดิมจึงถูกนำมาจัดผังแปลงใหม่โดยแยกเป็นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ทำให้สมาชิกมีที่ดินทำกินลดลง สำหรับการพัฒนาอาชีพแก่สมาชิกในด้านต่างๆ ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการอย่างเป็นทางการ เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การปลูกปอแก้ว มันสำปะหลัง (พ.ศ. 2517-2534) ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน(พ.ศ. 2528-2535) การปลูกไผ่ตงและยางพารา (พ.ศ. 2532-2542) ต่อมา มีการส่งเสริม โครงการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2540-2545) เป็นต้น หน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุน ได้แก่ นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ และกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 216 เป็นต้น

1.2 การประกอบอาชีพ ช่วงปี พ.ศ. 2521-2530 ชาวบ้านสายครีตี้ได้มีอาชีพด้านเกษตรกรรมโดยการทำนาและปลูกพืชไร่เป็นหลัก เมื่อสิ้นสุดฤดูการเพาะปลูกชาวบ้านจะประกอบอาชีพประมง หาของป่าล่าสัตว์เป็นอาชีพเสริม ต่อมาเมื่อประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ผลผลิตตกต่ำ ภาวะค่าครองชีพสูงขึ้น ประกอบกับกรมป่าไม้มีมาตรการกวัดกันและห้ามการเก็บของป่าและล่าสัตว์ ชาวบ้านจึงเริ่มมีการอพยพไปรับจ้างทั้งในจังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา ชลบุรี และกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

1.3 ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2530-2535 มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญซึ่งนำมาสู่การทำธุรกิจชุมชนของชาวบ้านสายครีตี้ได้ เนื่องจากในชุมชนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและกองทุนรองรับการประกอบอาชีพ เพื่อแก้ไขปัญหาผลผลิตตกต่ำ ปัญหารายได้จากการขายผลผลิตที่ไม่แน่นอนซึ่งมักจะถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง กลุ่มที่ตั้งขึ้นมาส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมกับอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มไม้ผล กลุ่มเลี้ยงไหม กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มเลี้ยงปลาในนาข้าว กลุ่มข้าวโพดฝักอ่อน กลุ่มพืชผักสวนครัว โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมานอกจากจะเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพแล้ว ยังเน้นการส่งเสริมการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต

การเกษตรเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกนำผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้ไปบริโภคในครอบครัวและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม อีกด้วย

1.4 ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2535–2540 หน่วยงานต่างๆ มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุน การสร้างงานสร้างอาชีพเสริมรายได้แก่สมาชิกในชุมชน เพื่อเป็นการป้องกันการอพยพเคลื่อนย้าย แรงงาน เช่น นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จัดให้มีโครงการส่งเสริมการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนส่งโรงงาน หลวงที่อำเภอโนนดินแดง โครงการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อขายรังไหมดิบให้แก่บริษัท จุลไหมไทย จังหวัดเพชรบูรณ์ และบริษัทจิมส์ทอมส์สัน จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานเกษตรอำเภอ บ้านกรวด จัดให้มีโครงการส่งเสริมการถนอมอาหารจากผลผลิตการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิต การเกษตรเป็นการถนอมอาหารไว้บริโภคในครอบครัวและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม นอกจากนี้สำนักงาน พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด จัดให้มีโครงการสนับสนุนการฝึกอาชีพกลุ่มสตรี กระบวนการกลุ่ม การบริหารจัดการ เป็นต้น แต่เนื่องจากขาดการควบคุมคุณภาพของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ จึงประสบ ปัญหาต่างๆมากมายโดยเฉพาะปัญหาด้านการตลาดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ เป็นเหตุให้บางโครงการต้องล้มเลิกไป ยังคงปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมซึ่งสมาชิกสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในปัจจุบัน คือโครงการปลูกยางพารา และโครงการเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

2. การศึกษาบริบทของกลุ่ม เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่ม ความเป็นมาเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากร การนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ การปรับเปลี่ยนวัตถุดิบในการผลิต ความเป็นมาและเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนได้รับและนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ การแปรรูป การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ผลจากการใช้ทรัพยากรส่งผลต่อการ พัฒนาชุมชนครอบคลุมทั้งด้านบวกและด้านลบ ประเด็นผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของสมาชิกกลุ่ม กลุ่มมีการพัฒนาและเชื่อมโยงระหว่างชุมชนในการผลิต วัตถุดิบ ด้านการเรียนรู้ ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และต่างจังหวัด นอกจากนี้รวมถึงการศึกษายทบาทหน้าที่และคุณสมบัติของ คณะกรรมการและสมาชิก รวมถึงกฎระเบียบของกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่ม มาตรฐานผลิตภัณฑ์ การพัฒนาเชิงองค์กร(ความเป็นกลุ่ม) ความมุ่งมั่นในการรวมกลุ่มวิธีการดำเนินงาน ผลการวิเคราะห์ เป็นการศึกษาวิธีการถ่ายทอด ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นต้น

ในการศึกษาจะใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายทั้งบุคคล ภายในชุมชนและนอกชุมชน เช่น ผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส ครู และข้าราชการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นจึงใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนั้นยังศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากพหุภาคีที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น ศึกษาการตั้งกลุ่ม

การพัฒนา กลุ่ม การเชื่อมโยงกับเครือข่าย จากนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด การประกอบอาชีพจาก สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด กระบวนการกลุ่มจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด และ ศูนย์การศึกษาออก โรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มเพื่อกำหนด แนวทางประกอบการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรในชุมชน พอสรุปได้ ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงซึ่งนำไปสู่การแปรรูปผลไม้เป็นผลิตภัณฑ์ไวน์ เกิดขึ้นในช่วง ระหว่าง ปี พ.ศ. 2536-2543 กล่าวคือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เข้ามาฝึกอบรมและจัด ตั้งกลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนา อาชีพราษฎรตามแนวชายแดนไทย จังหวัดสุรินทร์ ได้จัดฝึกอบรมกลุ่มวิชาชีพการแปรรูปอาหารจาก ผลผลิตการเกษตร และเมื่อมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการทำไวน์ จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลิตไวน์โดยเน้นการ ผลิตไวน์จากผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่สมาชิกเพาะปลูกบริเวณที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกินตามหัวไร่ ปลายนา และผลไม้ในป่าสวนแห่งชาติ เช่น มะขม มะเฟือง กัลยาลิ้นป่า สับปะรด มะขาม มะหวด มะขามป้อม ลูกหว้า รวมถึงพืชอื่นๆ อีกหลายชนิด ปรากฏว่าผลิตภัณฑ์ไวน์ที่ได้มีรสชาติดี การทำผลิตภัณฑ์ไวน์จากผลไม้จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สมาชิกให้ความสนใจและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากสอดคล้องกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชน ประกอบกับวัตถุดิบ ที่ใช้ในการผลิตหาได้ง่ายและมีปริมาณมากพอ เดิมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ไวน์ผลไม้สมาชิกจะรวมตัว กันทำเฉพาะเวลาว่างจากกิจกรรมการเกษตรเท่านั้น แต่เมื่อผลิตภัณฑ์ไวน์เป็นที่รู้จักแพร่หลายจึงมีการ ผลิตต่อเนื่องตลอดปีและรวมตัวกันเป็นกลุ่มเมื่อ ปี พ.ศ. 2544 ที่ผ่านมา

2.2 ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2544 คณะกรรมการกลุ่มนำโดยนายศุภมิตร พันธธา (ผู้ใหญ่บ้าน) และนายประดิษฐ์ ณ พล (ประธานกลุ่มฯ) เดินทางไปศึกษาดูงานวิธีการทำผลิตภัณฑ์ ไวน์ลูกหม่อนที่กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านเกตเหนือ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ และได้รับการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการผลิตไวน์ จากประธาน กลุ่ม (นายสิทธิ์ สุทธะ และสมาชิก) จึงนำความรู้มาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกรายอื่นๆจนสามารถ ปรับปรุงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีมีคุณภาพในเวลาต่อมา กลุ่มได้รับการรับรองจดทะเบียนเป็นกลุ่มสหกรณ์ การเกษตรแปรรูปอาหาร เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2544 ในนาม “สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้าน สายศรีใต้ จำกัด” ประกอบธุรกิจผลิตสุราแช่ชนิดผลไม้ (ไวน์) และได้รับอนุญาตจากกรมสรรพสามิต ให้เป็นผู้ผลิตสุราจากผลไม้ โดยมีนายศุภมิตร พันธธา (ผู้ใหญ่บ้าน) เป็นประธานกลุ่ม และแต่งตั้ง นายประดิษฐ์ ณ พล เป็นผู้จัดการสหกรณ์ ปัจจุบันกลุ่มทำการผลิตไวน์ จำนวน 8 ชนิด ประกอบ ด้วยไวน์ลูกหม่อน ไวน์กระเจียบแดง ไวน์มะขม ไวน์มะขาม ไวน์มะเฟือง ไวน์ลูกฝรั่ง ไวน์สับปะรด

และไวน์องุ่นป่า นอกจากนี้กลุ่มยังศึกษาการแปรรูปไวน์สมุนไพรอื่นๆ เช่น ไวน์กระชายดำ ไวน์มะขามป้อม และไวน์ลูกยอ เป็นต้น คาดว่าผลิตภัณฑ์จะสามารถนำออกจำหน่ายได้ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2546 นี้

2.3 ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน การดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ ประสบปัญหาด้านต่างๆหลายประการ เช่น ส่วนแบ่งผลิตภัณฑ์ในตลาดยังมีน้อยไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน ผลิตภัณฑ์ขาดความหลากหลาย ขาดการประชาสัมพันธ์ ประกอบกับกลุ่มขาดการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการดำเนินงานของตนเองส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มขาดความมั่นคงในการพัฒนา ซึ่งเป็นจุดอ่อนและเป็นรองคู่แข่งในเชิงธุรกิจการค้าทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องจากคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ขาดการวางแผนการผลิตและแผนการตลาดอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรต่างๆอย่างต่อเนื่อง นั่นเอง

3. การจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน ระหว่างวันที่ 9-10 สิงหาคม 2545 ผู้วิจัยจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาดูงานเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนแก่คณะกรรมการและสมาชิก โดยเดินทางไปศึกษาการดำเนินงานจากองค์กรธุรกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานและประสบการณ์ เพื่อให้สมาชิกนำความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของตนเอง เช่น จากการศึกษาดูงานกลุ่มธุรกิจชุมชนที่อำเภอละหานทราย อำเภอประโคนชัย อำเภอหนองกี่ และกลุ่มธุรกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร รวมถึงประสบการณ์การแสดงสินค้าที่กรุงเทพฯ ทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการผลิต การตลาด เทคนิคการผลิต กับเครือข่ายธุรกิจชุมชนเหล่านั้นมากขึ้น และเมื่อจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อร่วมจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาด สมาชิกสามารถนำความรู้เรื่องการผลิต การตลาด เทคนิคการผลิตมาเชื่อมโยงประยุกต์เข้ากับสภาพเหมาะสมของตนเอง เช่น มีการจัดทำแผนการสำรวจวัตถุดิบ จัดแผนการผลิต แผนการตลาด และมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ที่หลากหลาย เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ SWOT เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทั้งภายในชุมชนและภายในกลุ่ม โดยศึกษาครอบคลุมทั้งด้านบุคลากร (ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก) ด้านเงินทุน ด้านวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ และองค์ประกอบจากพหุภาคีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนา ในการศึกษาจะใช้วิธีการอภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เช่น ผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มสมาชิกกลุ่ม ครู ผู้อาวุโส และข้าราชการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนั้น

ยังศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากพหุภาคีที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น ศึกษาการตั้งกลุ่ม การพัฒนากลุ่ม การเชื่อมโยงกับเครือข่าย จากนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด การประกอบอาชีพจากสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด กระบวนการกลุ่มสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานความเหมาะสมของชุมชนและกลุ่มเป็นสำคัญ

5. การศึกษาปัญหา/สาเหตุ และแนวทางแก้ไข เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข ในการดำเนินงานของกลุ่มในการทำผลิตภัณฑ์ไวน์ว่าในการดำเนินงาน ของกลุ่ม นั้นมีปัญหาอะไรบ้าง สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเกิดจากปัจจัยด้านใดบ้าง และชาวบ้านมีวิธีการแก้ไขอย่างไร รวมถึงการปรับตัวของชุมชนภายหลังจากชุมชนประสบปัญหามีวิธีการปรับตัวอย่างไร และแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร นอกจากนี้ ยังศึกษาองค์ความรู้ของชาวบ้านในด้านต่างๆ เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต เทคนิคการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น การศึกษาคู่แข่ง องค์ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ องค์ความรู้เกี่ยวกับการขาย วิธีการขาย การส่งเสริมการขาย ช่องทางการขาย สักยภาพของชุมชน ด้านแรงงาน ทักษะฝีมือ เครื่องจักรอุปกรณ์ สักยภาพด้านการเงิน รวมถึงศึกษาความเชื่อมโยงกับกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนกระตุ้นเศรษฐกิจตำบล 1 ส่วน กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน(กขคจ.) กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ โครงการกองทุนหมู่บ้าน ตลอดจนรวมถึง การศึกษาเกี่ยวกับความสนใจของชาวบ้าน ว่ามีความสนใจอะไรบ้างที่จะเป็นแนวทางให้กลุ่มพัฒนาขึ้น เช่น เงินทุน ทักษะการผลิต การตลาด การพัฒนาฝีมือแรงงาน การประกอบการ ทักษะและ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่ม ระบบการเงินและบัญชี นอกจากนี้ยังศึกษาการแบ่งหน้าที่กันในการผลิต การเชื่อมโยงการเรียนรู้ในหมู่บ้าน ระหว่างหมู่บ้าน ต่างจังหวัด และเครือข่ายอื่นๆ การเชื่อมโยงด้านการตลาด ผู้รับซื้อ ราคาซื้อขาย เป็นต้น

ในการศึกษา จะใช้วิธีการอภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขของกลุ่มเป้าหมายทั้งบุคคลภายในชุมชนและนอกชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้นำ ครู ผู้อาวุโส และข้าราชการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากพหุภาคีดังกล่าวที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น การศึกษาการตั้งกลุ่ม การพัฒนากลุ่ม การเชื่อมโยงกับเครือข่าย จากนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด การประกอบอาชีพจากสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด กระบวนการกลุ่มสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพิจารณา ร่วมกับการวิเคราะห์ SWOT เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานความเหมาะสมของชุมชนและกลุ่มเป็นสำคัญ

6. การจัดทำเครื่องมือสำรวจกลุ่ม โดยผู้วิจัยจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกับองค์กรชาวบ้านและพหุภาคีเพื่อออกแบบสำรวจข้อมูลการผลิตและการตลาดของกลุ่ม ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ เงินทุน ระเบียบกลุ่ม กิจกรรมกลุ่ม ข้อมูลการผลิต/กำลังการผลิต แหล่งที่มาของวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิต ระยะเวลาการผลิต แหล่งขาย ราคาขาย(ส่งและปลีก) ช่องทางการขาย ระยะเวลาที่ขายดี การกำหนดราคา การกำหนดมาตรฐาน ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประสานงานของกลุ่ม เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาด รวมถึงเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนากลุ่มอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานความเหมาะสม ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นได้ให้คณะกรรมการองค์กรชาวบ้านเป็นผู้สำรวจ

7. การจัดทำยุทธศาสตร์ ในการศึกษาจะจะใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม เพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT ที่มีความสัมพันธ์กันมาจับคู่กันเพื่อมาทำกรอบยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่ม ก่อนนำยุทธศาสตร์ที่ได้เรียงลำดับความสำคัญ แล้วจึงนำไปจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาต่อไป แผนจะต้องครอบคลุมทุกๆด้านสมาชิกในชุมชนสามารถนำไปประกอบการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสภาพของชุมชน โดยการอภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดทำยุทธศาสตร์ มีกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายทั้งบุคคลภายในชุมชนและนอกชุมชน เช่น ผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ครู ผู้อาวุโส และข้าราชการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากพหุภาคีที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา

8. การจัดทำแผนการผลิต โดยผู้ศึกษาจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกับองค์กรชาวบ้านและพหุภาคีเพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต สำรวจต้นทุนผลตอบแทน สำรวจปัจจัยการผลิต แผนการผลิต ช่องทางการขาย ส่วนแบ่งการตลาด ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลการผลิตและการตลาดของกลุ่มจากข้อ 7) ใช้ข้อมูลมาวิเคราะห์ SWOT ของกลุ่ม จากนั้นจึงนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT ที่มีความสัมพันธ์กันมาจับคู่ เพื่อมาทำกรอบยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิตของกลุ่ม ก่อนนำยุทธศาสตร์ที่ได้มาเรียงลำดับความสำคัญแล้วจึงนำไปจัดทำแผนการผลิตเพื่อพัฒนาต่อไป แผนที่ได้จะต้องครอบคลุมทุกๆ ด้าน สมาชิกในชุมชนสามารถนำไปประกอบการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสภาพของชุมชน

9. การจัดทำแผนการตลาด โดยผู้ศึกษาจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกับองค์กรชาวบ้านและพหุภาคีเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลการผลิตและการตลาดของกลุ่ม

(จากข้อ 7) เช่น ส่วนแบ่งการตลาด/สำรวจตลาด ตำแหน่งสินค้า/ผลิตภัณฑ์ มาประกอบการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการตลาด การจัดทำโครงการรองรับแผนการตลาดต้องเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับแผนการผลิต กล่าวคือ นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT ที่มีความสัมพันธ์กันมาจับคู่เพื่อมาทำกรอบยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ก่อนนำยุทธศาสตร์ที่ได้มาเรียงลำดับความสำคัญแล้วจึงนำไปจัดทำแผนการตลาดเพื่อพัฒนาต่อไป แผนที่ได้จะต้องครอบคลุมทุกๆ ด้านสมาชิกในชุมชนสามารถนำไปประกอบการเรียนรู้ และพัฒนาองค์กรในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสภาพของชุมชน

10. การจัดทำเรื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด โดยผู้ศึกษาจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกับองค์กรชาวบ้านและพหุภาคี โดยจัดกลุ่มข้อมูลเป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบรองที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทั้งยังสามารถนำไปประกอบการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสภาพของชุมชน

นอกจากนี้ในการศึกษาวิจัย ยังรวมถึงการศึกษาถึงผลกระทบต่อชาวบ้านที่เป็นสมาชิกผลกระทบต่อครอบครัวสมาชิก ผลกระทบต่อชุมชนโดยรวม รวมถึงผลกระทบต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผลในด้านบวกและด้านลบ เป็นต้น

ประโยชน์ที่กลุ่มได้รับจากการศึกษาวิจัย

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากการระดมความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม พบว่า กลุ่มได้รับประโยชน์จากการศึกษาวิจัยด้านต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. เกิดการพัฒนาเชิงองค์กร ทำให้ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมกลุ่มเพิ่มมากขึ้น
2. ทำให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกัน
3. ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการสำรวจข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เช่น การประเมินตนเอง รู้จักวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค ทำให้มีการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันในอนาคต
4. สมาชิกในชุมชน เห็นความสำคัญต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายอื่น ๆ

5. สมาชิกในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน เป็นการเสริมสร้างความรักสามัคคีในชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและปรับปรุงการทำงานของกลุ่ม ทั้งในเรื่องการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การจำหน่าย และการบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น

6. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในหมู่บ้านและบุคคลทั่วไป ทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบาย เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของรัฐบาลในปัจจุบัน

7. จากการดำเนินงานของคณะกรรมการทำให้สมาชิกและชาวบ้านยอมรับ และมีการขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ตามพรบ.พ.ร.บ. ปี พ.ศ. 2542 ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการ ส่งผลให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นมากขึ้น

8. ผลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เกิดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนากลุ่มสู่ความมั่นคงในอนาคต เช่น มีการสำรวจและขึ้นทะเบียนวัตถุดิบที่ชัดเจน มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประสานงานกับเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับชาติ รวมถึงโอกาสที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง เป็นต้น

9. เป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจชุมชนสาขาอื่นๆ

10. ทำให้มองเห็นแนวโน้มของกลุ่มในอนาคต ทั้งด้านวัตถุดิบ ความสามารถในการวางแผนการผลิต แผนการตลาด และแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

11. เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชนทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการพึ่งพาตนเอง เกิดความสามัคคีในชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ประโยชน์ที่ผู้วิจัยได้รับจากการศึกษาวิจัยชุมชน

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้รับประโยชน์จากการศึกษาด้านต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาเชิงองค์กร เห็นความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมกลุ่มของสมาชิก

2. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้าน
3. เกิดประสบการณ์ในการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เช่น การจัดทำแผนสำรวจชุมชน ประเมินความพร้อมของตนเอง รู้จักวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ทำให้มีการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมรับผลสำเร็จจากการวิจัย
4. พบเห็นการพึ่งพาซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน เห็นระบบและความสำคัญของการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ
5. เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในเรื่องการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การจำหน่าย การบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น
6. เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยด้านธุรกิจชุมชนในพื้นที่อื่น
7. พบเห็นบทบาทของสมาชิกในชุมชน ผู้นำ ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้องที่ร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งความสามารถของชุมชนการพัฒนากลุ่มสู่ความมั่นคงในอนาคต
8. ทำให้มองเห็นแนวโน้มในการพัฒนาของกลุ่มในอนาคต ทั้งด้านวัตถุดิบ ความสามารถในการวางแผนการผลิต แผนการตลาด และแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบ
9. พบเห็นศักยภาพของสมาชิกในชุมชนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการพึ่งพาตนเอง

ข้อสังเกตจากการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนและบริบทกลุ่ม
 - 1.1 ข้อสังเกตที่พบจากการศึกษาบริบทชุมชน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ระหว่างวันที่ 3-5 สิงหาคม พ.ศ. 2545 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย กลุ่มผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้ เกษตรกรผู้นำ ผู้อาวุโส ครู ข้าราชการ และพระสงฆ์ เป็นต้น เมื่อผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนครั้งแรกชาวบ้านจะไปรวมตัวกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้านมีการจับกลุ่มพูดคุยกันตามปกติ และเมื่อผู้วิจัยแนะนำตัวต่อที่ประชุมเพื่อสนทนาทำความคุ้นเคยปรากฏว่าชาวบ้านมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรายละเอียดข้อมูลน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้รับฟังมากกว่า จากการสังเกต พบว่าในการศึกษาบริบทชุมชนนั้นผู้เข้าร่วมประชุม คือ กลุ่มผู้อาวุโสซึ่งเป็นชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอาศัย

ในหมู่บ้านรุ่นแรกๆ เช่น นายจอม นามท้าว นายสุข จูมมาลา นายประดิษฐ์ ประเสริฐสิทธิ์ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มผู้เข้าประชุมมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นกลุ่มสตรีมากกว่าชาย จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกทำให้ทราบข้อมูลความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพพื้นที่ สภาพทางสังคม การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่หลากหลาย เช่น จากการบอกเล่าของ นายสุข จูมมาลา นายประดิษฐ์ ประเสริฐสิทธิ์ และนายศุภมิตร พันธุ์ทา (ผู้ใหญ่บ้าน) ทำให้ทราบว่า ปัญหาหลักของหมู่บ้านสายตรีสี่ได้ คือ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ทำกินซึ่งได้รับการจัดสรรอยู่เดิมถูกนำมาจัดเป็นหมู่บ้านตามแนวทางเพื่อความมั่นคงเนื่องจากภัยคุกคามจากกองกำลังต่างชาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อสิ้นสุดฤดูการทำไร่ทำนาจึงมักจะอพยพไปทำงานต่างจังหวัดหรือมีอาชีพรับจ้าง ต่อมาเมื่อชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการเกษตรสมัยใหม่ การนำความรู้ต่างๆ มาประยุกต์กับสภาพความเป็นอยู่และอาชีพจึงเป็นแนวทางหนึ่งของสมาชิกในการสร้างงานสร้างอาชีพเสริมรายได้ เช่น ความรู้เรื่องการแปรรูปและการถนอมอาหาร จากผลผลิตการเกษตร นำไปสู่การประกอบอาชีพผลิตไวน์ผลไม้ในเวลาต่อมา นอกจากนี้ นายประดิษฐ์ ณ พล (ผู้จัดการ สหกรณ์ฯ) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่อผู้นำหรือคณะกรรมการหมู่บ้านได้มีโอกาสเรียนรู้ในการประกอบอาชีพสาขาต่างๆ ทุกครั้งที่มีการประชุมประจำเดือนจะมีการนำเสนอความรู้และประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพแก่สมาชิกในหมู่บ้านอยู่เสมอ เนื่องจากที่ตั้งหมู่บ้านซึ่งมีอาณาเขตติดกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและมีเขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่ จึงกลายเป็นแหล่งอาหารและหาของป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์แก่ชาวบ้าน ผลผลิตที่ได้สามารถนำมาประยุกต์เข้ากับชีวิตประจำวันและนำไปสู่การพัฒนาอาชีพของชาวบ้านมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับความสำเร็จในการดำเนินงานนั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าหน้าที่จากภาครัฐและสมาชิกเป็นสำคัญ ในการนัดหมายเพื่อประชุมชี้แจงการดำเนินงานหรือการร่วมจัดเวทีโดยผ่านผู้นำ พบว่า ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีทุกครั้งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเคารพเชื่อฟังผู้นำ ผู้อาวุโส และคณะกรรมการ ทั้งยังแสดงถึงความสนใจว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะส่งผลต่อการพัฒนาหมู่บ้านอย่างไรบ้าง จึงให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี

1.2 ข้อสังเกตที่พบจากการศึกษาบริบทกลุ่ม จากการอภิปรายกลุ่มครั้งแรก เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2545 ได้รับการยืนยันจากนายศุภมิตร พันธุ์ทา นายบุญเที่ยง เขตพลกรัง และ นายประดิษฐ์ ณ พล ว่ากลุ่มต่างๆ เริ่มก่อตั้งช่วง ปี พ.ศ.2530-2535 โดยมีหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน มีทั้งการก่อตั้งในรูปแบบกลุ่มอาชีพและกลุ่มกองทุนเพื่อรองรับการประกอบอาชีพ ผลผลิตที่ได้

จะใช้บริโภคและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของสมาชิกในครอบครัว สำหรับการดำเนินงานจะมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับคณะกรรมการ ชาวบ้านยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของตนเองมากนัก ซึ่งยืนยันได้จากเมื่อหน่วยงานมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ โครงการ การดำเนินงานจะหยุดชะงักหรือล้มเลิกไป ปัจจุบันชาวบ้านมีโอกาสได้เข้ารับการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และมีโอกาสในการศึกษามากขึ้นจึงเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการทำงานแบบมีส่วนร่วม และมีแนวโน้มในการพึ่งพาตนเองมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2536-2543 เมื่อมีหน่วยงานทางราชการ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพราษฎรตามแนวชายแดนไทย จังหวัดสุรินทร์ ให้การสนับสนุนการฝึกอบรมกลุ่มวิชาชีพแก่สมาชิก โดยเน้นการพัฒนาอาชีพด้วยการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตการเกษตร เมื่อกลุ่มมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการทำไวน์ สมาชิกจึงมีการรวมตัวกันผลิตไวน์จากผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่สมาชิกเพาะปลูกบริเวณที่อยู่อาศัย ตามหัวไร่ปลายนา และในป่าสงวนซึ่งยังคงมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ เช่น มะขม มะเฟือง กล้วย ถิ่นขี้ป่า สับปะรด มะขาม มะขามป้อม ลูกหว้า ปรากฏว่าได้ผลิตภัณฑ์ไวน์ที่มีรสชาติดี การทำผลิตภัณฑ์ไวน์จากผลไม้จึงเป็นกิจกรรมที่สมาชิกให้ความสนใจเพราะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต และภูมิปัญญาดั้งเดิมของสมาชิกในชุมชนจึงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เดิมทีสมาชิกจะรวมตัวกันผลิตไวน์เฉพาะช่วงเวลาว่างจากกิจกรรมไร่ นา ต่อมาเมื่อผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายจึงผลิตต่อเนื่องตลอดปี จากประสบการณ์ในการผลิตและการขายทำให้กลุ่มมีการพัฒนา ทั้งด้านการผลิต กลิ่นรสชาติ การบรรจุภัณฑ์ การตลาด และการบริหารจัดการ เป็นต้น ทำให้สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ทั้งตลาดภายในพื้นที่และต่างจังหวัด จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มในนาม “กลุ่มเกษตรกรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้” มีการผลิตสุราผลไม้เป็นผลิตภัณฑ์หลัก จะจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นเครื่องค้ำในงานเทศกาลต่างๆ และเป็นของฝากแก่ผู้มาเยี่ยมชมเยือน ต่อมาช่วงกลาง ปี พ.ศ. 2544 คณะกรรมการฯ เดินทางไปดูงานเพื่อศึกษาวิธีการทำไวน์ลูกหม่อนที่กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านเกตุเหนือจำกัด จึงได้รับการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคต่างๆ จากนายสิทธิ สุทระและสมาชิก คณะกรรมการฯ จึงนำความรู้มาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกรายอื่นๆ จนสามารถปรับปรุงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีมีคุณภาพในเวลาต่อมา ปัจจุบันกลุ่มดังกล่าวได้รับการรับรองจดทะเบียนเป็นกลุ่มสหกรณ์การเกษตร เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ในนาม “สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด” ประกอบธุรกิจผลิตสุราแซ่ชนิดผลไม้ (ไวน์) และได้รับอนุญาตจากกรมสรรพสามิตให้เป็นผู้ผลิตสุราจากผลไม้ ปัจจุบันกลุ่มทำการผลิตไวน์ผลไม้ จำนวน 8 ชนิด ประกอบด้วย ไวน์ลูกหม่อน ไวน์กระเจี๊ยบแดง

ไวน์มะยม ไวน์มะขาม ไวน์มะเฟือง ไวน์ฝรั่ง ไวน์สับปะรด และไวน์องุ่นป่า เป็นต้น จากการศึกษา
 งานและการขายผลิตภัณฑ์การทำไวน์ลูกหม่อนที่กลุ่มสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านเกตุเหนือ จำกัด
 ทำให้กลุ่มมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์โดยการนำขวดเซรามิกซ์มาบรรจุไวน์ ทำให้ผลิตภัณฑ์ไวน์จำหน่าย
 ได้ราคาสูงขึ้น แต่เนื่องจากขวดเซรามิกซ์ที่ใช้บรรจุมีต้นทุนสูงประกอบกับกลุ่มมีเงินทุนดำเนินการ
 จำกัดจึงต้องล้มเลิกไป ยังคงมีเฉพาะขวดแก้วเขียวทรงสูง ขนาดความจุ 750 ซี.ซี. เท่านั้น

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง เกี่ยวกับผลิตไวน์ ได้รับจากยืนยัน จากนายสุข ภูมมาลา และ
 นายจอม นามท้าว ว่าวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิตไวน์สมาชิกจะเก็บรวบรวมจากผลไม้ที่มีในหมู่บ้าน
 และบริเวณใกล้เคียง โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด สำหรับสมาชิกที่ทำหน้าที่ในการเตรียมวัตถุดิบ
 และขั้นตอนการต่างๆในการผลิตไวน์ กลุ่มจะมอบหมายให้ นางจอมศรี ศรีวงศ์ยาง นางอรพิน ศรีชมพร
 นางหนู ปานพรมา นางใหม่ พอกเพิ่มดี และนางถ้วน ไทสันเทียะ เป็นผู้ปรุง กรอง และหมักบ่ม
 จากการสอบถามสมาชิกในกลุ่ม พบว่า บุคคลที่ทำหน้าที่ปรุงไวน์คือผู้ที่มีประสบการณ์ในการปรุง
 อาหารซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน สำหรับการกำหนดปริมาณคักริของผลิตภัณฑ์ไวน์ พบว่า
 กลุ่มมอบหมายให้นายนายสุข ภูมมาลา และนายประดิษฐ์ ณ พล ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการหมัก
 สาทิพื้นบ้าน เป็นผู้ชิม(อาศัยความชำนาญ) ก่อนที่จะทำการต้มฆ่าเชื้อยีสต์ นอกจากนี้ยังได้รับการ
 ตรวจสอบปริมาณคักริตามหลักวิชาการ (6-9 คักริ) โดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสรรพสามิตจังหวัด
 บุรีรัมย์ ทุกๆ 2 เดือน เป็นต้น

2. ข้อสังเกตจากการศึกษางานเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน ระหว่างวันที่ 9-10 สิงหาคม
 2545 ที่จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร พบว่า ประสบการณ์จากการศึกษางาน
 ส่งผลต่อการเรียนรู้ในการดำเนินงานอย่างมากมาย เช่น เมื่อมีการจัดอภิปรายกลุ่มเมื่อ วันที่ 3 กันยายน
 2545 ตัวแทนกลุ่มประกอบด้วยนายประดิษฐ์ ณ พล นายอำนาจ ภูมมาลา และนายสำรอง ศรีวงศ์ยาง
 ซึ่งเป็นคณะกรรมการกลุ่มฯที่เข้าร่วมเดินทางไปศึกษางานสามารถถ่ายทอดความรู้ถึงประสบการณ์
 ของตนเองจากการที่ได้เดินทางไปศึกษางานกลุ่มธุรกิจชุมชน โดยกล่าวว่า “หากเปรียบเทียบการ
 ดำเนินงานในระบบกลุ่มแล้วบ้านเรายังล้าหลังบ้านเขามาก การดำเนินงานเขามีระบบการจัดการดี เช่น
 มีอาคารโรงเรือนมีอุปกรณ์ที่ทันสมัย มีวัตถุดิบเป็นของตนเอง นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจาก
 ทางราชการและองค์กรต่างๆอยู่เสมอจึงมีเงินทุนมาก” เช่น กลุ่มที่บ้านนาข่า อำเภอบรบือ จังหวัด
 มหาสารคาม สมาชิกมีแปลงปลูกหม่อนทั้งหมู่บ้านเขาจึงสามารถผลิตไวน์ลูกหม่อนและผลิตชาจาก
 ใบหม่อนได้ตลอดปี นอกจากนี้ยังมีเงินทุนของกลุ่มที่เกิดจากการระดมทุนจากสมาชิกและหน่วยงาน
 ราชการสนับสนุนกว่า 500,000 บาท หรือที่กลุ่มอินแปง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีสภาพ

ทั่วไปเป็นบ้านป่าจึงยังคงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลไม้ป่ามากมาย และได้รับการบอกเล่าจาก พ่ออุดมและสมาชิกกลุ่มว่าที่สามารถดำเนินการ ได้จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปนั้น เพราะชาวบ้านต่างมีความสามัคคีปรองดองกันอย่างเหนียวแน่น และกลุ่มได้ขออนุญาตจากทางราชการนำพันธุ์ไม้ป่าจากเทือกเขาภูพานลงมาปลูกบริเวณหมู่บ้านและที่ดินทำกินรอบๆ หมู่บ้าน ใช้เวลาประมาณ 10 ปีก็มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นมีพืชป่าเป็นอาหารและนำมาแปรรูปขายได้ ชาวบ้านไม่ต้องไปบุกรุกป่าอีกต่อไป

นายอำนาจ จูมมาลา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวัตถุดิบ ไร่ว่า หากมองถึงความพร้อมด้านวัตถุดิบแล้วบ้านเราสามารถสู้เขาได้สบายมาก โดยยกตัวอย่างว่าสมาชิกบ้านเราเคยปลูกหม่อนมาก่อนแต่ปลูกเพื่อนำใบมาเลี้ยงไหมขายรังดิบเท่านั้น พันธุ์หม่อนที่ปลูกล้วนแต่เป็นพันธุ์ดี ใบใหญ่หนา หากนำมาผลิตชาหม่อนจะดีมาก ลูกหม่อนแต่ก่อนก็เป็นผลไม้กินเล่นของเด็กๆหรือไม้ก็เป็นอาหารนกเท่านั้นไม่เคยนำมาแปรรูปอื่นเลย หากสมาชิกมีการฟื้นฟูแปลงหม่อนอีกครั้งเราจะมียอดวัตถุดิบมากมาย นอกจากนี้ ผลองุ่นป่าซึ่งเกิดตามหัวไร่ปลายนาหรือป่าสงวนใกล้หมู่บ้านเรามีขนาดผลใหญ่และหาได้ง่ายแต่เรายังไม่ได้นำมาแปรรูป และหากมองภาพรวมแล้วบ้านเรามีสภาพพื้นที่คล้ายกับกลุ่มอินแปงจังหวัดสกลนคร เพราะมีป่าไม้ ภูเขา ลำห้วย และพืชพรรณมากมาย “หากเราเริ่มคิดและนำมาปลูกบริเวณหมู่บ้านตั้งแต่วันนี้ อีก 5-10 ปี บ้านเราก็จะอุดมสมบูรณ์ไม่แพ้ใคร” สำหรับด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้น นายประดิษฐ์ ฌ พล (ผู้จัดการสหกรณ์ฯ) เล่าถึงประสบการณ์ที่ได้มีโอกาสไปศึกษาฐานกระบวนการผลิตไวน์โดยใช้เครื่องมือและอุปกรณ์สมัยใหม่ที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลกาฬสินธุ์ และจากการที่ได้นำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายทั้งในจังหวัดบุรีรัมย์ และตลาดแสดงสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่กรุงเทพฯ และกล่าวว่า “ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของกลุ่มประสบปัญหาหลายด้าน เช่น ผลิตภัณฑ์ขาดความหลากหลายทั้งชนิด ขนาดบรรจุ จึงทำให้เสียเปรียบคู่แข่งจากแหล่งอื่น เราต้องสำรวจและพัฒนาตนเองอีกมากจึงจะสามารถแข่งขันกับผู้ผลิตรายอื่นๆได้ จึงอยากให้มีการทบทวนร่วมกันในการกำหนดแนวทางพัฒนา” และจากการนำเสนอของสมาชิกดังกล่าว นำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันในการวางแผนการสำรวจวัตถุดิบ การจัดทำทะเบียนวัตถุดิบ การวางแผนขยายพื้นที่ปลูกพืชที่ใช้เป็นวัตถุดิบ ทั้งบริเวณที่ดินของสมาชิกกลุ่มและบริเวณที่ดินสาธารณะของหมู่บ้าน การวางแผนการผลิต การวางแผนการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ในเวลาต่อมา

3. ข้อสังเกตจากการวิเคราะห์ SWOT โดยการอภิปรายกลุ่ม (วันที่ 3 กันยายน 2545

ระหว่างเวลา 19.00 น. – 22.30 น.) เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค รวมถึงปัญหา สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อสรุปเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา จากการศึกษา พบว่าชาวบ้านสามารถถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมกันเสนอแนะเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา

ร่วมกัน จากการสังเกตระหว่างดำเนินการ พบว่า ในระยะแรกชาวบ้านยังไม่สามารถมองปัญหาของตนเองได้อย่างเป็นระบบ ภาพที่ได้จะออกมาเป็นภาพมุมมองที่กว้าง แต่เมื่อชาวบ้านมีการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ชาวบ้านจึงเกิดทักษะในการเรียบเรียงข้อมูลของตนเองเป็นระบบมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านยังขาดประสบการณ์ในการจัดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม และ พบว่า ผู้นำยังคงมีบทบาทในการพัฒนา สังเกตได้จากมีการเสนอแนะความคิดเห็นในการพัฒนามากกว่า สมาชิกทั่วไป เป็นต้น

ในการวิเคราะห์ SWOT เพื่อสรุปเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ชาวบ้านสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการร่วมกันคิดมาจัดกลุ่มยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาองค์กรของตนเองได้ และสามารถนำไปประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ แผนการผลิต และแผนการตลาดได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้จากการศึกษา พบว่า สมาชิกยังสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาดูงาน หรือจากการที่ได้เรียนรู้ในโอกาสต่างๆ มาประยุกต์กับการทำงานได้เป็นอย่างดี จากการร่วมจัดเวทีในครั้งนี้มีประเด็นที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้สึกล้อออกมาอย่างน่าสนใจ เช่น นายสุข จูมมาลา ซึ่งเป็นผู้อาวุโส และเป็นพี่เลี้ยงของชาวบ้าน พูดกับผู้วิจัยว่า “การประชุมในครั้งนี้เป็นการทำงานที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยทำมาก่อน แต่ชาวบ้านกล้าบอกปัญหาหรือจุดบกพร่องของตนเองและเสนอแนวทางแก้ไขร่วมกัน ทำให้ทุกคนได้รู้จักตนเองและพวกพ้องมากขึ้นเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญเป็นสิ่งที่ดีการพัฒนาหมู่บ้านครั้งต่อไปคงจะดีขึ้น”

นอกจากนี้ นายอำนาจ จูมมาลา และนายสำรอง ศรีวงศ์ยาง ยังถ่ายทอดความรู้สึกล้อถึงประสบการณ์ของตนเองจากการที่ได้เดินทางไปศึกษาดูงานกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร โดยเสนอแนะว่า “การที่กลุ่มต่างๆที่มีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานประสบผลสำเร็จได้นั้น มีปัจจัยหลายด้าน เช่น ความเข้มแข็งของผู้นำ ความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มความร่วมมือของส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว ความพร้อมของวัตถุดิบนับว่าเป็นหัวใจในการทำงานของกลุ่ม ส่งผลต่อการวางแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่มในอนาคตเป็นอย่างมาก หากเราเริ่มคิดและเริ่มนำมาปลูกบริเวณหมู่บ้านตั้งแต่วันนี้ อีก 3-5 ปี บ้านเราก็จะอุดมสมบูรณ์ไม่แพ้ใคร” สำหรับด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้น นายประคิษฐ์ วัฒน (ผู้จัดการสหกรณ์ฯ) ถ่ายทอดประสบการณ์จากที่ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานกลุ่มธุรกิจชุมชนและเข้าร่วมประชุมสัมมนาเครือข่ายกลุ่มสุราแซ่ อีกทั้งที่มีโอกาสนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในงานแสดงสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทั้งในจังหวัดบุรีรัมย์และตลาดที่กรุงเทพฯ โดยกล่าวว่า “ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของกลุ่มประสบปัญหาหลายด้าน เช่น ผลิตภัณฑ์ขาดความหลากหลายทั้งชนิด ขนาดบรรจุ จึงทำให้เสียเปรียบคู่แข่งจากแหล่งอื่น เราต้องสำรวจและพัฒนาตนเองอีกมากจึงจะสามารถแข่งขันกับผู้ผลิตรายอื่นๆได้”

จากการนำเสนอของสมาชิกดังกล่าว นำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันในการวางแผนการสำรวจวัดดูดิบ การจัดทำทะเบียนวัดดูดิบ การวางแผนการผลิต แผนการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ รวมถึงการวางแผนขยายพื้นที่ปลูกพืชที่ใช้เป็นวัตถุดิบทั้งบริเวณที่ดินของสมาชิกกลุ่มและที่ดินสาธารณะบริเวณกลางหมู่บ้านในเวลาต่อมา

4. ข้อสังเกตจาก การศึกษาปัญหา/สาเหตุ/และแนวทางแก้ไข โดยการอภิปรายกลุ่ม (เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2545 ระหว่างเวลา 19.00 น.-22.30 น.)

จากการศึกษาเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข ในการดำเนินงานของกลุ่ม ในการทำผลิตภัณฑ์เพื่อให้ทราบว่าในการดำเนินงานของกลุ่มนั้นมีปัญหาอะไรบ้าง สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเกิดจากปัจจัยด้านใดบ้าง และชาวบ้านมีวิธีการแก้ไขอย่างไร รวมถึงการปรับตัวของชุมชนภายหลังจากชุมชนประสบปัญหามีวิธีการปรับตัวอย่างไร และแก้ไขปัญหายังไง พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านจะคล้ายกับการวิเคราะห์ SWOT กล่าวคือ ชาวบ้านมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมน้อย แต่เมื่อมีกิจกรรมครอบคลุมหลายด้านทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการฝ่ายผลิต ฝ่ายขาย เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ทำให้ได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้วิจัยจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการ และผู้เกี่ยวข้อง อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม จะพบศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาในหลายด้าน เช่น ศักยภาพด้านผู้นำที่มีความเข้มแข็ง ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ศักยภาพด้านวัตถุดิบ ที่มีปริมาณมาก ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย และศักยภาพด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเป็นอันมาก

นอกจากนี้ยังพบว่า สมาชิกสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาดูงาน หรือจากการที่ได้เรียนรู้ใน โอกาสต่างๆมาประยุกต์กับการทำงานได้เป็นอย่างดี ทำให้สามารถมองเห็นปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการเรียนรู้จากเครือข่ายธุรกิจชุมชนภายนอกองค์กร จากการวิจัยยังช่วยให้ชาวบ้านสามารถเรียบเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น เช่น นายอำนาจ จูมมาลา ตำแหน่งผู้ช่วยเหรัญญิกของกลุ่ม ถ่ายทอดความรู้ลึกและเสนอแนวคิดจากประสบการณ์ที่ได้เดินทางไปศึกษาดูงานกลุ่มธุรกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือร่วมกับผู้วิจัยว่า “จากการดูงานกลุ่มอื่นๆที่ประสบผลสำเร็จนั้นมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความพร้อมด้านวัตถุดิบ ความร่วมมือของสมาชิก การช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการประสานงานกับเครือข่าย การดูงานทำให้หูตาเราสว่างมากขึ้นสามารถมองเห็นปัญหาสาเหตุของปัญหา นำมาซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาได้เป็น

อย่างดี การเรียนรู้จากเครือข่ายต่างๆเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาอย่างยิ่ง หากกลุ่มฯอยากจะทำพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งอื่นๆได้ต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ หมู่บ้านของเรามีที่ดินว่างๆสามารถวางแผนการปลูกพืชที่จำเป็นต่อการผลิตไวน์ได้ตลอดปี” ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายสำรอง ศรีวงศ์ยาง ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม กล่าวว่า จากการศึกษาดูงานที่ผ่านมากลุ่มอื่นๆเขามีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการแบ่งงานแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถนำมาเป็นแบบอย่างปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มได้ จึงเสนอข้อที่ประชุมให้มีการวางแผนสำรวจและจัดทำทะเบียนวัตถุดิบ ทั้งยังให้มีการส่งเสริมการปลูกพืชที่ใช้เป็นวัตถุดิบบริเวณที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และที่ดินรอบๆที่สาธารณะของหมู่บ้าน ในอนาคต 3-5 ปีจะช่วยให้อายุกลุ่มมีผลผลิตเพียงพอต่อการผลิตไวน์ตลอดปี ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่หายากอีกด้วย จากการบอกเล่าประสบการณ์จากการศึกษาดูงานของนายอำนาจ จูมมาลา และนายสำรอง ศรีวงศ์ยาง ส่งผลทำให้กลุ่มมีการปรับปรุงบทบาทหน้าที่กันใหม่โดยมีการแบ่งหน้าที่เพิ่มเติมโดยจัดให้มีคณะกรรมการสำรวจและจัดทำทะเบียนวัตถุดิบเพื่อเป็นข้อมูลรองรับแผนการผลิตไวน์ของตนเอง และหลังจากนั้นปรากฏว่ากลุ่มมีผลิตภัณฑ์ไวน์เพิ่มขึ้นทั้งชนิดและรูปแบบบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

5. การจัดทำเครื่องมือสำรวจกลุ่ม โดยการอภิปรายกลุ่ม (เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2545 ระหว่างเวลา 19.00-22.30 น.) เมื่อผู้วิจัยจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ระหว่างผู้วิจัย ผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมจะพบศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาในหลายด้าน นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีการจัดทำเครื่องมือสำรวจกลุ่ม พบว่า บุคคลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญร่วมกับผู้วิจัย คือ คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิก และคณะกรรมการจะมีบทบาทมากกว่าสมาชิกกลุ่มทั่วไป เนื่องจากสมาชิกยังขาดพื้นฐานการมีส่วนร่วมนั่นเอง แต่เครื่องมือสำรวจกลุ่มที่ได้ก็มีเนื้อหาครอบคลุมกิจกรรมสามารถนำไปประยุกต์ในการพัฒนาหรือนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนการผลิต และแผนการตลาดได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการฝึกอบรม สัมมนาและศึกษาดูงานมาประยุกต์กับการทำงาน นำไปสู่ความสมบูรณ์ของการทำแผนปฏิบัติงานในเวลาต่อมา

จากการสังเกต พบว่า ในการจัดทำเครื่องมือสำรวจกลุ่มสมาชิกต่างให้ความสนใจเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากนายประคิษฐ์ ณ พล นายอำนาจ จูมมาลา นายบุญเที่ยง เขตพลกรัง และนางอรพิน ศรีชมร ซึ่งเป็นคณะกรรมการกลุ่มฯต่างสนใจว่าแบบสำรวจที่ร่วมกันสรุปออกมาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานนั้นจะมีข้อมูลอะไรบ้าง จะจัดเก็บอย่างไร สามารถตอบคำถามครอบคลุม

ทุกประเด็นหรือไม่ โดยเฉพาะนายประดิษฐ์ ฒ พล กล่าวกับผู้วิจัยว่า “การดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา กลุ่มประสบปัญหาสมาชิกขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำบัญชีและการจัดบันทึกข้อมูล การดำเนินงานจึงมักจะถูกสมาชิกมองภาพคณะกรรมการว่าไม่โปร่งใสอยู่เสมอ” และเมื่อนำเครื่องมือสำรวจกลุ่มที่สมาชิกร่วมกำหนดขึ้นมาไปเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาอภิปรายกลุ่มร่วมกันเพื่อใช้ประกอบการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่ม การจัดทำแผนการผลิต และแผนการตลาด สมาชิกต่างให้ความสนใจโดยเข้าร่วมประชุมจำนวนมากทุกครั้ง แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มฯ ให้ความสนใจในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองมากขึ้น ข้อมูลที่ได้ทำให้สามารถตอบข้อสงสัย คลางแคลงใจเกี่ยวกับปริมาณการผลิต การจำหน่าย ต้นทุนการผลิต ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ ส่วนแบ่งการตลาด ตลอดจนถึงผลกำไรที่กลุ่มได้รับในช่วงเวลาที่ผ่านมา ส่งผลทำให้ภาพการดำเนินงานของ คณะกรรมการกลุ่มมีความโปร่งใสมากขึ้น

6. ข้อสังเกตจากการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยการอภิปรายกลุ่ม (เมื่อวันที่ 3 และ 14 กันยายน 2545 ระหว่างเวลา 19.00-22.30 น.) พบว่า เมื่อผู้วิจัยจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ระหว่างผู้วิจัย ผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการการวิเคราะห์ SWOT ข้อมูลจากการศึกษาเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขในการดำเนินงานของกลุ่ม และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลตามแบบสำรวจกลุ่ม เพื่อนำมาประกอบการจัดทำ ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่ม พบว่า บุคคลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญร่วมกับผู้วิจัย คือคณะกรรมการกลุ่ม สมาชิก และคณะกรรมการยังคงมีบทบาทมากกว่าสมาชิกกลุ่มทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากคณะกรรมการ มีประสบการณ์ในเวทีต่างๆ มากกว่านั่นเอง ในขณะที่สมาชิกทั่วไปมีพื้นฐานการมีส่วนร่วมในการร่วม เวทีอภิปรายกลุ่มน้อยกว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มที่ได้มีเนื้อหาครอบคลุมกิจกรรม สามารถนำไปประยุกต์เป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาหรือนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนการผลิต และแผนการตลาดได้อย่างเหมาะสม ส่วนหนึ่งได้รับคำยืนยันจากคณะกรรมการกลุ่มว่าการที่กลุ่ม มีโอกาสไปศึกษาดูงาน และเข้าร่วมงานแสดงสินค้าในสถานที่ต่างๆ ทำให้กลุ่มสามารถมองเห็นภาพ และมองเห็นทิศทางการพัฒนา สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันได้อย่างดียิ่ง นายศุภมิตร พันธุ์ท่า ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านสายศรีสี่ใต้ และประธานกลุ่มสหกรณ์ฯ กล่าวว่า “รู้สึกดีใจที่กลุ่มได้รับความ อนุเคราะห์จากนักศึกษาและสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ที่มาช่วยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่สมาชิก ทำให้กลุ่มได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามากมาย จึงตนเองและคณะกรรมการจะพิจารณา นำเสนอแผนยุทธศาสตร์ต่อหน่วยงานต่างๆ เพื่อประสานขอรับการสนับสนุนต่อไป”

7. ข้อสังเกตจากการจัดทำแผนการผลิต โดยการอภิปรายกลุ่ม (วันที่ 14 กันยายน 2545 เวลา 19.00 น.-22.30 น.) พบว่า เมื่อผู้วิจัย จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ระหว่างผู้วิจัย ผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้อง โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT ข้อมูลจากการศึกษาเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขในการดำเนินงานของกลุ่ม และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลตามแบบสำรวจกลุ่ม ซึ่งเป็นการเปิด โอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมจะพบว่าชุมชนมีศักยภาพที่ส่งผลต่อการพัฒนาในหลายด้าน เมื่อนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT และข้อมูลจากการศึกษาเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข และแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อประกอบการจัดทำแผนการผลิตของกลุ่ม บุคคลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญร่วมกับผู้วิจัย คือ คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิก และจากการศึกษา พบว่า คณะกรรมการจะมีบทบาทมากกว่าสมาชิกกลุ่มทั่วไปเช่นเคย แต่ในขั้นตอนนี้ สมาชิกที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะข้อมูลและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตมากขึ้น เช่น นางจอมศรี ศรีวงศ์ยาง และนางอรพิน ศรีชมร ซึ่งเป็นกรรมการฝ่ายผลิตของกลุ่ม กล่าวว่า “การผลิตไวน์ของกลุ่มยังคงรูปแบบเดิมๆสถานที่ก็ยังไม่เป็นระเบียบไม่สามารถปฏิบัติงานได้สะดวกนัก หากมีการจัดระบบการผลิตให้ดีขึ้น เช่น จัดชั้นตอนการผลิตตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ การคัดเลือก การต้ม การกรอง การหมัก การบ่ม และการบรรจุขวด จะทำให้โรงเรือนเป็นระเบียบมากขึ้น นอกจากนี้จะทำให้สะดวกต่อการปฏิบัติงานแล้วยังทำให้ภายในโรงเรือนสะอาดสะอาดสวยงามสะอาดตาต่อผู้พบเห็นอีกด้วย”

นอกจากนี้สมาชิกยังนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาดูงาน การร่วมออกร้านแสดงสินค้า รวมถึงทักษะและประสบการณ์ด้านอื่นๆเข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำแผนมากขึ้น เช่น นายอำนาจ จูมมาตา และนายถาวร ศรีวงศ์ยาง ได้นำความรู้เรื่องการแปรรูปผลไม้จากผลผลิตการเกษตรและผลไม้ป่าจากการศึกษาดูงานที่จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร มานำเสนอต่อที่ประชุม นำไปสู่การใช้เป็นแนวทางในการผลิตไวน์จากผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น รวมถึงประสบการณ์ในการนำผลิตภัณฑ์ไปร่วมงานแสดงสินค้าที่กรุงเทพฯและเครือข่ายต่างๆของนายประคิษฐ์ ณ พล ทำให้กลุ่มได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง การผลิต เทคนิคการผลิต การตลาด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนการดำเนินงาน ซึ่งทำให้แผนการดำเนินงานที่ได้มาสามารถมองเห็นการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างองค์กรกับเครือข่ายการผลิตกับระบบการตลาดอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้สมาชิกเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดทำแผนการผลิตของตนเองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ แผนการผลิตของกลุ่มยังมีเนื้อหาครอบคลุมทุกกิจกรรม สามารถนำไปประยุกต์ในการพัฒนาและสอดคล้องกับแผนการตลาดได้อย่างเหมาะสม ในขั้นตอนนี้ได้รับคำยืนยันจาก

นายสำรอง ศรีวงศ์ยาง ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม ที่ได้จัดแบ่งหน้าที่กันสำรวจวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นทั้งที่มีอยู่ตามหัวไร่ปลายนาน้ำที่อยู่อาศัย และที่ป่าสงวน ทำให้มีข้อมูลปริมาณและแหล่งวัตถุดิบรองรับแผนการผลิตได้ตลอดปี นอกจากนี้ นายบุญเที่ยง เขตพลกรัง เลขานุการกลุ่ม กล่าวด้วยความมั่นใจว่า “ถึงแม้ปัจจุบันกลุ่มมีส่วนแบ่งการตลาดผลิตภัณฑ์ไวน์เพียง 0.14 % ของผลิตภัณฑ์ทั้งจังหวัด แต่เมื่อมีการสำรวจวัตถุดิบของกลุ่มแล้วทำให้มีความมั่นใจว่ากลุ่มจะสามารถผลิตไวน์ได้ตามเป้าหมายแน่นอน การที่จะเพิ่มส่วนแบ่งการตลาดผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่มเป็น 1% ในปี พ.ศ.2546 ตามมติกลุ่มกำหนดร่วมกันจึงมีความเป็นไปได้อย่างแน่นอน” กลุ่มจึงมีมติจัดให้กำหนดแผนการผลิตเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาอันดับแรก เมื่อเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545 ที่ผ่านมา คณะกรรมการนำแผนจากกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิตกลุ่มสามารถนำแผนงานประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางราชการและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากนิคมสร้างตนเองบ้านกรวดเพื่อสร้างโรงหมักบ่มไวน์ขนาด 3 X 7.5 เมตร จำนวน 1 หลัง และงบประมาณสำหรับการจักสานภาชนะบรรจุภัณฑ์ มูลค่า 38,500 บาท ส่งผลทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับการพัฒนามากขึ้น ทั้งยังทำให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

8. ข้อสังเกตจากการจัดทำแผนการตลาด โดยการอภิปรายกลุ่ม (เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2545 ระหว่างเวลา 19.00 น.-22.30 น.) เมื่อผู้วิจัยจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อจัดทำแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม โดยมีผู้วิจัย ผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไข ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนมีศักยภาพที่ส่งผลต่อการพัฒนาในหลายด้านนับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเป็นอย่างสูง เมื่อนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT และข้อมูลจากการศึกษาเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข และแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อประกอบการจัดทำแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม บุคคลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญร่วมกับผู้วิจัย คือคณะกรรมการกลุ่ม สมาชิก และจากการศึกษา พบว่า คณะกรรมการ ยังคงมีบทบาทมากกว่าสมาชิกกลุ่มทั่วไป แต่ในขั้นตอนนี้ พบว่าสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะข้อมูลและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตลาดมากขึ้น

นอกจากนี้สมาชิกยังนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาดูงานและการร่วมออกร้านแสดงสินค้า รวมถึงทักษะและประสบการณ์ด้านอื่นๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำแผนมากขึ้น เช่น นำความรู้เรื่องการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ การตลาดผลิตภัณฑ์ การนำผลผลิตการเกษตรและผลไม้ป่า ซึ่งได้มีโอกาสเรียนรู้จากการศึกษาดูงานกลุ่มที่จังหวัดมหาสารคาม

กาฬสินธุ์และสกลนคร รวมถึงประสบการณ์การแสดงสินค้าในงาน โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่จังหวัดบุรีรัมย์และกรุงเทพมหานคร ทำให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการผลิต เทคนิคการผลิต การตลาด ซึ่งได้รับการยืนยันจากนายประดิษฐ์ ฅ พล ผู้จัดการสหกรณ์ฯว่า จากการเดินทางไปร่วม จำหน่ายผลิตภัณฑ์ไว้ในงานแสดงสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ทั้งที่จังหวัดบุรีรัมย์ กรุงเทพฯ และตลาดทั่วไปทำให้ทราบว่ากลุ่มต้องมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ทั้งชนิด รูปแบบ และขนาดบรรจุภัณฑ์ คราสัญลักษณ์ให้สวยงามสะดุดตาแก่ผู้บริโภค จึงจะสามารถสร้างโอกาสในการขายและสามารถต่อสู้ กับคู่แข่งในตลาดใหญ่ๆ ได้ นอกจากนี้จากการสำรวจช่องทางการตลาด ส่วนแบ่งการตลาด และ ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มสามารถนำข้อมูลมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนการดำเนินงาน ซึ่งทำให้ สามารถมองเห็นการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตและเส้นทางการตลาดระหว่างองค์กรกับเครือข่ายการ ตลาดทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลทำให้สมาชิกมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับจาก การจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของตนเองมากยิ่งขึ้น แผนการตลาดของกลุ่มที่ได้มีเนื้อหา ครอบคลุมกิจกรรม สามารถนำไปประยุกต์ในการพัฒนาและสอดคล้องเหมาะสมยิ่งขึ้น ขณะนี้กลุ่ม ได้นำแผนดังกล่าวประกอบการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเพื่อพัฒนา บรรจุภัณฑ์ให้สวยงามสะดุดตาและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

9. ข้อสังเกตจากการจัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์ การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด โดยผู้วิจัยจัดเวทีอภิปรายกลุ่มร่วมกับผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้อง (เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2545 ระหว่างเวลา 19.30-22.30 น.) เพื่อระดม ความคิดเห็นร่วมกับองค์กรชาวบ้านและพหุภาคี เพื่อนำข้อมูลองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มและพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ทั้งยังสามารถนำไปประกอบการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับสภาพของชุมชน

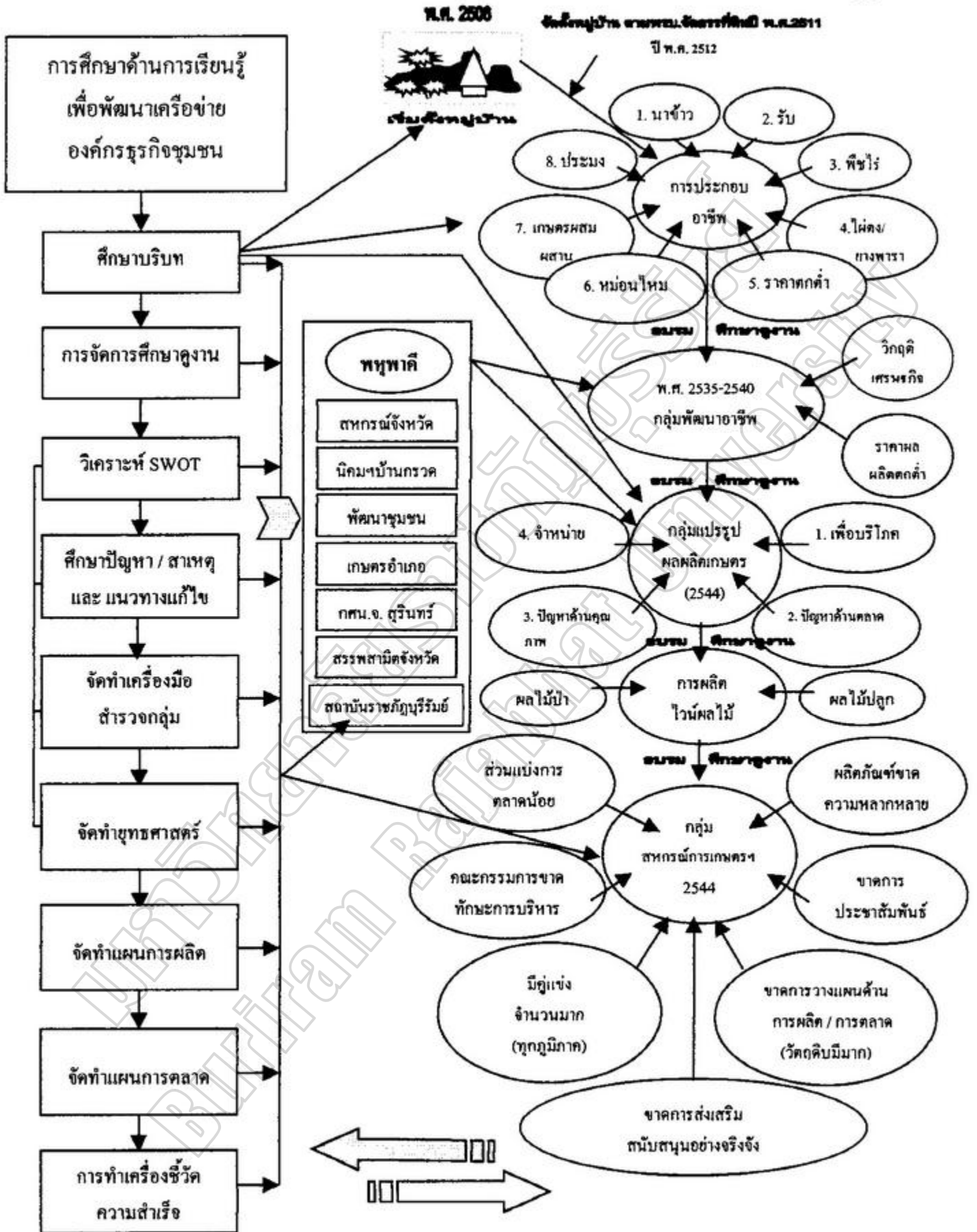
นอกจากนี้ จากการศึกษาวิจัย พบว่า ในการดำเนินงานของกลุ่มนอกจากจะมีการเชื่อมโยง กับเครือข่ายและองค์กรต่างๆ ทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การประสานงานกับพหุภาคีทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาควิชาการ และภาคประชาชน ทำให้กลุ่มมีโอกาสพัฒนาการดำเนินงาน ด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และเงินทุนจากนิคมฯบ้านกรวด ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนด้านการเกษตรจากสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนเรื่องการฝึกอบรม การบริหารจัดการ การแปรรูปผลิตภัณฑ์และการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวดและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีการ

ประสานงานระหว่างเครือข่ายทั้งในระดับจังหวัดและต่างจังหวัด รวมถึงเครือข่ายระดับชาติ ซึ่งได้รับการยืนยันจากนายประดิษฐ์ ฅ พล ผู้จัดการสหกรณ์ฯว่า ปัจจุบันมีเครือข่ายและชมรมผู้ผลิตสุราแช่และไวน์ผลไม้เป็นรูปธรรม โดยมีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินงานและการพัฒนาโดยใช้สถานที่วัดป่าบ้านโพนุลย์ อำเภอประโคนชัย เป็นที่ตั้งเครือข่าย ทุกวันที่ 5 ของเดือน ทำให้คณะกรรมการกลุ่มมีโอกาสได้ประสานงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานกับเครือข่ายสุราแช่จากกลุ่มต่างๆ มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ โครงการส่งเสริมองค์กรประชาชนของภาครัฐบาลตาม โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจระดับตำบล 1 ตำบล 1 โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และ โครงการวิสาหกิจชุมชน ยังเป็นการเปิด โอกาสให้กลุ่มได้เรียนรู้กระบวนการทางธุรกิจซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มสู่สากล ประกอบกับเมื่อสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ โดยการดำเนินงานของสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ทำการศึกษาวิจัยกลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์ระหว่างเดือน เมษายน ถึง กันยายน 2545 ที่ผ่านมา ทำให้ข้อมูลกลุ่มได้รับการรวบรวมเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในการนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำแผนการดำเนินงานทั้งแผนการผลิต แผนการตลาด จากการที่สมาชิกได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันส่งผลทำให้สมาชิกเกิดจิตสำนึกในการพัฒนา เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่และการดำเนินงานเพื่อพัฒนาองค์กรร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนในอนาคต

มีข้อสังเกต ในระหว่างการทำแผนการผลิตและแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม พบว่ามีการเสนอความคิดเห็นเป็น 2 แนวทาง คือ นายวินัย ปานทอง ผู้ช่วยเลขากลุ่มมีความเห็นว่าแผนการตลาดมีความสำคัญเป็นลำดับแรก ซึ่งแตกต่างกับนายประดิษฐ์ ฅ พล ผู้จัดการสหกรณ์ฯ ซึ่งมีความเห็นว่าในสถานการณ์ปัจจุบันแผนการผลิตของกลุ่มมีความสำคัญมากกว่า จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยและสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมต่างร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างแผนการผลิตกับแผนการตลาดของกลุ่มเป็นเวลานาน และที่ประชุมมีมติร่วมกันว่ากลุ่มฯต้องให้ความสำคัญกับแผนการผลิตมากกว่าแผนการตลาด เนื่องจากปัจจุบันกลุ่มเน้นการผลิตไวน์ที่มีคุณภาพสูง ราคาอยู่ในระดับปานกลาง ผลิตภัณฑ์ไวน์มีรสชาติดี เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั่วไป แต่การผลิตที่เน้นคุณภาพเป็นหลักนั้นต้องใช้ระยะเวลาในการหมักบ่มเป็นเวลานาน ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ไม่สามารถสนองความต้องการของตลาดได้เพียงพอ การผลิตต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ (โดยคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ดั้งเดิม) เท่านั้น จึงจะทำให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ของกลุ่มมีความมั่นคง ประกอบกับสถานการณ์ด้านการตลาดในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่เพราะนโยบายของรัฐบาลตามโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หรืองานแสดงสินค้าในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งมีการจัดอย่างต่อเนื่อง

มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นที่รู้จักแพร่หลายเป็นการสร้างตลาดของผลิตภัณฑ์อยู่แล้ว แต่ในอนาคตแผนงานต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์เพราะสินค้าชุมชนเป็นสินค้าที่เปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิต มีการพัฒนา มีการเจริญเติบโต และมีอุปโลกได้เช่นกัน การจัดทำแผนงานโดยได้รับความร่วมมือของพหุภาคีภายใต้ความต้องการของชุมชนจึงเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แม้ว่าแผนการดำเนินงานของกลุ่มจะแตกต่างจากหลักการทางธุรกิจทั่วไป ซึ่งในการจัดทำแผนส่วนใหญ่แล้วจะสำรวจข้อมูลจากความต้องการภายนอกมาผลิต (Outside In) แต่กลุ่มมีแผนการจัดทำแผนผลิตจากภายในกลุ่มส่งออกจำหน่าย (Inside Out) ได้รับคำยืนยันจากคณะกรรมการว่า กลุ่มจำเป็นต้องมีการพัฒนาเรียนรู้และปรับปรุงแผนการปฏิบัติให้เข้ากับสถานการณ์ อย่างสม่ำเสมอ

สำหรับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาบริบทชุมชนและประสานงานกับพหุภาคีเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ดังภาพประกอบ 31

ภาพประกอบ 31 สรุปประมวลกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

การทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จ

การจัดทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จ เป็นขั้นตอนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการศึกษา ด้านอื่นๆ ความสำเร็จเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถในการบรรลุหรือเป้าหมายในการดำเนินงานหรือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นกระจกสะท้อนผลงานของกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม ความสำเร็จในการดำเนินงาน ของแต่ละกลุ่มอาจแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่มหรือชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดประชุม ชี้แจงร่วมกันเพื่อทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด เพื่อร่วมศึกษาว่าความสำเร็จในการดำเนินงานธุรกิจของกลุ่ม มีองค์ประกอบด้านใดบ้าง มีสาระ สำคัญๆ สรุปได้ ดังนี้

1. จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินงาน ในการจัดทำเครื่องมือ ชีวิตความสำเร็จ ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจาก หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง โดยจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 ระหว่างเวลา 19.30 น. ถึง เวลา 22.30 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านสายตรีสีได้ เพื่อระดมความคิดจากผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการ จัดทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประเด็น คือ 1) เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มและผู้ เกี่ยวข้อง มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการรวบรวมข้อมูลและสรุปผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของชุมชนที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจ ของกลุ่ม และ 3) เพื่อใช้เป็นข้อมูลและนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานในอนาคต
2. ระดมความคิดจากผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปองค์ประกอบที่ส่งผลให้กลุ่มประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน
3. จัดทำเครื่องมือชีวิตความสำเร็จของกลุ่ม จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อจัดทำเครื่องมือชีวิตความ สำเร็จในการดำเนินงาน เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอภิปรายเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับความสำเร็จ ทั้งนี้ โดย เน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องและครอบคลุมทุกกิจกรรม
4. จัดกลุ่มข้อมูลตัวชีวิต โดยผู้อภิปรายนำข้อมูลที่ได้นำมาสรุปเป็นกลุ่ม แยกเป็นกรอบ ประเด็นหลักและกรอบประเด็นย่อย
5. จัดทำรายละเอียดตัวชีวิต (เกณฑ์ชีวิต) นำกรอบประเด็นหลักและกรอบประเด็นย่อยมา สร้างเกณฑ์ชีวิต โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ เช่น ตรงตามวัตถุประสงค์ มีความเที่ยงตรง สมเหตุสมผล วัตถุประสงค์ในเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลได้ง่าย ประหยัด สามารถกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ และ ไม่มีอคติหรือมีน้อย เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า กลุ่มฯมีองค์ประกอบความพร้อมในการพัฒนาการ

ดำเนินงานอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ประกอบด้วยกรอบประเด็นหลักจำนวน 6 ด้าน และ กรอบประเด็นย่อย จำนวน 43 ตัวชี้วัด ดังนี้ (กรอบประเด็นหลัก ได้มาจากสมาคมพัฒนาสังคมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สำนักงานชุมชนเมือง. 2545 และกรอบประเด็นย่อยได้มาจากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545)

5.1 ความเป็นองค์กรชุมชน ประกอบด้วย

5.1.1 สมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันและมีความตระหนักรู้ต่อท้องถิ่นและคุณค่าของตนเอง

ตนเอง

5.1.2 มีผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

5.1.3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจและการบริหารจัดการ

5.1.4 มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือหนุนเสริมศักยภาพ

ของกลุ่ม

5.1.5 สมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้/วิเคราะห์ปัญหาให้เท่าทันสถานการณ์

และมีความเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง

5.2 มีการบริหารจัดการที่ดี

5.2.1 มีแผนพัฒนาชุมชน/องค์กร อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

5.2.2 มีระบบบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) เช่น สมาชิกมีความซื่อสัตย์

สุจริต การบริหารงานเปิดเผย มีความโปร่งใส การบริหารงาน ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

การบริหารงานมีความชอบธรรมและยุติธรรม การบริหารงานมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ สมาชิกมี

ความตระหนักในการบริการอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม การมีมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ และ

สร้างความตระหนักของสมาชิกในชุมชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา

5.2.3 การมีส่วนร่วมจากสมาชิกในการตัดสินใจ/การวางแผนการผลิต

แผนการตลาด

5.2.4 มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

5.2.5 มีระบบฐานข้อมูลชุมชน สามารถติดตามประเมินผลได้

5.2.6 มีศูนย์การผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร

5.2.7 ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์

5.2.8 มีการศึกษาวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการ

ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

- 5.3 กิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ
- 5.3.1 มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่ง
ทรัพยากร
- 5.3.2 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านการประกอบอาชีพของสมาชิกอย่าง
เชื่อมโยงและบูรณาการ
- 5.3.3 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านรายได้ของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและ
บูรณาการ
- 5.3.4 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและ
บูรณาการ
- 5.3.5 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างเชื่อมโยงและ
บูรณาการ
- 5.3.6 มีระบบสวัสดิการของชุมชน/สร้างหลักประกันความมั่นคงในอนาคต
- 5.3.7 มีผู้นำเกิดขึ้นหลากหลายสาขาและมีจิตสาธารณะ
- 5.3.8 สามารถเป็นชุมชนที่เป็นเวทีเรียนรู้ของชุมชนอื่นๆ ได้
- 5.3.9 กระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกตามความเหมาะสม
- 5.3.10 เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ/สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น
- 5.4 มีความพยายามพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา
- 5.4.1 มีการระดมทุนหรือมีการขอมและกองทุนเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ
- 5.4.2 มีการกระจายทุน/ทรัพยากร/สินเชื่อ/กองทุน หรือทุนทางสังคมอื่น ๆ
ภายในกลุ่มและชำระคืนหรือหมุนเวียนคืนอย่างสม่ำเสมอ
- 5.4.3 มีการใช้กองทุนหรือสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่มีความจำเป็นและ
เดือดร้อน
- 5.4.4 มีความสามารถในการยกระดับหรือรวบรวมภูมิปัญญาจากประสบการณ์
รวมทั้งสร้างกระบวนการพัฒนาที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้
- 5.4.5 มีการปรับปรุงพัฒนาภูมิปัญญา/ทรัพยากร ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 5.4.6 มีการจัดทำทะเบียนวัตถุดิบเพื่อรองรับแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดปี
- 5.4.7 มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและ
ยั่งยืน

- 5.5 มีการเชื่อมโยงกระบวนการดำเนินงานเป็นเครือข่าย
- 5.5.1 องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 5.5.2 ประสานงานองค์กรเครือข่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง
- 5.5.3 ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาการเรียนรู้จากพหุภาคี
- ทุกระดับ
- 5.5.4 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านเครือข่ายการตลาดอย่างทั่วถึง
- ครอบคลุม
- 5.5.5 วางแผนการดำเนินงานร่วมกับองค์กรในท้องถิ่นในลักษณะบูรณาการ
- อย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง
- 5.5.6 ความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ
- 5.5.7 มีส่วนร่วมผลักดันนโยบายและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ งานพัฒนา หรือ การถ่วงดุลกับกลไกเชิงนโยบาย โดยเฉพาะกลไกท้องถิ่นการพัฒนาการเรียนรู้จากพหุภาคี
- ทุกระดับ
- 5.6 การเรียนรู้
- 5.6.1 ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก
- จากองค์กรภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง
- 5.6.2 มีการประชุมหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ
- 5.6.3 มีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
- 5.6.4 มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ
- 5.6.5 การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการพัฒนาทักษะฝีมือ และการพัฒนา
- ผลิตภัณฑ์
- 5.6.6 กิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความ
- ต้องการ
- จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม ร่วมกับผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และ
- ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2545 โดยการนำตัวชี้วัดที่ได้จากการระดม
- สมองจากบุคคลดังกล่าวข้างต้น ผลการประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มฯ สรุปได้
- ดังนี้

ตาราง 32 แสดงผลการประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1. ความเป็นองค์กรชุมชน	1.1 สมาชิกมีความตระหนักต่อจิตสำนึก ร่วมต่อท้องถิ่นและคุณค่าของตนเอง	มาก	ปานกลาง	น้อย
	1.2 มีผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วม	มาก	ปานกลาง	น้อย
	1.3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ และการบริหารจัดการ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	1.4 มีกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหา หรือหนุนเสริมศักยภาพของกลุ่ม	มาก	ปานกลาง	น้อย
	1.5 สมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้ วิเคราะห์ปัญหาให้เท่าทันสถานการณ์และมีความ เข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง	มาก	ปานกลาง	น้อย
2. มีการบริหารจัดการที่ดี	2.1 มีแผนพัฒนาชุมชน/องค์กร อย่างเป็น ระบบต่อเนื่อง	มี	ไม่มี	
	2.2 มีระบบบริหารจัดการที่ดี เช่น			
	- สมาชิกมีความซื่อสัตย์สุจริต	มาก	ปานกลาง	น้อย
	- การบริหารงานเปิดเผย มีความโปร่งใส	มาก	ปานกลาง	น้อย
- การบริหารงาน ความรับผิดชอบที่ ตรวจสอบได้	มาก	ปานกลาง	น้อย	
- การบริหารงานมีความชอบธรรมและ ยุติธรรม	มาก	ปานกลาง	น้อย	

ตาราง 32 (ต่อ)

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
	- การบริหารงานมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	- สมาชิกมีความตระหนักในการบริการอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม	มาก	ปานกลาง	น้อย
	- การมีมาตรฐานของผลิตภัณฑ์	มาก	ปานกลาง	น้อย
	- สร้างความตระหนักของสมาชิกในชุมชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา	มาก	ปานกลาง	น้อย
	2.3 การมีส่วนร่วมจากสมาชิกในการตัดสินใจ/การวางแผนการผลิตและแผนการตลาด	มาก	ปานกลาง	น้อย
	2.4 มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร / ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง	มาก	ปานกลาง	น้อย
	2.5 มีระบบฐานข้อมูลชุมชน สามารถติดตามประเมินผลได้	มี	ไม่มี	
	2.6 มีศูนย์การผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร	มี	ไม่มี	
	2.7 ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์	มาก	ปานกลาง	น้อย
	2.8 มีการศึกษาวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ	มี	ไม่มี	
3. กิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ	3.1 มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งทรัพยากร	มาก	ปานกลาง	น้อย
	3.2 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านอาชีพอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	3.3 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านรายได้อย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ	มาก	ปานกลาง	น้อย

ตาราง 32 (ต่อ)

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน		
	3.4 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัย อย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	3.5 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม อย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	3.6 มีระบบสวัสดิการของชุมชน / สร้างหลักประกันความมั่นคงในอนาคต	มาก	ปานกลาง	น้อย
	3.7 มีผู้นำเกิดขึ้นหลากหลายสาขาและมีจิตสาธารณะ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	3.8 สามารถเป็นชุมชนที่เป็นเวทีเรียนรู้ของชุมชนอื่นๆ ได้	มาก	ปานกลาง	น้อย
	3.9 กระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิก ความเหมาะสม	มาก	ปานกลาง	น้อย
	3.10 เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ / สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น	มาก	ปานกลาง	น้อย
4. มีความพยายามทั้งตนเอง ทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา	4.1 มีการระดมทุนหรือมีการออมและกองทุนเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ	มี	ไม่มี	
	4.2 มีการกระจายทุน / ทรัพยากร / สินเชื่อ / กองทุน หรือทุนทางสังคมอื่นภายในกลุ่ม และชำระคืนหรือหมุนเวียนคืนอย่างสม่ำเสมอ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	4.3 มีการใช้กองทุนหรือสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่จำเป็นและเดือดร้อน	มี	ไม่มี	
	4.4 มีความสามารถในการยกระดับ หรือรวบรวมภูมิปัญญาจากประสบการณ์รวมทั้งสร้างกระบวนการพัฒนาที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้	มาก	ปานกลาง	น้อย

ตาราง 32 (ต่อ)

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
	4.5 มีการปรับปรุงพัฒนาภูมิปัญญา / ทรัพยากร ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	มาก	ปานกลาง	น้อย
	4.6 มีการจัดทำทะเบียนวัตถุดิบเพื่อรองรับ แผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดปี	มี	ไม่มี	
	4.7 มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและ ยั่งยืน	มาก	ปานกลาง	น้อย
5. มีการเชื่อมโยงกระบวนการ การดำเนินงานเป็นเครือข่าย	5.1 องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและ มีส่วนร่วมในกิจกรรม	มาก	ปานกลาง	น้อย
	5.2 ประสานงานองค์กรเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนา ศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง	มาก	ปานกลาง	น้อย
	5.3 ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการ พัฒนาด้านการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ	ได้รับการ สนับสนุน	ไม่ได้รับการ สนับสนุน	
	5.4 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่าน เครือข่ายการตลาดอย่างทั่วถึงครอบคลุม	มาก	ปานกลาง	น้อย
	5.5 วางแผนการดำเนินงานร่วมกับองค์กร ในท้องถิ่นในลักษณะบูรณาการ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	5.6 ความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารกับ เครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ	มาก	ปานกลาง	น้อย
	5.7 มีส่วนร่วมผลักดันนโยบาย และมีส่วน ร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนาหรือ การอำนวยการกับกลไกเชิงนโยบาย โดยเฉพาะ กลไกท้องถิ่น	มาก	ปานกลาง	น้อย

ตาราง 32 (ต่อ)

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน		
		ได้รับการสนับสนุน	ไม่ได้รับการสนับสนุน	
6. การเรียนรู้	6.1 ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก จากองค์กรภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง	ได้รับการสนับสนุน	ไม่ได้รับการสนับสนุน	
	6.2 การประชุมหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ	มี	ไม่มี	
	6.3 การติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิก อย่างสม่ำเสมอ	มี	ไม่มี	
	6.4 การเชื่อมโยงการเรียนรู้ในการพัฒนา อย่างสม่ำเสมอ	มี	ไม่มี	
	6.2 การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการพัฒนา ทักษะฝีมือ และพัฒนาผลิตภัณฑ์	มาก	ปานกลาง	น้อย
	6.6 กิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยง สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ	มาก	ปานกลาง	น้อย

ผลกระทบต่อชุมชนจากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด พบว่า การดำเนินงานส่งผลผลกระทบต่อชุมชนจากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

1. เกิดการพัฒนาเชิงองค์กร ทำให้ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมกลุ่มเพิ่มขึ้น
2. ทำให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกัน
3. ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการสำรวจข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เช่น การประเมินตนเอง รู้จักวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ทำให้มีการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมแก้ไขซึ่งจะนำไปสู่การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันในอนาคต
4. สมาชิกในชุมชน เห็นความสำคัญต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายอื่น ๆ

5. สมาชิกในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความรักสามัคคีในชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในเรื่องการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การจำหน่ายและการบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น

6. เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในหมู่บ้านและบุคคลทั่วไป ทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน เช่น โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และโครงการวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

7. ทำให้สมาชิกและชาวบ้านยอมรับและได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายตรีสี่ได้ จำกัด ตาม พรบ. สหกรณ์ ปี พ.ศ. 2542 เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการ สมาชิกมีความกระตือรือร้นมากขึ้น

8. เป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจชุมชนสาขาอื่นๆ

9. เกิดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนากลุ่มสู่ความมั่นคงในอนาคต เช่น มีการสำรวจและขึ้นทะเบียนวัตถุดิบที่ชัดเจน มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประสานงานกับเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทุกระดับตั้งแต่ระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและระดับชาติ และมีโอกาสได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง เป็นต้น

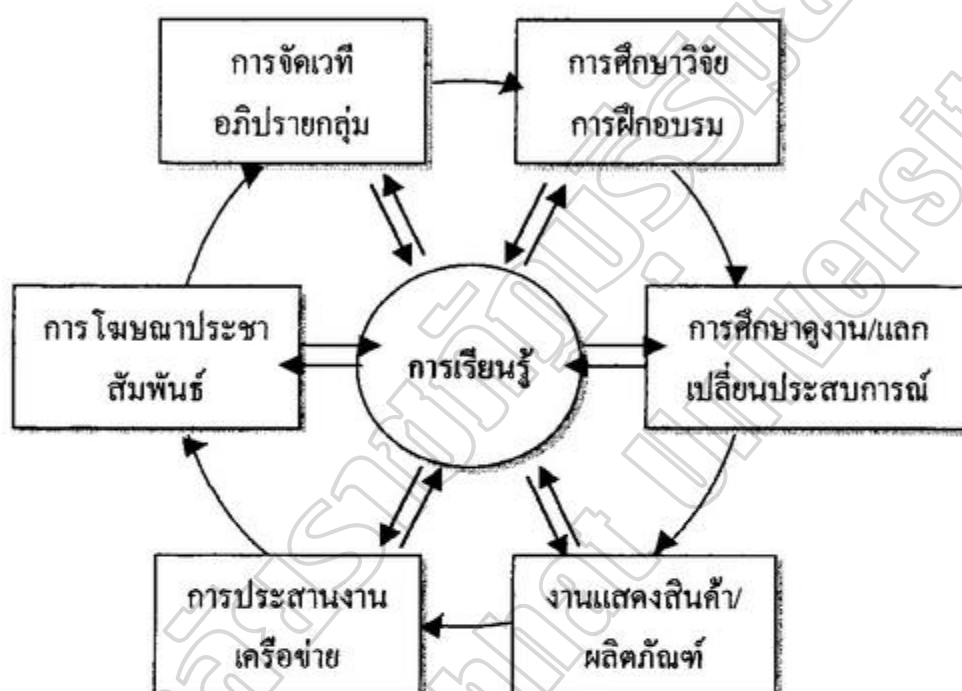
10. ทำให้มองเห็นแนวโน้มของกลุ่มในอนาคต ทั้งด้านวัตถุดิบ สามารถวางแผน การผลิต และแผนการตลาดผลิตภัณฑ์

11. เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

12. เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจ นักเรียน นักศึกษา ตามโครงการความร่วมมือระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา (วิชาท้องถิ่น) ปัจจุบัน โรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่ใช้ที่ทำการกลุ่มเป็นสถานที่การเรียนรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแก่นักเรียนทุกวันจันทร์ (เวลา 13.00 น.-15.00 น.) นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชนจากสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ทำให้กลุ่มมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาการบริหารจัดการกว้างขวาง มากยิ่งขึ้น

13. สามารถนำข้อมูลที่ได้รับการวิจัยไปปรับใช้ในการประสานความร่วมมือกับพหุภาคีเพื่อจัดทำแผนบูรณาการในการพัฒนาองค์กรและชุมชนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในอนาคต

จากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ สรุปได้ ดังภาพประกอบ 32 (การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม วันที่ 3 , 14 กันยายน และ วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545)

ภาพประกอบ 32 แสดงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด

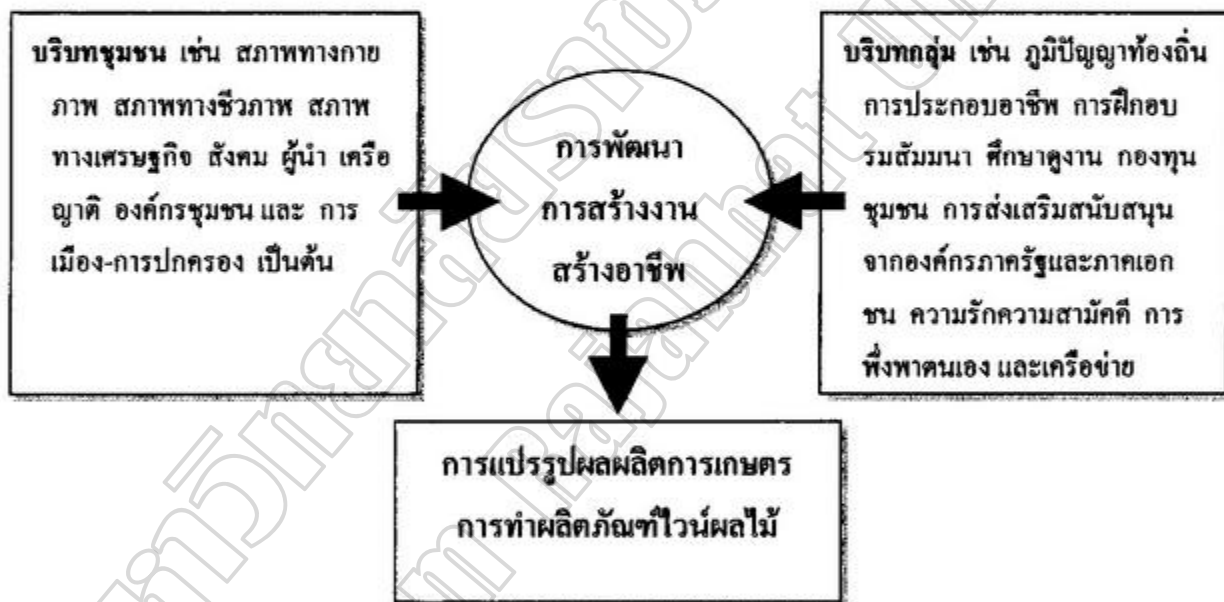
จากภาพประกอบ 32 กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ เช่น การจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งจากผู้นำผู้อาวุโส ครู พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัย การฝึกอบรม การศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ งานแสดงสินค้า/ผลิตภัณฑ์ การประสานงานเครือข่าย และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ กระบวนการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง กล่าวคือสามารถพัฒนาจากกลุ่มเล็กๆ เมื่อ ปี พ.ศ. 2536 เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ขึ้นสามารถพัฒนาการดำเนินงานสู่ระบบธุรกิจชุมชนที่เป็นรูปธรรม ในปัจจุบัน เป็นต้น

ผลจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

จากการศึกษา พบว่า เกิดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาองค์กรธุรกิจชุมชน ดังนี้

1. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบริบทชุมชน บริบทกลุ่ม สภาพการณ์และสถานการณ์ในชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน จากการศึกษา พบว่า ปี พ.ศ. 2506-2511 การประกอบอาชีพของสมาชิกในระยะเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่พึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก รูปแบบการประกอบอาชีพยังคงเป็นแบบดั้งเดิม กล่าวคือ มีอาชีพทำนาเป็นหลักควบคู่กับการเลี้ยงวัว ควาย และปลูกพืชไร่หาปลาของป่า และล่าสัตว์เป็นอาชีพเสริม ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่จะเก็บไว้บริโภคในครอบครัว ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2512 กรมประชาสงเคราะห์ประกาศจัดตั้งนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ตามพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 เพื่อช่วยเหลือราษฎรตามแนวชายแดนที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยคุกคามจากกองกำลังต่างชาติ สมาชิกที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพจากหน่วยงานราชการหลากหลาย โดยเฉพาะด้านการเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าว โปด มันสำปะหลัง ถั่วลิสง ปอแก้ว เป็นต้น การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมมากขึ้น มีการใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตอย่าง ไร่กฎเกณฑ์ส่งผลต่อการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติเป็นอันมาก อีกทั้งราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางสมาชิกต้องประสบปัญหาการขาดทุน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอาชีพในเวลาต่อมา ช่วงปี พ.ศ. 2517-2528 นิคมบ้านกรวด มีการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อขายรังคืบ แก้วโรงงานจิมทอมส์สัน และการปลูกข้าว โปดฝักอ่อนส่ง โรงงานอาหารหลวงที่อำเภอ โนนดินแดง เมื่อโครงการดังกล่าวล้มเลิกไป ในช่วงปี พ.ศ. 2533 สมาชิกจึงหันมาประกอบอาชีพซึ่งมีความมั่นคง ทดแทน เช่น การปลูกยางพารา การเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นที่มาของจุดเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรหลายสาขา ชาวบ้านได้รับการพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆมากมาย และพัฒนาไปสู่องค์กรธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านสายครีตี้ได้ในปัจจุบัน จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบริบทต่างๆ สรุปได้ว่า การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเกิดจากการเรียนรู้จากสภาพทางภูมิศาสตร์ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำ การคมนาคม การประกอบอาชีพ สิ่งสาธารณูปโภค เทคโนโลยี การเมืองการปกครอง ผู้นำ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม เครือญาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ความสามารถและประสบการณ์จากการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ฯลฯ นำไปสู่การพัฒนาการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ การพัฒนาด้านการเรียนรู้ในระยะเริ่มแรกของสมาชิกจะเริ่มจากความสัมพันธ์ต่อกัน ในด้านการประกอบอาชีพเป็นหลัก นอกจากนั้นยังมี

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการสืบทอดติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน เช่น การประกอบศาสนกิจร่วมกัน การศึกษา วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างเพื่อนต่อเพื่อน ระหว่างครอบครัว ระหว่างเครือญาติ ระหว่างชุมชน และเมื่อชุมชนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาทั้งภาครัฐภาคเอกชน องค์กรท้องถิ่นและพหุภาคีโดยการนำของผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มที่มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อการเรียนรู้ของสมาชิกเป็นอันมาก ผลที่ได้รับจากเรียนรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อบริโภคในครอบครัว และผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น เมื่อการดำเนินประสบปัญหาในด้านการผลิตและการตลาดจึงนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการพึ่งพาตนเองทั้งด้านคน วัตถุดิบ เงินทุน และการบริหารจัดการ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน สังคม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นรูปธรรม สรุปได้ ดังภาพประกอบ 33

ภาพประกอบ 33 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทต่างๆ ที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

2. รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนารัฐกิจชุมชนจากการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนากลุ่มหรือชุมชนนั้นต้องเป็นการเรียนรู้บนพื้นฐานความต้องการของสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย การเรียนรู้จากประกอบอาชีพ การเรียนรู้จาก

การแปรรูปผลผลิต การเรียนรู้จากฝึกรอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประสานงานระหว่างองค์กรเครือข่ายธุรกิจชุมชน และการเรียนรู้จากส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ทั้งนี้การเรียนรู้ต้องมีความผสมผสานกลมกลืนกับสภาพความเป็นอยู่ ทรัพยากร วิถีชีวิต ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม เทคโนโลยี และต้องเป็นกิจกรรมที่ทันสมัย สามารถนำไปประยุกต์เข้ากับการประกอบอาชีพได้อย่างดี เป็นต้น

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ธุรกิจชุมชนที่อยู่ในข่ายของการวิจัยนำไปสู่การพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชนในด้านต่างๆ ดังนี้

3.1 ความรู้ในด้านการบริหารจัดการ โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น

3.2 ความรู้ในด้านการวางแผนการผลิต แผนการตลาด และแผนการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

3.3 ความรู้ในด้านการติดต่อประสานงาน ระหว่างพหุภาคีและเครือข่ายต่างๆ เช่น เครือข่ายการผลิต การตลาด ทั้งในและนอกพื้นที่

3.4 ความรู้ในด้านการนำความรู้ความสามารถในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทักษะและประสบการณ์ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาอาชีพของสมาชิกในชุมชน

3.5 ความรู้ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ ให้เหมาะสมสวยงามสอดคล้องตรงตามความต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3.6 ความรู้ในด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ของสมาชิกในชุมชน

3.7 ความรู้ในด้านการพัฒนาการแข่งขันในด้านการผลิต การตลาด และการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

3.8 ความรู้ในด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาอุปสรรค สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาองค์กรอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

4. คັชนี้ตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนสามารถนำไปปรับใช้กับเครือข่ายการเรียนรู้ในท้องถิ่นอื่นๆ ดังนี้

4.1 ความเป็นองค์กรชุมชน เช่น ความตระหนักต่อจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นของสมาชิกในชุมชน ความเข้มแข็ง/โปร่งใสของผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ศักยภาพของชุมชน ความรู้ความสามารถของสมาชิกในการพัฒนา เป็นต้น

4.2 มีการบริหารจัดการที่ดี เช่น มีแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง มีความโปร่งใส การบริหารมีความยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ สมาชิกตระหนักในคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

4.3 กิจกรรมมีความต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ เช่น การประสานงานระหว่างพหุภาคี กิจกรรมมีความสอดคล้องกับการประกอบอาชีพ การกระจายความรับผิดชอบ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยอยู่บนพื้นฐานความต้องการของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น

4.4 มีความพยายามพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การระดมทุน ทรัพยากร การระดมภูมิปัญญาท้องถิ่น การสำรวจและการจัดทำทะเบียนวัตถุดิบ การพัฒนาการผลิต การบริหารจัดการ ภายใต้พื้นฐานความต้องการของชุมชน เป็นต้น

4.5 มีการเชื่อมโยงกระบวนการดำเนินงาน ในรูปแบบเครือข่ายดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการผลิต เครือข่ายการตลาด เครือข่ายการบริหารจัดการ การประสานงานระหว่างพหุภาคี เป็นต้น

4.6 การเรียนรู้ เช่น การฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน การประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การติดต่อสื่อสาร เป็นต้น

บทที่ 7

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน เป็นการศึกษาชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่ม สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีใต้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่จะสรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะในการไปใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัย
2. สรุปผลการวิจัย
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัย

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย ในการทำวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน มีความมุ่งหมาย 2 ประการ คือ เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน และเพื่อร่วมกับชุมชนสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

2. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน มีดังนี้

2.1 กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) ศึกษาจากประชากรกลุ่มต่างๆและผู้เกี่ยวข้องที่อยู่ในพื้นที่วิจัย จำนวน 89 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการ จำนวน 15 คน สมาชิกกลุ่ม จำนวน 66 คน บุคคลภายนอก จำนวน 5 คน และผู้นำในชุมชนจำนวน 3 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

2.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของ

ชุมชน และเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีที่ได้ จำกัด 2) จัดเวทีสนทนากลุ่มหรืออภิปรายกลุ่ม 3) ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT 4) ใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและการสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C.) และการเก็บข้อมูลโดยจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน (การทำ Mind Mapping และ Time Line) และ 5) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและจดบันทึกจากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม โดยสังเกตเกี่ยวกับเรื่องการแสดงออก การเสนอความคิดเห็นในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาธุรกิจชุมชน เป็นต้น

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

1) ใช้แบบสำรวจข้อมูลจากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อสร้างเครื่องมือแบบสำรวจข้อมูลร่วมกัน แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อกลุ่ม สถานที่ตั้ง/สำนักงาน จำนวนสมาชิกที่เริ่มก่อตั้ง คณะกรรมการบริหารกลุ่ม จำนวนเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม ระเบียบข้อบังคับ กำหนดการประชุมสมาชิก และกิจกรรมหลักของกลุ่ม เป็นต้น

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ จำนวนผู้ผลิต กำลังการผลิตต่อวัน/เดือน/ปี แหล่งวัตถุดิบในการผลิต ต้นทุนการผลิตต่อหน่วย ระยะเวลาในการผลิต แหล่งขาย ราคาขายส่งและขายปลีกต่อ 1 หน่วยผลิตภัณฑ์ ช่องทางการขายในรอบปีที่ผ่านมา (จำนวนหน่วยผลิตภัณฑ์ ขวค/ปี) ระยะเวลาที่ขายดีของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด ผู้กำหนดราคา และวิธีการกำหนดราคา การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประสานงานระดับกลุ่ม เป็นต้น

2.2.3 ใช้แบบสำรวจเรื่องชีวิตความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มฯ ซึ่งเป็นการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ ที่สามารถชี้วัดความสำเร็จการดำเนินงานของกลุ่ม ประกอบด้วยกรอบประเด็นหลัก 6 ด้าน และกรอบประเด็นย่อย 43 ตัวชี้วัด ดังนี้

2.2.3.1 ด้านความเป็นองค์กร ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 5 ตัวชี้วัด คือ สมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันและมีความตระหนักรู้ต่อท้องถิ่นและคุณค่าของตนเอง มีผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจและการบริหารจัดการ มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือหนุนเสริมศักยภาพของกลุ่ม และสมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้/วิเคราะห์ปัญหาให้เท่าทันสถานการณ์และมีความเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง

2.2.3.2 ด้านการบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 8 ตัวชี้วัด คือ มีแผนพัฒนาชุมชน/องค์กรอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง มีระบบบริหารจัดการที่ดี การมีส่วนร่วมจากสมาชิกในการตัดสินใจ/การวางแผนการผลิตแผนการตลาด มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง มีระบบฐานข้อมูลชุมชนสามารถติดตามประเมินผลได้ มีศูนย์การผลิตการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และมีการศึกษาวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

2.2.3.3 ด้านกิจกรรม/ความต่อเนื่องของกิจกรรม/ความสามารถต่อการตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 10 ตัวชี้วัด คือ มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งทรัพยากร มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านการประกอบอาชีพของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านรายได้ของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีระบบสวัสดิการของชุมชน/สร้างหลักประกันความมั่นคงในอนาคต มีผู้นำเกิดขึ้นหลากหลายสาขาและมีจิตสาธารณะ สามารถเป็นชุมชนที่เป็นเวทีเรียนรู้ของชุมชนอื่นๆ ได้ กระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกตามความเหมาะสม และเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ/สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.2.3.4 ด้านความพยายามในการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 7 ตัวชี้วัด คือ มีการระดมทุนหรือมีการออมและกองทุนเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ มีการกระจายทุน/ทรัพยากร/สินเชื่อ/กองทุนหรือทุนทางสังคมอื่นภายในกลุ่มและชำระคืนหรือหมุนเวียนคืนอย่างสม่ำเสมอ มีการใช้กองทุนหรือสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่จำเป็นและเดือดร้อน มีความสามารถในการยกระดับ หรือรวบรวมภูมิปัญญาจากประสบการณ์รวมทั้งสร้างกระบวนการพัฒนาที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้ มีการปรับปรุงพัฒนาภูมิปัญญา/ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำทะเบียนวัตถุดิบเพื่อรองรับแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดปี และมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน

2.2.3.5 ด้านการเชื่อมโยงกระบวนการดำเนินงานเป็นเครือข่าย ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 7 ตัวชี้วัด คือ องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและมีส่วนร่วมในกิจกรรมประสานงานองค์กรเครือข่าย ภาครัฐ ภาคเอกชนองค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาด้านการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านเครือข่ายการตลาดอย่างทั่วถึงครอบคลุม วางแผนการดำเนินงานร่วมกับ

องค์กรในท้องถิ่นในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง ความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ และมีส่วนร่วมผลักดันนโยบาย และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนาหรือการถ่วงดุลกับกลไกเชิงนโยบาย โดยเฉพาะกลไกท้องถิ่นการพัฒนาด้านการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ

2.2.3.6 ด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 5 ตัวชี้วัด คือ ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก จากองค์กรภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ มีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพฝีมือและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ กิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการ เป็นต้น

ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อประชุมชี้แจง วัตถุประสงค์การดำเนินงาน ระดมความคิด ร่วมกันทำเรื่องชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม จัดกลุ่มข้อมูล ตัวชี้วัดจัดทำรายละเอียดตัวชี้วัด (เกณฑ์ชี้วัด) และสรุปตัวชี้วัด กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน/ ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม รวมถึง ผู้อาวุโส ครู และ เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.1 การศึกษาบริบทชุมชน ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เช่น ประวัติการก่อตั้ง ผู้ก่อตั้ง ผู้มีบทบาทในการก่อตั้ง เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ข้อมูลการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวนครอบครัวที่อพยพมาครั้งแรกและจำนวนครอบครัวที่อพยพตามมา รวมถึงช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เกษตรผู้นำ และผู้อาวุโส เป็นต้น

3.1.2 สภาพทางกายภาพของชุมชน เช่น การคมนาคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แผนที่การกระจายตัวของดิน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เกษตรผู้นำ ผู้อาวุโส หมอคน และหมอคนอาสา เป็นต้น

การแก้ไขอย่างไร (ทั้งด้านบวก และด้านลบ) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เกษตรผู้นำ ผู้อาวุโส ครู และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.2.2 พัฒนาการของกลุ่มจากอดีตถึงปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อชีวิตของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ กลุ่มมีความเป็นมาอย่างไร เริ่มต้นเมื่อใด จากอะไร มีการปรับเปลี่ยนเป็นอะไรบ้าง สาเหตุมาจากอะไร และเมื่อปรับเปลี่ยนแล้วดีขึ้นมากน้อยเพียงใด โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูล กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส คณะกรรมการหมู่บ้าน เกษตรผู้นำ ครู หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.2.3 การเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชนและเครือข่าย ได้แก่ กลุ่มมีการพัฒนาในด้านใดบ้าง/อย่างไร การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนในการผลิต การเชื่อมโยงด้านวัตถุดิบมีอะไรบ้าง/อย่างไร การเชื่อมโยงด้านการเรียนรู้มีอะไรบ้าง/อย่างไร ถ่ายทอดให้ใครบ้าง มีเครือข่ายที่ใดบ้าง การผลิตมีการแบ่งงาน/หน้าที่กันหรือไม่อย่างไร การเชื่อมโยงการเรียนรู้ในหมู่บ้านระหว่างหมู่บ้านต่างจังหวัด และเครือข่ายอื่นๆอย่างไรบ้าง การเชื่อมโยงเรื่องการตลาด ใครบ้างที่มารับซื้อ (ระบุชื่อ สกุล อายุ ที่อยู่ เบอร์โทร) ราคารับซื้อเทียบส่วนต่างกับการขายส่งแตกต่างกันอย่างไร และประวัติความเป็นมาของผู้มารับซื้อ มีความเป็นมาอย่างไร เช่น พัฒนาค้นเองจากสมาชิกเป็นผู้รับซื้อ รวมทั้งข้อมูลพันธมิตรการผลิต/การตลาด โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูล กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เกษตรผู้นำ ผู้อาวุโส ครู หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.2.4 ปัญหา/สาเหตุ/ทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม กลุ่มมีวิธีการดำเนินการอย่างไร กลุ่มมีการปรับตัวในการแก้ไขปัญหาอย่างไร โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูล กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส คณะกรรมการหมู่บ้าน เกษตรผู้นำ ครู หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.2.5 การปรับตัวและแก้ไขปัญหากลุ่มของชุมชน ได้แก่ การปรับตัวของชุมชนภายหลังจากชุมชนประสบปัญหา (จากข้อ 3.2.4) ชุมชนมีการปรับตัวอย่างไร และแก้ไขปัญหากลุ่มอย่างไร โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูล กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการ

3.2.6 ความสนใจของชาวบ้าน ได้แก่ องค์กรความรู้ของชาวบ้านมีอะไรบ้าง เช่น องค์กรความรู้เกี่ยวกับการผลิต เทคนิคการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น/ดีกว่าคู่แข่งทำอย่างไร องค์กรความรู้

เกี่ยวกับการออกแบบให้ดีขึ้น คิดว่าคู่แข่งทำอะไรองค์ความรู้เกี่ยวกับการขาย/วิธีการขาย/การส่งเสริมการขาย/ช่องทางการขาย ศักยภาพด้านการเงิน มาจากแหล่งใด มีการเชื่อมโยงกันอย่างไร (กองทุน กระตุ้นเศรษฐกิจตำบล 1 ล้าน โครงการ กข.คจ. กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โครงการกองทุนหมู่บ้าน) ความสนใจของชาวบ้านมีความสนใจอะไรบ้างที่จะเป็นแนวทางให้กลุ่มพัฒนายิ่งขึ้น เช่น ทุนทักษะการผลิต การตลาด การพัฒนาฝีมือแรงงาน การประกอบการ ทักษะและประสบการณ์ การบริหารจัดการกลุ่ม ระบบการเงินและบัญชี โดยการ สอบถามจากผู้นำ ตัวแทนกลุ่ม สมาชิกและ คณะกรรมการ โดยถามรายคนและข้อมูลด้านแรงงานฝีมือ โดยสอบถามจากตัวแทนกลุ่มคัดเป็นระดับ ฝีมือหรือความชำนาญ (อาจระบุระดับฝีมือหรือคุณภาพ) ต้องระบุชื่อ เพื่อจะ ได้นำคนเหล่านี้ มากำหนด แนวทางพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำ/ตัวแทนกลุ่ม สมาชิกและ คณะกรรมการ เป็นต้น

3.2.7 โครงสร้างของกลุ่มในปัจจุบัน ได้แก่ คณะกรรมการ/คุณสมบัติ/วาระที่ดำรงตำแหน่ง บทบาท โดยปรับจากบริบทของกลุ่ม สมาชิกต้องระบุว่าประกอบด้วยใครบ้าง ชื่อสกุล อายุ/ที่อยู่ กฎระเบียบของกลุ่ม/การประชุม/วาระการประชุม กิจกรรมของกลุ่ม การพัฒนาเชิงองค์กร (ความเป็นกลุ่ม) มาตรฐานผลิตภัณท์ทำอะไร ความมุ่งหวังในการรวมกลุ่ม วิธีการดำเนินงานทำอย่างไร โดยการสอบถามจากสมาชิกและคณะกรรมการโดยถามรายคน เป็นต้น

3.2.8 การวิเคราะห์ SWOT ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย วัน/เวลา/สถานที่ และผลการวิเคราะห์ โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลและระดมความคิด จากสมาชิกและ คณะกรรมการ เป็นต้น

3.2.9 การทำยุทธศาสตร์ของกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย วัน/เวลา/สถานที่ และ ผลการวิเคราะห์ โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและระดมความคิดจากสมาชิกและ คณะกรรมการ เป็นต้น

3.2.10 แผนการผลิต ได้แก่ การสำรวจวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต สำรวจต้นทุน ผลตอบแทน สำรวจปัจจัยการผลิต และทำแผนการผลิต โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบ ข้อมูลและระดมความคิด จากสมาชิกและคณะกรรมการ เป็นต้น

3.2.11 แผนการตลาด ได้แก่ การสำรวจส่วนแบ่งการตลาด/สำรวจตลาด ตำแหน่ง สินค้า/ผลิตภัณท์ ทำแผนปฏิบัติการด้านการตลาด จัดทำโครงการรองรับแผนการตลาด โดยจากการระดม แนวความคิดจากสมาชิกและคณะกรรมการร่วมกันทำแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล แผนการผลิตและทำแผนการตลาด เป็นต้น

3.2.12 จัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงาน ได้แก่ ตัวแปรด้านความเป็นองค์กร ตัวแปรด้านการบริหารจัดการ ตัวแปรด้านกิจกรรม/ความต่อเนื่องของกิจกรรม ความสามารถต่อการตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ ด้านความพยายามในการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา ด้านการเชื่อมโยง/กระบวนการเป็นเครือข่าย และด้านการเรียนรู้โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินงานระดมความคิดร่วมกัน ทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม จัดกลุ่มข้อมูลตัวชี้วัด จัดทำรายละเอียดตัวชี้วัด (เกณฑ์ชี้วัด) และสรุปตัวชี้วัดจากผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เกษตรผู้นำ ผู้อาวุโส ครู และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2.13 ผลกระทบของชุมชนจากการศึกษาด้านการเรียนรู้เพื่อพัฒนาองค์กรธุรกิจชุมชน ได้แก่ผลกระทบต่อชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ผลกระทบต่อพ่อค้าคนกลาง ผลกระทบต่อครอบครัวสมาชิก เป็นต้น

3.2.14 ผลกระทบต่อชุมชนโดยส่วนรวม ทั้งผลในด้านบวกและด้านลบ โดยการสนทนาแบบไม่เป็นทางการ/สังเกต/และจดบันทึก จากผู้นำกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และตัวแทนกลุ่ม เป็นต้น

3.3 การสรุปบทเรียน/การสรุปผลการศึกษา ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

สรุปกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน สรุปบทเรียนจากการศึกษากลุ่มและสรุปผล อภิปรายผล เสนอแนะ โดยผู้วิจัยร่วมจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและสนทนาแบบไม่เป็นทางการ/สังเกต/และจดบันทึก จากผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ครู และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. ระยะเวลาที่ทำการวิจัย

การวิจัยโครงการนี้ใช้ระยะเวลา ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 ถึง เดือน เมษายน พ.ศ. 2546

5. ขั้นตอนและวิธีการศึกษาชุมชน การศึกษาวิจัยชุมชนครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีรายละเอียด ดังนี้

5.1 จัดประชุมทีมงานวิจัยเพื่อกำหนดแผนการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.2 ศึกษาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน เช่น ประวัติการก่อตั้ง ผู้ก่อตั้ง ผู้มีบทบาทในการก่อตั้ง เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ข้อมูลจำนวนครอบครัวที่อพยพมาครั้งแรกและที่อพยพตามเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน รวมถึงการศึกษาข้อมูลทางกายภาพและชีวภาพของชุมชนที่ส่งผลกระทบและเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การคมนาคม แผนที่การ

กระจายตัวของดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลสภาพทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชนด้านการผลิต การตลาด การรวมกลุ่ม ศึกษาความเชื่อมโยงกับเครือข่ายศักยภาพของกลุ่ม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม จากกลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำ ผู้รู้ ผู้อาวุโส สมาชิกในชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5.3 จัดศึกษาฐานข้อมูลธุรกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจากเครือข่ายธุรกิจชุมชน ทั้งในพื้นที่ใกล้เคียงและต่างจังหวัด เช่น กลุ่มธุรกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร และ นครราชสีมา รวมถึงการเข้าร่วมงานจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในเทศกาลต่างๆ เป็นการส่งเสริมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะและประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชน ทำให้กลุ่มได้รับความรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนา ด้านต่างๆ เช่น การผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ สมาชิกสามารถนำมาประยุกต์ในการ พัฒนาการดำเนินงาน เป็นต้น

5.4 วิเคราะห์ SWOT/วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาจัดความสัมพัทธ์แล้วจึงนำมาจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยการจัดเวที อภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5.5 นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT/วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา ของชุมชนเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5.6 วิเคราะห์ยุทธศาสตร์เพื่อแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5.7 นำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนามาประกอบจัดทำแผนแม่บทชุมชนโดยจัดเรียงลำดับ ตามความสำคัญ ใช้วิธีการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคลเป้าหมายซึ่ง ประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และ ผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5.8 สืบค้นและเก็บข้อมูลกลุ่มด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลที่ตั้งกลุ่ม กิจกรรม ระเบียบข้อ บังคับ สมาชิกกลุ่ม คณะกรรมการ เงินทุน กำลังการผลิต แหล่งวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิต ระยะเวลา

ในการผลิต แหล่งขาย ราคาขาย ช่องทางการขาย การกำหนดราคา การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ตลอดจนถึงข้อมูลด้านการผลิตด้านการตลาด เช่น รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ขาย ชนิดของผลิตภัณฑ์ที่ขายดี ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม ต้นทุน ยอดจำหน่ายในรอบปี แหล่งซื้อขาย เส้นทางการตลาด ทั้งในท้องถิ่นและต่างจังหวัด โดยใช้แบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาอภิปรายกลุ่ม เพื่อสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลก่อนนำไปใช้ประกอบในการจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาด จากกลุ่มบุคคล เป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5.9 จัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่ม โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจกลุ่มในด้านต่างๆ (ขั้นตอนที่ 5.8) แล้วเรียงลำดับตามความสำคัญ เช่น ข้อมูลด้านเงินทุน กำลังการผลิต แหล่งวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิต ระยะเวลาในการผลิต แหล่งขาย ราคาขาย ช่องทางการขาย การกำหนดราคา การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ส่วนแบ่งการตลาด ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ขาย ชนิดของผลิตภัณฑ์ที่ขายดี ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม ต้นทุนการผลิต ยอดจำหน่ายในรอบปี แหล่งซื้อขาย เส้นทางการตลาด โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อจัดเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคล เป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5.10 จัดทำเรื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีใต้ จำกัด โดยผู้วิจัยร่วมจัดเวทีอภิปรายกลุ่มกับบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมศึกษาองค์ประกอบของชุมชนที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม แล้วนำมาตรวจสอบเพื่อจัดกลุ่มข้อมูลซึ่งประกอบด้วยกรอบประเด็นหลักและตัวชี้วัดย่อย หลังจากนั้นจึงนำมาจัดทำรายละเอียดตัวชี้วัด (เกณฑ์ชี้วัด) เพื่อนำไปใช้ในประกอบการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อประเมินผลเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ทั้งยังสามารถนำไปประกอบการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสภาพของชุมชน

5.11 สรุปผลการดำเนินงานเพื่อนำแผนแม่บท แผนการผลิต และแผนการตลาดของกลุ่มไปปรับใช้ในการการพัฒนา โดยการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปทเรียนจากกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาเครือข่ายขององค์กรธุรกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การพูดคุย การสังเกต การจดบันทึก การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการบรรยายเปรียบเทียบเหตุการณ์ แล้วนำมาตีความ วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผลเชิงเหตุ และผลเพื่อสรุปกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนากลุ่มองค์กรธุรกิจชุมชน การถอดบทเรียนจากการเรียนรู้และรวมถึงรูปแบบการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายขององค์กรธุรกิจชุมชน มีวิธีการดังนี้

6.1 การตรวจสอบข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพครั้งนี้ ใช้การตรวจสอบแบบ 3 เค้า เป็นการตรวจสอบ 3 เค้าด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) ประกอบด้วยการตรวจสอบแหล่งข้อมูลจากเจ้าของข้อมูลซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลโดยตรงว่าข้อมูลที่ได้นั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งวิธีนี้ทำให้ข้อมูลที่ได้รับความเที่ยงตรง (Validity) และน่าเชื่อถือ (Reliability) มากขึ้น แหล่งข้อมูลจากคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิต และแหล่งข้อมูลจากบุคคลภายนอกที่ทำงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด เป็นต้น

6.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) โดยจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ เป็นขั้นตอนของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันไป การจำแนกแบบใช้ทฤษฎี โดยยึดแนวทฤษฎีเป็นกรอบในการจำแนก ซึ่งแยกออกเป็นภารกิจกรรม ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม ในกิจกรรมและสภาพสังคมเป็นแนวทางในการจำแนก เป็นต้น

6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเพื่อสรุปผลกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา เครือข่ายขององค์กรธุรกิจชุมชน ในส่วนการจัดทำแบบสำรวจข้อมูลกลุ่มและการจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนของกลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์ ดังนี้

6.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม และแบบสำรวจเรื่องตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มและผลความสำเร็จของการดำเนินงานธุรกิจชุมชนของกลุ่มฯ โดยใช้วิธีการพรรณาความ

6.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อระดมความคิดจากผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม บุคคลภายนอก ได้แก่ผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้อาวุโส นักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมจัดทำเรื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนของกลุ่ม แล้วจัดสรุปเป็นกลุ่ม โดยมีรายละเอียดครอบคลุมกิจกรรมการดำเนินงาน จากนั้นจึงนำเรื่องชี้วัดความสำเร็จให้ผู้เข้าร่วมจัดเวทีประเมินผล เพื่อสรุปร่วมกันว่าประกอบด้วย ตัวแปรหลักและตัวชี้วัดย่อยที่นำมาประเมินผลสามารถชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งข้อมูลที่ได้รับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนและเครือข่ายต่อไปในอนาคต โดยใช้วิธีการพรรณนาความ

สรุปผลการวิจัย

สาระสำคัญจากการศึกษาด้านการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด แบ่งรายละเอียดเนื้อหาได้เป็น 4 ประเด็น ดังนี้ คือ

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทชุมชนและบริบทกลุ่มที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน
- 2) รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน
- 3) องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ธุรกิจชุมชนที่อยู่ในข่ายของการวิจัยที่สามารถนำไปพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชน และ
- 4) ข้อมูลดัชนีตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้กับเครือข่ายการเรียนรู้ในท้องถิ่นอื่นๆ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทชุมชนและบริบทกลุ่มที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน สรุปได้ดังนี้

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ จากการศึกษา พบว่า ชุมชนเริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2506 โดยมีสมาชิกเริ่มแรก จำนวน 3 ครอบครัวและขยายเพิ่มขึ้นหลังจากกรมประมงประกาศระเบียบประกาศจัดตั้งนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ตาม พรบ.จัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511 และจัดตั้งหมู่บ้านสายศรีสี่ใต้ขึ้นมา เมื่อ ปี พ.ศ. 2512 มีราษฎรได้รับการบรรจุเป็นสมาชิกจำนวน 100 ครอบครัว ปัจจุบันมีพื้นที่ทั้งหมด 1,567 ไร่ แยกเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน 130 ไร่ ที่นา 500 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 592 ไร่ และเป็นพื้นที่สวนไม้ยืนต้น 345 ไร่ หมู่บ้านสายศรีสี่ใต้มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมต่อการพัฒนา กล่าวคือมีเส้นทางคมนาคมที่สามารถติดต่อกับชุมชนภายนอกได้อย่างสะดวก มีพื้นที่ติดต่อกับแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาตินานาชนิด และมีลำห้วยธรรมชาติไหลมาจากเขื่อนเก็บน้ำแมจาดตลอดปีพื้นที่ทั่วไปจึงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการเพาะปลูก สมาชิกส่วนใหญ่

จึงมีอาชีพค้าขายเกษตรกรรม (ร้อยละ 96.70) เช่น ทำนา ทำไร่ป่อ มันสำปะหลัง นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีอาชีพจับปลา หาของป่า ถ้ำสัตว์ และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่ใช้เพื่อใช้บริโภคและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว จากข้อมูล ฉบุ. 2 ปี พ.ศ. 2545 ของหมู่บ้านสายศรีสี่ได้ สมาชิกมีรายได้เฉลี่ย 13,496 บาท/คน/ปี

ปัจจุบันหมู่บ้านสายศรีสี่ได้ มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 120 ครัวเรือน มีประชากร 662 คน แยกเป็น เพศชาย 343 คน (ร้อยละ 51.79) และเพศหญิง 319 คน (ร้อยละ 48.21) สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของชาวบ้านจะดำเนินแบบเรียบง่าย ยังคงมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งการทำงานหรือการประกอบอาชีพการตั้งบ้านเรือนอาศัยเป็นแบบครอบครัวขยายจะอาศัยอยู่รวมเป็นเป็นเครือญาติ (มีตระกูลใหญ่ๆ 6 ตระกูล) ชุมชนจึงมีความอบอุ่น ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นสถานที่ในการประกอบศาสนกิจร่วมกัน ชาวบ้านยังคงมีความเชื่อเรื่องผีและไสยศาสตร์ซึ่งยังคงปรากฏการประกอบพิธีกรรม เช่น ไหว้ ทำนาย โชคชะตาตามความเชื่อ รวมทั้งการใช้พืชสมุนไพรในการบำบัดรักษาภัยโรคต่างๆ ด้วยภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาหลายชั่วอายุคนเช่นเดียวกับการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นซึ่งชาวบ้านยังคงมีการปฏิบัติพิธีกรรมตามฮีต 12 คอง 14 อย่างเหนียวแน่น

จากการศึกษาความสัมพันธ์บริบทชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนา นอกจากจะประกอบด้วยความพร้อมในด้านสภาพทางกายภาพ สภาพทางชีววิทยา ทรัพยากรธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมแล้วพบว่า มีทุนทางสังคมซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ความพร้อมด้านเงินทุนจากกองทุนต่างๆ ที่ชาวบ้านใช้บริการกู้ยืมในการประกอบอาชีพ (กองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านอพ. กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กขคจ.) กองทุนกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารฯ กองทุนพัฒนาอาชีพสตรี กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนพัฒนาอาชีพ) ความพร้อมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนอย่างหลากหลาย (ทั้งด้านเกษตรกรรม ศิลปหัตถกรรม วัฒนธรรมประเพณี แพทย์แผนไทย) เมื่อชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้และมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จึงสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับวิทยาการสมัยใหม่อย่างกลมกลืนเหมาะสมสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในปัจจุบัน ความพร้อมด้านผู้นำหมู่บ้านสายศรีสี่ได้มีการปกครองที่ได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานทางราชการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหน่วยงานด้านความมั่นคง จึงมีผู้นำปกครองชุมชนทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ (ผู้ใหญ่บ้าน) ซึ่งเป็นผู้นำที่มีความเข้มแข็ง ซื่อสัตย์ เสียสละ และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีบทบาทในด้านการปกครองดูแลการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน โดยประสานงานกับหน่วยงานทางราชการและเอกชนเพื่อนำความผาสุกแก่สมาชิก

ในชุมชน รวมทั้งมีการกระจายความรับผิดชอบโดยแบ่งเป็นคุ้มและมีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆกำกับดูแลการพัฒนา นอกจากนี้ชุมชนยังมีผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ผู้นำ ผู้อาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้านสาขาต่างๆ ซึ่งมีบทบาทในการบริหารกลุ่มองค์กร เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน ร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์สาธิตการตลาด องค์กรด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มพัฒนาชีพ และสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด เป็นต้น

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทกลุ่มที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน จากการศึกษา พบว่า จากสภาพทำเลที่ตั้งหมู่บ้านซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ จึงมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาตินานาชนิด ประกอบกับมีลำห้วยธรรมชาติไหลมาจากเขื่อนเก็บน้ำแมฆตลอดปี พื้นที่ทั่วไปจึงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ปอ มันสำปะหลัง ประมง เลี้ยงสัตว์ หาของป่า และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เมื่อพื้นที่ดินทำกินเสื่อมโทรมการเพาะปลูกต้องลงทุนสูง ชาวบ้านจึงประสบปัญหาขาดทุนต้องแบกภาระหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบจำนวนมากนับล้านบาทชาวบ้านที่ประสบปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกินต้องอพยพเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ ต่อมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2530-2535 หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพและเงินทุนแก่สมาชิก โดยจัดตั้งกลุ่มอาชีพและจัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตร การแปรรูปผลผลิตการเกษตร และการบริหารจัดการในรูปกลุ่ม ส่งผลให้สมาชิกมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆหลายสาขา และในเมื่อ ปี พ.ศ. 2544 สมาชิกมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการทำไวน์จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลิตไวน์จากผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นจำหน่ายเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีงานทำมีรายได้ไม่ต้องอพยพไปทำงานต่างถิ่น เมื่อผลิตภัณฑ์ได้รับการปรับปรุงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีมีคุณภาพกลุ่มจึงขอรับการจดทะเบียนเป็นกลุ่ม ในนาม “ สหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด ” เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ที่ผ่านมา โดยมีสมาชิกเริ่มก่อตั้งจำนวน 43 คน มีเงินทุน 22,200 บาท และได้รับอนุญาตจากกรมสรรพสามิตให้เป็นผู้ผลิตและจำหน่ายสุราจากผลไม้ ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น 81 คน มีเงินทุน 44,620 บาท กลุ่มจะทำการผลิตไวน์ จำนวน 8 ชนิด ประกอบด้วย ไวน์ลูกหม่อน ไวน์กระเจียบแดง ไวน์มะยม ไวน์มะขาม ไวน์มะเฟือง ไวน์ฝรั่ง ไวน์สับปะรด และไวน์อู่นป่า เป็นต้น

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของบริบทกลุ่มที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจชุมชนของกลุ่ม พบว่า ประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์ด้านวัตถุดิบหรือทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากหมู่บ้านสายศรีสี่ได้ มีที่ตั้งหมู่บ้านติดต่อกับพื้นที่ป่าสงวนและเขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่จึงอุดมสมบูรณ์

กล้วยพืชป่าและผลไม้ต่างๆ จำนวนมาก ทั้งบริเวณที่คืนทำกิน ที่อยู่อาศัย และป่าสงวน เช่น องุ่นป่า, มะขม, ลูกหว้า ลิ้นจี่ป่า, มะขาม, มะเฟือง, ตะคร้อ, เสาวรส, ฝรั่ง, กระจับแดง (ส้มพอติ), ลูกยอ ลูกหม่อน, กระท้อน, มะหวด, สับปะรด, กัลล้วย, ตะมุด และมะขามป้อม มีผลผลิตออกมามากตลอดปี น้ำหนักรวมมากกว่า 19,000 กิโลกรัม สามารถผลิตไวน์ได้ มากกว่า 9,500 ถึง (142,500 ขวด) และมีมูลค่ามากกว่า 9,975,000 บาท/ปี 2) ความสัมพันธ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า หมู่บ้านสายศรีสี่ได้ ประกอบด้วยสมาชิกที่อพยพมาจากหลายจังหวัดจึงมีผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลายสาขา มีการสืบทอด เชื่อมโยงกันมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุน และธุรกิจ ชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ด้านโภชนาการ เป็นต้น 3) ความสัมพันธ์ ด้านผู้นำ/ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน พบว่า หมู่บ้านสายศรีสี่ได้ ประกอบด้วยตระกูลใหญ่ๆ จำนวน 6 ตระกูล ความเป็นเครือญาติ สมาชิกมีความสามัคคี มีผู้นำทุกระดับที่มีความเข้มแข็ง ซื่อสัตย์และเสียสละ มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา นับเป็นจุดเด่นที่ส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าในการ พัฒนา 4) ความสัมพันธ์ด้านเงินทุน จากการศึกษา พบว่า จากการส่งเสริมการออมของสมาชิกและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้ชุมชนมีเงินกองทุนสำหรับให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อเป็นเงินทุน ในการประกอบอาชีพ จำนวน 6 กองทุน มียอดเงินกว่า 2,300,000 บาท เงินกองทุนหมู่บ้านมีจำนวนเงิน สูงสุด คิดเป็นร้อยละ 42.75 รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้านอพ. โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารฯ กลุ่มพัฒนาอาชีพสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนพัฒนาอาชีพ มีเงินกองทุนต่ำสุด คิดเป็นร้อยละ 32.12, 11.97, 6.15, 3.85, 2.15 และ 1.00 ตามลำดับ และ 5) ความสัมพันธ์ด้านการผลิต จากการศึกษา พบว่า กลุ่มมีแผนการผลิตอย่างเป็น รูปธรรมต่อเนื่อง กำล้างการผลิตของผลิตภัณฑ์ ระหว่าง เดือน มกราคม ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545 ไวน์สับปะรดมีการผลิตสูงสุด จำนวน 1,200 ขวด คิดเป็นร้อยละ 30.90 รองลงมาคือ ไวน์มะขาม จำนวน 975 ขวด ไวน์กระจับแดง จำนวน 600 ขวด ไวน์มะเฟือง, ไวน์องุ่นป่า จำนวน 300 ขวด ไวน์ลูกหม่อน จำนวน 285 ขวด, ไวน์มะขม จำนวน 150 ขวด และ ไวน์ฝรั่ง จำนวน 75 ขวด คิดเป็นร้อยละ 25.10, 15.44, 7.72, 7.33, 3.86 และ 1.93 ตามลำดับ 6) ความสัมพันธ์ด้านการตลาด จากการศึกษา พบว่า กลุ่มมีการกำหนดแผนการตลาดและจัดคณะกรรมการฝ่ายขายเพื่อนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจำหน่ายในงาน แสดงสินค้าทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัดอย่างต่อเนื่อง เช่น งานแสดงสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ มหกรรมสุราแซ่ไทย เทศกาลของขวัญปีใหม่ งานถนนคนเดิน เป็นต้น และ 7) ความสัมพันธ์ด้าน การประสานงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จากพหุภาคีและเครือข่ายธุรกิจชุมชนทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด

เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนา การผลิต การบรรจุภัณฑ์ การตลาด และการบริหารจัดการ เป็นต้น

2. ข้อมูลรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ สรุปผลได้ดังนี้

- 2.1 กำหนดแผนการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.2 ประสานงานพหุภาคีในพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ผู้นำ ผู้รู้ เพื่อการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.3 เก็บรวบรวมข้อมูลด้านบริบทชุมชนและบริบทของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด ทั้งด้านการผลิต ด้านการตลาด การรวมกลุ่ม ศึกษาความเชื่อมโยงกับเครือข่าย ศักยภาพของกลุ่ม ฯลฯ กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ สมาชิกในชุมชน สมาชิก อบต. และผู้เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (ควบคู่กับแบบสัมภาษณ์)
- 2.4 จัดการศึกษาดูงานแก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานจากองค์กรธุรกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในพื้นที่และต่างจังหวัด
- 2.5 วิเคราะห์ SWOT ของกลุ่ม เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็ง และแนวทางแก้ไขแล้วจัดลำดับความสำคัญของปัญหา กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วยคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (ควบคู่กับแบบสัมภาษณ์) แล้วนำมาอภิปรายกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม
- 2.6 นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT มาจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม
- 2.7 จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาธุรกิจชุมชน เรียงลำดับตามความสำคัญ (จากข้อ 2.6) กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ สมาชิกในชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม
- 2.8 ออกแบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม โดยการระดมความคิดของผู้วิจัยกับพหุภาคีและอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำไปให้องค์กรชุมชนตรวจสอบปรับปรุงแก้ไข จากนั้นจึงให้คณะกรรมการกลุ่มและ

สมาชิกนำไปสำรวจและเก็บข้อมูลด้านการตลาดของกลุ่ม เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ ที่ขาย ชนิดของผลิตภัณฑ์ที่ขายดี ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม ต้นทุน ยอดจำหน่ายในรอบปี แหล่งซื้อขาย เส้นทางการตลาด ทั้งในท้องถิ่นและต่างจังหวัด โดยใช้แบบสำรวจข้อมูลกลุ่ม แล้วนำ ข้อมูลที่ได้มาสรุปร่วมกัน โดยการอภิปรายกลุ่ม

2.9 จัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่ม เรียงลำดับตามความสำคัญ โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ (จากข้อ 2.8) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับองค์กรชุมชน โดยการอภิปรายกลุ่ม

2.10 จัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนของกลุ่ม กลุ่มบุคคลเป้าหมายประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม สมาชิก อบต. ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง โดยการอภิปรายกลุ่ม

2.11 สรุปผลการดำเนินงานเพื่อนำแผนแม่บท แผนการผลิต แผนการตลาด และผลของการสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม ไปปรับใช้ในการการพัฒนา โดยการอภิปรายกลุ่ม

3. ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ธุรกิจชุมชนที่อยู่ในข่ายของการวิจัย ที่สามารถนำไปพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

3.1 การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของกลุ่ม/ยุทธศาสตร์ผลิตภัณฑ์ จากการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT มาจับคู่หาความสัมพันธ์หรือมีเหตุผลที่สอดคล้องกัน ทำให้สมาชิกได้แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาดตนเอง 11 ยุทธศาสตร์ คือ 1) จัดตั้งศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 2) โครงการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีการผลิตและกระบวนการผลิต 3) โครงการฝึกอบรมด้านบัญชีและการตลาด 4) โครงการอบแห้งวัตถุดิบ 5) โครงการฝึกอบรมสัมมนาศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ 6) จัดหาแหล่งเงินทุนทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม 7) โครงการจัดหาวัตถุดิบและวัสดุอุปกรณ์การผลิต 8) ประสานงานเครือข่ายกลุ่มผลิตภัณฑ์ไวน์ 9) การจำหน่าย/เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ทางอินเทอร์เน็ต 10) การประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และ 11) โครงการฝึกอบรมด้านการทำภาชนะบรรจุขวดไวน์

3.2 ได้แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 6 ยุทธศาสตร์ คือ 1) การพัฒนาแผนการผลิต 2) การพัฒนาแผนการตลาด 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 4) การประสานงาน 5) การประชาสัมพันธ์ และ 6) การฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เป็นต้น

3.3 การจัดทำแผนแม่บท ภายหลังจากที่ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ เรียบร้อยแล้วจึงนำยุทธศาสตร์มากำหนดเป็นกรอบแผนแม่บทร่วมกัน นำไปสู่การกำหนดแผนงาน โครงการ/กิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ สถานที่ และงบประมาณดำเนินการ

3.4 การจัดทำแผนการผลิต โดยสมาชิกกลุ่มร่วมกันสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตประกอบด้วย การสำรวจแหล่งวัตถุดิบ การสำรวจต้นทุน การสำรวจผลตอบแทน การสำรวจตำแหน่งสินค้า การสำรวจส่วนแบ่งของตลาด แล้วนำข้อมูลที่ได้อมาเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจวางแผนการผลิตร่วมกันซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน และมีการกำหนดแผนการผลิต ดังนี้ 1) โครงการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีการผลิตและกระบวนการผลิต 2) โครงการอบแห้งวัตถุดิบ 3) โครงการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน 4) โครงการจัดหาวัตถุดิบและวัสดุอุปกรณ์การผลิต 5) การจัดหาแหล่งทุนทั้งภายในและภายนอกภายในและภายนอก และ 6) แผนการผลิต เป็นต้น

3.5 การจัดทำแผนการตลาด ซึ่งสมาชิกกลุ่มร่วมกันสำรวจผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของวัตถุดิบ ความต้องการของตลาด คุณภาพของผลิตภัณฑ์ วิธีการกำหนดราคาของผลิตภัณฑ์ ราคาขายปลีก ราคาขายส่งแต่ละชนิด ช่องทางการจัดจำหน่าย/แหล่งขาย การส่งเสริมการขาย เพื่อนำข้อมูลมาเป็นองค์ประกอบในการจัดทำแผนการตลาดร่วมกัน มีการกำหนดแผนการตลาด ดังนี้ 1) แผนการตลาด 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 3) โครงการฝึกอบรม ด้านการทำภาชนะบรรจุขวด 4) การประสานงานเครือข่าย 5) การประชาสัมพันธ์ 6) ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และ 7) การจำหน่าย/เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ทางอินเทอร์เน็ต

นอกจากนี้ ประโยชน์ที่ผู้วิจัยได้รับจากการศึกษาวิจัยชุมชน ด้านต่างๆ สรุปได้ดังนี้

- 1) รูปแบบการพัฒนาเชิงองค์กร เห็นความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมกลุ่มของสมาชิก
- 2) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและชาวบ้าน
- 3) เกิดประสบการณ์ในการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เช่น การจัดทำแผนสำรวจชุมชน ประเมินความพร้อมของตนเอง รู้จักวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค ทำให้มีการร่วมกันคิดร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมรับผลสำเร็จจากการวิจัย 4) พบเห็นการพึ่งพา ซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน เห็นระบบและความสำคัญของการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ 5) เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในเรื่องการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การจำหน่าย การบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น
- 6) เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยด้านธุรกิจชุมชนในพื้นที่อื่น 7) พบเห็นบทบาทของสมาชิกในชุมชน

ผู้นำ ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้องที่ร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งความสามารถของชุมชน ในการพัฒนากลุ่มสู่ความมั่นคงในอนาคต 8) ทำให้มองเห็นแนวโน้มในการพัฒนาของกลุ่มในอนาคต ทั้งด้านวัตถุดิบ สามารถวางแผนการผลิต แผนการตลาดผลิตภัณฑ์ อย่างเป็นระบบ และ 9) พบเห็น ศักยภาพของสมาชิกในชุมชนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้น การพึ่งพาตนเอง

สิ่งที่ชุมชนได้รับจากการวิจัย ประกอบด้วย 1) เกิดการพัฒนาเชิงองค์กรทำให้ชุมชน มีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมกลุ่มเพิ่มมากขึ้น 2) ทำให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกัน 3) ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการสำรวจข้อมูล ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เช่น การประเมินตนเอง รู้จักวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ทำให้มีการ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันในอนาคต 4) สมาชิกในชุมชน เห็นความสำคัญต่อการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ 5) สมาชิกในชุมชนมีการ ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความรักสามัคคีในชุมชน เกิดการ เรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในเรื่องการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การจำหน่าย การบริหาร จัดการองค์กร เป็นต้น 6) เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในหมู่บ้านและบุคคลทั่วไป ทำให้สมาชิกมีความรู้ความ เข้าใจในการดำเนินกิจกรรม ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน เช่น โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการ กระตุ้นเศรษฐกิจ 1 ล้าน เป็นต้น 7) ทำให้สมาชิกและชาวบ้านยอมรับ เมื่อกลุ่มฯ ได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด ตาม พรบ. สหกรณ์ ปี พ.ศ. 2542 ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการสมาชิกมีความกระตือรือร้นมากขึ้น 8) เป็นพื้นฐาน ในการดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจชุมชนสาขาอื่นๆ 9) เกิดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนากลุ่มสู่ความ มั่นคงในอนาคต เช่น มีการสำรวจและจัดทำทะเบียนวัตถุดิบที่ชัดเจน มีการวางแผนการดำเนินงาน อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประสานงานกับ เครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทุกระดับตั้งแต่ ระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและระดับชาติ และมีโอกาสได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจาก องค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง เป็นต้น 10) ทำให้มองเห็น แนวโน้มของกลุ่มในอนาคต ทั้งด้านวัตถุดิบสามารถวางแผนการผลิต และแผนการตลาดผลิตภัณฑ์ 11) เกิดความมั่นคงทาง เศรษฐกิจในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 12) เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจ นักเรียน นักศึกษา ตามโครงการความร่วมมือระหว่างชุมชนกับ สถานศึกษา (วิชาท้องถิ่น) ปัจจุบันมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่อำเภอ

บ้านกรวด ใช้ที่ทำการกลุ่มเป็นสถานที่การเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแก่นักเรียน ทุกวันจันทร์ (เวลา 13.00 น.–15.00 น.)

4. ข้อมูลดัชนีตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้กับเครือข่ายการเรียนรู้ในท้องถิ่นอื่นๆ

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มฯมีองค์ประกอบความที่แสดงถึงความพร้อมในการพัฒนาการดำเนินงาน ประกอบด้วยกรอบประเด็นหลักจำนวน 6 ด้าน และกรอบประเด็นย่อย จำนวน 43 ตัวชี้วัด ดังนี้

4.1 ความเป็นองค์กรชุมชน ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่

- 1) สมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันและมีความตระหนักต่อท้องถิ่นและคุณค่าของตนเอง
- 2) มีผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน
- 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ และการบริหารจัดการ
- 4) มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือหนุนเสริมศักยภาพของกลุ่ม และ
- 5) สมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้/วิเคราะห์ปัญหาให้เท่าทันสถานการณ์ และมีความเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง

4.2 มีการบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 8 ตัวชี้วัด ได้แก่

- 1) มีแผนพัฒนาชุมชน/องค์กร อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง
- 2) มีระบบบริหารจัดการที่ดี
- 3) การมีส่วนร่วมจากสมาชิกในการตัดสินใจ/การวางแผนการผลิต แผนการตลาด
- 4) มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง
- 5) มีระบบฐานข้อมูลชุมชน สามารถติดตามประเมินผลได้
- 6) มีศูนย์การผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร
- 7) ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และ
- 8) มีการศึกษาวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

- ##### 4.3 กิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 10 ตัวชี้วัด ได้แก่
- 1) มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งทรัพยากร
 - 2) มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านการประกอบอาชีพของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ
 - 3) มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านรายได้ของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ
 - 4) มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ
 - 5) มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ
 - 6) มีระบบสวัสดิการของชุมชน/ สร้างหลักประกันความมั่นคงในอนาคต
 - 7) มีผู้นำเกิดขึ้นหลากหลายสาขาและมีจิตสาธารณะ

8) สามารถเป็นชุมชนที่เป็นเวทีเรียนรู้ของชุมชนอื่นๆได้ 9) กระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกตามความเหมาะสม และ 10) เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ/สมาชิกมีรายได้ เพิ่มขึ้น

4.4 มีความพยายามพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา ประกอบด้วย
 กรอบประเด็นย่อย 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) มีการระดมทุนหรือมีการออมและกองทุนเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ 2) มีการกระจายทุน/ทรัพยากร/สินเชื่อ/กองทุน หรือทุนทางสังคมอื่นภายในกลุ่มและชำระคืนหรือหมุนเวียนคืนอย่างสม่ำเสมอ 3) มีการใช้กองทุนหรือสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่จำเป็นและเดือดร้อน 4) มีความสามารถในการยกระดับ หรือรวบรวมภูมิปัญญาจากประสบการณ์รวมทั้งสร้างกระบวนการพัฒนาที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้ 5) มีการปรับปรุงพัฒนาภูมิปัญญา/ทรัพยากร ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 6) มีการจัดทำทะเบียนวัตถุดิบเพื่อรองรับแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดปี และ 7) มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน เป็นต้น

4.5 มีการเชื่อมโยงกระบวนการเป็นเครือข่าย ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและมีส่วนร่วมในกิจกรรม 2) ประสานงานองค์กรเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อเนื่อง 3) ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาด้านการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ 4) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านเครือข่ายการตลาดอย่างทั่วถึงครอบคลุม 5) วางแผนการดำเนินงานร่วมกับองค์กรในท้องถิ่นในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง 6) ความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ 7) มีส่วนร่วมผลักดันนโยบายและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนาหรือการถ่วงดุลกับกลไกเชิงนโยบาย โดยเฉพาะกลไกท้องถิ่นการพัฒนาการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ

4.6 การเรียนรู้ ประกอบด้วยกรอบประเด็นย่อย 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก จากองค์กรภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง 2) มีการประชุมหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ 3) มีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ 4) มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ 5) การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการพัฒนาทักษะฝีมือและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 6) กิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

การอภิปรายผล

ผลจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน เป็นการศึกษาชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ใต้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นการศึกษาชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. การศึกษาบริบทชุมชนและบริบทกลุ่ม โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

จากการศึกษาบริบทของชุมชนซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เช่น ประวัติการก่อตั้ง ผู้ก่อตั้ง ผู้มีบทบาทในการก่อตั้ง เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลง ข้อมูลจำนวนครอบครัวที่อพยพมาครั้งแรกและที่อพยพตามเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน โดยศึกษาช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการศึกษาข้อมูลทางกายภาพและชีวภาพของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อและเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้ เกษตรกรผู้นำ ผู้อาวุโส ครู และข้าราชการ จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในด้านต่างๆอย่างดียิ่ง แต่ปรากฏว่าชาวบ้านมักจะเป็นผู้รับฟังมากกว่าที่จะร่วมเสนอแนะความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้วิจัย ส่วนใหญ่ผู้ที่สามารถบอกเล่าความเป็นมาของชุมชนและการเกิดกลุ่มต่างๆ ในชุมชนมักเป็นกลุ่มผู้นำหรือผู้อาวุโส ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานกับองค์กรภายนอกชุมชนมาก่อนแต่เมื่อผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนครั้งต่อมา ชาวบ้านจะกล้าแสดงความคิดเห็นและให้รายละเอียดข้อมูลรายละเอียดประวัติชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มผู้เข้าประชุมมีสตรีมากกว่าบุรุษซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการศึกษาบริบทกลุ่มส่วนใหญ่สตรีจะได้รับการพัฒนาเรื่องการทำงานกลุ่มอย่างต่อเนื่องจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกทำให้ทราบข้อมูลความเป็นมาสภาพพื้นที่ การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต สภาพทางสังคมวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาชุมชนที่หลากหลายและจากการบอกเล่าของ นายสุข จูมมาลา นายประดิษฐ์ ประเสริฐสิทธิ์ (ผู้อาวุโส) และ นายศุภมิตร พันธุ์ทา (ผู้ใหญ่บ้าน) ทำให้ทราบว่า ปัญหาหลักของหมู่บ้านคือการขาดแคลนที่ดินทำกิน ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ทำกินซึ่งได้รับการจัดสรรอยู่เดิมถูกนำมาจัดเป็นหมู่บ้านตามแนวทางเพื่อความมั่นคงเนื่องจากภัยคุกคามจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อหมดฤดูการทำนาจึงอพยพไปทำงานต่างจังหวัดหรือมีอาชีพรับจ้าง ต่อมาเมื่อชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการเกษตร การแปรรูปและการถนอมอาหาร จึงมีการนำความรู้ต่างๆ มาประยุกต์กับ

สภาพแวดล้อมและอาชีพ จึงเป็นแนวทางหนึ่งของสมาชิกในการสร้างงานสร้างอาชีพเสริมรายได้ แก่สมาชิกในชุมชน นำไปสู่การประกอบอาชีพผลิตไวน์ผลไม้ในเวลาต่อมา นอกจากนี้ นายประดิษฐ์ ณ พล (ผู้จัดการ สหกรณ์ฯ) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าหลังจากสมาชิกได้มีโอกาสเรียนรู้ในการประกอบอาชีพสาขาต่างๆ เมื่อมีการประชุมสมาชิกประจำเดือนจึงหยิบยกแนวทางการประกอบอาชีพเพื่อเป็น ข้อมูลแนะนำการประกอบการอาชีพเป็นประจำ ประกอบกับที่ตั่งหมู่บ้านติดกับพื้นที่ป่าสงวน แห่งชาติและมีเขื่อนเก็บน้ำซึ่งเป็นแหล่งอาหารและของป่าซึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านแห่งนี้ จึงสามารถนำผลผลิตมาประยุกต์เข้ากับค้ำางชีพได้อย่างต่อเนื่อง สำหรับความสำเร็จนั้นต้องอาศัย ความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกเป็นสำคัญ ในการนัดหมายเพื่อประชุมชี้แจงการดำเนินงานหรือการร่วม จัดเวทีโดยผ่านผู้นำ พบว่า ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีทุกครั้งและสนใจว่าการศึกษาวิจัย จะส่งผลต่อการพัฒนาหมู่บ้านอย่างไรแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเคารพเชื่อฟังผู้นำ ผู้อาวุโสและ คณะกรรมการจึงให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี หากพิจารณาการจากศึกษาบริบทชุมชนทำให้เห็น ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาทั้งด้านศักยภาพด้านวัตถุดิบ ทรัพยากรธรรมชาติ ศักยภาพด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพในด้านเงินกองทุนที่มีในชุมชนทุน และศักยภาพด้านผู้นำ ความรักความ สามัคคีของสมาชิก โอกาสที่กลุ่มได้รับความช่วยเหลือด้านการผลิต การตลาด และด้านเงินทุนจาก สถาบันการเงินและสินเชื่อจากองค์กรภาครัฐ ซึ่งเขื่อนองค์ประกอบที่นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ และยังมีความสัมพันธ์กับการจัดกระบวนการเรียนรู้และการจัดทำแผนการจัดตั้งธุรกิจผลิตภัณฑ์ไวน์ ของชุมชนสามารถนำไปสู่การกำหนดแผนในการพัฒนาด้านการเรียนรู้ของเครือข่ายธุรกิจชุมชน ซึ่งนำไปสู่ผู้ประกอบการมืออาชีพ จะเห็นได้จากการศึกษา พบว่า การประกอบอาชีพนอกจากมีการสืบทอด กันมาจากบรรพบุรุษเป็นระยะเวลายาวนานแล้วยังมีการนำมาประยุกต์กับการส่งเสริมสนับสนุนความรู้ และวิทยาการสมัยใหม่จากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน อย่างต่อเนื่อง นำไป สู่การสร้างงานสร้างอาชีพในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 89) และ อัญชัน แกมเชย (2543 : 5) ซึ่งได้ให้ความหมายธุรกิจชุมชน ในแง่เศรษฐศาสตร์การค้าและในแง่วัฒนธรรมการพึ่งตนเองธุรกิจชุมชนว่า หมายถึง กิจกรรมทาง เศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องได้กำไร โดยสมาชิกชุมชนสามารถครอบครองและควบคุมธุรกิจซึ่งประกอบ ด้วย การผลิต การค้าขาย การซื้อและการบริโภคนั้นได้โดยคำนึงถึงความเข้มแข็งของชุมชนทั้งทาง ด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และค้ำางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรง ชีวิตเป็นธุรกิจที่ผูกโยงถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การพึ่งตนเอง เป็นพลังที่เกิดจากการสำนึกร่วมของคน ในชุมชน เป็นสำคัญ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2545 : 25-28) ซึ่งกล่าวถึงธุรกิจชุมชนว่าประกอบด้วยธุรกิจด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ธุรกิจชุมชนด้านการเงิน เป็นธุรกิจชุมชนด้านส่งเสริมการออม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนียน และกลุ่มออมทรัพย์แบบอื่นๆ 2) ธุรกิจชุมชนด้านการผลิต เป็นธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการผลิตสินค้ามีทั้งที่ก่อตั้งจากการส่งเสริมของหน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ ธุรกิจชุมชนประเภทรับจ้างผลิต (รวมกลุ่มผลิตโดยใช้ปัจจัยการผลิตจากผู้ว่าจ้าง) และธุรกิจชุมชนประเภทที่ทำการค้าเอง (รวมกลุ่มเพื่อผลิตโดยใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง) 3) ธุรกิจชุมชนด้านการจัดหาสินค้าอุปโภคบริโภค ได้แก่ ร้านค้าสหกรณ์ ร้านค้าสวัสดิการ ศูนย์สารพัดการตลาด ร้านค้าชนบท และร้านค้าชุมชน และ 4) ธุรกิจชุมชนอเนกประสงค์ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

2. การศึกษาจากกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ โดยกรณีศึกษา

จากการศึกษาดูงานระหว่างวันที่ 9-10 สิงหาคม 2545 ผู้วิจัยจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาดูงานเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชนแก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม โดยเดินทางไปศึกษาการดำเนินงานจากองค์กรธุรกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด เช่น จากการศึกษาดูงานกลุ่มธุรกิจชุมชนที่อำเภอละหานทราย อำเภอประโคนชัย อำเภอหนองกี่ และกลุ่มธุรกิจชุมชน ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร สุรินทร์ และจังหวัดนครราชสีมา รวมถึงประสบการณ์จากการแสดงสินค้าที่กรุงเทพฯ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานและประสบการณ์ในด้านการผลิต การตลาด เทคนิคการผลิต การบริหารจัดการ กับเครือข่ายธุรกิจชุมชนเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของตนเอง และเมื่อจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อร่วมจัดทำแผนยุทธศาสตร์กลุ่ม แผนแม่บทชุมชน แผนการผลิตและแผนการตลาด สมาชิกสามารถนำความรู้และประสบการณ์มาเชื่อมโยงประยุกต์เข้ากับสภาพความเหมาะสมของตนเอง เช่น มีการจัดทำแผนการสำรวจวัตถุดิบ จัดแผนการผลิต แผนการตลาด และมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาการดำเนินงานของตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชัน แกมเชย (2543 : 3-5) ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543 : 319-326) ปาน กิมปี (2540 : 26) และสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (2540 : 113-114) ซึ่งกล่าวถึงการพัฒนาที่มุ่งเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาว่า การสนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ ก่อให้เกิดความร่วมมือ การร่วมปฏิบัติงานตั้งแต่การร่วมคิด และร่วมเรียนรู้ คือการสร้างเครือข่ายองค์กร ถ้าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างธุรกิจชุมชนก็จะเรียกว่า “เครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน” มีลักษณะการเกิด 2 รูปแบบ คือ เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อเรียนรู้ การพัฒนาเกิดขึ้นได้ทั้งแบบธรรมชาติซึ่งเป็นรูปแบบที่

ชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมการปัญหาของชุมชนแบบเรียนรู้ด้วยตนเอง และเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากองค์กรพัฒนาขยายพื้นที่ เช่น การศึกษาดูงาน และจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้ชุมชนที่องค์กรพัฒนาเข้าไปดำเนินงานใหม่ รวมถึงเครือข่ายอำนาจต่อรองซึ่งเป็นเครือข่ายที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรองการแก้ปัญหา การจัดตั้งเครือข่ายจะจัดตั้งตามประเด็นปัญหา หรือประเด็นอาชีพอาจเป็นเครือข่ายที่เกิดจากบุคคลหนึ่งเป็นศูนย์กลางและบุคคลอื่นมีความสัมพันธ์อันที่จะเพิ่มจำนวนสมาชิกและเครือข่ายที่มีข้อจำกัด เป็นเครือข่ายที่ได้ตั้งขึ้นมาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล หรือระดับภาค อาจจะมีทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียน เป็นต้น

3. การเรียนรู้ร่วมกัน จากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาของกลุ่มฯ พบว่า กลุ่มสามารถสรุปบทเรียนร่วมกันนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาตนเองในประเด็นต่างๆ เช่น การเรียนรู้จากการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การเรียนรู้จากการอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน การเรียนรู้จากวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค การเรียนรู้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ การเรียนรู้จากการวิเคราะห์แผนการพัฒนา การเรียนรู้จากการทำแผนแม่บทชุมชน การเรียนรู้จากการทำแผนการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลด้านการตลาด การเรียนรู้จากการทำแผนการผลิต/แผนการตลาด และการเรียนรู้จากการทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ (2544 : 18) ซึ่งกล่าวถึงการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน ว่าเป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กิจกรรมที่เกิดขึ้นเกิดจากความสนใจและการมีเป้าหมายร่วมกันของผู้คนในชุมชนทำให้มีการรวมพลัง นำไปสู่การเรียนรู้และสรุปบทเรียนอย่างสร้างสรรค์ร่วมกัน ซึ่งต่างจากการเรียนรู้ที่เกิดจากการชักนำหรือจัดขึ้นมาจากหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนซึ่งเป็นกิจกรรมในแนวตั้งตามสายบังคับบัญชา ลักษณะความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนจึงเป็นลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือ (Net Working) จากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นพหุภาคี กล่าวคือ องค์กรต่างๆที่มีอยู่ทั้งในชุมชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการพัฒนาโดยมีสำนักและรู้สึกในความเป็นเจ้าของพื้นที่หรือกิจกรรมมีการร่วมมือในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมระดมทรัพยากร มีการแบ่งงานกันทำและร่วมตรวจสอบ/ประเมินผล/รับผลจากการพัฒนา ซึ่งเป็นลักษณะความเป็นประชาคม (Civil Society) ที่มีเป้าหมายสาธารณะเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

4. การวิเคราะห์ SWOT โดยการอภิปรายกลุ่ม

การวิเคราะห์ SWOT โดยการอภิปรายกลุ่ม ทำให้สมาชิกในกลุ่มทราบว่าชุมชนและกลุ่มของตนเองมีจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค รวมถึงมีปัญหามาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อสรุปเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาด้านใดบ้าง จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันเสนอแนะเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน แต่จากการสังเกตระหว่างดำเนินการ พบว่า ในระยะแรกชาวบ้านยังไม่สามารถมองปัญหาของตนเองได้อย่างเป็นระบบครอบคลุมกิจกรรม ภาพที่ได้จะออกมาจึงเป็นมุมมองที่กว้าง แต่เมื่อมีการประชุมร่วมกันมากขึ้นชาวบ้านจึงเกิดทักษะในการเรียบเรียงข้อมูลของตนเองและสามารถตั้งประเด็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาออกมา แสดงว่ากระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านสามารถพัฒนาได้มากขึ้นจากการจัดเวทีการเรียนรู้อย่างชัดเจน เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ SWOT รวมถึงการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข เพื่อสรุปเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ชาวบ้านสามารถเรียนรู้จากการจัดเวทีและจัดกลุ่มยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาตนเองได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม สามารถนำไปประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ แผนการผลิต และแผนการตลาดได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานของกลุ่มอย่างยิ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งสำนักงานควบคุมโรคใช้เลือกออกกรมควบคุมโรคติดต่อ (2544 : 42) ซึ่งกล่าวถึงความสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ห้องจักร (SWOT ANALYSIS) ว่าเป็นการวิเคราะห์กลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพขององค์กรและโอกาสต่างๆในการพัฒนา ดังนั้น การวิเคราะห์ห้องจักรเพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่สำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาปัจจุบัน ได้แก่ เทคนิคการวิเคราะห์ศักยภาพองค์กรเพราะ SWOT จะมีส่วนในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์และนำไปสู่การปรับปรุงภารกิจขององค์กรหรือก่อให้เกิดการสนทนาอย่างพินิจพิเคราะห์และลงในรายละเอียดของวัตถุประสงค์ กลยุทธ์ที่ใช้เป้าหมายและแผนปฏิบัติซึ่งสามารถอธิบายความสัมพันธ์ในเชิงองค์ประกอบของการวางแผนผัง สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าใจได้ง่ายและเป็นการจัดทำแผนร่วมกันอย่างเป็นระบบ

5. การศึกษาปัญหา/สาเหตุ/และแนวทางแก้ไข โดยการอภิปรายกลุ่ม

จากการศึกษาเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขในการดำเนินงานของกลุ่มในการทำผลิตภัณฑ์ว่าในการดำเนินงานของกลุ่มนั้น ทำให้สมาชิกในกลุ่มทราบว่าชุมชนและกลุ่มของตนเองมีปัญหาอะไรบ้าง สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเกิดจากปัจจัยด้านใดบ้าง และชาวบ้านมีวิธีการที่จะแก้ไขอย่างไร รวมถึงการปรับตัวของชุมชนภายหลังจากชุมชนประสบปัญหามีวิธีการปรับตัว ใดๆและ

แก้ไขปัญหายังไง นอกจากนี่ยัง พบว่า ในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านจะคล้ายกับการวิเคราะห์ SWOT กล่าวคือ ประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมยังมีน้อยแต่เมื่อมีกิจกรรม ครอบคลุมมากขึ้นทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในหลายประเด็นนำไปสู่ การได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้วิจัย จัดเวทีอภิปราย กลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ระหว่างผู้ศึกษาวิจัย ผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการ และผู้เกี่ยวข้อง โดยมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเป็นอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามี ส่วนร่วมจะพบศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาในหลายด้าน สมาชิกสามารถสรุปประเด็น ต่างๆ มาวิเคราะห์ร่วมกันเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถเรียนรู้ จากการจัดเวทีร่วมกันทำให้ได้ข้อมูลได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม สามารถนำไปประกอบการจัดทำแผน ยุทธศาสตร์ แผนการผลิต และแผนการตลาด ได้อย่างเป็นรูปธรรมส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานของกลุ่มอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้การสอนของ กาญจนา แก้วเทพ (2533 : 38-46) ซึ่งได้เสนอวิธีการสอนเพื่อสร้างชีวิตและสำนึกประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักประการแรกคือจะต้องเป็นการเรียนจากสภาพความเป็นจริงขึ้นมาที่เรียกว่า “Inductive method” ความรู้ของเด็กจะต้องเริ่มต้นจากสภาพชีวิตที่เป็นจริงของตัวเองต้องเรียนรู้ ต้องรู้จักตัวเองให้ดีก่อน แล้วค่อยๆ ขยายออกไปสู่พ่อ แม่ ครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน หลักประการที่สอง คือเน้นปัญหา และการแก้ปัญหาในการเรียนปัญหานั้นเราจะใช้ทักษะที่ดี ทักษะที่มีความหวังในการมองว่า “ที่ใครมี ปัญหา ที่นั่นย่อมมีวิธีแก้ปัญหาคู่ด้วย” และหลักประการที่สาม คือ การมีความวิพากษ์วิจารณ์หรือ ที่ภาษาทางการศึกษาเรียกว่าคิดเป็น คือต้องการให้ผู้เรียนรู้มีความสามารถที่จะใช้ความคิดแบบ วิเคราะห์-สังเคราะห์ ในการจำแนกแยกแยะมองเห็นความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อนำไปสู่การ จัดทำแผนการพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างชุมชน ให้เข้มแข็งของ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543 : 191-192) ว่าชุมชนต้องอาศัย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ในการ พัฒนา ประกอบด้วย 1) การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือการเปิดโอกาสให้ ประชาชนขบคิดกับปัญหาเป็นขั้นแรกของการนำประชาชนไปสู่สำนึกการแบกรับและร่วมมือแก้ไข ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับชุมชนของตน 2) การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนา แบบพินิจพิเคราะห์จะไม่จบลงด้วยการเห็นพ้องต้องกันของทุกคน แต่ก็เป็นการสร้างแนวทางกว้าง ๆ และเผยให้เห็นถึงเป้าหมายร่วมซึ่งเป็นการสร้างสำนึกความเป็นไปได้ของการดำเนินกิจกรรมที่เป็น ตัวเชื่อมเสริมสร้างพลังร่วมหมู่ในการดำเนินกิจกรรมที่ตัดสินใจ 3) การดำเนินกิจกรรมสาธารณะเป็น กิจกรรมที่ระดมพลังร่วมหมู่ของประชาชนให้มีความหลากหลายและเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก

เป็นกิจกรรมที่ต้องการติดต่อประสานงานในระดับหนึ่งและเกิดจากเป้าหมายร่วมของผู้คน จึงก่อให้เกิดการรวมพลังเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งให้แก่กันและกันของผู้คน และ 4) การประเมินผลกิจกรรมโดยเฉพาะ คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการให้ชุมชน การกระทำดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนประเมินและปรับเปลี่ยนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

6. การจัดทำเครื่องมือสำรวจกลุ่ม

จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ระหว่างผู้ศึกษาวิจัย ผู้นำสมาชิก คณะกรรมการ และผู้เกี่ยวข้อง มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเป็นอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมจะพบศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาในหลายด้าน นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเป็นอย่างสูง เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทุกๆ ด้าน เมื่อมีการจัดทำเครื่องมือสำรวจกลุ่ม พบว่า คณะกรรมการกลุ่มมีบทบาทมากกว่าสมาชิกกลุ่มทั่วไป ทั้งนี้จากการสังเกต พบว่า สมาชิกยังขาดพื้นฐานการมีส่วนร่วมนั่นเอง แต่จากการจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันทำให้ได้เครื่องมือสำรวจกลุ่มที่ได้ก็มีเนื้อหาครอบคลุมทุกกิจกรรม และสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งนำมาประยุกต์ในการพัฒนาหรือนำไปประกอบการจัดทำแผนการผลิต และแผนการตลาดได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วมเพื่อการวางแผน (Participatory Rural Appraisal : PRA) ของปรีชาดี วลัยเสถียร (2543 : 76-78) ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543 : 199-202) อัครนิษฐ์ รัตนมาลัย (2537 : 1-2) สำนักพัฒนาการฝึกหัดครู สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (2544 : 62-65) และสำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ (2544 : 21-22) ซึ่งกล่าวถึงการประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วมว่าหมายถึงการศึกษาชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำเพราะยังมีเรื่องราวอีกหลายอย่างที่คนในชุมชนเดียวกันไม่เข้าใจ ไม่คิด มองข้าม หรือมีความเข้าใจไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ทำให้ไม่สามารถหาช่องทางป้องกันหรือแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ ลักษณะสำคัญของเทคนิค PRA มีรายละเอียด ดังนี้ 1) เป็นการศึกษาชุมชนที่คนภายในชุมชนเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์เอง โดยผ่านกระบวนการเสวนากลุ่ม 2) นักพัฒนาจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเสวนาเรียนรู้ (Facilitator) มากกว่าการเป็นประธานหรือผู้นำและต้องอยู่ในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ 3) วัตถุประสงค์จะเน้นที่ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและตัวคนที่เข้าร่วมในกระบวนการให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ การตัดสินใจ และศักยภาพของการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น และ 4) การทำเทคนิค PRA จะไม่ตั้งต้นที่ความรู้สาขาใดสาขาหนึ่งหากจะเริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านรู้

ชาวบ้านคิด รู้สึก และเชื่อเช่นนั้น แล้วค่อยๆ จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

หลักการศึกษาร่วมชนด้วยกระบวนการ PRA จะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลจำนวนมาก และมีความแน่นอนสูงเนื่องจากชุมชนได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลอย่างแท้จริง เนื่องจากเรามีได้เดินทางเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อเก็บข้อมูลและกลับมาคิดว่ามีอะไรบ้างที่เหมาะสมซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาก็เขาได้บ้าง แต่เราจะร่วมกับชาวบ้านในการคิดและแก้ไขปัญหของเขาโดยตัวของชาวบ้านเอง นอกจากนั้นยังช่วยให้ชาวบ้านค้นหาปัญหาต่างๆ จากภายในหมู่บ้านด้วยตัวของเขาเอง ตลอดจนแสดงความรู้ต่างๆ ในการแก้ปัญหาของเขา การวิเคราะห์ และนำเสนอแผนการที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

7. การจัดทำยุทธศาสตร์ โดยการอภิปรายกลุ่ม

จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมจะพบศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาในหลายด้าน นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเป็นอย่างสูง เมื่อมีการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT และข้อมูลจากการศึกษาเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข ในการดำเนินงานของกลุ่มในการทำผลิตภัณฑ์ เพื่อประกอบ การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่ม พบว่า บุคคลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญร่วมกับผู้วิจัย คือ สมาชิกที่เป็นคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งคณะกรรมการจะมีบทบาทมากกว่าสมาชิกกลุ่มทั่วไป และจากการสังเกตพบว่า คณะกรรมการจะกล้าแสดงความคิดเห็นและสามารถมองประเด็นของกิจกรรมได้เป็นรูปธรรมมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากคณะกรรมการมีประสบการณ์ในเวทีต่างๆ มากกว่านั่นเอง ในขณะที่สมาชิกทั่วไปยังขาดพื้นฐานการมีส่วนร่วมการแสดงออก แต่ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มที่ได้ออกมาก็มีเนื้อหาครอบคลุมทุกกิจกรรมสามารถนำไปประยุกต์เป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาหรือนำไปประกอบการจัดทำแผนการผลิต และแผนการตลาด ได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ริระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543 : 162-182) นำเสนอเทคนิคการประชุมระดมแนวคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Control : F.S.C.) ของผู้คนในชุมชนว่า เป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้แทนกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ มาร่วมกันทำงาน โดยนำเอาประสบการณ์และบทเรียนของแต่ละกลุ่มแต่ละคนมาสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ร่วมกัน และสร้างสำนึกพร้อมพันธสัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออนาคตที่ดีร่วมกัน เทคนิคการประชุมระดมแนวคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกันมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ คือ 1) ร่วมทำความเข้าใจในสถานการณ์ในอดีตและปัจจุบันซึ่งมีความเชื่อมโยงและมีผลกระทบต่ออนาคต 2) เพื่อเสนอภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบัน 3) เพื่อร่วมกันเสนอและลงมติในการมีวิสัยทัศน์ของอนาคตร่วมกันพร้อมกับการสร้างพันธสัญญาที่จะร่วมกันพัฒนา

ไปสู่วิสัยทัศน์ดังกล่าว และ 4) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นความเข้าใจข้อมูลพื้นฐาน แผนปฏิบัติการที่จะใช้ ในการสร้างอนาคตร่วมกัน

8. การจัดทำแผนการผลิต และแผนการตลาด โดยการอภิปรายกลุ่ม

จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาดของกลุ่ม โดยมีผู้วิจัย ผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการ และผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT และข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไข ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนมีศักยภาพที่ส่งผลต่อการพัฒนานับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเป็นอย่างดี การศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทุกๆ ด้านนั้นสามารถนำไปประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนา แผนการผลิต และแผนการตลาดของกลุ่ม ในการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม คณะกรรมการจะมีบทบาท มากกว่าสมาชิกกลุ่มทั่วไปแต่ในขั้นตอนนี้ พบว่า สมาชิกที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเข้ามา มีส่วนร่วมในการเสนอแนะข้อมูลและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต และด้านการตลาด มากขึ้น นอกจากนี้สมาชิกยังนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาดูงาน จากการที่มีโอกาสร่วม ออกกำลังกายในงานแสดงสินค้า รวมถึงทักษะและประสบการณ์ด้านอื่นๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำแผน มากขึ้น เช่น นำความรู้เรื่องผลผลิตจากการเกษตรและผลไม้ป่าจากการศึกษาดูงานจากจังหวัด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร มาประยุกต์เรื่องการนำผลไม้ที่จะใช้ผลิตไวน์หลากหลายยิ่งขึ้น รวมถึงประสบการณ์การแสดงสินค้าที่กรุงเทพฯ ทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการผลิต การตลาด เทคนิคการผลิต มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนการดำเนินงานซึ่งทำให้แผนที่ได้มาสามารถมองเห็น การเชื่อมโยงกระบวนการผลิตระหว่างองค์กับเครือข่ายการผลิตในพื้นที่อื่นๆ ทั้งยังมองเห็นภาพการ เชื่อมโยงกับระบบการตลาดอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้สมาชิกมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดทำ แผนการผลิตของตนเองมากยิ่งขึ้น แผนการผลิตของกลุ่มที่ได้มีเนื้อหาครอบคลุมทุกกิจกรรมสามารถนำไปประยุกต์ในการพัฒนาและสอดคล้องกับแผนการตลาด ได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงว่า กระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนที่ส่งผล ต่อการ พัฒนานั้น นอกจากจะ ได้รับจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการวิจัยแล้ว ยังพบว่า การที่กลุ่มได้ มีโอกาสเรียนรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากการฝึกอบรม สัมมนา การศึกษาดูงาน หรือได้จากการ ร่วมในงานแสดงสินค้าในเทศกาลต่างๆ ทำให้ทราบว่าผลิตภัณฑ์ของตนเองมีส่วนแบ่งในสัดส่วนเท่าใด มีตำแหน่งผลิตภัณฑ์ ณ จุดใด จากการเรียนรู้ของกลุ่มนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสรุป ได้ว่า ประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ส่งผลในด้านบวกต่อการจัดทำแผนการผลิตและแผนการตลาด เช่น มีการ พัฒนาชนิดของผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ แผนการผลิต และแผนการตลาด ที่ชัดเจนมากขึ้น

สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเทคนิคการประชุมอย่างมีส่วนร่วมของทวิศักดิ์ นพเกษร (ม.ป.พ. : 1-15) ว่ากระบวนการสร้างการเรียนรู้เป็นวิธีหนึ่งซึ่งใช้เวทีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กับคนอื่นทุกคนในที่ประชุมจะได้เรียนรู้ความแตกต่าง ความหลากหลาย รู้จักอกกั๊น และประนีประนอม โดยใช้เหตุผลและผลของการตัดสินใจร่วมกัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี วงษ์มณฑา (2542 : 18-25) เกี่ยวกับประเด็นการวางแผนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์ ว่าสิ่งจำเป็นอย่างยั้งที่สมาชิกองค์กรชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจ และต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมต่างๆ การเรียนรู้้นอกจากกระบวนการบริหารจัดการตามทฤษฎี 4M ซึ่งประกอบด้วย คน วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน และการบริหารจัดการ แล้ว ยังมีองค์ประกอบที่มีความสำคัญ ที่ควรนำมาประกอบการพิจารณา เช่น 1) ผลิตภัณฑ์ (Product) การส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะเน้นสินผลิตภัณฑ์ไว้นชนิดใด ขนาดบรรจุหรือรูปแบบบรรจุภัณฑ์ มีวิธีการเปลี่ยนแปลงและวิธีจำหน่ายอย่างไรเพื่อเป็นการสร้างทางเลือก กระตุ้นกำลังซื้อจากลูกค้า 2) ราคา (Price) เมื่อมีข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งตลาดผลิตภัณฑ์ของตนเองแล้ว การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์จำเป็นต้งนั้นหากต้องการเพิ่มยอดขายแล้ว การลดราคา การแถมฟรี เพื่อตอบแทนลูกค้าก็เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ต้องพิจารณาในการแบ่งลูกค้าจากคู่แข่งอื่น ๆ 3) การจัดจำหน่าย (Place) ต้องพิจารณาว่าในการส่งเสริมการขายที่ใดบ้าง เช่น นอกจากจะขายปลีกที่กลุ่มงานแสดงสินค้าในเทศกาลต่างๆ และการวางผลิตภัณฑ์ในห้างสรรพสินค้า ปั้มน้ำมัน ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ก็เป็นกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการขายที่สำคัญที่ต้องกำหนดในแผนการตลาด 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เช่น การลดแลก แจก แถม หรือการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโฆษณาต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ลูกค้ารู้จักผลิตภัณฑ์ไว้นของกลุ่ม 5) การบรรจุภัณฑ์ (Packaging) รูปแบบและขนาดขวดบรรจุ ตราผลิตภัณฑ์ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค หรือ การลด แลก แจก แถม เมื่อลูกค้าซื้อผลิตภัณฑ์จำนวนมาก 6) การประชาสัมพันธ์ (Public relation) เป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อต่างๆ 7) พนักงานขาย (People) ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์บางครั้งจำเป็นต้องจัดพนักงานขายซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ โดยมีผลตอบแทนเป็นตัวกระตุ้นเป็นการส่งเสริมการขายอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถเพิ่มยอดขายได้มากขึ้น และ 8) อำนาจ (Power) การดำเนินงานด้านธุรกิจ ผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในหลายๆ ด้านเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในด้านการต่อรองทั้งด้านการผลิต การตลาด หรือด้านกฎระเบียบของราชการและกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการตลาดทั้ง 8 ประการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สามารถควบคุมได้แล้ว ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นที่ไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งต้องนำ

มาพิจารณาในการวางแผนด้านการตลาด เช่น องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี การแข่งขัน และทรัพยากร องค์ประกอบเหล่านี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา องค์การชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและปรับตัวให้ทันสถานการณ์จึงจะสามารถนำธุรกิจสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง ค็อทเลอร์ (Kotler, 1997 : 472) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการตลาดและบริการไว้ว่า ปัจจัยด้านการจัดจำหน่ายมีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า เช่น ความสะอาดของร้าน ทำเลที่ตั้งของร้านค้าซึ่งสะดวกต่อการเดินทางไปมาของลูกค้า การจัดวางสินค้าที่เป็นระเบียบสามารถเลือกซื้อได้ง่าย และที่สำคัญผู้บริโภคต้องสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ง่าย และอธิบายเพิ่มเติมว่าผู้บริโภคจะรับรู้คุณภาพสินค้า สรรพคุณ และอรรถประโยชน์ของสินค้าจากการบริการของพนักงานหรือตัวแทนที่สามารถแนะนำสรรพคุณสินค้าและสามารถตอบข้อซักถามรวมถึงการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายตัดสินใจที่จะซื้อสินค้า ดังนั้นการสร้างเชื่อมั่นในตัวผลิตภัณฑ์ด้วยพนักงานขายและการประชาสัมพันธ์จะสามารถสร้างความน่าเชื่อถือในตัวผลิตภัณฑ์ได้มากกว่าที่จะรับรู้จากการสาธิตหรือการโฆษณาเป็นต้น นอกจากนี้ เซอร์ชิล และ ปีเตอร์ (Churchill & Peter, 1998 : 492) เสนอแนวทางในการเพิ่มยอดขายไว้ว่าการประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการตลาดและสร้างความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นวิธีการที่ไม่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายหรืออาจมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าวิธีการอื่นๆ เป็นต้น

การเรียนรู้เรื่องตำแหน่งของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรชุมชนสามารถผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ตามความต้องการของตลาดและสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน ตำแหน่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จะใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในด้านการค้าว่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีแนวโน้มสามารถจำหน่ายได้จำนวนมากหรือน้อย ทั้งยังมีความสัมพันธ์กับปริมาณการผลิตจึงจำเป็นต้องมีการปรับแผนกลยุทธ์การตลาดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ซิก ซิกม่า (Six Sigma, 2544 : 104) ซึ่งกล่าวถึงกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ไว้ว่าผลิตภัณฑ์ควรมีการพัฒนาและควบคุมคุณภาพการผลิตให้ได้มาตรฐาน เมื่อสินค้ามีคุณภาพเป็นที่ยอมรับลูกค้าจะตัดสินใจซื้อสินค้าของตนเองและจะส่งผลดีกับบริษัทในหลายๆด้าน เป็นต้น นอกจากนี้ เนเกิ้ล และ โฮลเดน (Nagle & Holden, 1995 : 83) กล่าวถึงการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้าไว้ว่า ควรมีการกำหนดส่วนลดการค้าสำหรับผู้แทนจำหน่ายให้ชัดเจน เช่น ราคาขายที่แตกต่างกันระหว่างการซื้อเป็นชิ้นกับการสั่งซื้อจำนวนมาก และควรตั้งราคาไว้ในระดับสูงเพื่อรักษาภาพลักษณ์เกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าในสายตาของผู้บริโภค เป็นต้น

9. การจัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงาน

การจัดทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ เป็นขั้นตอนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการศึกษา ด้านอื่นๆ ความสำเร็จเป็นสิ่งที่แสดงถึงการบรรลุถึงเป้าหมายในการดำเนินงาน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น กระชกสะท้อนผลงานของกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม แสดงถึงความสำเร็จในการดำเนินงานของแต่ละ กลุ่ม อาจแตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่มหรือชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ ผู้วิจัยร่วมกับ ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการประชุม ชี้แจงร่วมกันเพื่อจัดทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม เพื่อร่วมศึกษาว่าความสำเร็จในการดำเนิน ธุรกิจการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีองค์ประกอบด้านใดบ้าง มีสาระสำคัญๆ พอสรุปได้ ดังนี้

9.1 จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เพื่อประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินงาน

ในการจัดทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ ผู้ศึกษาวิจัยร่วมกับผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เมื่อ วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 ระหว่างเวลา 19.30 น.-22.30 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านสายครีตี้ใต้ เพื่อระดมความคิดจากผู้ เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มและผู้ เกี่ยวข้องมีการเรียนรู้ร่วมกันในการรวบรวมและสรุปผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ 2) เพื่อศึกษา องค์ประกอบของชุมชนที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจของกลุ่ม และ 3) เพื่อใช้เป็นข้อมูลและนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา การดำเนินงานในอนาคต

9.2 ระดมความคิด จากผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส และตัวแทนจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปองค์ประกอบที่ส่งผลให้กลุ่มประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน

9.3 จัดทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จของกลุ่ม จัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อจัดทำเครื่องมือชี้วัดความ สำเร็จในการดำเนินงาน เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอภิปรายเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับความสำเร็จ ทั้งนี้ โดยเน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องและครอบคลุมทุกกิจกรรม

9.4 จัดกลุ่มข้อมูลตัวชี้วัด โดยผู้อภิปรายนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นกลุ่ม แยกเป็นกรอบ ประเด็นหลักและกรอบประเด็นย่อย

9.5 จัดทำรายละเอียดตัวชี้วัด (เกณฑ์ชี้วัด) นำกรอบประเด็นหลักและกรอบประเด็น ย่อยมาสร้างเกณฑ์ชี้วัด โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ เช่น ตรงตามวัตถุประสงค์ มีความเที่ยงตรง สมเหตุผล วัดผลได้ในเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลได้ง่าย ประหยัด กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ และ ไม่มีอคติหรือมีน้อย เป็นต้น หลังจากนั้นจึงนำมาให้ผู้เข้าร่วมอภิปรายร่วมกันตัดสินใจค่าเกณฑ์ชี้วัด

เช่น เกณฑ์วัดเป็นร้อยละ เกณฑ์เป็นคุณลักษณะ (ดี ปานกลาง น้อย) หรือเกณฑ์บอกปริมาณ มาก น้อย เป็นต้น

สรุปตัวชี้วัดจากการศึกษากลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสี่ได้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า กลุ่มมีศักยภาพที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการดำเนินงานหลายด้าน ทั้งด้านวัตถุดิบ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี มีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย รวมทั้งโอกาสในการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ จากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มเพื่อจัดทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ ทำเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ พบว่า มีองค์ประกอบความพร้อมในการพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ประกอบด้วยกรอบประเด็นจำนวน 6 ด้าน และกรอบประเด็นย่อย จำนวน 43 ตัวชี้วัด ดังนี้ 1) ความเป็นองค์กรชุมชน ประกอบด้วย สมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันและมีความตระหนักต่อท้องถิ่นและคุณค่าของตนเอง มีผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ และการบริหารจัดการ มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือหนุนเสริมศักยภาพของกลุ่ม และสมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้/วิเคราะห์ปัญหาให้เท่าทันสถานการณ์และมีความเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง 2) มีการบริหารจัดการที่ดี มีแผนพัฒนาชุมชน/องค์กร อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ประกอบด้วย มีระบบบริหารจัดการที่ดี เช่น สมาชิกมีความซื่อสัตย์สุจริต การบริหารงานเปิดเผย มีความโปร่งใส การบริหารงานความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ การบริหารงานมีความชอบธรรมและยุติธรรม การบริหารงานมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ สมาชิกมีความตระหนักในการบริการอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม การมีมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ สร้างความตระหนักของสมาชิกในชุมชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมจากสมาชิกในการตัดสินใจ/การวางแผนการผลิตแผนการตลาด มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์อย่างค่อเนื่อง มีระบบฐานข้อมูลชุมชนสามารถติดตามประเมินผลได้ มีศูนย์การผลิตการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และมีการศึกษาวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ 3) กิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ ประกอบด้วย มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งทรัพยากร มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านการประกอบอาชีพของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านรายได้ของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยของสมาชิกอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ มีระบบสวัสดิการ

ของชุมชน/สร้างหลักประกันความมั่นคงในอนาคต มีผู้นำเกิดขึ้นหลากหลายสาขาและมีจิตสาธารณะ สามารถเป็นชุมชนที่เป็นเวทีเรียนรู้ของชุมชนอื่นๆ ได้ กระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกตามความเหมาะสมและเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ/สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น 4) มีความพยายามพึ่งตนเอง ทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา ประกอบด้วย มีการระดมทุนหรือมีการออมและกองทุนเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ มีการกระจายทุน/ทรัพยากร/สินเชื่อ/กองทุนหรือทุนทางสังคมอื่นภายในกลุ่มและชำระคืน หรือหมุนเวียนคืนอย่างสม่ำเสมอ มีการใช้กองทุนหรือสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่จำเป็นและเดือดร้อน มีความสามารถในการยกระดับหรือรวบรวมภูมิปัญญาจากประสบการณ์รวมทั้งสร้างกระบวนการพัฒนาที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้ มีการปรับปรุงพัฒนาภูมิปัญญา/ทรัพยากร ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำทะเบียนวัตถุประสงค์เพื่อรองรับแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดปี และมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน 5) มีการเชื่อมโยงกระบวนการเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและมีส่วนร่วมใน กิจกรรม ประสานงานองค์กรเครือข่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพ อย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาการเรียนรู้จากพหุภาคี ทุกระดับ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านเครือข่ายการตลาดอย่างทั่วถึงครอบคลุม วางแผนการดำเนินงานร่วมกับองค์กรในท้องถิ่นในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง ความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ และมีส่วนร่วมผลักดันนโยบายและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนาหรือการถ่วงดุลกับกลไกเชิงนโยบาย โดยเฉพาะกลไกท้องถิ่นการพัฒนา ด้านการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ และ 6) การเรียนรู้ ประกอบด้วยได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ผู้นำ คณะกรรมการ และสมาชิก จากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ มีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการพัฒนา ทักษะฝีมือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ กิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ

นอกจากนี้ จากการศึกษา พบว่า ในการดำเนินงานของกลุ่มนอกจากจะมีการเชื่อมโยงกับ เครือข่ายและองค์กรต่างๆทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การประสานงานกับพหุภาคี ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาควิชาการ และภาคประชาชน ทำให้กลุ่มมีโอกาสพัฒนาการดำเนินงานในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และเงินทุนจากนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนด้านการเกษตรจากสำนักงานเกษตรอำเภอในพื้นที่ ได้รับการส่งเสริม

สนับสนุนเรื่องการฝึกอบรม การบริหารจัดการ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ จากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอ และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนในพื้นที่ จากการประสานงานระหว่างเครือข่ายทั้งในระดับ จังหวัดและต่างจังหวัดรวมถึงเครือข่ายระดับชาติ ส่งผลทำให้ปัจจุบันเกิดเป็นเครือข่ายและชมรมผู้ผลิต สุราแช่และไวน์ผลไม้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม ซึ่งทำให้กลุ่มมีโอกาสได้ประสานงานกับภาคธุรกิจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ โครงการส่งเสริมองค์กรประชาชนของภาครัฐบาลตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจระดับ ตำบล หรือโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ยังเป็นการเปิด โอกาสให้กลุ่มได้เรียนรู้กระบวนการ ทางธุรกิจเป็นแนวทาง ในการพัฒนากลุ่มสู่สากลหรือมีความเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้น ประกอบกับเมื่อ ผู้ศึกษาวิจัยทำการวิจัยกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ทำให้ข้อมูลกลุ่ม ได้รับการรวบรวมเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ การส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของกลุ่ม ทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในการนำ ข้อมูลที่ได้มาจัดทำแผนการดำเนินงานทั้งแผนการผลิต และแผนการตลาด จากการที่สมาชิกได้มีโอกาส เรียนรู้ร่วมกันส่งผลให้สมาชิกเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่และการดำเนินงานเพื่อพัฒนาองค์กร ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยที่มีผลต่อการ พัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายธุรกิจชุมชน ซึ่งรังสรรค์ ปิติปัญญา และคนอื่นๆ (2542 : 33-34) กล่าวว่า ความสำเร็จในการดำเนินงานเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์กรธุรกิจชุมชน นับว่า เป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติโดยรวม ปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของธุรกิจชุมชนนั้น จำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย นโยบายของรัฐ ผู้ส่งเสริม/องค์กรที่ทำหน้าที่ส่งเสริม การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน การสนับสนุนของผู้คนในชุมชน ระบบการบริหารจัดการที่ดี ผู้นำองค์กรเป็นที่ยอมรับทั่วไป มีทรัพยากรในท้องถิ่นและความต้องการของตลาดและลูกค้า (การเกื้อกูลเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน) เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัย ตามโครงการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กร ธุรกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะ ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ ประกอบด้วยข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง/ข้อเสนอแนะต่อชาวบ้าน และ 2) ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1.1.1 หน่วยงานภาครัฐควรจัดให้มีการส่งเสริมสนับสนุน คิดตามประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการผลิต การตลาด การบริหารจัดการ เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มได้รับการพัฒนาสู่ความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

1.1.2 หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ควรมีการบูรณาการแผนงานและ โครงการอย่างเป็นทางการ เพื่อเป็นการระดมทรัพยากรทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ ในการส่งเสริมสนับสนุนองค์กรประชาชน ให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีระบบต่อเนื่อง

1.1.3 หน่วยงานภาครัฐควรจัดให้มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการทำงาน โดยมุ่งเน้นการพัฒนางานควบคู่กับการพัฒนาคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนวิธีคิดของชาวบ้านในการพัฒนา โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ทั้งการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการพัฒนารูปแบบและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพสู่ระดับสากล

1.1.4 รัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรธุรกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมการสร้างงานสร้างอาชีพ เสริมรายได้ป้องกันการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน เป็นการส่งเสริมสวัสดิการทางสังคมซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรประชาชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.5 หน่วยงานภาครัฐควรจัดให้มีการจัดตั้งศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทุกระดับทั้งในระดับกลุ่ม ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับชาติ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้รับการประชาสัมพันธ์ สามารถเผยแพร่แก่ผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวาง

1.2 ข้อเสนอแนะต่อชาวบ้าน ประกอบด้วย

1.2.1 คณะกรรมการควรจัดให้มีการประชุมสมาชิกกลุ่ม โดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันเกิดการพัฒนาเชิงบูรณาการ ทำให้ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมมากขึ้น

1.2.2 คณะกรรมการควรส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการสำรวจข้อมูล ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เช่น การประเมินตนเอง รู้จักวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ทำให้มีการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันในอนาคต

1.2.3 ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายอื่นๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในเรื่องการผลิต การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การจำหน่าย และการบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น

1.2.4 ควรจัดให้มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ ของสมาชิกทุกระดับให้ชัดเจน เป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมการปลูกจิตสำนึก และตระหนักในหน้าที่ร่วมกันซึ่งจะทำให้ การพัฒนากลุ่มมีความมั่นคงในอนาคต

1.2.5 ควรจัดให้มีการสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน และเพื่อใช้ประกอบการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

1.2.6 ควรจัดให้มีการประสานงานกับพหุภาคีทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด เพื่อขอรับการสนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 การศึกษาวิจัยในลักษณะเดียวกันเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่าย องค์กรธุรกิจชุมชนในพื้นที่อื่น ซึ่งมีบริบทชุมชนและมีศักยภาพที่แตกต่างกันออกไป เพื่อจะได้ทราบว่า การวิจัยครั้งนี้กับการวิจัยครั้งต่อไปมีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร

2.2 การวิจัยประเด็นอื่นๆ เนื่องจากศักยภาพที่มีผลต่อการศึกษาด้านการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาเครือข่ายขององค์กรธุรกิจชุมชนมีหลายด้านแต่ผู้วิจัยนำมาใช้เพียงบางส่วนเท่านั้น เพื่อประโยชน์ ต่อการศึกษาจึงควรนำศักยภาพด้านอื่นๆ ขององค์กรชุมชนแห่งอื่นที่ประสบผลสำเร็จมาประกอบการ พิจารณาศึกษาในครั้งต่อไป

2.3 การวิจัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของสมาชิกภายหลังจากที่ทำธุรกิจ ชุมชนมาแล้วช่วงระยะเวลาหนึ่งว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง เพื่อสร้างความตระหนักและทำให้ สมาชิกเห็นความสำคัญในการดำเนินธุรกิจชุมชน โดยการพึ่งตนเอง

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมโรคติดต่อ. สำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก. (2544). คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
ร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออก. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กรมประชาสัมพันธ์. กองนิคมสร้างตนเอง. (2524). งานนิคมสร้างตนเอง. กรุงเทพฯ : กองวิชาการและแผน
งานกรมประชาสัมพันธ์. อัดสำเนา.
- (2540). สรุปผลการสัมมนาผู้ประกอบการนิคมสร้างตนเอง เจ้าหน้าที่นิคมฯ และเจ้าหน้าที่ส่วนกลางเพื่อ
สร้างสรรค์สู่การพัฒนาในอนาคต. กรุงเทพฯ : กองวิชาการและแผนงานกรมประชาสัมพันธ์.
อัดสำเนา.
- กรมประชาสัมพันธ์. กองวิชาการและแผนงาน. กลุ่มงานวิจัย. (2544). การคุ้มครองทางสังคม (Social
Protection) กับกรมประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานวิจัย กองวิชาการและแผนงาน
กรมประชาสัมพันธ์. อัดสำเนา.
- กรมประชาสัมพันธ์. สำนักงานเลขานุการกรม. (2543). แผนประชาสัมพันธ์แม่บท. (เอกสารวิชาการลำดับ
ที่ 381 เล่มที่ 22). กรุงเทพฯ : กรมประชาสัมพันธ์.
- กรมพัฒนาชุมชน. คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.). (2544).
แบบสอบถามข้อมูล กชช. 2ก ปี 2544 ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน บ้านสายศรีสีใต้ หมู่ที่ 7 ตำบล
บึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์. กรุงเทพฯ : เพิ่มเสริมกิจ.
- (2545). จปฐ. 2 แบบประมวลผลและเทียบเป้าหมาย ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน
รายหมู่บ้าน ประจำปี 2544 บ้านสายศรีสีใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัด
บุรีรัมย์. กรุงเทพฯ : เพิ่มเสริมกิจ.
- กรมพัฒนาที่ดิน. (2542). ความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาที่ดิน.
- กฤษฎา บุญชัย และคนอื่นๆ. (2528). กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน. ฝ่ายพัฒนาและนวัตกรรม. (2535). เครือข่ายการเรียนรู้และภูมิปัญญาชาว
บ้าน. (เอกสารวิชาการ ลำดับที่ 269/2535). กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษา
ธิการ.
- กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน ที่ 216. หมวดมวลชนสัมพันธ์. (2544). ข้อมูลหมู่บ้านและผลการปฏิบัติงาน
ประจำเดือน กุมภาพันธ์ 2544. บุรีรัมย์ : ม.ป.พ. ถ่ายเอกสาร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2533). วิธีการเรียนการสอนเพื่อสร้างจิตสำนึก. กรุงเทพฯ : สภาคาทอликแห่งประเทศไทย.

เกษมศักดิ์ แสตน โภชน. (2542). โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ.

สุรินทร์ : รุ่งชนเกียรติ.

จังหวัดบุรีรัมย์. สำนักงานสรรพสามิต. (2545). ข้อมูลการผลิตไวน์และสุราแช่. บุรีรัมย์ : ม.ป.พ. ถ่ายเอกสาร.

จิตจำนงค์ กิติกิริติ. (2532). การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (ม.ป.ป.). การบริหารพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท. : ม.ป.พ. อัดสำเนา.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ทวีศักดิ์ นพเกษร. (ม.ป.ป.). โครงการประสานงานวิจัยด้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคมไทย. ม.ป.ท. : ม.ป.พ. อัดสำเนา.

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2543). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : คลังนา.

นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด. (2545). สรุปกิจการนิคม ปี 2545. บุรีรัมย์ : ม.ป.พ. อัดสำเนา.

บริษัทสกายบุ๊กส์ จำกัด. ฝ่ายวิชาการ. (2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2549. กรุงเทพฯ : สกายบุ๊กส์.

ประเวศ วะสี. (2541). ยุทธศาสตร์เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

----- (2542 ก). เศรษฐกิจชุมชน : ทางเลือกเพื่อทางรอดของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

----- (2542 ข). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

ปรีชา สุวรรณทัต และทรงพล พนาวงศ์. (2543). คำอธิบายกฎหมายสหกรณ์ พ.ร.บ. หกรณ์ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

ปาน กิมปี. (2540). การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (พัฒนศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคนอื่นๆ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

มงคล คำานธานินทร์. (2541). เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเชิงระบบ : หลักการและแนวทางการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : เวิร์คเวฟ คอมมิวนิเคชั่น.

- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2540). องค์การชุมชน : กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. คณะธุรกิจการเกษตร. (2544). อุตสาหกรรมพื้นบ้านกับการพัฒนาธุรกิจชุมชน. เชียงใหม่ :
นพบุรีการพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2543). เอกสารชุดการฝึกอบรม การเรียนรู้การทำ
วิจัยด้วยตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
มาลี จุฑา. (2544). การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : อักษรกิจการพิมพ์.
- รังสรรค์ ปิติปัญญา. (2542). แนวคิดและประสบการณ์ธุรกิจชุมชนไทย. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- . (2545, มกราคม-มีนาคม). "เพื่อการพัฒนาชนบท," วารสารธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การ
เกษตร. วารสารราย 3 เดือน : 25-34
- รุ่งอรุณ บุญสายันต์. (2542). สรุปการเสวนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและ
พัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิทยา วิชาเรือง. (2543). ศักยภาพของสตรีในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหนองแคน
ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม (ไทยคดีศึกษา).
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- วีรวิทย์ มามะศิริานนท์. (2543). การบริหารภูมิปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์. (2545). กลยุทธ์การตลาดสำหรับสินค้าชุมชน. นครศรีธรรมราช : สำนักวิชาวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ถ่ายเอกสาร.
- สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์. (2545). แบบเก็บข้อมูลบริบทหมู่บ้าน. บุรีรัมย์ : สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์. ถ่ายเอกสาร
สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์. บัณฑิตวิทยาลัย. (2544). คู่มือวิทยานิพนธ์. บุรีรัมย์ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏ
บุรีรัมย์.
- สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. มุตนธิพัฒนาภาคเหนือ. (2544). การจัดการกระบวนการเรียนรู้
แบบมีส่วนร่วม. เชียงใหม่ : เชียงใหม่ บี.เอส.การพิมพ์.
- สมพันธ์ เศรษฐธิก, ปรีชา อุยตระกูล และ ชื่น ศรีสวัสดิ์. (2537). ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น. พิมพ์
ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- . (2541). บทเรียนภาคปฏิบัติชุมชนเข้มแข็ง. ขอนแก่น : พระธรรมจันท์.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2539). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8**. กรุงเทพฯ : พัฒนาหลักสูตร.
- (2543). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. อัดสำเนา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2544). **สมุดรายงานสถิติจังหวัดบุรีรัมย์**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. (2543). **การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชน**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
อัดสำเนา.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. **สำนักพัฒนาการฝึกหัดครู**. (2544). **คู่มือวิจัยเชิงปฏิบัติการติดตามส่งเสริมการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุชาติ เกตุยา. (2542). **การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- สุมณฑา พรหมบุญ และคนอื่นๆ. (2541). **การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไอเดียสแควร์.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. (2543). **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุวรรณ วัฒนวงศ์. (2544). **จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่**. กรุงเทพฯ : ธีระป้อมวรรณกรรม.
- เสรี พงศ์พิศ. (2543). **เศรษฐกิจชุมชน ทางเลือกเพื่อทางรอดของสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2542). **กลยุทธ์การตลาด : การวางแผนการตลาด**. กรุงเทพฯ : ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด. (2545). **แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเจริญ**.
บุรีรัมย์ : องค์การบริหารส่วนตำบลบึงเจริญ. อัดสำเนา.
- อนันต์ ลิขิตประเสริฐ. (2538). **เอกสารประกอบการสอน ชุมชนศึกษา**. บุรีรัมย์ : ภาควิชาสังคมวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์. ถ่ายเอกสาร.
- (2544). **กระบวนการเรียนรู้และรูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของธุรกิจชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. ข้อเสนอคุณุณีพันธ์ ปร.ค. (สังคมวิทยา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
ถ่ายเอกสาร.
- อเนก นาคะบุตร. (2533). **จุดเปลี่ยนการพัฒนาชนบทและองค์กรพัฒนาเอกชนไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา.

- อัญชัน แกมเชย. (2543). **บทสำรวจธุรกิจชุมชนของสังคมไทย ประชาสังคม “ถักทอความรู้มุ่งสู่ปัญญาพัฒนาสังคม,”** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อัศนีย์ รัตนมาลัย. (2537). **คู่มือการศึกษาชนบทโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.** นครสวรรค์ : องค์การพัฒนาชนบทเซฟเดอะชิตเดิร์น.
- เอกมล อ่อนศรี. (2544). **ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน.** วิทยานิพนธ์ วท.ม (เทคโนโลยีการบริหาร). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- Churchill & Peter. (1998). **Marketing : Creating Value for Customer.** 2nd ed. Wisconsin : McGraw Hill.
- Kotler, P. (1997). **Management : Analysis, : Analysis, Planting, Implementation and Control.** 9th ed. New Jersey : Prentice Hall.
- MBA. (2544). **Management Book Brief : Six sigma หลักการบริหารของ Jack Welch.** Bangkok : MBA.
- Nagle & Holden. (1995). **The Strategy and Tactics of Pricing : A Guide to Profitable Decision making.** 2nd ed. New Jersey : Prentice Hall.
- The Development Cooperation Foundation. (1997). **Activity Report 1994-1997.** Bangkok : The Development Cooperation Foundation.

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

มุกตานุกรม

บุคลากรกรม

กระจ่าง ขนิษฐานนท์	อายุ 58 ปี	นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ตำบลปราสาท อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
กนกวรรณ ปานทอง	อายุ 36 ปี	บ้านเลขที่ 155 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
กองศรี จูมมาลา	อายุ 30 ปี	บ้านเลขที่ 149 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ก่อม ศรีสวัสดิ์	อายุ 37 ปี	บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
กัญญา พลพงษ์	อายุ 45 ปี	บ้านเลขที่ 193 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
เกสร แก้วศรี	อายุ 25 ปี	บ้านเลขที่ 145 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
เข้มทอง มวลคำลา	อายุ 30 ปี	บ้านเลขที่ 125/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
จอมลี ศรีวงศ์ยาง	อายุ 53 ปี	บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
เฉลา ปานพรมา	อายุ 39 ปี	บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ชม คณะรัมย์	อายุ 42 ปี	บ้านเลขที่ 135 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ชัยแดน จูมมาลา	อายุ 57 ปี	บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ชูชาติ ปานพรมา	อายุ 32 ปี	บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ณรงค์ หัตถกรรม	อายุ 50 ปี	บ้านเลขที่ 92 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ต่วน โทสันเทียะ	อายุ 50 ปี	บ้านเลขที่ 149 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
เตียง ธาระบัว	อายุ 45 ปี	บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ทนนท์ คีพันธ์	อายุ 46 ปี	โรงเรียนนิคมสร้างตนเอง 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ทองแดง แสนโคตร	อายุ 48 ปี	บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ทองใบ วันดีวงศ์	อายุ 52 ปี	บ้านเลขที่ 221 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ทองมี ชินรัมย์	อายุ 48 ปี	บ้านเลขที่ 196 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ทองสร้อย วิรุฬพันธ์	อายุ 33 ปี	บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ทองสุข สุจริตภักดี	อายุ 33 ปี	บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ทอย กล้าหาญ	อายุ 33 ปี	บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
ธนารัฐ วงศ์จำปา	อายุ 23 ปี	บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 10 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
นากัย ศรีวงศ์ยาง	อายุ 36 ปี	บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
นิชนันท์ ธรรมสาร	อายุ 37 ปี	บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 6 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
เนตรนภา กองขุนทด	อายุ 69 ปี	บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์

นงลักษณ์ พรทอง อายุ 44 ปี นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ตำบลปราสาท อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 บุญเงิน ปีกคำไทย อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 4 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 บุญชู ธรรมสาร อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 บุญคา จันโสภา อายุ 32 ปี บ้านเลขที่ 198 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อําเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 บุญเที่ยง เขตพลกรัง อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 226 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 บุญเรือน ภูพยอม อายุ 30 ปี บ้านเลขที่ 149/9 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบอน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
 บุญเลี้ยง ชำรัมย์ อายุ 47 ปี บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ประดิษฐ์ ณ พล อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 224 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ประดิษฐ์ ประเสริฐสิทธิ์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 121 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ประถม ปานพรมมา อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ประทีป นิ่งประโคน อายุ 44 ปี บ้านเลขที่ 152 หมู่ 5 ตำบลปราสาท อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ประยูร บุญมา อายุ 54 ปี นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด ตำบลปราสาท อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ประสพ สุขบรรเทิง อายุ 27 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 เป็ย ทําประโคน อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 82 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 พร มวลคำลา อายุ 41 ปี บ้านเลขที่ 125/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 พรเจริญ ธรรมสาร อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 6 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 เพชร ปานทอง อายุ 31 ปี บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 เพ็ชร ยืนยง อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 117 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 แพงศรี ธรรมสาร อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ไพรวัดย์ เพชรประโคน อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 230 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ภู วันดีวงศ์ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 221 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ยอด บึงทอง อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 29/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ยุกิน สีป่าหญ้า อายุ 26 ปี บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ราตรี ชัยชนะ อายุ 37 ปี บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ลัดดาวัลย์ พันธธา อายุ 41 ปี บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 ลำเพย แก้วรักษา อายุ 41 ปี บ้านเลขที่ 207 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 วิฑูรย์ คุณมาศ อายุ 23 ปี บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 10 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
 วินัย ปานทอง อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 214 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

วิภา สุขประจบ	อายุ 34 ปี	บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
วิมล รัตนา	อายุ 38 ปี	สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
ศรินคร ปูนประโคน	อายุ 46 ปี	บ้านเลขที่ 143 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
ศรีไพร พอกเพิ่มดี	อายุ 23 ปี	บ้านเลขที่ 101 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
ศุภมิตร พันธุ์ทา	อายุ 42 ปี	บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สงวน แขวงฉลาด	อายุ 41 ปี	บ้านเลขที่ 154 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สง่า จันทราช	อายุ 26 ปี	บ้านเลขที่ 215 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
เสถียร ทบแก้ว	อายุ 38 ปี	สำนักงานปศุสัตว์อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สมจิตร สีม่วง	อายุ 46 ปี	บ้านเลขที่ 79 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สมเดช พลพงษ์	อายุ 44 ปี	บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สมลักษณ์ ธรรมสาร	อายุ 45 ปี	บ้านเลขที่ 157 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สวย มหิงขาริ	อายุ 52 ปี	บ้านเลขที่ 144/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สแอม ดิษฐ์รัมย์	อายุ 49 ปี	บ้านเลขที่ 195 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สาคร สักคา	อายุ 30 ปี	บ้านเลขที่ 194 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สายสมร ปานทอง	อายุ 35 ปี	บ้านเลขที่ 114 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สาริกา มั่งประโคน	อายุ 42 ปี	บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สำลี ณ พล	อายุ 47 ปี	บ้านเลขที่ 224 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สำรอง ศรีวงศ์ยาง	อายุ 43 ปี	บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สุข จูมมาลา	อายุ 73 ปี	บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
สุภาพร วงศ์มัน	อายุ 32 ปี	บ้านเลขที่ 152 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
แสง ธรรมสาร	อายุ 73 ปี	บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
หนู ปานพรหมา	อายุ 52 ปี	บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
หนู โคตรดี	อายุ 57 ปี	บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
แหวน แกมรัมย์	อายุ 59 ปี	บ้านเลขที่ 199 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
ใหม่ พอกเพิ่มดี	อายุ 71 ปี	บ้านเลขที่ 101 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
อนุสิทธิ์ เข้มประโคน	อายุ 34 ปี	บ้านเลขที่ 92 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
อบ ชะรอยรัมย์	อายุ 57 ปี	บ้านเลขที่ 104 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
อรพิน ศรีชมขร	อายุ 30 ปี	บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

อารีย์	มัธยม	อายุ 30 ปี	บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 7	ตำบลบึงเจริญ	อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
อำคา	สาระบัว	อายุ 43 ปี	บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 7	ตำบลบึงเจริญ	อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
อำนาจ	จุมมาลา	อายุ 42 ปี	บ้านเลขที่ 218 หมู่ที่ 7	ตำบลบึงเจริญ	อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
อำนาจ	จุมมาลา	อายุ 40 ปี	บ้านเลขที่ 77/1 หมู่ที่ 7	ตำบลบึงเจริญ	อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
อุคร	ฤทธิโรสง	อายุ 38 ปี	บ้านเลขที่ 211 หมู่ที่ 7	ตำบลบึงเจริญ	อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
เสียง	เคียงสา	อายุ 57 ปี	บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 7	ตำบลบึงเจริญ	อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์
อรนุช	โพธิชัยโย	อายุ 28 ปี	สำนักงานพัฒนาชุมชน	อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์	
อรรถ	ปึกคำไทย	อายุ 50 ปี	บ้านเลขที่ 305 หมู่ที่ 7	ตำบลบึงเจริญ	อำเภอบ้านกรวด	จังหวัดบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความร่วมมือในการศึกษาวิจัยชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

นคมสร้างตนเองบ้านกรวด
เลขรับที่ ๒๑๑ /
วันที่ ๗ / ส.ค. / ๕๖
เวลา.....น

ที่ ศช 1524.20/ว 1711

สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์
ถนนจระ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

5 สิงหาคม 2545

เรื่อง ขอความร่วมมือในการศึกษาวิจัยชุมชน

เรียน ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด

ด้วยนายบุญนาค อยู่ทองกลาง นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังทำวิทยานิพนธ์ในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยชุมชน โดยมี ผศ.ดร.จรัส สว่างทัฬห เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์

ในการนี้ นักศึกษามีความประสงค์จะทำการศึกษาวิจัยชุมชน ในพื้นที่ความรับผิดชอบของท่าน ดังนั้นสถาบันฯ จึงขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเข้าไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อประกอบการศึกษาวิจัยชุมชนดังกล่าว

สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ใน น.ศ. บุญนาค อยู่ทองกลาง
- ผู้ปกครองนิคม

- ศ.ดร.จรัส สว่างทัฬห ขอแสดงความนับถือ

ได้มอบหมายให้ ผศ.ดร.จรัส สว่างทัฬห เก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อมีกลุ่มนิคมสร้างตนเอง

ผ. บุญนาค

ในนามผู้ประสานงาน (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ เบนญจากาญจน์)

อธิการบดีสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร 0 - 4461 - 1221, 0 - 4460 - 1616 - 20 ต่อ 3806

โทรสาร 0 - 4461 - 2858

อ. ชูชาติ
อ. ชูชาติ

(นายวิทยา วรรณบุญพัก)
ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเองบ้านกรวด
จังหวัดบุรีรัมย์

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด

แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มธุรกิจชุมชน

(สำหรับ กลุ่มผู้นำ ผู้รู้ ผู้อาวุโส สมาชิก และบุคคลภายนอก)

การศึกษาด้านการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

A STUDY OF THE LEARNING PROCESSES FOR THE DEVELOPMENT OF
COMMUNITY BUSINESS ORGANIZATION NETWORK

คำชี้แจง กรุณากรอกข้อมูล หรือ เขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง

ตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลชุมชน

1. หมู่บ้าน
2. ประวัติการก่อตั้ง
3. ประวัติชุมชน
4. สภาพทางกายภาพ / ชีวภาพ

 - 4.1 ทรัพยากรธรรมชาติ
 - 4.2 ที่ตั้ง อาณาเขต

5. สภาพทางการเมือง การปกครอง

 - 5.1 จำนวนครัวเรือน/ประชากร
 - 5.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน
 - 5.3 โครงสร้างการบริหารงานของหมู่บ้าน

- 5.4 การเลือกตั้ง
-
- 5.5 ผู้นำที่เป็นทางการ / ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ
-
-
6. สภาพทางเศรษฐกิจ
-
- 6.1 แหล่งรายได้ในชุมชน
- 6.2 อาชีพหลัก / อาชีพรอง ในชุมชน
- 6.3 ภาวะหนี้สิน ภาวะความยากจน
- 6.4 การอพยพแรงงาน
7. โครงสร้างพื้นฐานและบริการของรัฐ
- 7.1 โรงเรียน
- 7.2 สถานีอนามัย
- 7.3 ที่อ่านหนังสือพิมพ์
- 7.4 ประปา / บ่อน้ำบาดาล / ถังเก็บน้ำฝน
- 7.5 คมนาคม / โทรศัพท์
8. องค์กรชุมชน (ชื่อกลุ่ม / ประวัติความเป็นมา / ผลการดำเนินงาน)
-
9. การศึกษา
-
10. ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี
-
11. ศักยภาพของชุมชน
-
-
-

ตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร

12. ชื่อกลุ่ม
13. ที่อยู่/ สถานที่ตั้ง
13. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร.....
-
- 13.1 ผู้สนับสนุน / ผู้ริเริ่ม
-
- 13.2 เหตุผลการจัดตั้ง
-
- 13.3 วัตถุประสงค์การจัดตั้ง
-
14. โครงสร้างการบริหารงาน ของกลุ่ม
-
- 14.1 คณะกรรมการ
- 14.2 สมาชิก
- 14.3 กฎระเบียบข้อบังคับ
- 14.4 บทบาทหน้าที่
15. กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม
-
- 15.1 การผลิต / การกำหนดมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ไวน์ (การควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ไวน์ เกี่ยวกับ ประเภทของผลิตภัณฑ์ การบรรจุ รสชาติ กลิ่น ฯลฯ ซึ่งมีผลต่อราคา)
-
- 15.2 วัตถุดิบ
-
- 15.3 การตลาด
-
- 15.4 การเงิน
-

16. ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร (กิจกรรมของกลุ่มที่เกิดขึ้นจริง เช่น การประชุม การฝึกอบรม / สัมมนา การขายผลผลิต และการตลาด เป็นต้น)

.....

17. การพัฒนาในด้านต่างๆ

17.1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

17.2 ราคาผลิตภัณฑ์

17.3 การจัดจำหน่าย

17.4 การส่งเสริมการขาย

17.5 การบรรจุภัณฑ์

17.6 พนักงาน / สมาชิก

17.7 ศักยภาพของผู้นำ

17.8 การประชาสัมพันธ์

18. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร

.....

18.1 ประโยชน์ต่อสมาชิก

18.2 ประโยชน์ต่อชุมชน

19. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์ (ผู้รู้ด้านการผลิตไวน์)

.....

20. ปัญหาและอุปสรรค

20.1 ปัญหาด้านการผลิต

- ปัญหาเรื่องปริมาณวัตถุดิบ / การผลิต

- ปัญหาเรื่องรูปแบบของผลิตภัณฑ์

- ปัญหาด้านเทคนิค

- ปัญหาเรื่องคุณภาพของผลิตภัณฑ์

- ปัญหาทางด้านเงินทุน

- 20.2 ปัญหาด้านการตลาด
- 20.3 ปัญหาเรื่องการจัดการ
- 20.4 อื่นๆ (ระบุ)

21. ความคิดเห็นของกลุ่มเกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจในอนาคต

- 21.1
- 21.2
- 21.3
- 21.4

22. แนวโน้มของกลุ่มธุรกิจในอนาคต

.....

.....

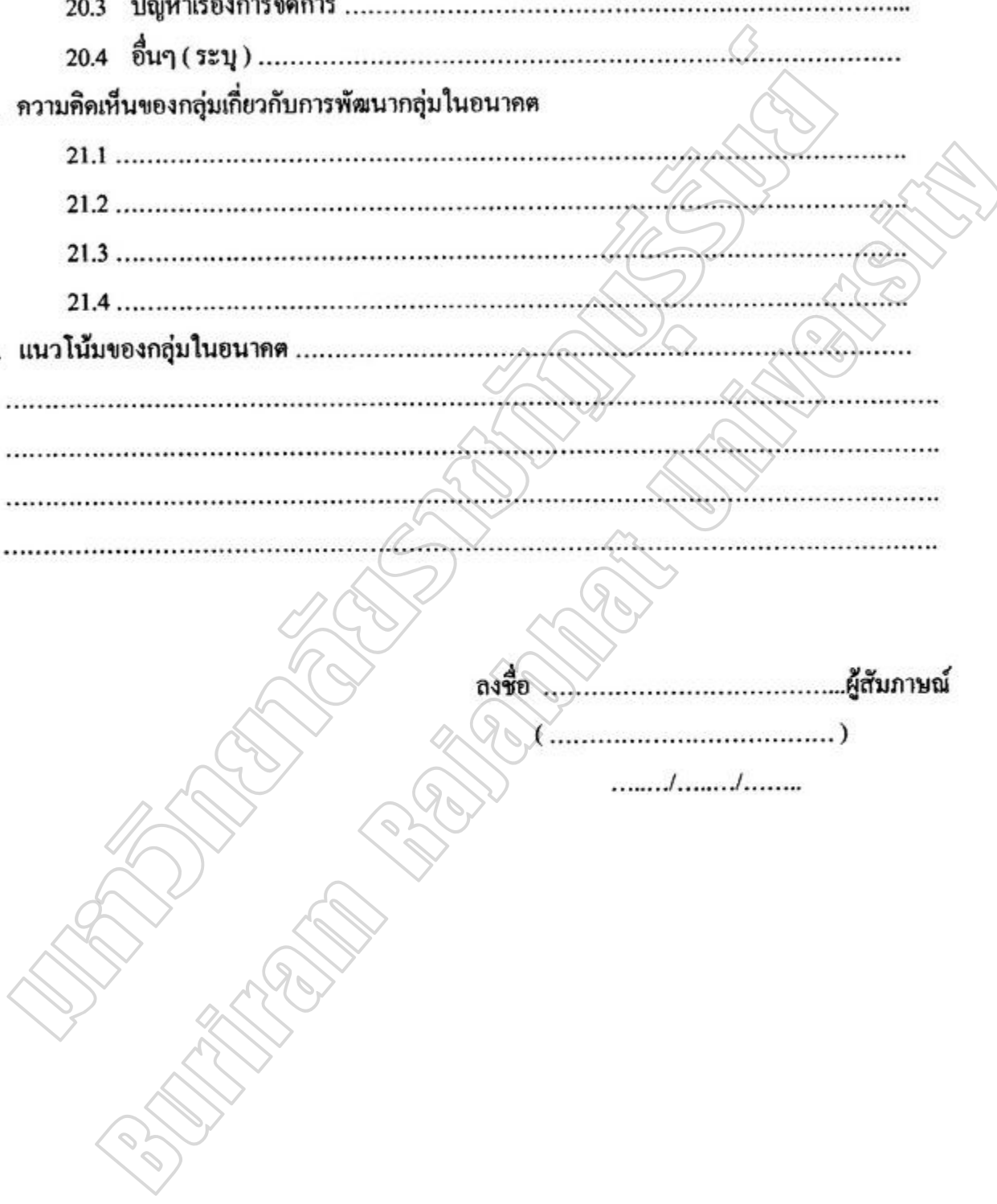
.....

.....

ลงชื่อผู้สัมภาษณ์

(.....)

...../...../.....

ภาคผนวก ค

แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

แบบสำรวจ

การศึกษาด้านการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน

A STUDY OF THE LEARNING PROCESSES FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY BUSINESS ORGANIZATION NETWORK

คำชี้แจง กรุณากรอกข้อมูล หรือ เขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง

ตอนที่ 1 ข้อมูลกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหาร

1. ชื่อกลุ่ม

2. ที่ตั้งกลุ่ม/สำนักงานกลุ่ม

3. จำนวนสมาชิกกลุ่มเริ่มก่อตั้ง คน ปัจจุบัน คน

4. คณะกรรมการบริหารกลุ่ม คน ได้แก่

1. ตำแหน่ง

2. ตำแหน่ง

3. ตำแหน่ง

4. ตำแหน่ง

5. ตำแหน่ง

6. ตำแหน่ง

7. ตำแหน่ง

8. ตำแหน่ง

9. ตำแหน่ง

10. ตำแหน่ง

11. ตำแหน่ง

12. ตำแหน่ง

13. ตำแหน่ง

14. ตำแหน่ง

15. ตำแหน่ง

5. จำนวนเงินทุนหมุนเวียนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ชื่อกลุ่ม	จำนวนเงินทุนหมุนเวียน (บาท)	
	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
รวม		

6. ระเบียบข้อบังคับกลุ่มฯ มี ไม่มี

7. กำหนดการประชุม / เดือน ทุกวันที่ ของเดือน

8. กิจกรรมหลักของกลุ่มฯ

8.1

8.2

8.3

8.4

8.5

ตอนที่ 2 ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนระดับกลุ่ม

ชื่อกลุ่ม ที่อยู่

.....

1. จำนวนผู้ผลิต

รายการ	ผู้ผลิตเป็นอาชีพหลัก (คน)	ผู้ผลิตเป็นอาชีพเสริม (คน)
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8. อื่นๆ(ระบุ.....)

2. กำลังการผลิต ระบุลักษณะของผลิตภัณฑ์ (เช่น ขวด/ชิ้น)

ชนิดผลิตภัณฑ์	ต่อวัน	ต่อเดือน	ต่อปี
1. ขวด	จำนวนวันคิดเป็น..... ขวด	จำนวน.....เดือนคิดเป็น...ขวด
2. ขวด	จำนวนวันคิดเป็น..... ขวด	จำนวน.....เดือนคิดเป็น...ขวด
3. ขวด	จำนวนวันคิดเป็น..... ขวด	จำนวน.....เดือนคิดเป็น...ขวด
4. ขวด	จำนวนวันคิดเป็น..... ขวด	จำนวน.....เดือนคิดเป็น...ขวด
5. ขวด	จำนวนวันคิดเป็น..... ขวด	จำนวน.....เดือนคิดเป็น...ขวด
6. ขวด	จำนวนวันคิดเป็น..... ขวด	จำนวน.....เดือนคิดเป็น...ขวด
7. ขวด	จำนวนวันคิดเป็น..... ขวด	จำนวน.....เดือนคิดเป็น...ขวด
8. อื่นๆ (ระบุ.....)	... ขวด	จำนวนวันคิดเป็น..... ขวด	จำนวน.....เดือนคิดเป็น...ขวด

3. แหล่งวัตถุดิบในการผลิต (กรณีที่มีชนิดของวัตถุดิบมากกว่าช่องช่องว่างที่เว้นไว้ กรุณาเขียนด้านหลังแบบสำรวจ)

รายการวัตถุดิบ ผลิตสุราผลไม้(ไวน์)	แหล่งที่ 1	แหล่งที่ 2	แหล่งที่ 3	แหล่งที่ 4
.....	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท
.....	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท
.....	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท
.....	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท
.....	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท
.....	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท
อื่น ๆ(ระบุ.....)	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท	ชื่อ/ที่อยู่ โทร..... ราคา/หน่วย..... บาท

6. แหล่งขายและราคาขายส่งและปลีก (บาท/ขวด)

(ต่อ)

ชนิดผลิตภัณฑ์ ภัณฑ์ไวน์	ราคาขาย ในหมู่บ้าน		ราคาขาย / การออก ร้าน(งานแสดงสินค้า ในเทศกาล)		ราคาขายให้กับ เครือข่าย		อื่นๆ ระบุ (.....)	
	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก	ขายส่ง	ขายปลีก
.....
.....
.....
.....
อื่นๆ (ระบุ.....)

7. ช่องทางการขายในปีที่ผ่านมา (จำนวนหน่วยผลิตภัณฑ์ขวด/ปี)

ชนิดผลิตภัณฑ์ ภัณฑ์ไวน์	ขายปลีก ด้วยตัวเอง	ขายส่ง ร้านค้า	ขายปลีก เครือข่ายฯ	การออกร้าน เทศกาล	พ่อค้า คนกลาง	คงเหลือ (ขวด)
.....						
.....						
.....						
.....						
.....						
.....						
.....						
.....						
อื่นๆ (ระบุ.....)						

8. ระยะเวลาที่ขายดี

ประเภทผลิตภัณฑ์	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	หมายเหตุ
ลูกหมอน													
กระเชาะ													
มะเฟือง													
มะขาม													
มะยม													
สับปะรด													
องุ่นป่า													
อื่นๆ (ระบุ													

9. ผู้กำหนดราคาและวิธีการกำหนดราคา

รายการ	ผู้ผลิตกำหนด	ผู้ซื้อกำหนด	พ่อค้าคนกลาง กำหนด	อื่นๆ (ระบุ.....)
.....				
.....				
.....				
.....				
.....				
.....				
.....				
.....				
.....				
อื่นๆ(ระบุ.....)				

10. การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์

- มี
 ไม่มี

11. ผู้ประสานงานระดับกลุ่ม+

- ก. ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
 ที่อยู่ ตำบล อำเภอ จังหวัด
- โทรศัพท์ / โทรสาร
- ข. ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
 ที่อยู่ ตำบล อำเภอ จังหวัด
- โทรศัพท์ / โทรสาร
- ค. ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
 ที่อยู่ ตำบล อำเภอ จังหวัด
- โทรศัพท์ / โทรสาร
- ง. ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
 ที่อยู่ ตำบล อำเภอ จังหวัด
- โทรศัพท์ / โทรสาร
- จ. ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
 ที่อยู่ ตำบล อำเภอ จังหวัด
- โทรศัพท์ / โทรสาร

ลงชื่อ.....ผู้สำรวจ

(.....)

...../...../.....

ภาคผนวก ง

**เครื่องมือชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจชุมชน
กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสีใต้ จำกัด**

**แบบสำรวจเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงาน
การศึกษาด้านการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรธุรกิจชุมชน**

**A STUDY OF THE LEARNING PROCESSES FOR THE DEVELOPMENT OF
COMMUNITY BUSINESS ORGANIZATION NETWORK**

คำชี้แจง กรุณากรอกข้อมูล หรือ เขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง

ตัวแปร(หลัก)	ตัวชี้วัด(ย่อย)	เกณฑ์การวัด	
1. ความเป็นองค์กรชุมชน	1.1 สมาชิกมีความตระหนักต่อจิตสำนึกร่วมต่อท้องถิ่นและคุณค่าของตนเอง 1.2 มีผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วม 1.3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ และการบริหารจัดการ 1.4 มีกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือหนุนเสริมศักยภาพของกลุ่ม 1.5 สมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้ / วิเคราะห์ปัญหาให้เท่าทันสถานการณ์และมีความเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง		
2. มีการบริหารจัดการที่ดี	2.1 มีแผนพัฒนาชุมชน / องค์กร อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง 2.2 มีระบบบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) เช่น - สมาชิกมีความซื่อสัตย์สุจริต		

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด	
	<ul style="list-style-type: none"> - การบริหารงานเปิดเผย มีความโปร่งใส - การบริหารงาน ความรับผิดชอบ ที่ตรวจสอบได้ - การบริหารงานมีความชอบธรรมและยุติธรรม - การบริหารงานมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ - สมาชิกมีความตระหนักในการบริการอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม - การมีมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ - สร้างความตระหนักของสมาชิกในชุมชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา <p>2.3 การมีส่วนร่วมจากสมาชิกในการตัดสินใจ / การวางแผนการผลิต แผนการตลาด</p> <p>2.4 มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร / ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง</p> <p>2.5 มีระบบฐานข้อมูลชุมชน สามารถติดตามประเมินผลได้</p> <p>2.6 มีศูนย์การผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร</p> <p>2.7 ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์</p>		

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด	
	2.8 มีการศึกษาวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ		
3. กิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชนอย่างบูรณาการ	<p>3.1 มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งทรัพยากร</p> <p>3.2 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านอาชีพ อย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ</p> <p>3.3 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านรายได้ อย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ</p> <p>3.4 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัย อย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ</p> <p>3.5 มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม อย่างเชื่อมโยงและบูรณาการ</p> <p>3.6 มีระบบสวัสดิการของชุมชน / สร้างหลักประกันความมั่นคงในอนาคต</p> <p>3.7 มีผู้นำเกิดขึ้นหลากหลายสาขา และมีจิตสาธารณะ</p> <p>3.8 สามารถเป็นชุมชนที่เป็นเวทีเรียนรู้ของชุมชนอื่นๆ ได้</p> <p>3.9 กระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกตามความเหมาะสม</p> <p>3.10 เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ / สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น</p>		

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด	
<p>4. มีความพยายามพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา</p>	<p>4.1 มีการระดมทุนหรือมีการออมและกองทุนเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>4.2 มีการกระจายทุน / ทรัพยากร / สินเชื่อ / กองทุน หรือทุนทางสังคมอื่นภายในกลุ่มและชำระคืนหรือหมุนเวียนคืนอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>4.3 มีการใช้กองทุนหรือสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่จำเป็นและเดือดร้อน</p> <p>4.4 มีความสามารถในการยกระดับหรือรวบรวมภูมิปัญญาจากประสบการณ์รวมทั้งสร้างกระบวนการพัฒนาที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้</p> <p>4.5 มีการปรับปรุงพัฒนาภูมิปัญญา / ทรัพยากร ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง</p> <p>4.6 มีการจัดทำทะเบียนวัดดูคิดเพื่อรองรับแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดปี</p> <p>4.7 มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน</p>		

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด		
<p>5. มีการเชื่อมโยงกระบวนการเป็นเครือข่าย</p>	<p>5.1 องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและมีส่วนร่วมในกิจกรรม</p> <p>5.2 ประสานงานองค์กรเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง</p> <p>5.3 ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาการเรียนรู้จากพหุภาคีทุกระดับ</p> <p>5.4 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านเครือข่ายการตลาดอย่างทั่วถึงครอบคลุม</p> <p>5.5 วางแผนการดำเนินงานร่วมกับองค์กรในท้องถิ่นในลักษณะบูรณาการ</p> <p>5.6 ความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ</p> <p>5.7 มีส่วนร่วมผลักดันนโยบาย และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนา หรือ การด่วงดุดกับกลไกเชิงนโยบาย โดยเฉพาะกลไกท้องถิ่น</p>			
<p>6. การเรียนรู้</p>	<p>6.1 ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก จากองค์กรภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง</p> <p>6.2 การประชุมหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ</p>			

ตัวแปร	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด		
	6.3 การติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ 6.4 การเชื่อมโยงการเรียนรู้ในการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ 6.5 การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการพัฒนา ทักษะฝีมือ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ 6.6 กิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ			

ลงชื่อ ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล

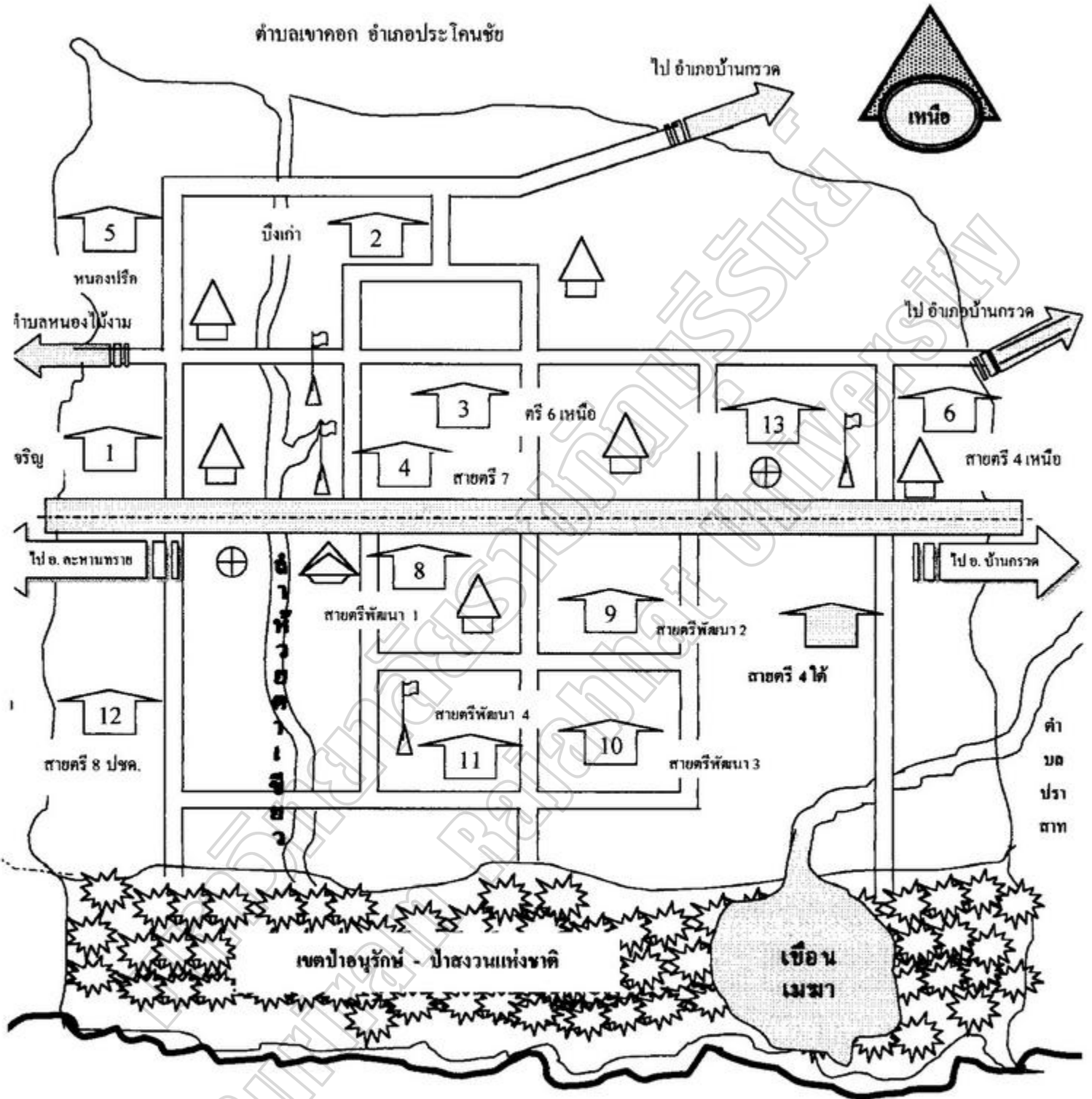
(.....)

.....

ภาคผนวก จ

แผนที่แสดงที่ตั้งของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้ จำกัด

แผนผังตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

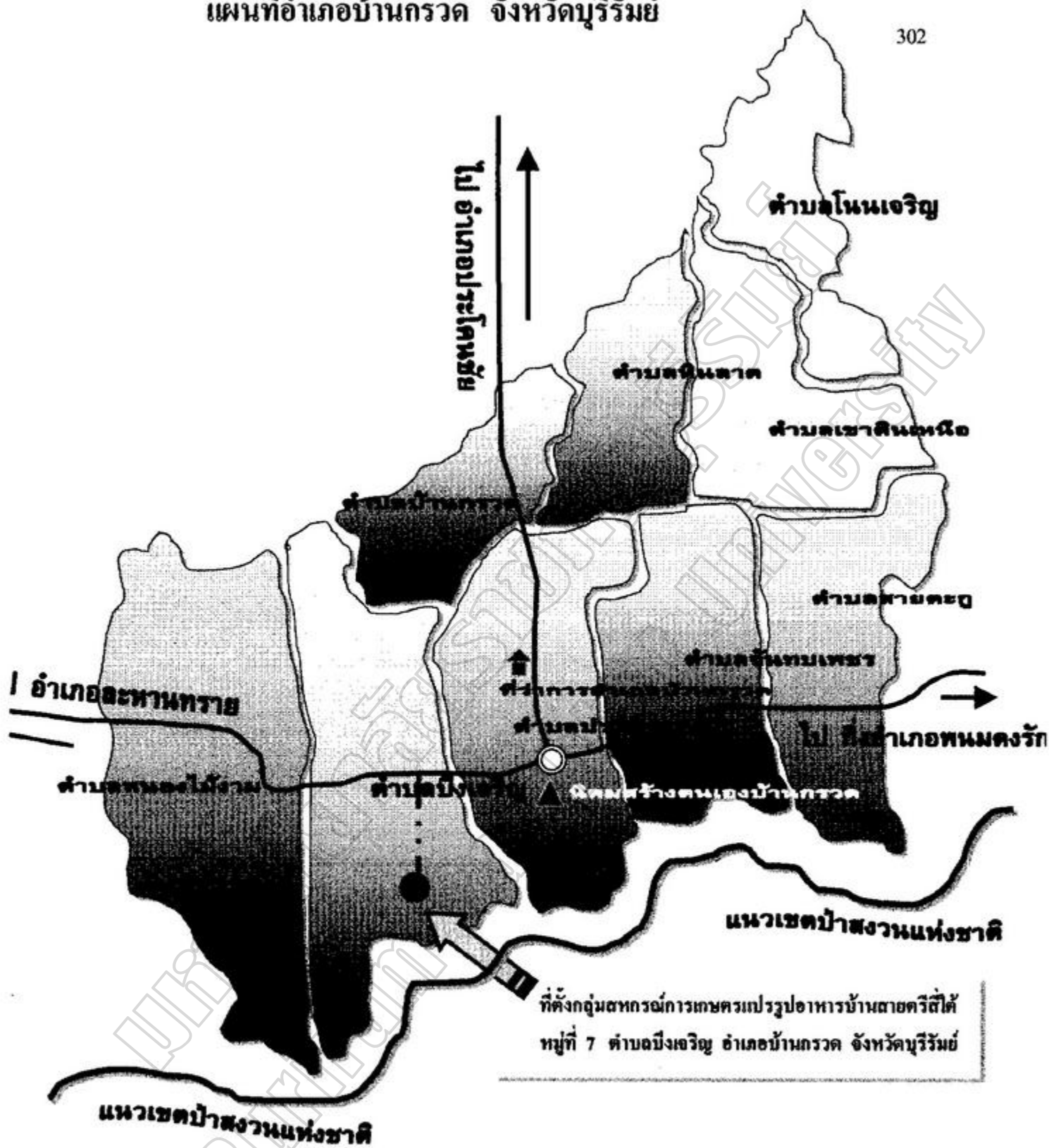

แนวชายแดนไทย - กัมพูชา

- หมู่บ้าน
- วัด
- โรงเรียน
- สถานีอนามัย
- ที่ทำการ อบต. บึงเจริญ
- ป่าไม้
- ถนนลูกรัง
- ถนนลาดยาง
- อ่างเก็บน้ำ
- ลำห้วย

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์.2545

แผนที่อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

ที่มา : นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์. 2545

แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์

แสดงที่ตั้งกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีได้ จำกัด หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

ภาคผนวก จ

ภาพกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีใต้ จำกัด

ภาพกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้
หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

1	2	3
4	5	6
7	8	9

1. การคมนาคม	2. ที่ทำการกลุ่มฯ	3. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
4. ศาลปู่ตา	5. ที่อ่านหนังสือพิมพ์	6. โทรศัพท์สาธารณะ
7. สนามเด็กเล่น	8. โรงเรียน	9. วัด

ภาพสภาพแวดล้อม/สาธารณูปโภคในชุมชน

ภาพกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีใต้
หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

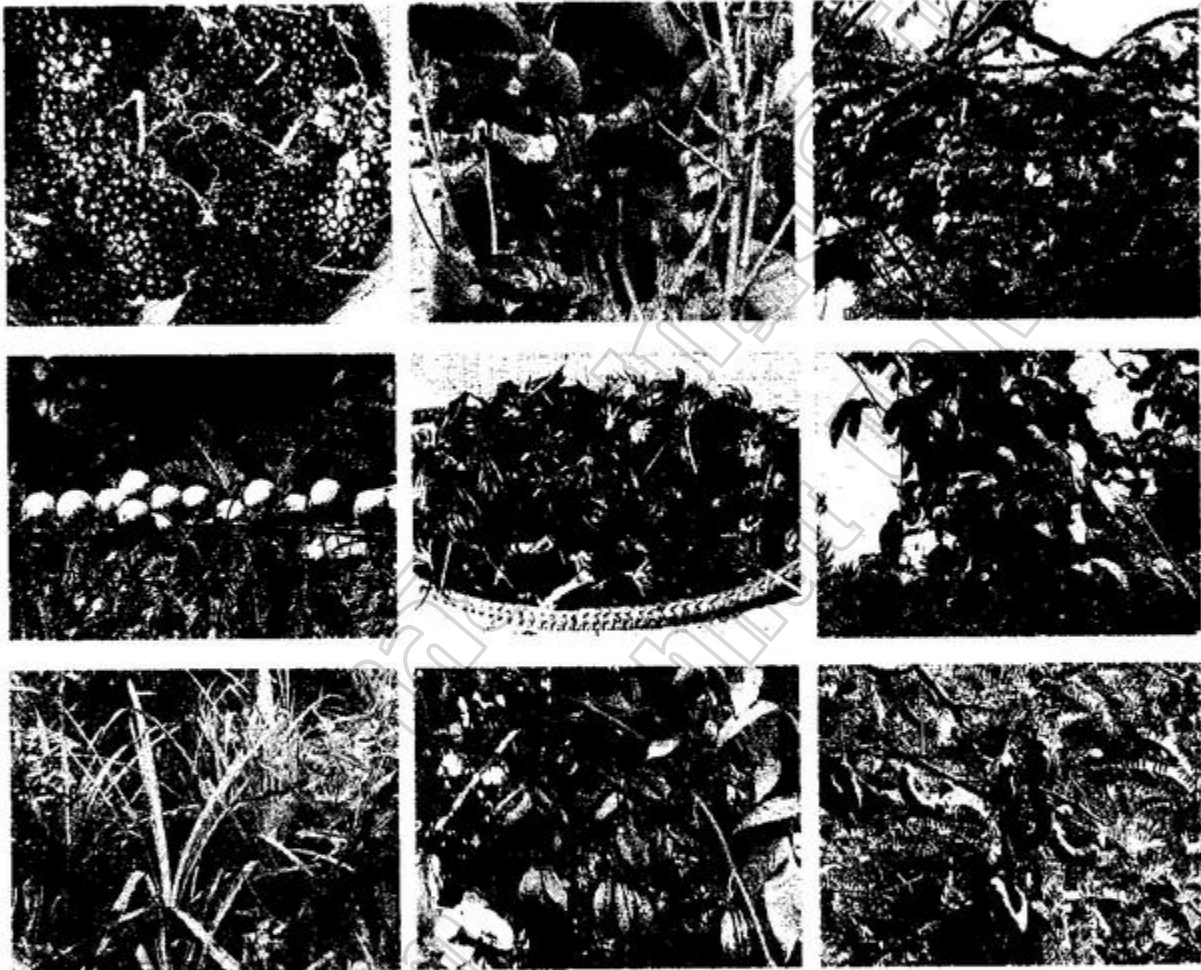

1	2	3
4	5	6
7	8	9

1. การสาวไหม	2. การเลี้ยงหมู	3. การปลูกผักสวนครัว
4. การจักสาน	5. ยางพารา	6. การปลูกมันสำปะหลัง
7. การทำประมง	8. เกษตรผสมผสาน	9. ไร่อ้อย

ภาพกิจกรรม / วิถีชีวิต / การประกอบอาชีพ

ภาพกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้
หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

1	2	3
4	5	6
7	8	9

1. ลูกอุนป่า	2. ลูกหม่อน	3. ลูกมะยม
4. ลูกมะขามป้อม	5. กระเจี๊ยบแดง	6. ลูกเสาวรส
7. สับปะรด	8. ลูกมะเฟือง	9. ลูกมะขาม

พืช / ผลไม้ที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตไวน์

ภาพกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้
หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

1	2	3	1. แหล่งวัตถุดิบ 2. การเตรียมวัตถุดิบ 3. การตัดผลไม้เพื่อเตรียมไวน์ 4. การหมักบ่ม 5. การบรรจุภัณฑ์ 6-7 การบรรจุภัณฑ์ก่อนจำหน่าย 8-9. ร่วมงานแสดงผลิตภัณฑ์
4	5	6	
7	8	9	

ภาพกิจกรรมกระบวนการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ไวน์

ภาพกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายตรีสีใต้
หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

1	2	3
4	5	6
7	8	9

1 - 3 ร่วมงานแสดงสินค้า 4 - 6 การพัฒนาผลิตภัณฑ์/บรรจุภัณฑ์
7 - 9 การนำผลิตภัณฑ์เป็นของขวัญในเทศกาลต่างๆ

ภาพกิจกรรมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ในเทศกาลของขวัญปีใหม่ และ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

ภาพกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์การเกษตรแปรรูปอาหารบ้านสายศรีสำใต้
หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

1	2	3
4	5	6
7	8	9

1. การประชุมสมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการเพื่อเตรียมชุมชน
- 2 - 6 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 7 - 8 การอภิปรายกลุ่ม/ทำแผน
- 9 ผู้วิจัยร่วมรับประทานอาหารกับสมาชิก

ประวัติย่อของผู้วิจัย

160213

ชื่อ	นายบุญนาค อยู่ทองกลาง	
วันเดือนปีเกิด	2 เมษายน พ.ศ. 2505	
สถานที่เกิด	147 หมู่ที่ 2 บ้านค่านทองกลาง ตำบลโค่นด อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 30160	๗๗ 307.14 ๒475๗
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	424 หมู่ที่ 12 ตำบลปราสาท อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ 31180 โทร 0 9846 6591	๗ ๗
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	เจ้าพนักงานธุรการ 5 ฝ่ายพัฒนาอาชีพและสังคม นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์	
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ หมู่ที่ 12 ตำบลปราสาท อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ 31180 โทร 0 4467 9000	
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2519 ประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนบ้านค่านทองกลาง “สุวรรณประชานุสรณ์” ตำบลโค่นด อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2522 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโนนสูง “ศรีธานี” อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2526 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) แผนกช่างกลเกษตร คณะวิชาเทคนิคการเกษตร วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาวิทยาเขตเทคนิค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2534 วิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) วิชาเอกสัตวบาล วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ พ.ศ. 2546 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์	